

ੴ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਜ਼.ਫਰਨਾਮਹ ਪਾ: ੧੦

ਸਟੀਕ

ਟੀਕਾਕਾਰ—

ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ
ਵਿਦਯਾ ਮਾਰਤੰਡ, ਮੁਜੰਗ (ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ—

ਭਾਈ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਕੋ:

ਸਭ ਹੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ।

ਭੇਟਾ : 130-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ -

ਭਾ: ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਕੋ :

ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ , ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

Publisher:

B.Jawahar Singh Kirpal Singh & Co.

Jallianwala Bagh , Amritsar -143006.

Website : www.jsks.co.in Email: contact@jsks.co.in

Phone/Fax : 0183-2545421

ਬੇਨਤੀ

ਕੋਈ ਚਾਰ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਐਲਾਨ ਛਪਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦਾ ਕੋਸ਼ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕਈ ਇਕ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ। ਉਹਨਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਜਦ ਕੋਈ ਪੰਦਰਾਂ ਪਾਠ ਕਰ ਲਏ, ਅਤੇ ਏਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ-ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰ ਲਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਸਿਆ। ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਕਈ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਛੰਦ ਆਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਭੇਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਂਝ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਔਖਾ ਪਦ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਛੰਦ ਬਣ ਕੇ ਅਰਥ ਔਖਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਛੰਦ ਹਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਫੁਰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੋਸ਼ ਲਿਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਸ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਮੈਂ ਟੀਕਾ ਲਿਖਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਢਾਈ ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਹ ਟੀਕਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਆਪੇ ਹੀ ਟੀਕਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜਦ ਟੀਕਾ ਲਿਖ ਚੁਕਾ ਤਾਂ ਛਾਪਣ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਟੀਕੇ ਛਾਪਾਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਛੇ ਸੱਤ ਭੇਦ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮੁੱਢਲੀ ਬੇਨਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਓਵੇਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੀ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਭੇਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਸੱਤਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।

ਭ੍ਰਿਤਾਨੁਜ-ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਗਯਾਨੀ

ਟੀਕੇ ਦੇ ਨਿਯਮ

੧. ਮੂਲ ਪਾਠ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ।
੨. ਮੂਲ ਪਾਠ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਅੱਖੇ ਪਦ ਆਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਬਰੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੋਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।
੩. ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਅੱਖਾ ਪਦ ਹੈ । ਉਥੇ ਤੁਕ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੀ-ਮੁਸਾਵੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਮੂਲ ਪਦ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਅਰਥ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ।
੪. ਅਰਥ ਕਰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਅੱਖਰ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੂਲ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਰਥ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ () ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ।
੫. ਜੇ ਕਿਤੇ ਮੁਸਾਵੀ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਪਦ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਸਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ [] ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ।
੬. ਚੱਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ 'ਖੁਲਾਸਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
੭. ਜੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਭਾਸਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
੮. ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਫੁਟਨੋਟ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ * ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਇਆ ਹੈ ।

ੴ ਹੁਕਮ ਸੱਤਿ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਅਰਥ—ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ । ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਹੈ । ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਫਤਹਿ ਹੈ । (ਜੋ ਜੀਵ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਫਤਹਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।

ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥

ਅਰਥ—ਇਹ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ (ਫਤਿਹ ਦੀ ਚਿੱਠੀ) ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਉਸਤਤ

ਕਮਾਲੇ ਕਰਾਮਾਤ ਕਾਇਮ ਕਰੀਮ ॥

ਰਜ਼ਾ ਬਖਸ਼ ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਿਹਾਕੁਨ ਰਹੀਮ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਮਾਲੇ=ਪੂਰਨ । ਕਰਾਮਾਤ=ਸ਼ਕਤੀ, ਅਲੌਕਿਕ ਤਾਕਤ । ਕਾਇਮ=ਇਸਥਿਤ । ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਰਜ਼ਾ=ਭਾਣਾ, ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ । ਬਖਸ਼=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੇਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਰਾਜ਼ਿਕ=ਅੰਨ ਦਾਤਾ, ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਰਿਹਾਕੁਨ=ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਰਹੀਮ=ਦਿਆਲੂ, ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਅਲੌਕਿਕ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਸਦੀ (ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਨ ਦਾਤਾ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧।

[ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੧੩੮੯]

ਅਮਾਂ ਬਖਸ਼ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਓ ਦਸਤਗੀਰ ॥

ਖਤਾ ਬਖਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਦਿਲ ਪਜ਼ੀਰ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਮਾਂ=ਈਮਾਨ, ਧਰਮ। ਬਖਸ਼ਿੰਦ=ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਓ=ਅਤੇ। ਦਸਤਗੀਰ=ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ, ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਖਤਾ ਬਖਸ਼=ਭੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਰੋਜ਼ੀ=ਰਿਜ਼ਕ। ਦਿਹੋ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਦਿਲ ਪਜ਼ੀਰ=ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਣ ਵਾਲਾ, ਮਨ-ਪਸੰਦ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਧਰਮ ਤੇ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਹਰ ਔਖੇ ਸਮੇਂ) ਬਾਹ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਭ ਦੀਆਂ ਭੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨।

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਖ਼ੂਬੀ ਦਿਹੋ ਰਹਨਮੂੰ ॥

ਕਿ ਬੇਗੁੰਨ ਬੇਚੁੰਨ ਚੁੰ ਬੇਨਮੂੰ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਖ਼ੂਬੀ=ਚੰਗਿਆਈ। ਦਿਹੋ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਹਨਮੂੰ=ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਬੇਗੁੰਨ=ਰੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਬੇਚੁੰਨ=ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਰੂਪ। ਚੁੰ=ਜਿਹਾ ਕਿ। ਬੇਨਮੂੰ=ਲਾਸਾਨੀ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕਿਸੇ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਉਹ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਚੰਗਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ (ਚੰਗਾ) ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਲਾਸਾਨੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਰੰਗ, ਰੂਪ ਤੇ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ੩।

ਨ ਸਾਜੋ ਨ ਬਾਜੋ ਨ ਫੌਜੋ ਨ ਫਰਸ਼ ॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਏ ਐਸ਼ ਅਰਸ਼ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨ=ਨਹੀਂ। ਸਾਜੋ=ਸਾਮਾਨ। ਬਾਜੋ=ਘੋੜਾ। ਫੌਜੋ=ਫੌਜਾਂ। ਫਰਸ਼=ਦਰੀਆਂ, ਗਲੀਚੇ ਆਦਿ। ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ। ਐਸ਼=ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ, ਸੁਖ। ਅਰਸ਼=ਸਵਰਗ।

ਅਰਥ—ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਾਮਾਨ ਨਹੀਂ, ਘੋੜਾ ਨਹੀਂ, ਫੌਜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ (ਆਰਾਮ) ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਦਰੀ ਜਾਂ ਗਲੀਚਾ ਆਦਿ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ, ਸੁਖ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਸਵਰਗ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੪।

ਜਹਾਂ ਪਾਕ ਜ਼ਬਰਅਸਤ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ ॥

ਅਤਾਮੇ ਦਿਹਦ ਹਮ ਚੁ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹਜ਼ੂਰ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਹਾਂ=ਜਹਾਨ, ਸੰਸਾਰ । ਪਾਕ=ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ਜ਼ਬਰਅਸਤ=ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ, ਬਲਵਾਨ । ਜ਼ਾਹਿਰ=ਪ੍ਰਗਟ । ਜ਼ਹੂਰ=ਜਲਵਾ । ਦਿਹੋ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਹਮਚੁ=ਜੈਸਾ ਕਿ । ਹਾਜ਼ਿਰ=ਸਾਮ੍ਹਣੇ । ਹਜ਼ੂਰ=ਪ੍ਰੱਤਖ । ਹਾਜ਼ਿਰਾ ਹਜ਼ੂਰ=ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਲਵਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪ੍ਰੱਤਖ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੫।

ਅਤਾ ਬਖਸ਼ਦੈ ਪਾਕ ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ ॥

ਰਹੀਮ ਅਸਤੁ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਹਰ ਦਿਯਾਰ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਤਾ=ਦਾਤ । ਪਾਕ=ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਰਹੀਮਸਤੁ=ਰਹਿਮ ਭਾਵ ਤਰਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਰੋਜ਼ੀ=ਰਿਜ਼ਕ । ਦਿਹੋ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਹਰ=ਹਰ ਇਕ । ਦਿਯਾਰ=ਮੁਲਕ, ਦੇਸ਼ ।

ਅਰਥ—ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਦਇਆ ਭਾਵ ਤਰਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਮੁਲਕ, ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਗ-ਲਗਾਓ ਨਹੀਂ । ੬।

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਯਾਰ ਅਸਤੁ ਆਜ਼ਮ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤੁ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ । ਦਿਯਾਰ=ਦੇਸ਼ । ਅਸਤੁ=ਹੈ । ਆਜ਼ਮ=ਵੱਡਾ । ਅਜ਼ੀਮ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ । ਹੁਸਨੁਲ=ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ, ਵਡੇ ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ । ਜਮਾਲ=ਮਨ ਨੂੰ ਲੁਭਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ । ਰਾਜ਼ਕ=ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਰਹੀਮ=ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਮੁਲਕਾਂ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਵਡਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਹੈ । ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਭਾਰੇ ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਏਨਾ ਜਲਾਲ ਭਾਵ ਤੇਜ਼ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਲੁਭਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰਤਾ (ਮਿਠਾਸ) ਵਾਲਾ ਹੈ । ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ (ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ) ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੭।

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੁਰੂਰ ਅਸਤੁ ਆਜਿਜ਼ ਨਿਵਾਜ਼ ॥

ਗ਼ਰੀਬੁਲ ਪਰਸਤੋ ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਗੁਦਾਜ਼ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ । ਸ਼ੁਰੂਰ ਅਸਤੁ=ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਆਜਿਜ਼=ਦੀਨ, ਅਨਾਥ, ਗ਼ਰੀਬ, ਯਤੀਮ । ਨਿਵਾਜ਼=ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਗ਼ਰੀਬੁਲ=ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ । ਪਰਸਤੋ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਗ਼ਨੀਮੁਲ=ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ । ਗੁਦਾਜ਼=ਗ਼ਾਲਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਮਾਲਕ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੀਨਾਂ-ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵੈਰੀਆਂ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗ਼ਾਲ ਸੁਟਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੮।

ਸ਼ਰੀਅਤ ਪਰਸਤੋ ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ ਮਆਬੁ ॥

ਹਕੀਕਤ ਸ਼ਨਾਸੋ ਨਬੀਉਲ ਕਿਤਾਬ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਰੀਅਤ=ਮਰਯਾਦਾ, ਨਿਆਉਂ, ਇਨਸਾਫ਼। ਪਰਸਤੋ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ=ਵਡਿਆਈ। ਮਆਬੁ=ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਹਕੀਕਤ=ਸਚਿਆਈ, ਤੱਤ। ਸ਼ਨਾਸੋ=ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਨਬੀਉਲ=ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਕਿਤਾਬ=ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਹੱਕ, ਸੱਚ, ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਨਿਆਉਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਡਿਆਈ ਨਾਲ ਲਬਾ-ਲਬ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਚਿਆਈ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਰੱਬ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਵ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ੯।

ਕਿ ਦਾਨਸ਼ ਪਯੋਹਸਤੋ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੁਰੂਰ ॥

ਹਕੀਕਤ ਸ਼ਨਾਸਤੋ ਜ਼ਾਹਰ ਜ਼ਹੂਰ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨਸ਼=ਦਨਾਈ, ਸਿਆਣਾ, ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ। ਪਯੋਹ ਅਸਤੁ=ਦੂੰਡਣ ਵਾਲਾ, ਲੱਭਣ ਵਾਲਾ, ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਕਦਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ। ਸ਼ੁਰੂਰ=ਅਕਲ। ਹਕੀਕਤ=ਸਚਾਈ। ਸ਼ਨਾਸਤੋ=ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ। ਜ਼ਾਹਰ=ਪ੍ਰਤੱਖ, ਰੋਸ਼ਨ। ਜ਼ਹੂਰ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਲਵਾ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਕਦਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਕਲ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਜਲਵਾ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧੦।

ਸ਼ਨਾਸ਼ਿੰਦ ਏ ਇਲਮ ਆਲਮ ਖ਼ੁਦਾਇ ॥

ਕੁਸ਼ਾਇੰਦ ਏ ਕਾਰਿ ਆਲਮ ਕੁਸ਼ਾਇ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਨਾਸ਼ਿੰਦ=ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਏ=ਦਾ। ਇਲਮ=ਵਿਦਿਆ। ਆਲਮ=ਧਰਤੀ, ਸੰਸਾਰ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ। ਖ਼ੁਦਾਇ=ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕੁਸ਼ਾਇੰਦ=ਖੋਲਣ ਵਾਲਾ, ਸੋਧਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਾਰਿ=ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ। ਕੁਸ਼ਾਇ=ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ (ਗੁਪਤ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ) ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ (ਹਰੇਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ) ਖੋਲਣ ਭਾਵ ਸੋਧਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭ ਦੇ (ਵਿਗੜੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ) ਸਵਾਰਨ ਤੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੧।

ਗੁਜ਼ਾਰਿੰਦ ਏ ਕਾਰਿ ਆਲਮ ਕਬੀਰ ॥ ਸ਼ਨਾਸਿੰਦ ਏ ਇਲਮਿ ਆਲਮ ਅਮੀਰ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਜ਼ਾਰਿੰਦ ਏ=ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ । ਕਾਰਿ=ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ । ਆਲਮ=ਜਹਾਨ, ਸੰਸਾਰ । ਕਬੀਰ=ਵੱਡਾ । ਸ਼ਨਾਸਿੰਦ ਏ=ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ । ਇਲਮਿ=ਵਿਦਿਆ । ਅਮੀਰ=ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਮਾਲਕ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਲਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਉਤੇ ਅਟੱਲ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੧੨।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰਾਂ ਬੈਂਤਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਸਿਫਤਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ । ਪਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਗੁਪਤ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ, ਫਰੇਬ ਤੇ ਠੱਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਈਮਾਨੀ, ਠੱਗੀ, ਝੂਠ ਤੇ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ ? ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਚਾਲਾਕੀਆਂ, ਝੂਠੀਆਂ ਸੋਹਾਂ, ਆਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਕੇ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸੱਚਾ ਹੈਂ ?

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਿੱਠੀ ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਦਾਸਤਾਨ' ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਕੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੋਂ ਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਦਾਸਤਾਨ-ਕਥਾ (ਪਹਿਲੀ)

ਮਰਾ ਐਤਬਾਰੇ ਬਰੀਂ ਕਸਮ ਨੇਸਤ ॥ ਕਿ ਏਜ਼ਦ ਗਵਾਹਸਤੁ ਯਜ਼ਦਾ ਯਕੇਸਤ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਐਤਬਾਰੇ=ਇਤਬਾਰ, ਭਰੋਸਾ, ਯਕੀਨ । ਬਰੀਂ=ਉਪਰ, ਇਸ ਉਤੇ । ਕਸਮ=ਸੋਹ, ਸੋਗੰਧ । ਨੇਸਤ=ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕਿ=ਜੋ । ਏਜ਼ਦ=ਖੁਦਾ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ । ਗਵਾਹਸਤੁ=ਗਵਾਹ ਹੈ । ਯਜ਼ਦਾ=ਖੁਦਾ, ਅੱਲਾਹ । ਯਕੇਸਤ=ਇਕ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਇਸ ਸੋਹ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ (ਤੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ) ਖੁਦਾ ਇਕ ਹੈ (ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਉਹ) ਖੁਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ । ੧੩।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰੀ ਇਸ ਸੋਹ ਉਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਤੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਖੁਦਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਗਵਾਹ ਹੈ, ਇਸ ਸੋਹ ਸਬੰਧੀ ਅਗੇ ਬੈਂਤ ਨੰ: ੮੫-੮੬ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਵੇਗਾ ।

ਨ ਕਤਰਹ ਮਰਾ ਐਤਬਾਰੇ ਬਰੋਸਤੁ ॥ ਕਿ ਬਖਸ਼ੀ ਵ ਦੀਵਾਂ ਹਮਹ ਕਿਜਬ ਗੋਸਤ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਤਰਹ=ਇਕ ਬੂੰਦ, ਇਕ ਛਿੱਟ। ਐਤਬਾਰੇ=ਭਰੋਸਾ, ਯਕੀਨ। ਬਰੋਸਤ=ਉਸ ਉਤੇ। ਕਿ=ਜੋ। ਬਖਸ਼ੀ=ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲ। ਦੀਵਾਂ=ਦੀਵਾਨ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਦਰਬਾਰੀ ਲੋਕ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਕਿਜਬ ਗੋਸਤ=ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਜਰਨੈਲਾਂ, ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ ਸਨ, ਇਕ ਬੂੰਦ ਭਾਵ ਜਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ੧੪।

ਪਿਛਲੇ ਬੈਂਤ ਵਿਚ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸੌਂਹ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਭਾਵ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੌਂਹ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲ, ਦਰਬਾਰੀ ਲੋਕ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਛਿੱਟ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ। ਇਤਬਾਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀਏ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਕਸੇ ਕਉਲਿ ਕੁਰਆਂ ਕੁਨੱਦ ਐਤਬਾਰ ॥ ਹਮਾ ਰੋਜ਼ ਆਖਰ ਸਵੱਦ ਮਰਦ ਖੂਰ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ=ਕੋਈ। ਕਉਲਿ=ਸੁਖਨ, ਗੱਲ ਉਤੇ। ਕੁਰਆਂ=ਕੁਰਾਨ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਕਿਤਾਬ, ਜੋ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਰਾਹੀਂ ਖੁਦਾ ਵਲੋਂ ਨਾਜ਼ਲ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੁਨੱਦ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਤਬਾਰ=ਯਕੀਨ, ਭਰੋਸਾ। ਹਮਾਂ=ਉਹ ਵੀ। ਆਖਰ=ਅੰਤ ਨੂੰ। ਸਵੱਦ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ=ਆਦਮੀ। ਖੂਰ=ਮੰਦੇ ਹਾਲ, ਭੈੜੀ ਦਸ਼ਾ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਕੋਈ (ਆਦਮੀ) ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਖਾਧੀ ਕਸਮ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੰਦੇ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੫।

ਹੁਮਾ ਰਾਂ ਕਸੇ ਸਾਯਹ ਆਯਦ ਬਜ਼ੇਰ ॥ ਬਰੋ ਦਸਤ ਦਾਰਦ ਨ ਜਾਗੋ ਦਲੇਰ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੁਮਾ=ਇਕ ਪੰਛੀ। ਕਸੇ=ਕੋਈ। ਸਾਯਹ=ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ। ਆਯਦ=ਆਉਂਦਾ। ਬਜ਼ੇਰ=ਹੇਠਾਂ, ਥੱਲੇ। ਬਰੋ=ਉਸ ਉਤੇ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਦਾਰਦ=ਪਾਵੇਗਾ। ਜਾਗੋ=ਕਾਂ। ਦਲੇਰ=ਬਹਾਦਰ, ਯੋਧਾ, ਸੂਰਮਾ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹੁਮਾ ਪੰਛੀ (ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਏਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਵੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਉਹ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਭਾਵ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਹੇਠ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਉਤੇ ਦਲੇਰ ਕਾਂ ਵੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਗਾ। ੧੬।

ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਅਜੇਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ (ਤੇਰੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਸੋਹਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਕੇ) ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਤੇਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੀਆਂ।

ਕਸੇ ਪੁਸ਼ਤ ਅਫਤਦ ਪਸੇ ਸ਼ੇਰ ਨਰ ॥

ਨ ਗੀਰਦ ਬੁਜੋ ਮੇਸ਼ ਆਹੂ ਗੁਜ਼ਰ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ=ਕੋਈ। ਪੁਸ਼ਤ=ਪਿੱਠ। ਅਫਤਦ=ਖੜਾ ਹੋਵੇ। ਪਸੇ=ਪਿਛੇ। ਗੀਰਦ=ਫੜ ਸਕਦਾ। ਬੁਜੋ=ਬੱਕਰੀ। ਮੇਸ਼=ਭੇਡ। ਆਹੂ=ਹਿਰਨ। ਗੁਜ਼ਰ=ਲੰਘ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪਿਛੇ ਖੜਾ ਹੋਵੇ, ਬੱਕਰੀ, ਭੇਡ ਜਾਂ ਹਿਰਨ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ ਲੰਘ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੧੭।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਭਰੋ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬਹਿਕੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਖਾਧੀ ਸੀ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਧੋਖਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਫੌਜ ਚੜ੍ਹਾ ਭੇਜੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਡਰ ਭਉ ਨਹੀਂ—

ਸਿੰਘ ਸਰਣ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ ਜੰਬੁਕੁ ਗ੍ਰਾਸੈ ॥

ਕਸਮ ਮੁਸਹਫੇ ਖਫੀਯਹ ਗਰ ਈਂ ਖੁਰਮ ॥

ਨ ਫਉਜੇ ਅਜੀਜ਼ੇ ਰਾ ਸੁਮ ਅਫਕੁਨਮ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸਮ=ਸੌਹ, ਸੁਗੰਧ। ਮੁਸਹਫੇ=ਕੁਰਾਨ। ਖਫੀਯਹ=ਧੋਖਾ। ਗਰ=ਅਗਰ, ਜੇਕਰ। ਈਂ=ਇਸ। ਖੁਰਮ=ਖਾਂਦੇ। ਫਉਜੇ=ਫੌਜ ਨੂੰ। ਅਜੀਜ਼ੇ=ਪਿਆਰੀ। ਸੁਮ ਅਫਕੁਨਮ=ਲੰਗੜਾ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਇਸ ਤੇਰੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਖਾਧੀ ਸੌਹ ਵਰਗਾ ਧੋਖਾ ਮੈਂ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੰਗੜਾ ਨਾ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਭਾਵ ਐਵੇਂ ਨਾ ਮਰਵਾ ਦੇਂਦਾ। ੧੮।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ ਦਸਦੇ ਹਨ—

ਗੁਰਿਸਨਹ ਚਿ ਕਾਰੇ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ ਨਰ ॥

ਕਿ ਦਹ ਲਕ ਬਰਾਯਦ ਬਰੋ ਬੇਖਬਰ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਰਿਸਨਹ=ਭੁਖੇ। ਚਿ=ਕੀ। ਕਾਰੇ=ਕੰਮ। ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ। ਚਿਹਲ=ਚਾਲ੍ਹੀ (੪੦)। ਨਰ=ਮਨੁੱਖ। ਕਿ=ਜੋ। ਦਹ=ਦਸ। ਲਕ=ਲੱਖ। ਬਰਾਯਦ=ਆ ਪਏ। ਬਰੋ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ। ਬੇਖਬਰ=ਅਚਾਨਕ।

ਅਰਥ—ਢਿਡੋਂ ਭੁਖੇ ਚਾਲ੍ਹੀ ਆਦਮੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਦਸ ਲੱਖ (ਫੌਜੀ) ਅਚਾਨਕ ਆ ਪਏ। ੧੯।

ਕਿ ਪੈਮਾ ਸ਼ਿਕਨ ਬੇਦਰੰਗ ਆਮਦੰਦ ॥

ਮਯੇ ਤੇਗੁ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ਆਮਦੰਦ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੈਮਾ=ਅਹਿਦ, ਬਚਨ। ਪੈਮਾ ਸ਼ਿਕਨ=ਬਚਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਬਚਨ ਤੋਂ ਫਿਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਬੇਦਰੰਗ=ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਝਟਪਟ। ਆਮਦੰਦ=ਆ ਗਏ। ਮਯੇ=ਸਮੇਤ। ਤੇਗੁ=ਤਲਵਾਰ। ਤੀਰੋ=ਤੀਰ। ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਤੀਰਾਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਸਮੇਤ ਆ ਗਏ। ੨੦। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੦]

ਬ ਲਾਚਾਰਗੀ ਦਰ ਮਿਯਾਂ ਆਮਦਮ ॥

ਬ ਤਦਬੀਰ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ਆਮਦਮ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਨਾਲ। ਲਾਚਾਰਗੀ=ਮਜਬੂਰੀ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਮਿਯਾਂ=ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ। ਆਮਦਮ=ਮੈਂ ਆਇਆ। ਤਦਬੀਰ=ਵਿਧੀ, ਤਰੀਕਾ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਮਜਬੂਰੀ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਸਮੇਤ ਆਇਆ। ੨੧।

ਚੁ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਹ ਗੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ॥

ਹਲਾਲ ਅਸਤੁ ਬੁਰਦਨ ਬ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਦਸਤ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ। ਕਾਰ=ਕੰਮ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਗੀਲਤੇ=ਹੀਲਿਆਂ, ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਢੰਗ ਜਾਂ ਤਰੀਕੇ। ਦਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ=ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਹਲਾਲ ਅਸਤੁ=ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਯੋਗ ਹੈ। ਬੁਰਦਨ=ਲੈ ਜਾਣਾ। ਬ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ=ਤਲਵਾਰ ਉਤੇ। ਦਸਤ=ਹੱਥ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਢੰਗ, ਤਰੀਕਿਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਉਤੇ ਹੱਥ ਲੈ ਜਾਣਾ ਯੋਗ ਹੈ। ੨੨।

ਚਿ ਕਸਮੇ ਕੁਰਾਂ ਮਨ ਕੁਨਮ ਐਤਬਾਰ ॥

ਵਗਰ ਨਹ ਤੁ ਗੋਈ ਮਨ ਈ ਰਹ ਚਿ ਕਾਰ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿ=ਕੀ। ਕਸਮੇ=ਸੌਂਹ। ਕੁਰਾਂ=ਕੁਰਾਨ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਕੁਨਮ=ਕਰਾਂ। ਐਤਬਾਰ=ਭਰੋਸਾ, ਯਕੀਨ। ਵਗਰ ਨਹ=ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਤੁ=ਤੂੰਹੀਂ। ਗੋਈ=ਆਖ, ਦਸ। ਮਨ ਈ=ਮੈਨੂੰ ਇਸ। ਰਹ=ਰਾਹ, ਰਸਤੇ। ਚਿ ਕਾਰ=ਕੀ ਕੰਮ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ (ਤੇਰੀ) ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ ਦਾ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰਾਂ? ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰਹੀਂ ਦੱਸ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰਾਹ ਉਤੇ (ਚੱਲਣ ਦਾ) ਕੀ ਕੰਮ ਸੀ? ੨੩।

ਨ ਦਾਨਮ ਕਿ ਈਂ ਮਰਦ ਰੋਬਾਹਿ ਪੇਚ ॥

ਦਿਗਰ ਹਰਗਿਜ਼ੀਂ ਰਾਹ ਨਿਯਾਰਦ ਬਹੇਚ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨ ਦਾਨਮ=ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਈਂ=ਇਹ। ਰੋਬਾਹਿ=ਲੁੰਬੜੀ ਵਾਂਗੂੰ। ਪੇਚ=ਛਲ, ਫਰੇਬ। ਦਿਗਰ=ਦੂਜਾ। ਹਰਗਿਜ਼ੀਂ=ਕਦੇ ਵੀ। ਰਾਹ=ਰਸਤੇ। ਨਿਯਾਰਦ=ਨਾ ਆਉਂਦਾ। ਬਹੇਚ=ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਦਮੀ ਲੁੰਬੜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਧੋਖੇ-ਬਾਜ਼, ਛਲ-ਫਰੇਬ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਨਾ ਆਉਂਦਾ। ੨੪।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ ਆਯਦਸ ॥

ਨਜੋ ਬਸਤਨੋ ਕੁਸ਼ਤਨੋ ਬਾਯਦਸ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ=ਕੋਈ ਉਹ। ਕਸ=ਆਦਮੀ। ਕਿ=ਜੋ। ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ=ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ। ਆਯਦਸ=ਆਵੇ। ਨਜੋ=ਨਾ ਤਾਂ। ਬਸਤਨੋ=ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣਾ, ਕੈਦ ਕਰਨਾ। ਕੁਸ਼ਤਨੋ=ਕੁਹ ਸੁਟਣਾ, ਮਾਰ ਦੇਣਾ। ਬਾਯਦਸ=ਚਾਹੀਦਾ।

ਅਰਥ—ਕੋਈ ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਣਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣਾ, ਜਾਂ ਕੈਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੨੫।

ਬਰੰਗੇ ਮਗਸ ਸਜਾਹ ਪੋਸ਼ ਆਮਦੰਦ ॥

ਬ ਯਕ ਬਾਰਗੀ ਦਰ ਖਰੋਸ਼ ਆਮਦੰਦ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰੰਗੇ=ਰੰਗ ਵਰਗੇ। ਮਗਣ=ਮੱਖੀਆਂ। ਸਜਾਹ ਪੋਸ਼=ਕਾਲੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲੇ। ਆਮਦੰਦ=ਆ ਗਏ। ਯਕ ਬਾਰਗੀ=ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਹੀ। ਦਰ ਖਰੋਸ਼=ਰੌਲੇ ਗੌਲੇ ਵਿਚ

ਅਰਥ—ਕਾਲੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਕਾਲੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ (ਸੂਰਮੇ) ਆ ਗਏ। ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਹੀ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਭਾਵ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ ਕਰਦੇ ਆ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ੨੬।

ਹਰਾਂਕਸ ਜ਼ਿ ਦੀਵਾਰ ਆਮਦ ਬਿਰੁੰ ॥

ਬਖੁਰਦਨ ਯਕੇ ਤੀਰ ਸੁਦ ਗਰਕਿ ਖੁੰ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂਕਸ=ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ। ਜ਼ਿ=ਤੋਂ। ਦੀਵਾਰ=ਕੰਧ। ਆਮਦ=ਆ ਗਿਆ। ਬਿਰੁੰ=ਬਾਹਰ। ਬਖੁਰਦਨ=ਖਾਣ ਨਾਲ। ਯਕੇ=ਇਕੋ ਹੀ। ਸੁਦ=ਹੋ ਗਿਆ। ਗਰਕਿ ਖੁੰ=ਖੂਨ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਲਹੂ ਵਿਚ ਡੁਬ ਗਿਆ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕੰਧ (ਦੇ ਆਸਰੇ) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਾਡਾ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਖਾਣ ਨਾਲ ਲਹੂ ਵਿਚ ਡੁਬ ਗਿਆ। ੨੭।

ਕਿ ਬੇਰੁੰ ਨਿਯਾਮਦ ਕਸੇ ਜਾਂ ਦਿਵਾਰ ॥ ਨਾ ਖੁਰਦੰਦ ਤੀਰੋ ਨ ਗਸਤੰਦ ਖ਼ਾਰ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੇਰੁੰ=ਬਾਹਰ । ਨਿਯਾਮਦ=ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਕਸੇ=ਕੋਈ । ਜਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ । ਦਿਵਾਰ=ਕੰਧ । ਖੁਰਦੰਦ=ਖਾਧਾ । ਗਸਤੰਦ=ਹੋਇਆ । ਖ਼ਾਰ=ਰੁਲਿਆ, ਖ਼ਰਾਬ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੋਈ ਕੰਧ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਉਸ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੨੮।

ਚੁ ਦੀਦਮ ਕਿ ਨਾਹਰ ਬਿਯਾਮਦ ਬ ਜੰਗ ॥ ਚਸ਼ੀਦਹ ਯਕੇ ਤੀਰ ਤਨ ਬੇਦਰੰਗ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ । ਦੀਦਮ=ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ । ਬਿਯਾਮਦ=ਆਇਆ । ਚਸ਼ੀਦਹ=ਚਖਾਇਆ । ਯਕੇ=ਇਕ । ਬੇਦਰੰਗ=ਸ਼ੀਘਰ, ਛੇਤੀ ਹੀ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਜਰਨੈਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ । ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਖਾਇਆ ਭਾਵ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਤੀਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ । ੨੯।
ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਜਰਨੈਲ ਦੇ ਮਰਣ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਓੜਕ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਏ—

ਹਮ ਆਖਰ ਗੁਰਜ਼ੇਦ ਬ ਜਾਏ ਮੁਸਾਫ ॥ ਬਸੇ ਖਾਨਹ ਖੁਰਦੰਦ ਬੇਰੁੰ ਗਜ਼ਾਫ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮ=ਭੀ । ਆਖਰ=ਓੜਕ, ਅੰਤ ਨੂੰ । ਗੁਰਜ਼ੇਦ=ਭੱਜ ਗਏ । ਬ=ਵਿਚੋਂ । ਜਾਏ=ਜਗਾ । ਮੁਸਾਫ=ਜੰਗ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤੇ । ਖਾਨਹ=ਖਾਣਿਆਂ । ਖੁਰਦੰਦ=ਖਾਣ ਵਾਲੇ । ਬੇਰੁੰ=ਬਾਹਰ । ਗਜ਼ਾਫ=ਗੱਪਾਂ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਵੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ । ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਬਹੁਤੇ ਖਾਣਿਆਂ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਸਾਬਤ, ਸਾਬਤ ਬੱਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਣ ਵਾਲੇ ਸਨ । ੩੦।

ਕਿ ਅਫਗਾਨ ਦੀਗਰ ਬਿਯਾਮਦ ਬਜੰਗ ॥ ਚੁ ਸੈਲੇ ਰਵਾਂ ਹਮ ਚੁ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਅਫਗਾਨ=ਪਠਾਣ । ਦੀਗਰ=ਦੂਸਰਾ, ਇਕ ਹੋਰ । ਬਿਯਾਮਦ=ਆ ਗਿਆ । ਬਜੰਗ=ਜੰਗ ਵਿਚ । ਸੈਲੇ=ਪਰਬਤ, ਪਹਾੜ । ਰਵਾਂ=ਛੇਤੀ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਤੀਰੋ=ਤੀਰ । ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਇਕ ਹੋਰ ਪਠਾਣ ਜੰਗ ਲਈ ਆਇਆ, ਉਹ ਪਹਾੜ ਭਾਵ ਦਰਿਆ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਅਤੇ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਗੋਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਇਆ । ੩੧।

ਬਸੇ ਹਮਲਹ ਕਰਦੰਦ ਬ-ਮਰਦਾਨਗੀ ॥

ਹਮ ਅਜ਼ ਹੋਸ਼ਗੀ ਹਮ ਜ਼ਿ ਦੀਵਾਨਗੀ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸੇ=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ। ਹਮਲਹ=ਹੱਲੇ। ਕਰਦੰਦ=ਕੀਤੇ। ਬ=ਨਾਲ। ਮਰਦਾਨਗੀ=ਬਹਾਦਰੀ। ਹਮ=ਭੀ। ਅਜ਼=ਨਾਲ। ਹੋਸ਼ਗੀ=ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ, ਅਕਲਮੰਦੀ ਨਾਲ। ਹਮ=ਭੀ। ਜ਼ਿ=ਨਾਲ। ਦੀਵਾਨਗੀ=ਸ਼ੁਦਾਈ-ਪੁਣਾ, ਬੇਹੋਸ਼ੀ।

ਅਰਥ—(ਅਫਗਾਨ ਖਾਂ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੱਲੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ। ਕੁਝ ਕੁ ਤਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੇ, ਤੇ ਕੁਝ ਸ਼ੁਦਾਈ-ਪੁਣੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ॥੩੨॥

ਬਸੇ ਹਮਲਹ ਕਰਦਹ ਬਸੇ ਜ਼ਖਮ ਖੁਰਦ ॥

ਦੁ ਕਸਰਾ ਬਜਾਂ ਕੁਸ਼ਤ ਜਾਂ ਹਮ ਸਪੁਰਦ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਹਮਲਹ=ਹੱਲੇ। ਕਰਦਹ=ਕੀਤੇ। ਖੁਰਦ=ਖਾਧੇ। ਦੁ ਕਸਰਾ=ਦੋ ਆਦਮੀ। ਬਜਾਂ=ਜਾਨ ਨਾਲ। ਕੁਸ਼ਤ=ਕੌਹ। ਹਮ=ਭੀ। ਸਪੁਰਦ=ਸੌਂਪ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ—(ਅਫਗਾਨ ਖਾਂ ਨੇ) ਬਹੁਤ ਹੱਲੇ ਕੀਤੇ, ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾਧੇ। ਅਫਗਾਨ ਖਾਂ ਨੇ ਦੋ ਆਦਮੀ ਭਾਵ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਕੌਹ ਦਿਤੇ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਫਗਾਨ ਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ ॥੩੩॥

ਕਿ ਆਂ ਖ਼ੁਜ਼ਹ ਸਾਯਹ ਦਿਵਾਰ ॥

ਬ ਮੈਦਾਂ ਨਿਯਾਮਦ ਬ ਮਰਦਾਨਹ ਵਾਰ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਆਂ=ਉਹ। ਖ਼ੁਜ਼ਹ=ਫੌਜ ਦਾ ਜਰਨੈਲ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੀੜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਮਰਦੁਦ=ਗੀਦੀ, ਕਾਇਰ। ਸਾਯਹ=ਛਾਇਆ, ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ। ਦਿਵਾਰ=ਕੰਧ। ਬ ਮੈਦਾਂ=ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ। ਨਿਯਾਮਦ=ਨਾ ਆਇਆ। ਬ=ਨਾਲ। ਮਰਦਾਨਹ=ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਪਰ ਉਹ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਕਾਇਰ ਜਰਨੈਲ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਓਟ ਥੱਲੇ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ ॥੩੪॥

ਦਰੋਗਾ ਅਗਰ ਰੋਇ ਓ ਦੀਦਮੇ ॥

ਬ ਯਕ ਤੀਰ ਲਾਚਾਰ ਬਖਸ਼ੀਦਮੇ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰੋਗਾ=ਅਫਸੋਸ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਰੋਇ=ਮੂੰਹ, ਚਿਹਰਾ। ਓ=ਉਸਦਾ। ਦੀਦਮੇ=ਵੇਖਦੇ। ਬ=ਨਾਲ। ਯਕ=ਇਕ। ਲਾਚਾਰ=ਓੜਕ, ਅੰਤ, ਮਜਬੂਰੀ। ਬਖਸ਼ੀਦਮੇ=ਬਖਸ਼ ਦੇਂਦੇ।

ਅਰਥ—ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਤਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਾਲ ਇਕ ਤੀਰ ਉਹਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਭਾਵ ਇਕ ਤੀਰ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਰਦੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਭੋਗਦਾ। ਪੰਨ ਹਨ, ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਜੋ ਵੈਰੀ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ। ੩੫।

ਹਮ ਆਖਰ ਬਸੇ ਜ਼ਖਮ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥

ਦੁ ਸੂਏ ਬਸੇ ਕੁਸ਼ਤਹ ਸੁਦ ਬੇਦਰੰਗ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮ ਆਖਰ=ਪਿਛੋਂ, ਅੰਤ ਨੂੰ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ। ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ। ਦੁ ਸੂਏ=ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ। ਕੁਸ਼ਤਹ ਸੁਦ=ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਗਏ, ਮਰ ਗਏ। ਬੇਦਰੰਗ=ਝਟਪਟ, ਛੇਤੀ।

ਅਰਥ—ਅੰਤ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਝਟਪਟ ਹੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ। ੩੬।

ਬਸੇ ਬਾਨ ਬਾਰੀਦ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥

ਜ਼ਿਮੀ ਗਸ਼ਤ ਹਮ ਚੂੰ ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ ਰੰਗ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸੇ=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ। ਬਾਨ=ਤੀਰ। ਬਾਰੀਦ=ਬਰਸੇ, ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ। ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਈ। ਹਮ ਚੂੰ=ਵਾਂਗੂ। ਗੁਲੇ=ਫੁਲ। ਲਾਲਹ=ਲਾਲਾ (ਕਾਬਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫੁਲ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਇਸਨੂੰ ਪੋਸਤ ਦਾ ਫੁਲ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ, ਧਰਤੀ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁਲ ਵਾਂਗ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ੩੭।

ਸਰੋ ਪਾਂਇ ਅੰਬੋਹੁ ਚੰਦਾਂ ਸੁਦਹ ॥

ਕਿ ਮੈਦਾਂ ਪੁਰ ਅਜ਼ ਗੋਇ ਚੌਰਾਂ ਸੁਦਹ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰੋ ਪਾਂਇ=ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ। ਅੰਬੋਹੁ=ਇਕੱਠ। ਚੰਦਾਂ=ਏਨਾ। ਸੁਦਹ=ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿ=ਜੋ। ਮੈਦਾਂ=ਮੈਦਾਨ, ਰਣਭੂਮੀ। ਪੁਰ=ਭਰ ਗਈ ਸੀ। ਅਜ਼=ਸੇ, ਨਾਲ। ਗੋਇ=ਖਿੰਦੂ, ਗੋਦ ਭਾਵ ਸਿਰ। ਚੌਰਾਂ=ਖੁੰਡੀ ਭਾਵ ਲੋੜਾਂ।

ਅਰਥ—ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਏਨਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਮੈਦਾਨ ਖਿੰਦੂ-ਖੁੰਡੀ ਭਾਵ ਲੋੜਾਂ, ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ। ੩੮।

ਤਰੰਕਾਰ ਤੀਰੋ ਤਰੰਕੇ ਕਮਾਂ ॥

ਬਰਾਮਦ ਯਕੇ ਹਾਇ ਹੂ ਅਜ਼ ਜਹਾਂ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਰੰਕਾਰ=ਟਣਕਾਰ, ਤਿੜ ਤਿੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼। ਤੀਰੋ=ਤੀਰੋ ਦੀ। ਤਰੰਕੇ=

ਕੜਕੀਆਂ, ਚਿਰੜ ਚਿਰੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ (ਜੋ ਕਮਾਣ ਦੇ ਖਿਚਣ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ)। ਕਮਾਂ=ਕਮਾਣ। ਬਰਾਮਦ=ਨਿਕਲੀ। ਯਕੋ=ਇਕੋ ਹੀ। ਹਾਇ ਹੂ=ਹਾਇ ਓਏ ਦੀ ਡੰਡ-ਰੌਲੀ। ਅਜ਼=ਸੇ, ਨਾਲ। ਜਹਾਂ=ਜਹਾਨ, ਸੰਸਾਰ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਦੀ ਟਣਕਾਰ ਤੇ ਕਮਾਣਾਂ ਦੀ ਚਿਰੜ ਚਿਰੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ। ਇਕੋ ਹੀ ਹਾਇ-ਓਏ ਦੀ ਡੰਡ-ਰੌਲੀ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਗਿਆ। ੩੯।

ਦਿਗਰ ਸ਼ੋਰਸ਼ੋ ਕੈਬਰੇ ਕੀਨਹ ਕੋਸ਼ ॥

ਜ਼ਿ ਮਰਦਾਨਿ ਮਰਦਾਂ ਬਹੁੰ ਰਫਤ ਹੋਸ਼ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਫਿਰ। ਸ਼ੋਰਸ਼ੋ=ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ, ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ। ਕੈਬਰੇ=ਤੀਰ। ਕੀਨਹ ਕੋਸ਼=ਦੁਸ਼ਮਣ, ਵੈਰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਮਰਦਾਨਿ ਮਰਦਾਂ=ਸੂਰਬੀਰ, ਬਹਾਦਰ। ਬਹੁੰ=ਬਾਹਰ। ਰਫਤ=ਚਲੀ ਗਈ। ਹੋਸ਼=ਅਕਲ, ਬੁਧੀ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਰੌਲੇ-ਗੌਲੇ ਭਾਵ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਬਹਾਦਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਅਕਲ ਚਲੀ ਗਈ। ੪੦।

ਹਮਾਖਰ ਚਿ ਮਰਦੀ ਕੁਨੱਦ ਕਾਰਜ਼ਾਰ ॥

ਕਿ ਬਰ ਚਿਹਲ ਤਨ ਆਯਦਸ਼ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਾਖਰ=ਅੰਤ ਨੂੰ, ਓੜਕ ਨੂੰ। ਚਿ=ਕੀ। ਮਰਦੀ=ਬਹਾਦਰੀ, ਸੂਰਮਤਾਈ। ਕੁਨੱਦ=ਕਰਦੀ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ=ਲੜਾਈ। ਬਰ=ਉਤੇ। ਚਿਹਲ ਤਨ=ਚਾਲ੍ਹੀ ਬੰਦੇ। ਆਯਦਸ਼=ਆ ਗਏ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ=ਅਣਗਿਣਤ।

ਅਰਥ—ਅੰਤ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸੂਰਮਤਾਈ ਭਾਵ ਬਹਾਦਰੀ ਕੀ ਕਰਦੀ? ਜਦੋਂ ਚਾਲ੍ਹੀ ਬੰਦਿਆਂ ਉਤੇ (ਇਕ ਦਮ) ਅਣਗਿਣਤ (ਫੌਜ) ਆ ਪਈ। ੪੧।

ਅੰਕ ੧੯ ਵਿਚ 'ਦਹ ਲਕ ਬਰਾਯਦ' ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦਹ ਲਕ ਦਾ ਅਰਥ-ਅਣਗਿਣਤ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਬੈਂਤ ਵਿਚ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ।

ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਾਲ-

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਲਿਖਕੇ ਭੇਜੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਤਬਾਰ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲੜਦੇ ਭਿੜਦੇ ਭੁਖੇ-ਭਾਣੇ (ਨਾ ਕੁਝ ਖਾਧਾ ਨਾ ਪੀਤਾ) ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ, ਪੌਹ ਮਾਘ ਦੀਆਂ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਤੇ ਠੰਢੀਆਂ ਰਾਤਾਂ, ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਧੌਖੇ-ਬਾਜ਼ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਗਰ, ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਖ-ਭੁੱਖ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿੰਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਚਾਲ੍ਹੀ ਆਦਮੀ ਰਹਿ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਚਾਲ੍ਹੀਆਂ ਉਤੇ ਦਸ ਲਖ ਫੌਜ ਅਚਨਚੇਤ ਹੀ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਚਾਲ੍ਹੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੇ ਭੁਖੇ-ਭਾਣੇ ਤੇ ਥਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ?

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਸਾਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਖਾਧੀ ਕਸਮ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਤੇਰੇ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਆ ਪਏ । ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੂੰ ਝਲਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਆ ਪੁਜੇ । ਇਥੇ ਰਾਤ ਆਰਾਮ ਕਰਕੇ ਅਸਾਂ ਅਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਵੀ ਸਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ, ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਅਜੇ ਬੋਹੜਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਅਸੀਂ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ, ਪਰ ਤੇਰੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਸਾਨੂੰ ਮਜਬੂਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਬੂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੂੰ ਜ਼ੋਰ, ਪੱਕਾ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਥੇ ਘੱਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਹੀ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹਥਿਆਰ ਫੜਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਵਾਂ ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਹੁਣ ਜੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਹੜਾ ਚਾਰਾ ਸੀ ? ਜੇ ਜੰਗ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਭੇਡ-ਬੱਕਰੀ ਵਾਂਗੂ ਕੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤੇ-ਮਰਣਾ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮੇਹਣਾ ਹੈ । ਜੇ ਹਥਿਆਰ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਦਾਗ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਸਾਂ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਖਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਉਹ ਮੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਜੇ ਮੈਂ ਜੰਗ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਛੱਡਦਾ ? ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ? ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਚਿਤ-ਚੇਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਲੁੰਬੜੀ ਵਾਂਗੂ ਧੋਖੇ-ਫਰੇਬ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮਰਦ ਜੁਬਾਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਬਚਨ ਮੰਨਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਸਾਂ । ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਰਦ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮਰਦ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਲੁੰਬੜੀ ਵਰਗਾ ਚਾਲਾਕ ਤੇ ਧੋਖੇ-ਬਾਜ਼ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਲ ਕੇ ਇਸ ਧੋਖੇ ਤੇ ਫਰੇਬ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਸਾਧੂ-ਸੁਭਾਅ ਨੇ ਤੇਰੇ ਇਸ ਕਪਟੀ ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਖਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਸੋਹ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦੀ ਚਾਲ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਸਾਂ । ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ-ਸੇਵਕ ਨੇ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ

ਯਾਦ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਉਤੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਸਮ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੌਂਹ ਖਾਧੇ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨਾ, ਮਾਰਣਾ ਜਾਂ ਫੜਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ, ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬੋਹੜੀ ਦੂਰ ਹੀ ਗਏ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਭਿਣ ਭਿਣ ਕਰਦੇ, ਡੰਡ-ਰੌਲੀ ਪਾਉਂਦੇ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੇਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੌ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਗਿੱਦੜਾਂ ਵਾਂਗ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਓਹਲੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਤੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਕੰਧ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ, ਉਹੋ ਹੀ ਇਕ ਤੀਰ ਦਾ ਸਵਾਦ ਚਖ ਕੇ ਬਹਿਸ਼ਤ (ਸਵਰਗ) ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੇਰੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਤੀਰ ਵੀ ਨਾ ਸਹਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਡਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੰਧ ਦੀ ਓਟ ਛੱਡ ਕੇ ਫਿਰ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਜਬੂਰਨ ਚੁਪ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ, ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਮੁਖ ਫਰਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਸੂਰਮਾ ਕੰਧ ਦੀ ਓਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਤੀਰ ਦਾ ਸਵਾਦ ਚਖ ਕੇ ਖਵਾਰ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜਦੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਜਰਨੈਲ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਲੜਾਈ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਓਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਝਟ ਇਕ ਤੀਰ ਉਸ ਵਲ ਛਡਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ *ਨਾਹਰ ਖਾਂ (ਸ਼ੇਰ) ਸੀ, ਪਰ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਬਾਕੀ ਫੌਜ ਦੀ ਜੋ ਹਾਲਤ ਹੋਈ, ਉਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲੈ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਪਠਾਣ, ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਦੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਰਦਾ ਵੇਖਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਚੁਕਣ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰੁਲਦੇ ਵੇਖਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਣ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਂ ਗੁਲੇਲੇ ਤੋਂ ਭੱਜਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜਸੋਂ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪਠਾਣ ਦਰਿਆ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਅਣਗਿਣਤ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਸੀ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਉਸ ਪਠਾਣ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਬੜੇ ਹੱਲੇ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ

*ਨਾਹਰ ਖਾਨ-ਨੁਸਰਤ ਖਾਨ ਅਤੇ ਵਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਦਾ ਭਾਈ ਮਾਲੇਰ ਦਾ ਪਠਾਣ, ਜੋ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਅਤੇ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਨਾਲ ਲੜਿਆ-
'ਚੁ ਦੀਦਮ ਕਿ ਨਾਹਰ ਬਯਾਮਦ ਬਜੰਗ॥'

[ਮਹਾਨ ਕੌਸ਼]

ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਹਮਲੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਕਈ ਸ਼ੁਦਾਈ-ਪੁਣੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ ਸ਼ੁਦਾਈ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਪਰ ਉਹਦੇ ਹਮਲੇ ਅਜਿਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਸ਼ੁਦਾਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਉਹ ਪਠਾਣ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਹੱਲੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨੇ ਬੜੇ ਹੱਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਵੀ ਖਾਧੇ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਿੱਟਾ ਕੀ ਨਿਕਲਿਆ? ਗੜ੍ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਫਤਹਿ ਨਾ ਹੋਈ। ਮੇਰੇ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਸਕਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਏਨੇ ਸਾਥੀ ਮਰਵਾਕੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਸਕਿਆ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜੋ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਇਸ ਬਦਲੇ ਤੋਹਫ਼ੇ ਤੇ ਉੱਚ ਔਹਦੇ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਉਹ ਲੜਨ ਲਈ ਨਾ ਆਇਆ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਲੁਕ ਕੇ ਕੰਧ ਦੇ ਉਹਲੇ ਖੜੋਤਾ ਰਿਹਾ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਿਆ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਥੇ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ? ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਏਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਦੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਬਹਿਸ਼ਤ ਭਾਵ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਦੀ ਨੀਅਤ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਗੁਨਾਹ ਸੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਦੋਜ਼ਕ (ਨਰਕਾਂ) ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਨਾਹ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦਾ। ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੈਨੂੰ ਪਿਛੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖਵਾਜਾ ਮਰਦੂਦ (ਗੀਦੀ) ਕੰਧ ਉਹਲੇ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਤੇਰੇ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ? ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਨ ਮਰੇ ਸਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਚਾਲ੍ਹੀ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਮਰ ਜਾਣੇ ਸਨ? ਬਹੁਤੇ ਤੇਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਹੀ ਮਰੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ? ਪਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁਲ ਵਾਂਗ ਲਾਲ-ਸੂਹਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਮਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਲੱਤਾਂ, ਬਾਹਵਾਂ ਤੇ ਸਿਰਾਂ ਨਾਲ ਏਨਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ ਕਿ ਮਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬੇਅੰਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ

ਕਾਇਰ ਆਪ ਕੰਧ ਪਿਛੇ ਲੁਕ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਮਰਵਾ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹਾਇ ਓਏ ਦੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਭਾਰੀ ਰੌਲੇ-ਗੋਲੇ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਮਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਸਾਹ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਜੋ ਤੀਰ ਅਸੀਂ ਛਡਦੇ ਸਾਂ, ਉਹ ਕਈ ਕਈ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੇਰੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਟੁਟ ਗਏ ਸਨ।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚ, ਉਹਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਚਾਲ੍ਹੀ ਆਦਮੀਆਂ ਉਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਫ਼ੌਜ ਆ ਪਵੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਚਾਲ੍ਹੀ ਵੀ ਥਕੇ ਹੋਏ, ਠੰਢ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ, ਤੇਰੀ ਧੋਖੇ-ਬਾਜ਼, ਝੂਠੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਤਾਏ ਹੋਏ ਅਤੇ ਢਿਡੋਂ ਵੀ ਭੁਖੇ। ਚਾਲ੍ਹੀਆਂ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰ-ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲੜਾਈ ਹੋਈ, ਪਰ ਚਾਲ੍ਹੀਆਂ ਉਤੇ ਚੁਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ ਅਣਗਿਣਤ ਫ਼ੌਜ ਆ ਪਈ, ਫਿਰ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ?

ਨੋਟ—ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਇਥੋਂ ਤਕ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ ਦਸਦੇ ਅਗੇ ਆਪਣਾ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦਾ ਹਾਲ ਦਸਦੇ ਹਨ।

(ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ)

**ਚਰਾਗੇ ਜਹਾਂ ਚੂੰ ਸੁਦਹ ਬੁਰਕਹ ਪੋਸ਼ ॥
ਸ਼ਬੇ ਸ਼ਹ ਬਰਾਮਦ ਹਮਹ ਜਲਵਹ ਜੋਸ਼ ॥੪੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਰਾਗੇ ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ਦਾ ਦੀਵਾ ਭਾਵ ਸੂਰਜ। ਚੂੰ=ਜਦ ਕਿ। ਸੁਦਹ=ਹੋ ਗਿਆ। ਬੁਰਕਹ ਪੋਸ਼=ਪੜਦੇ ਹੋਠਾਂ ਭਾਵ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਸ਼ਬੇ ਸ਼ਹ=ਰਾਤ ਦਾ ਸ਼ਹ, ਰਾਤ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਬਰਾਮਦ=ਉਪਰ ਆਇਆ, ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਜਲਵਹ ਜੋਸ਼=ਚਮਕ-ਦਮਕ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਜਗਤ ਦਾ ਦੀਵਾ, ਸੂਰਜ ਪੜਦੇ ਹੋਠਾਂ ਲੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਪੂਰੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਨਾਲ ਉਪਰ ਆ ਗਿਆ ॥੪੨॥

ਬੈਂਤ ਨੰਬਰ ੧੯ ਤੋਂ ੪੧ ਤੱਕ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਵ ੮ ਪੋਹ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਸੂਰਜ ਛੁਪ ਗਿਆ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ?

**ਹਰਾਂਕਸ ਕਿ ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ ਆਯਦਸ਼ ॥
ਕਿ ਯਜ਼ਦਾ ਬਰੋ ਰਹਿਨੁਮਾ ਆਯਦਸ਼ ॥੪੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂਕਸ=ਜੋ ਕੋਈ ਆਦਮੀ । ਕਉਲੇ=ਕੌਲ, ਕਸਮ । ਕੁਰਾਂ=ਕੁਰਾਨ । ਆਯਦਸ਼=ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਯਜ਼ਦਾ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ । ਬਰੋ=ਉਸ ਪਰ । ਰਹਿਨੁਮਾ=ਆਗੂ, ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਆਗੂ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।੪੩। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੬੧]

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਯਾਦ ਰੱਖ, ਸਿਦਕ ਦੇ ਬੇੜੇ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, (ਸੋਹ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨਾਲ ਦਗਾ ਕਰੇ) ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਸਚੈ ਮਾਰਗਿ ਚਲਦਿਆਂ ਉਸਤਤਿ ਕਰੇ ਜਹਾਨੁ ॥

ਨਾ ਪੇਚੀਦ ਮੂਏ ਨਾ ਰੰਜੀਦ ਤਨ ॥

ਕਿ ਬੇਰੁੰ ਖੁਦਾ ਆਵੁਰਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸ਼ਿਕਨ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੇਚੀਦ=ਵਿੰਗਾ, ਟੇਢਾ । ਮੂਏ=ਵਾਲ, ਕੇਸ । ਰੰਜੀਦ=ਦੁਖ । ਤਨ=ਸਰੀਰ । ਬੇਰੁੰ=ਬਾਹਰ । ਆਵੁਰਦ=ਲੈ ਆਂਦਾ । ਸ਼ਿਕਨ=ਮਾਰ ਕੇ ।

ਅਰਥ—ਨਾ ਉਸਦਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੋਇਆ । ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ।੪੪।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਧਿਆਨ ਕਰ, ਤੇਰੀ ਅਣਗਿਣਤ ਫੌਜ ਆਈ ਉਹਨੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਵੀ ਤੋੜ ਦਿਤੀ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਫੜ ਨਾ ਸਕੀ । ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਛੇੜ ਦਿਤੀ । ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਚਾਲ੍ਹੀ ਸਿੰਘ ਸਨ । ਉਸ ਟਿਡੀ ਦਲ ਫੌਜ ਨੇ ਕਈ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਸਾਂ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਂਦਾ । ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਖ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਕਰ ਸਕੇ ।

ਵਿਚਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਖਲੋਆ ॥ ਵਾਲੁ ਨ ਵਿੰਗਾ ਹੋਆ ॥

ਨਾ ਦਾਨਮ ਕਿ ਈਂ ਮਰਦ ਪੈਮਾਂ ਸ਼ਿਕਨ ॥

ਕਿ ਦਉਲਤ ਪਰਸਤ ਅਸਤੁ ਈਮਾਂ ਫ਼ਿਕਨ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨਮ=ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ । ਈਂ=ਅਹਿਦ, ਇਕਰਾਰ । ਸ਼ਿਕਨ=ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ । ਦੌਲਤ=ਧਨ, ਮਾਇਆ । ਪਰਸਤਸਤੁ=(ਪਰਸਤ+ਸਤੁ) ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਈਮਾਂ=ਈਮਾਨ, ਧਰਮ । ਫ਼ਿਕਨ=ਧੱਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਰਦ (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ) ਕੀਤੇ ਇਕਰਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਧਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਈਮਾਨ ਨੂੰ ਸੁਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੮੫।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਮਰਦ ਸਦਾ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਬਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਮਰਦ ਦਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮਰਦ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਨੀਤੀ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਹ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਗੰਦੀ ਹਵਾ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਮੋਰੀ ਭਾਵ ਗੁੱਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਇਕਰਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁਟੇਂਗਾ ਤੇ ਦੌਲਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇ ਦੇਵੇਂਗਾ।

ਬਚਨ ਕਰੇ ਤੈ ਖਿਸਕਿ ਜਾਇ ਸੋਈ ਨਰੁ ਕਚਾ॥

ਨ ਈਮਾਂ ਪਰਸਤੀ ਨ ਅਉਜਾਇ ਦੀਂ॥

ਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਨਾਸੀ ਨ ਮਹਮਦ ਯਕੀਂ॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਈਮਾਂ=ਈਮਾਨ, ਧਰਮ। ਪਰਸਤੀ=ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ। ਅਉਜਾਇ=(ਵਜਾਅ ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ) ਢੰਗ, ਤਰੀਕਾ। ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ, ਖੁਦਾ। ਸ਼ਨਾਸੀ=ਪਛਾਣ। ਯਕੀਂ=ਯਕੀਨ, ਭਰੋਸਾ।

ਅਰਥ—(ਤੂੰ) ਨਾ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਧਰਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਨਾ ਹੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੈਗੰਬਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਰਖਦਾ ਹੈਂ। ੮੬॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਪੈਗੰਬਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ, ਰੱਬ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਦੀਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸੱਚਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈਂ। ਪਰ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਤੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਧਰਮੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਤੇਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ।

ਅਗੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਧਰਮ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਸਦੇ ਹਨ—

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਈਮਾਂ ਪਰਸਤੀ ਕੁਨੱਦ॥

ਨ ਪੈਮਾਂ ਖੁਦਸ਼ ਪੇਸ਼ ਪਸਤੀ ਕੁਨੱਦ॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਸ=ਜੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ। ਪਰਸਤੀ=ਪੂਜਾ। ਕੁਨੱਦ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੈਮਾਂ=ਅਹਿਦ, ਸੁਖਨ। ਖੁਦਸ਼=ਆਪਣੇ। ਪੇਸ਼=ਅਗੇ। ਪਸਤੀ=ਪਿਛੇ। ਕੁਨੱਦ=ਕਰਦੇ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਭਾਵ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਕਰਾਰ ਨੂੰ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ੮੭।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜੇ ਤੂੰ ਪੁਛੇ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਾਫ਼

ਹੈ ਕਿ ਧਰਮੀ ਬੰਦੇ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਇਕਰਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਤੇ ਮੁਸ਼ੀਬਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੈ ਜਾਣ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਝੂਠ-ਸੱਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਦੁਖ ਵੀ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਿ ਈਂ ਮਰਦ ਰਾ ਜ਼ਰਹ ਐਤਬਾਰ ਨੇਸਤ ॥

ਚਿ ਕਸਮੇ ਕੁਰਾਨਅਸਤ ਯਜ਼ਦਾ ਯਕੇਸਤ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾ=ਦਾ। ਜ਼ਰਹ=ਰੇਤ ਦਾ ਕਿਣਕਾ (ਏਨਾ ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ ਜਿਸਦੀ ਵੰਡ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਭਾਵ ਬਿਲਕੁਲ ਥੋੜਾ)। ਨੇਸਤ=(ਨ-ਅਸਤ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁਰਾਨਅਸਤ=(ਕੁਰਾਨ-ਅਸਤ) ਕੁਰਾਨ ਹੈ। ਯਕੇਸਤ=(ਯਕ-ਅਸਤ) ਇਕ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਮਰਦ (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ) ਦਾ ਇਕ ਕਿਣਕੇ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਆਖਦਾ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਹੈ ਤੇ ਖੁਦਾ ਇਕ ਹੈ। ੪੮।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੱਬ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਉਤੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਖੁਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕੁਰਾਨ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਈ ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਪਾਖੰਡ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਸਚ-ਮੁਚ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਖੁਦਾ ਇਕ ਹੈ ਉਸਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਹਿਸਾਬ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੋਖੇ-ਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਇਤਬਾਰ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕੌਲ ਤੋਂ ਨਾ ਮੁਕਰਦਾ। ਤੇਰੇ ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਅਤੇ ਖੁਦਾ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ।

ਚੁ ਕਸਮੇ ਕੁਰਾ ਸਦ ਕੁਨੱਦ ਇਖਤੀਆਰ ॥

ਮਰਾ ਕਤਰਹ ਨਜਾਯਦ ਅਜੋ ਐਤਬਾਰ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜੇਕਰ। ਕਸਮੇ ਕੁਰਾ=ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ। ਸਦ=ਸੌਂ, ਸੈਂਕੜੇ। ਕੁਨੱਦ=ਕਰੇ। ਇਖਤੀਆਰ=ਪ੍ਰਵਾਨ, ਮੰਨੇ। ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਕਤਰਹ=ਬੂੰਦ ਜਿੰਨਾ। ਨਜਾਯਦ=ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਅਜੋ=ਉਸ ਉਤੇ। ਐਤਬਾਰ=ਭਰੋਸਾ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਉਹ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਸੌ ਕਸਮਾਂ ਵੀ ਮੰਨ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਉਤੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ੪੯।

ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੋਹ ਖਾ ਕੇ ਸਦ ਭੋਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਜੰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ) ਨੂੰ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਧੋਖੇ-ਬਾਜ਼, ਝੂਠਾ ਤੇ ਮੱਕਾਰ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਹਰ ਗੱਲ ਬੁਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ।

ਅਗਰਚਿਹ ਤੁਰਾ ਐਤਬਾਰ ਆਮਦੇ ॥

ਕਮਰ ਬਸਤਹ ਏ ਪੇਸ਼ਵਾ ਆਮਦੇ ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰਚਿਹ=ਜੇਕਰ। ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਐਤਬਾਰ=ਯਕੀਨ। ਆਮਦੇ=ਆਉਂਦਾ। ਕਮਰ=ਲੱਕ। ਬਸਤਹ=ਬੰਨ੍ਹਕੇ। ਪੇਸ਼ਵਾ=ਅੱਗੋਂ ਦੀ। ਆਮਦੇ=ਆ ਜਾਂਦੇ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੈਨੂੰ (ਸਾਡੇ ਉਤੇ) ਭਰੋਸਾ ਭਾਵ ਯਕੀਨ ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ॥੫੦॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸਦ ਭੋਜਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਾਂ ਸਾਫ਼ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦਰ-ਘਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ਸਭ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਕੇ ਤੂੰ ਝਟ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੇ, ਪਰ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਹ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੂੰ ਇਹ ਸੋਹ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਖਾਧੀ ਸੀ, ਤੂੰ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੋਹ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਕੇ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਜਾਣਾ ਕਿਥੇ ਸੂ? ਤੇਰੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਸੋਹਾਂ ਨੇ ਤੇਰਾ ਇਤਬਾਰ ਗੁਆ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਹ ਉਤੇ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਬੇ-ਦਲੀਲੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਕਿ ਫਰਜ਼ਅਸਤੁ ਬਰਸਰ ਤੁਰਾ ਈਂ ਸੁਖਨ ॥

ਕਿ ਕਉਲੇ ਖੁਦਾ ਅਸਤੁ ਕਸਮ ਅਸਤੁ ਮਨ ॥੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਫਰਜ਼=ਧਰਮ, ਭਾਰ। ਬਰ ਸਰ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਤੁਰਾ=ਤੇਰੇ। ਈਂ=ਇਸ। ਸੁਖਨ=ਬਚਨ। ਕਉਲੇ=ਸੋਹ। ਅਸਤੁ=ਹੈ। ਮਨ=ਮੈਨੂੰ, ਮੇਰੇ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਬਚਨ ਦਾ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਭਾਰ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਹ ਤੂੰ ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ, ਉਨਾ ਚਿਹ ਇਹ ਭਾਰ ਉਤਰੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਕਸਮ ਹੈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ॥੫੧॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਬਚਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਹੈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਤੇਰੇ ਆਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ।

ਅਗਰ ਹਜ਼ਰਤ ਖੁਦ ਸਿਤਾਦਹ ਸ਼ਵਦ ॥

ਬ ਜਾਨੋ ਦਿਲੇ ਕਾਰ ਵਾਜ਼ਹ ਸ਼ਵਦ ॥੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ । ਹਜ਼ਰਤੇ=ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਖੁਦ=ਆਪ । ਸਿਤਾਦਹ=ਖੜਾ । ਸ਼ਵਦ=ਹੋਵੇਂ । ਬ=ਸਾਥ, ਨਾਲ । ਜਾਨੋ=ਸਰੀਰ । ਕਾਰ=ਕੰਮ । ਵਾਜ਼ਹ=ਪ੍ਰਗਟ, ਰੋਸ਼ਨ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਆਪ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹੋਵੇਂ । ਤਾਂ ਦਿਲ, ਜਾਨ ਨਾਲ ਜੋ ਵੀ ਕੰਮ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਭਾਵ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ॥੫੨॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਸੱਚ ਝੂਠ ਲਿਖ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਥੇ ਆ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਸਚੇ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ।

ਸੁਮਾਰਾ ਚੁ ਫ਼ਰਜ਼ ਅਸਤੁ ਕਾਰੇ ਕੁਨੀ ॥

ਬਮੁਜਬ ਨਵਿਸ਼ਤਹ ਸੁਮਾਰੇ ਕੁਨੀ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਮਾਰਾ=ਤੁਹਾਡਾ । ਕਾਰੇ ਕੁਨੀ=ਫ਼ਰਜ਼ । ਬਮੁਜਬ=ਮੁਤਾਬਿਕ । ਨਵਿਸ਼ਤਹ=ਲਿਖੇ ਹੋਏ । ਸੁਮਾਰੇ=ਗਿਣਤੀ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ । ਕੁਨੀ=ਕਰ ਲਵੇਂ ।

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇਂ । ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ॥੫੩॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਤੇਰਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੰਮ ਕਰ ।

ਨਵਿਸ਼ਤਹ ਰਸੀਦੋ ਬਿਗੁਫ਼ਤਹ ਜੁਬਾਂ ॥

ਬੁਬਾਯਦ ਕਿ ਕਾਰ ਈਂ ਬਰਾਹਤ ਰਸਾਂ ॥੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਵਿਸ਼ਤਹ=ਲਿਖੇ ਹੋਏ । ਰਸੀਦੋ=ਪੁਜ ਗਈ ਹੈ । ਬਿਗੁਫ਼ਤਹ=ਆਖ ਦਿਤਾ । ਜੁਬਾਂ=ਜ਼ਬਾਨੀ । ਬੁਬਾਯਦ=ਚਾਹੀਦਾ । ਬਰਾਹਤ=ਸੁਖ ਨਾਲ । ਰਸਾਂ=ਪੁਚਾ ਜਾਵੇਂ ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਚਿੱਠੀ ਪੁਜ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀ ਆਖ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਪੁਚਾਵੇਂ ॥੫੪॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਚਿੱਠੀ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਨਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਹਮੂੰ ਮਰਦ ਬਾਯਦ ਸ਼ਵਦ ਸੁਖਨ ਵਰ ॥

ਨ ਸ਼ਿਕਮੇ ਦਿਗਰ ਦਰ ਦਹਾਨੇ ਦਿਗਰ ॥੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮੂੰ=ਸਾਰੇ। ਬਾਯਦ=ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਵਦ=ਹੋਵੇ। ਸੁਖਨ ਵਰ=ਗੱਲ ਦਾ ਪੱਕਾ। ਸ਼ਿਕਮੇ=ਪੇਟ ਵਿਚ। ਦਿਗਰ=ਹੋਰ, ਦੂਸਰਾ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਦਹਾਨੇ=ਮੂੰਹ ਦੇ।

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ੫੫।

ਜਿਨਿ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰਿ ਸਿ ਕਾਢੇ ਕਚਿਆ ॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਹੇ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੋਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਮਰਦ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।

ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਮਰਾ ਗੁਫਤਹ ਬੇਰੂੰ ਨਿਯਮ ॥

ਅਗਰ ਰਾਸਤੀ ਖੁਦ ਬਿਯਾਰੀ ਕਦਮ ॥੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਗੁਫਤਹ=ਆਖਿਆ। ਬੇਰੂੰ=ਬਾਹਰ। ਨਿਯਮ=ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਰਾਸਤੀ=ਸਚਾਈ। ਖੁਦ=ਆਪਣਾ ਆਪ। ਬਿਯਾਰੀ=ਲਿਆਓ। ਕਦਮ=ਪੈਰ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਵਰਗਾ ਸਮਝੋ, ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਓ। ੫੬।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜਦੋਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੀ ਲਿਖਤ ਦਿਤੀ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁਝਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਓਧਰੋਂ ਵੇਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਤੀਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅਕਬਰ ਆ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

ਤੁਰਾ ਗਰ ਬੁਬਾਯਦ ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ ॥

ਬਨਿਜ਼ਦੇ ਸ਼ੁਮਾਰਾ ਰਸਾਨਮ ਹੁਮਾਂ ॥੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਗਰ=ਜੇਕਰ। ਬੁਬਾਯਦ=ਚਾਹੀਦਾ। ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ=ਇਕਰਾਰ ਲਿਖੇ ਵਾਲਾ ਕੁਰਾਨ। ਬਨਿਜ਼ਦੇ=ਨਜ਼ਦੀਕ, ਪਾਸ। ਸ਼ੁਮਾਰਾ=ਤੁਹਾਡੇ। ਰਸਾਨਮ=ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਮਾਂ=ਉਹ ਵੀ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕਰਾਰ ਲਿਖੇ ਵਾਲਾ ਕੁਰਾਨ ਮੈਂ ਉਹ ਵੀ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ੫੭।

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਦੂਸਰੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਇਕਰਾਰ ਨਾਮਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਖਾਲੀ ਸਫ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖਕੇ ਉਹ ਕੁਰਾਨ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇਕ ਕੁਰਾਨ ਕਿਸੇ

ਸੱਜਣ ਪਾਸ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਕਾਬਲ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕੁਰਾਨ ਹੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂ? ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਸਮ ਤੇ ਧੋਖੇ-ਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਂਗਾ।

ਕਿ ਤਸ਼ਰੀਫ ਦਰ ਕਸਬਹ ਕਾਂਗੜ ਕੁਨੱਦ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਬਹਮ ਸ਼ਵੱਦ ॥੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਤਸ਼ਰੀਫ=ਆਉਣਾ। ਦਰ=ਅੰਦਰ। ਕਸਬਹ=ਪਿੰਡ। ਕਾਂਗੜ=ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਰਈਸ ਰਾਇ ਜੋਧ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰਕੀ ਦਲ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਦਿਲਬਾਗ ਤੇ ਗੁਲਬਾਗ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਪਸ=ਪਿਛੋਂ। ਮੁਲਾਕਾਤ=ਮੇਲ-ਗੇਲ। ਬਹਮ=ਆਪੋ ਵਿਚ। ਸ਼ਵੱਦ=ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਤੂੰ ਕਾਂਗੜ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਂ, ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮੇਲ-ਗੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ॥੫੮॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁਝਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰੁਝੇਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾ, ਅਸੀਂ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਕਾਂਗੜ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਇਥੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ—

ਨ ਜ਼ੌਰਹ ਦਰੀਂ ਰਾਹਿ ਖ਼ਤਰਹ ਤੁਰਾਸਤ ॥

ਹਮਹ ਕੌਮ ਬੈਰਾੜ ਹੁਕਮੇ ਮਰਾਸਤ ॥੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜ਼ੌਰਹ=ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ। ਦਰੀਂ=ਇਸ ਵਿਚ। ਰਾਹਿ=ਰਸਤੇ ਵਿਚ। ਖ਼ਤਰਹ=ਡਰ। ਤੁਰਾਸਤ=ਤੈਨੂੰ ਹੈ। ਹਮਹ=ਸਾਰੀ। ਮਰਾਸਤ=ਮੇਰੇ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਬੈਰਾੜ ਕੌਮ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ ॥੫੯॥

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਕਾਂਗੜ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ, ਇਸ ਰਾਹ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬੈਰਾੜ ਕੌਮ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਡਰ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ।

ਬਿਯਾ ਤਾ ਬ ਮਨ ਖ਼ੁਦ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕੁਨੇਮ ॥

ਬੇਰੂਏ ਸੁਮਾ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕੁਨੇਮ ॥੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਯਾ=ਆਓ। ਤਾ=ਤਾਈਂ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਖ਼ੁਦ=ਆਪ। ਕੁਨੇਮ=ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਈਏ। ਬੇਰੂਏ=ਮੂੰਹ ਉਤੇ, ਸਾਹਮਣੇ। ਸੁਮਾ=ਤੇਰੇ।

ਅਰਥ—ਆਓ, ਅਸੀਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਲਈਏ। ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ ਦਿਆਂਗੇ। ੬੦।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਮੈਥੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੇਜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕਹਿਰ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੇ ਤੂੰ ਦੁਖ ਪਾਵੇਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇਂ।

ਯਕੇ ਅਸਪ ਸ਼ਾਇਸਤਹ ਏ ਯਕ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਬਿਯਾ ਤਾ ਬਗੀਰੀ ਬ ਮਨ ਈਂ ਦਿਯਾਰ ॥੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ=ਇਕ। ਅਸਪ=ਘੋੜਾ। ਸ਼ਾਇਸਤਹ=ਸੁੰਦਰ। ਬਿਯਾ=ਲਿਆਓ। ਬਗੀਰੀ=ਲੈ ਲੈ। ਬ ਮਨ=ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ। ਈਂ=ਇਹ। ਦਿਯਾਰ=ਇਲਾਕਾ, ਦੇਸ਼।

ਅਰਥ—ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਲੈ ਆਓ, ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਭਾਵ ਦੇਸ਼ ਲੈ ਲੈ। ੬੧।

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਰਾ ਬੰਦਹੇ ਚਾਕਰੇਮ ॥

ਅਗਰ ਹੁਕਮ ਆਯਦ ਬ ਜਾਂ ਹਾਜ਼ਰੇਮ ॥੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ=ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਰਾ=ਦਾ। ਬੰਦਹੇ=ਬੰਦਾ, ਸੇਵਕ। ਚਾਕਰੇਮ=ਨੌਕਰ, ਦਾਸ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਆਯਦ=ਆ ਜਾਵੇ। ਬ=ਸਮੇਤ, ਨਾਲ। ਜਾਂ=ਜਾਨ। ਹਾਜ਼ਰੇਮ=ਹਾਜ਼ਰ।

ਅਰਥ—ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੈਂ ਬੰਦਾ ਤੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਉਸ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਨ ਸਮੇਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ। ੬੨।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਤੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਗਰਚਿਹ ਬਿਯਾਮਦ ਬਫੁਰਮਾਨੇ ਮਨ ॥

ਹਜ਼ੂਰਤ ਬਿਯਾਮ ਹਮਰ ਜਾਨੇ ਤਨ ॥੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰਚਿਹ=ਜੇਕਰ। ਬਿਯਾਮਦ=ਆ ਗਈ। ਬਫੁਰਮਾਨੇ=ਆਗਿਆ, ਹੁਕਮ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਹਜ਼ੂਰਤ=ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ। ਬਿਯਾਮ=ਮੈਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਹਮਰ=ਸਾਰੇ। ਤਨ=ਸਰੀਰ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ (ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ। ੬੩।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਬੰਦਾ ਤੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆ

ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਨ ਮਨ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਅਗਰ ਤੁ ਬਯਜਦਾਂ ਪਰਸਤੀ ਕੁਨੀ ॥

ਬ ਕਾਰੇ ਮਰਾ ਈਂ ਨ ਸੁਸਤੀ ਕੁਨੀ ॥੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਤੁ=ਤੂੰ। ਬਯਜਦਾਂ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਪਰਸਤੀ=ਪੂਜਾ, ਬੰਦਗੀ। ਕੁਨੀ=ਕਰੇਂ। ਬ=ਵਿਚ। ਕਾਰੇ=ਕੰਮ। ਮਰਾ=ਮੇਰੇ। ਸੁਸਤੀ=ਆਲਸ, ਢਿਲ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਏਂ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰੀਂ ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਉੱਤਰ ਦੇਵੀਂ। ੬੪।

ਤੇ ਬੁਬਾਯਦ ਕਿ ਯਜਦਾਂ ਸ਼ਨਾਨੀ ਕੁਨੀ ॥

ਨ ਗੁਫਤਹ ਕਸੇ ਕਸ ਖਰਾਸ਼ੀ ਕੁਨੀ ॥੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੇ=ਤੈਨੂੰ। ਬੁਬਾਯਦ=ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਯਜਦਾਂ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ। ਸ਼ਨਾਨੀ=ਪਛਾਣ। ਕੁਨੀ=ਕਰ। ਗੁਫਤਹ=ਕਹਿਣ। ਕਸੇ=ਲੋਕਾਂ। ਕਸ=ਮਨੁੱਖ। ਖਰਾਸ਼ੀ=ਛਿਲਣਾ ਭਾਵ ਦੁਖੀ।

ਅਰਥ—ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ। ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰ। ੬੫। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੨]

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇਂਦਾ, ਏਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਚੇਤਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਰੱਬ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇਹ ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰ।

ਤੁ ਮਸਨਦ ਨਸ਼ੀਂ ਸਰਵਰੇ ਕਾਇਨਾਤ ॥

ਕਿ ਅਜਬਸਤੁ ਇਨਸਾਫ਼ ਈਂ ਹਮ ਸਿਫ਼ਾਤ ॥੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁ=ਤੂੰ। ਮਸਨਦ=ਰਾਜ-ਗੱਦੀ, ਤਖ਼ਤ। ਨਸ਼ੀਂ=ਬੈਠਾ ਹੈਂ। ਸਰਵਰੇ=ਸਰਦਾਰ। ਕਾਇਨਾਤ=ਪਰਜਾ, ਦੁਨੀਆਂ। ਕਿ=ਜੋ। ਅਜਬਸਤੁ=ਅਸਚਰਜ ਹੈ। ਇਨਸਾਫ਼=ਨਿਆਂ। ਈਂ=ਇਹ। ਹਮ=ਭੀ। ਸਿਫ਼ਾਤ=ਸਿਫ਼ਤਾਂ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਪਰਜਾ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈਂ। ਜੋ ਇਹ ਤੇਰਾ ਨਿਆਂ ਹੈ, ਇਹ ਤੇਰੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਭੀ 'ਅਸਚਰਜ' ਹਨ। ੬੬।

ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਪਦ ਵਿਅੰਗ-ਬਚਨ ਹੈ ਭਾਵ ਲਾਹਨਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਕਿ ਅਜਬਸਤੁ ਇਨਸਾਫ਼ੇ ਦੀਂ ਪਰਵਰੀ ॥

ਕਿ ਹੈਫ਼ ਅਸਤ ਸਦ ਹੈਫ਼ ਈਂ ਸਰਵਰੀ ॥੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਅਜਬਸਤੁ=ਅਸਚਰਜ ਹੈ । ਇਨਸਾਫ਼=ਨਿਆਂ । ਦੀਂ=ਧਰਮ, ਦੀਨ । ਪਰਵਰੀ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ । ਹੈਫ=ਲਾਹਨਤ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਸਦ=ਸੌ ਵਾਰੀ । ਈਂ=ਇਸ । ਸਰਵਰੀ=ਸਰਦਾਰੀ ਭਾਵ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਉਤੇ ।

ਅਰਥ—ਤੇਰਾ ਨਿਆਂ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਹੈ । ਤੇਰੀ ਇਸ ਸਰਦਾਰੀ ਭਾਵ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਉਤੇ ਵੀ ਸੌ ਵਾਰੀ ਲਾਹਨਤ ਹੈ । ੬੭।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜੋ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਅਥਵਾ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ (ਫਕੀਰਾਂ) ਉਤੇ ਦੀਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਲਾਹਨਤ ਹੈ ।

ਕਿ ਅਜਬਸਤੁ ਅਜਬਸਤੁ ਫਤਵਹ ਸੁਮਾਂ ॥

ਬਜੁਜ਼ ਰਾਸਤੀ ਸੁਖਨ ਗੁਫਤਨ ਜ਼ਿਯਾਂ ॥੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਅਜਬਸਤੁ=ਅਸਚਰਜ ਹੈ । ਫਤਵਹ=ਸ਼ਰਾਅ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਸ਼ਰਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣਾ 'ਫਤਵਹ' ਅਥਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਫਤਵੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਾਜ਼ੀ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਸੁਮਾਂ=ਤੁਹਾਡਾ । ਬਜੁਜ਼=ਬਿਨਾਂ । ਰਾਸਤੀ=ਸਚਾਈ । ਸੁਖਨ=ਬਚਨ । ਗੁਫਤਨ=ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜ਼ਿਯਾਂ=ਘਾਟਾ, ਹਾਨੀ, ਨੁਕਸਾਨ ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਾਅ ਦਾ ਹੁਕਮ ਅਸਚਰਜ ਹੈ । ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ । ੬੮।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਫਤਵੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਸਚਰਜ ਹਨ । ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਸੱਚੀ ਹੈ, ਉਸ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਆਖਣਾ, ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਤੁਲ ਹੈ ।

ਮਜ਼ਨ ਤੇਗ ਬਰ ਖੂਨਿ ਕਸ ਬੇਦਰੇਗ ॥

ਤੁਰਾ ਨੀਜ਼ ਖੂਨ ਅਸਤ ਬਾ ਚਰਖ ਤੇਗ ॥੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਜ਼ਨ=ਨਾ ਮਾਰ । ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ । ਬਰ=ਉਪਰ, ਲਈ, ਵਾਸਤੇ । ਖੂਨਿ=ਖੂਨ ਨਾਲ, ਕਤਲ ਕਰਨ । ਕਸ=ਆਦਮੀ, ਮਨੁੱਖ । ਬੇਦਰੇਗ=ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਕੇ, ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ । ਤੁਰਾ=ਤੇਰਾ । ਨੀਜ਼=ਭੀ । ਅਸਤ=ਹੋਵੇਗਾ । ਬਾ=ਨਾਲ, ਸਾਥ । ਚਰਖ=ਆਕਾਸ਼ ।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਖੂਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨਾ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾ ਮਾਰ । ਯਾਦ ਰੱਖ, ਆਕਾਸ਼ੀ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਵੀ ਖੂਨ ਹੋਵੇਗਾ । ੬੯।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਬਣਕੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾ ਚਲਾ, ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਦਾ ਹੀ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਤਲਵਾਰ ਤੇਰਾ ਖੂਨ ਕਰੇਗੀ ।

ਤੁ ਗਾਫਲ ਮਸ਼ਉ ਮਰਦਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਹਿਰਾਸ ॥

ਕਿ ਓ ਬੇਨਿਆਜ਼ਸਤੁ ਓ ਬੇ ਪਾਸ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁ=ਤੂੰ। ਗਾਫਲ=ਬੇ-ਸਮਝ। ਮਸ਼ਉ=ਨਾ ਹੋ। ਮਰਦਿ=ਹੇ ਮਰਦ! ਹੇ ਬੰਦੇ! ਯਜ਼ਦਾਂ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਹਿਰਾਸ=ਡਰ। ਬੇਨਿਆਜ਼=ਬੇ ਪ੍ਰਵਾਹ। ਬੇ ਪਾਸ=ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਮਰਦ! (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ) ਤੂੰ ਏਨਾਂ ਬੇ-ਸਮਝ ਨਾ ਹੋ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਡਰ, ਜੋ ਉਹ (ਰੱਬ) ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ ਤੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ੧੦।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਝ, ਤੇ ਬੇ-ਸਮਝ ਨਾ ਬਣ, ਉਸ ਰੱਬ ਤੋਂ ਡਰ, ਉਹ ਬੜਾ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਕਿ ਓ ਬੇ ਮੁਹਾਬਸਤੁ ਸ਼ਾਹਾਨਿਸ਼ਾਹ ॥

ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ਰਾ ਸੱਚਹਏ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਓ=ਉਹ। ਬੇ=ਬਿਨਾਂ। ਮੁਹਾਬਸਤੁ=ਡਰ ਤੋਂ ਹੈ। ਸ਼ਾਹਾਨਿਸ਼ਾਹ=ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਜ਼ਮੀਨੋ=ਧਰਤੀ। ਜ਼ਮਾਂ=ਆਸਮਾਨ। ਰਾ=ਦਾ। ਸੱਚਹ=ਸੱਚਾ।

ਅਰਥ—ਉਹ (ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ) ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਡਰ ਤੋਂ ਹੈ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਵੀ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ। ੧੧।

ਖੁਦਾਵੰਦ ਏਜ਼ਦ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਕੁਨਿੰਦਸਤੁ ਹਰ ਕਸ ਮਕੀਨੋ ਮਕਾਂ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਦਾਵੰਦ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਏਜ਼ਦ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ। ਜ਼ਮੀਨੋ=ਧਰਤੀ। ਜ਼ਮਾਂ=ਆਸਮਾਨ, ਆਕਾਸ਼। ਕੁਨਿੰਦਸਤੁ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਸ=ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ। ਮਕੀਨੋ=ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ। ਮਕਾਂ=ਮਕਾਨ, ਜਗ੍ਹਾ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੨।

ਹਮ ਅਜ਼ ਪੀਰ ਮੋਰੋ ਹਮ ਅਜ਼ ਫੀਲ ਤਨ ॥

ਕਿ ਆਜ਼ਜ਼ ਨਿਵਾਜ਼ਸਤੁ ਗਾਫਲ ਸ਼ਿਕਨ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮ=ਭੀ। ਅਜ਼=ਸੇ ਤੋਂ। ਪੀਰ=ਬੁੱਢਾ, ਬਿਧ। ਮੋਰੋ=ਕੀੜੀ। ਫੀਲ=ਹਾਥੀ। ਤਨ=ਸਰੀਰ। ਕਿ=ਜੋ। ਆਜ਼ਜ਼=ਗਰੀਬ। ਨਿਵਾਜ਼ਸਤੁ=ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਨ=ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਥੀ ਤੱਕ ਤੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਲੈ ਬੁੱਢੇ ਤੱਕ ਦਾ ਵੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੩।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਭਾਵ ਰੱਬ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਧੋਣ ਭੰਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹੋਂ ਤਾਂ ਆਸਮਾਨੀ ਤਲਵਾਰ ਭਾਵ ਰੱਬੀ ਕਹਿਰ ਤੇਰੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਵੇਗਾ।

ਕਿ ਓਰਾ ਚੁ ਇਸਮ ਅਸਤ ਆਜਜ਼ ਨਿਵਾਜ਼ ॥

ਕਿ ਓ ਬੇ ਸੁਪਾਸ ਅਸਤ ਓ ਬੇ ਨਿਆਜ਼ ॥੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਓਰਾ=ਉਸ ਦਾ। ਚੁ=ਜਦ। ਇਸਮ=ਨਾਮ। ਅਸਤ ਹੈ। ਆਜਜ਼=ਗਰੀਬ। ਸੁਪਾਸ=ਲੋੜ। ਨਿਆਜ਼=ਪ੍ਰਵਾਹ।

ਅਰਥ—ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ। ੭੪।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਉਹ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜ਼ਨਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਸਦੇ ਦਰ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਡਰ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆ। ਤਾਂ ਕਿ ਰੱਬੀ ਕਹਿਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹੇਂ।

ਕਿ ਓ ਬੇ ਨਗੂੰ ਅਸਤੁ ਓ ਬੇ ਚਗੂੰ ॥

ਕਿ ਓ ਰਹਿਨੁਮਾ ਅਸਤੁ ਓ ਰਹਨਮੂੰ ॥੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਗੂੰ=ਰੂਪ, ਰੇਖ, ਰੰਗ। ਅਸਤੁ=ਹੈ। ਚਗੂੰ=ਚਿਹਨ, ਚੱਕ੍ਰ। ਰਹਿਨੁਮਾ=ਰਾਹ। ਦਸਣ ਵਾਲਾ, ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਆਗੂ। ਰਹਨਮੂੰ=ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਜੋ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਤੇ ਚਿਹਨ-ਚੱਕ੍ਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੭੫।

ਕਿ ਬਰ ਸਰ ਤੁਰਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਕਸਮਿ ਕੁਰਾਂ ॥

ਬਗੁਫਤਹ ਸੁਮਾ ਕਾਰ ਖ਼ੁਬੀ ਰਸਾਂ ॥੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਬਰ=ਉਤੇ। ਸਰ=ਸਿਰ। ਤੁਰਾ=ਤੇਰਾ। ਫ਼ਰਜ਼=ਭਾਰ। ਕਸਮਿ=ਸੌਂਹ ਦਾ। ਕੁਰਾਂ=ਕੁਰਾਨ। ਬਗੁਫਤਹ=ਆਖੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਦਾ। ਸੁਮਾ=ਤੇਰੇ। ਰਸਾਂ=ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਓ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਜੋ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ ਦਾ ਭਾਰ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਖੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੰਗਿਆਈ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਓ। ੭੬।

ਬ ਬਾਯਦ ਤੁ ਦਾਨਸ਼ ਪਰਸਤੀ ਕੁਨੀ ॥

ਬ ਕਾਰੇ ਸੁਮਾ ਚੀਰਹ ਦਸਤੀ ਕੁਨੀ ॥੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਯਦ=ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਾਨਸ਼=ਅਕਲਮੰਦੀ। ਪਰਸਤੀ=ਪਾਲਣਾ। ਕੁਨੀ=ਕਰਨੀ। ਕਾਰੇ=ਕੰਮ ਨੂੰ। ਸੁਮਾ=ਆਪਣਾ। ਚੀਰਹ ਦਸਤੀ=ਹੱਥ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ, ਪੱਕਾ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਤੈਨੂੰ ਅਕਲਮੰਦੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੭੭।

ਚਿਹਾ ਸੁਦ ਕਿ ਚੂੰ ਬੱਚਗਾਂ ਕੁਸ਼ਤਹ ਚਾਰ ॥

ਕਿ ਬਾਕੀ ਬਿਮਾਂਦਸਤ ਪੇਚੀਦਹ ਮਾਰ ॥੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿਹਾ ਸੁਦ=ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿ ਚੂੰ=ਜਦ ਕਿ। ਬੱਚਗਾਂ=ਬੱਚੇ, ਪੁੱਤਰ। ਕੁਸ਼ਤਹ=ਮਾਰ ਸੁਟੇ, ਕੋਹ ਸੁਟੇ। ਬਾਕੀ=ਪਿਛੇ। ਬਿਮਾਂਦਸਤ=ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੇਚੀਦਹ ਮਾਰ=ਕੁੰਡਲਦਾਰ ਸੱਪ।

ਅਰਥ—ਕੀ ਹੋਇਆ? ਜਦ ਕਿ ਤੂੰ (ਮੇਰੇ) ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਹਨ। ਕੁੰਡਲਦਾਰ ਸੱਪ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੭੮।

ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੇਰੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਛੋਟੇ ਤੇ ਕੁਝ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੇ-ਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਰੁਣੀਆ ਸੱਪ ਤਾਂ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਤੂੰ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਕੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚਿ ਮਰਦੀ ਕਿ ਅਖਗਰ ਖਮੋਸ਼ਾਂ ਕੁਨੀ ॥

ਕਿ ਆਤਸ਼ ਦਮਾਂ ਰਾ ਬਦਉਰਾਂ ਕੁਨੀ ॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿ=ਕੈਸੀ। ਮਰਦੀ=ਬਹਾਦਰੀ, ਸੂਰਮਤਾਈ। ਕਿ=ਜੋ। ਅਖਗਰ=ਚੰਗਿਆੜੇ। ਖਮੋਸ਼ਾਂ ਕੁਨੀ=ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣਾ ਭਾਵ ਬੁਝਾਉਣਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਆਤਸ਼=ਅੱਗ। ਦਮਾਂ=ਭੜ ਭੜ ਕਰਕੇ ਬਲਦੀ ਹੋਈ। ਰਾ=ਦਾ, ਨੂੰ। ਬਦਉਰਾਂ=ਹੋਰ ਭੜਕਾਉਣਾ, ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼। ਕੁਨੀ=ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਕਾਹਦੀ ਸੂਰਮਤਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਚੰਗਿਆੜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਅੱਗ ਭੜ ਭੜ ਕਰਕੇ ਬਲਦੀ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੭੯।

ਚਿ ਖੁਸ਼ ਗੁਫਤ ਫਿਰਦੌਸੀਏ ਖੁਸ਼ ਜ਼ਬਾਂ ॥

ਸ਼ਿਤਾਬੀ ਬਵਦ ਕਾਰਿ ਅਹਿਰਮਨਾਂ ॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿ=ਕੈਸੀ। ਖੁਸ਼=ਚੰਗੀ। ਗੁਫਤ=ਕਹੀ ਹੈ। ਫਿਰਦੌਸੀਏ=ਇਕ ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਨਾਮਾ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਖੁਸ਼ ਜ਼ਬਾਂ=ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ, ਸੋਹਣੀ ਜ਼ਬਾਨ। ਸ਼ਿਤਾਬੀ=ਛੇਤੀ, ਕਾਹਲੀ। ਬਵਦ=ਕਰਨਾ। ਕਾਰਿ=ਕੰਮ। ਅਹਿਰਮਨਾਂ=ਸ਼ੈਤਾਨਾਂ ਦਾ।

ਅਰਥ—ਸੋਹਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਾਲੇ ਫਿਰਦੌਸੀ ਕਵੀ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੇ ਵਿਚ ਕਿੱਡੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਹਲੀ ਭਾਵ ਛੇਤੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ੈਤਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ੮੦।

ਕਿ ਮਾ ਬਾਰਗਹਿ ਹਜ਼ਰਤ ਆਯਮ ਸੁਮਾ ॥

ਅਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਬਾਸੀਵ ਸ਼ਾਹਿਦ ਸੁਮਾ ॥੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਮਾ=ਮੈਂ । ਬਾਰਗਹਿ=ਕਚਹਿਰੀ, ਦਰਬਾਰ । ਹਜ਼ਰਤ=ਰੱਬ । ਆਯਮ=ਆਵਾਂਗਾ । ਸੁਮਾ=ਤੁਹਾਡੇ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ । ਰੋਜ਼=ਦਿਨ । ਬਾਸੀਵ=ਹੋਵਾਂ । ਸ਼ਾਹਿਦ=ਗਵਾਹ । ਸੁਮਾ=ਤੂੰ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰੱਬ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਆਵਾਂਗਾ । ਉਸ ਦਿਨ ਤੂੰ ਉਥੇ ਗਵਾਹ ਹੋਵੀਂ । ੮੧।

ਵਗਰਨਹ ਤੁ ਈਂ ਹਮ ਫ਼ਰਾਮੁਸ਼ ਕੁਨੱਦ ॥

ਤੁਰਾ ਹਮ ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਯਜ਼ਦਾ ਕੁਨੱਦ ॥੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਗਰਨਹ=ਜੇਕਰ । ਤੁ=ਤੂੰ । ਈਂ=ਇਹ । ਹਮ=ਭੀ । ਫ਼ਰਾਮੁਸ਼=ਭੁਲਾਉਣਾ । ਕੁਨੱਦ=ਕਰੇਗਾ । ਤੁਰਾ=ਤੇਰੇ । ਹਮ=ਭੀ । ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼=ਭੁਲਾਉਣਾ । ਯਜ਼ਦ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣਾ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣਾ ਕਰੇਗਾ । ੮੨।

ਅਗਰ ਕਾਰਿ ਈਂ ਬਰ ਤੋ ਬਸਤੀ ਕਮਰ ॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਾਸ਼ਦ ਤੁਰਾ ਬਹਿਰਾਵਰ ॥੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ । ਕਾਰਿ ਈਂ=ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ । ਬਰ=ਉਤੇ । ਤੋ=ਤੂੰ । ਬਸਤੀ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ । ਕਮਰ=ਲੱਕ । ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਰੱਬ । ਬਾਸ਼ਦ=ਹੋਵੇਗਾ । ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ । ਬਹਿਰਾ ਵਰ=ਫਲ ਦਾਤਾ, ਫਲਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਉਤੇ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਤਾਂ ਰੱਬ ਤੈਨੂੰ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ । ੮੩।

ਕਿ ਈਂ ਕਾਰ ਨੇਕ ਅਸਤੁ ਦੀਂ ਪਰਵਰੀ ॥

ਚੁ ਯਜ਼ਦਾ ਸ਼ਨਾਸੀ ਬਜਾਂ ਬਰਤਰੀ ॥੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਈਂ=ਇਹ । ਕਾਰ=ਕੰਮ । ਨੇਕ=ਚੰਗਾ । ਦੀਂ ਪਰਵਰੀ=ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ । ਯਜ਼ਦਾ=ਰੱਬ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਸ਼ਨਾਸੀ=ਪਛਾਣ । ਬਜਾਂ=ਜਾਨ ਨਾਲ । ਬਰਤਰੀ=ਵੱਡਾ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਇਹ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਰੱਬ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੈ । ੮੪।

ਤੁਰਾ ਮਨ ਨ ਦਾਨਮ ਕਿ ਯਜ਼ਦਾ ਸ਼ਨਾਸ ॥

ਬਰਾਮਦ ਜ਼ਿ ਤੋ ਕਾਰਹਾ ਦਿਲ ਖਰਾਸ਼ ॥੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਦਾਨਮ=ਜਾਣਦਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਯਜ਼ਦਾ=ਰੱਬ। ਸ਼ਨਾਸ=ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ। ਬਰਾਮਦ=ਹੋ ਚੁਕੇ। ਕਾਰਹਾ=ਬਹੁਤ ਕੰਮ। ਦਿਲ ਖਰਾਸ਼=ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ੮੫।

ਸ਼ਨਾਸਦ ਹਮੀ ਤੋ ਨ ਯਜ਼ਦਾ ਕਰੀਮ ॥

ਨ ਖਾਹਦ ਹਮੀ ਤੋ ਬਦੌਲਤ ਅਜ਼ੀਮ ॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਨਾਸਦ=ਪਛਾਣਦਾ। ਹਮੀ=ਭੀ। ਤੋ=ਤੈਨੂੰ। ਯਜ਼ਦਾ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਖਾਹਦ=ਚਾਹੁੰਦਾ। ਬਦੌਲਤ=ਧਨ-ਦੌਲਤ। ਅਜ਼ੀਮ=ਭਾਰੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ।

ਅਰਥ—ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਅਤੇ (ਉਹ) ਤੇਰੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਭਾਵ ਵੱਡੀ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ੮੬।

ਅਗਰ ਸਦ ਕੁਰਾਂ ਰਾ ਬਖ਼ੁਰਦੀ ਕਸਮ ॥

ਮਰਾ ਏਤਬਾਰੇ ਨ ਈਂ ਜ਼ਰੱਹ ਦਮ ॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਸਦ=ਸੌ। ਕੁਰਾਂ=ਕੁਰਾਨ। ਰਾ=ਦੀ। ਬਖ਼ੁਰਦੀ=ਖਾਵੇਂ। ਕਸਮ=ਸੌਂਹ। ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਏਤਬਾਰੇ=ਇਤਬਾਰ। ਈਂ ਜ਼ਰੱਹ ਦਮ=ਇਸ ਦਮ, ਰਤਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਭਾਵ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ (ਤੂੰ) ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਸੌ ਸੌਂਹਾਂ ਵੀ ਖਾ ਲਵੇਂ, (ਤਾਂ) ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ (ਤੇਰੇ ਤੇ) ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ। ੮੭।

ਹਜ਼ੂਰੀ ਨਿਆਯਮ ਨ ਈਂ ਰਹ ਸ਼ਵਮ ॥

ਅਗਰ ਸ਼ਾਹ ਬਖਾਹਦ ਨ ਆਂ ਜਾ ਰਵਮ ॥੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਜ਼ੂਰੀ=ਤੇਰੇ ਪਾਸ। ਨਿਆਯਮ=ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਈਂ=ਇਸ। ਰਾਹ=ਰਸਤੇ। ਸ਼ਵਮ=ਪਾਵਾਂਗਾ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਬਖਾਹਦ=ਚਾਹਵੇ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਆਂ=ਉਸ। ਜਾਂ=ਜਗ੍ਹਾ। ਰਵਮ=ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਰਸਤੇ ਪਵਾਂਗਾ। ਜੇਕਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚਾਹਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ। ੮੮।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੩]

ਖੁਸ਼ਸਤ ਸ਼ਾਹਿ ਸ਼ਾਹਾਨਿ ਅਉਰੰਗਜ਼ੇਬ ॥

ਕਿ ਚਾਲਾਕ ਦਸਤਸਤੁ ਚਾਬਕ ਰਕੇਬ ॥੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਸ਼ਸਤ=ਚੰਗਾ, ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ। ਸ਼ਾਹਿ ਸ਼ਾਹਾਨਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਕਿ=ਜੋ। ਚਾਲਾਕ ਦਸਤਸਤੁ=ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੱਥ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚਾਬਕ ਰਕੇਬ=ਪੱਕਾ ਘੋੜ ਸਵਾਰ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈਂ, ਜੋ ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੱਥ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪੱਕਾ ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਹੈਂ। ੮੯।

ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤੁ ਰਉਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਮੁਲਕ ਅਸਤੁ ਸਾਹਿਬ ਅਮੀਰ ॥੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਹੁਸਨਲ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਜਮਾਲ=ਚੇਹਰੇ ਦਾ ਰੂਪ। ਰਉਸ਼ਨ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਜ਼ਮੀਰ=ਬੁਧੀ, ਅਕਲ। ਖੁਦਾਵੰਦ=ਮਾਲਕ। ਅਸਤੁ=ਹੈ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਦਮਕ ਤੇ ਬੁਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮਾਲਕ ਹੈ। ੯੦।

ਬ ਤਰਤੀਬ ਦਾਨਸ਼ ਬ ਤਦਬੀਰ ਤੇਗ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਦੇਗੋ ਔ ਖੁਦਾਵੰਦ ਤੇਗ ॥੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਨਾਲ। ਤਰਤੀਬ=ਜੁਗਤੀ। ਦਾਨਸ਼=ਬੁਧੀ, ਸਿਆਣਾ। ਤਦਬੀਰ=ਜੁਗਤੀ, ਢੰਗ। ਔ=ਅਤੇ। ਖੁਦਾਵੰਦ=ਮਾਲਕ। ਦੇਗੋ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ।

ਅਰਥ—ਬੁਧੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵੀ ਮਾਲਕ ਹੈ ਭਾਵ ਦੇਗ-ਤੇਗ ਦਾ ਧਨੀ ਹੈ। ੯੧।

ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ਅਸਤੁ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦਿ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਮੁਲਕ ਮਾਲ ॥੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਰੌਸ਼ਨ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਜ਼ਮੀਰ=ਦਿਲ। ਅਸਤੁ ਹੈ। ਹੁਸਨਲ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਜਮਾਲ=ਚੇਹਰਾ। ਖੁਦਾਵੰਦਿ=ਮਾਲਕ। ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਮੁਲਕ=ਦੇਸ਼। ਮਾਲ=ਧਨ, ਦੌਲਤ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਦਿਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿਹਰਾ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਮਾਲਕ ਧਨ, ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੯੨।

ਕਿ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਬੀਰ ਅਸਤੁ ਦਰ ਜੰਗ ਕੋਹ ॥

ਮਲਾਇਕ ਸਿਫਤ ਚੂੰ ਸ਼ਰੱਯਾ ਸ਼ਕੋਹ ॥੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਬਖਸ਼ਸ਼=ਦਾਤ। ਕਬੀਰ=ਵੱਡੀ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਕੋਹ=ਪਹਾੜ। ਮਲਾਇਕ=ਦੇਵਤਿਆਂ। ਚੂੰ=ਵਰਗੀ। ਸ਼ਰੱਯਾ=ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਚੋਟੀ। ਸ਼ਕੋਹ=ਪ੍ਰਤੱਖ, ਦਬਦਬਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

ਅਰਥ—ਜੋ ਵੱਡੀ ਦਾਤ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੀ (ਉਸ ਦੀ) ਸਿਫਤ ਹੈ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਚੋਟੀ ਵਰਗਾ ਦਬਦਬਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ੯੩।

ਸ਼ਹਿਨ ਸ਼ਾਹਿ ਅਉਰੰਗ ਜ਼ੇਬ ਆਲਮੀਂ ॥

ਕਿ ਦਾਰਾਇ ਦੌਰ ਅਸਤੁ ਦੂਰ ਅਸਤੁ ਦੀਂ ॥੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਉਰੰਗ=ਤਖ਼ਤ। ਜ਼ੇਬ=ਸ਼ੋਭਾ। ਆਲਮੀਂ=ਸੰਸਾਰ, ਜਗਤ। ਕਿ=ਜੋ। ਦਾਰਾਇ=ਸਹਾਇਕ, ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ਦੌਰ=ਜ਼ਮਾਨਾ। ਅਸਤੁ=ਹੈ। ਦੀਂ=ਧਰਮ।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਤੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ। ੯੪।

ਮਨਮ ਕੁਸ਼ਤਨਮ ਕੋਹੀਆਂ ਬੁਤ ਪਰਸਤ ॥

ਕਿ ਓ ਬੁਤ ਪਰਸਤੰਦੁ ਮਨ ਬੁਤ ਸ਼ਿਕਸਤ ॥੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਨਮ=ਮੈਂ। ਕੁਸ਼ਤਨਮ=ਕੋਹਣ ਵਾਲਾ, ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ। ਕੋਹੀਆਂ=ਪਹਾੜੀਆਂ। ਬੁਤ ਪਰਸਤ=ਬੁਤਾਂ ਭਾਵ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ। ਕਿ=ਜੋ। ਓ=ਉਹ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਸ਼ਿਕਸਤ=ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਹਣ ਭਾਵ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੋ ਉਹ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ੯੫।

ਬਬੀਂ ਗਰਦਸ਼ੇ ਬੇਵਫ਼ਾਈਏ ਜਮਾਂ ॥

ਪਸੇ ਪੁਸ਼ਤ ਉਫ਼ਤਦ ਰਸਾਨਦ ਜ਼ਿਯਾਂ ॥੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਬੀਂ=ਵੇਖ। ਗਰਦਸ਼ੇ=ਚੱਕ੍ਰ, ਗੇੜ। ਬੇਵਫ਼ਾਈਏ=ਬੇ-ਅਸੂਲੀ। ਜਮਾਂ=ਜ਼ਮਾਨਾ। ਪਸੇ=ਪਿਛੇ। ਪੁਸ਼ਤ=ਪਿੱਠ। ਉਫ਼ਤਦ=ਪਿਆ, ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਸਾਨਦ=ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ। ਜ਼ਿਯਾਂ=ਨੁਕਸਾਨ।

ਅਰਥ—(ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ!) ਜ਼ਮਾਨੇ ਭਾਵ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੇ-ਅਸੂਲੀ ਦੇ ਚੱਕ੍ਰ ਵੇਖ। ਜਿਸਦੇ ਪਿੱਠ ਪਿਛੇ ਇਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। ੯੬।

ਬਬੀਂ ਕੁਦਰਤਿ ਨੇਕ ਯਜ਼ਦਾਨਿ ਪਾਕ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਯਕ ਬ ਦਹ ਲਕ ਰਸਾਨਦ ਹਲਾਕ ॥੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਬੀਂ=ਵੇਖ। ਕੁਦਰਤਿ=ਸ਼ਕਤੀ। ਨੇਕ=ਚੰਗਾ। ਯਜ਼ਦਾਨਿ=ਰੱਬ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਪਾਕ=ਪਵਿਤ੍ਰ। ਕਿ=ਜੋ। ਅਜ਼=ਪਾਸੋਂ। ਯਕ=ਇਕ। ਬ=ਉਪਰ। ਦਹ ਲਕ=ਦਸ ਲੱਖ। ਰਸਾਨਦ=ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ। ਹਲਾਕ=ਮੌਤ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਚੰਗੇ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਲ ਵੇਖ, ਜੋ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਸ ਲੱਖ ਨੂੰ ਮੌਤ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮਰਵਾਂਦਾ ਹੈ ।੯੭।

ਚਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਨੱਦ ਮਿਹਰਬਾਨਸਤ ਦੋਸਤ ॥

ਕਿ ਬਖਸ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਰਿ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਓਸਤ ॥੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿ=ਕੀ । ਕੁਨੱਦ=ਕਰਦਾ । ਦੋਸਤ=ਮਿਤ੍ਰ । ਬਖਸ਼ਿੰਦਗੀ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਪ੍ਰੇਮੇਸ਼ਰ । ਓਸਤ=ਉਹ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਮਿਹਰਬਾਨ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ।੯੮।

ਰਿਹਾਈ ਦਿਹੋ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਦਿਹਦ ॥

ਜ਼ਬਾਨ ਰਾ ਬ ਸਿਫਤ ਆਸ਼ਨਾਈ ਦਿਹਦ ॥੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਿਹਾਈ=ਛੁਟਕਾਰਾ, ਖਲਾਸੀ । ਦਿਹੋ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਰਹਿਨੁਮਾਈ=ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਉਣਾ । ਦਿਹਦ=ਦਿੰਦਾ । ਜ਼ਬਾਨ=ਜ਼ਬਾਨ, ਜੀਭ । ਰਾ=ਨੂੰ । ਸਿਫਤ=ਉਸਤਤੀ । ਆਸ਼ਨਾਈ=ਪਛਾਣ, ਵਾਕਫ਼ੀ । ਦਿਹਦ=ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਉਹ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਖਲਾਸੀ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।੯੯।

ਖਸ਼ਮ ਰਾ ਚੁ ਕੋਰ ਓ ਕੁਨਦ ਵਕਤੇ ਕਾਰ ॥

ਯਤੀਮਾਂ ਬਿਰੁੰ ਬੁਰਦ ਬੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾਰ ॥੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਸ਼ਮ=ਦੁਸ਼ਮਨ, ਵੈਰੀ । ਰਾ=ਤਾਈਂ । ਚੁ=ਜੋ । ਕੋਰ=ਅੰਨ੍ਹਾ । ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ ਹੈ । ਵਕਤੇ ਕਾਰ=ਜੰਗ ਦੇ ਵੇਲੇ । ਯਤੀਮਾਂ=ਅਨਾਥਾਂ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ । ਬਿਰੁੰ=ਬਾਹਰ । ਬੁਰਦ=ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਬੇ=ਬਿਨਾਂ । ਖਾਰ=ਕੰਡਾ ।

ਅਰਥ—ਜੋ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਵੈਰੀ ਤਾਈਂ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਕੰਡੇ ਦਾ ਜ਼ਖਮ ਲਗੇ ਬਿਨਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।੧੦੦।

ਹਰਾਂਕਸ ਕਜੋ ਰਾਸਤਬਾਜ਼ੀ ਕੁਨੱਦ ॥

ਰਹੀਮੇ ਬਰੋ ਰਹਮ ਸਾਜ਼ੀ ਕੁਨੱਦ ॥੧੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂਕਸ=ਜੋ ਕੋਈ । ਰਾਸਤਬਾਜ਼ੀ=ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ । ਕੁਨੱਦ=ਕਰਦਾ ਹੈ । ਰਹੀਮੇ=ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਬਰੋ=ਉਤੇ । ਰਹਮ ਸਾਜ਼ੀ=ਰਹਿਮ ਦਾ ਵਰਤਾਓ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੋਈ ਆਦਮੀ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਉਸ ਉਤੇ ਰਹਿਮ ਦੀ ਸਾਜ਼ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।੧੦੧।

ਕਸੇ ਖਿਦਮਤ ਆਯਦ ਬਸੇ ਦਿਲ ਜਾਂ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ੀਦ ਬਰ ਵੈ ਅਮਾਂ ॥੧੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ=ਕੋਈ। ਖਿਦਮਤ=ਸੇਵਾ। ਆਯਦ=ਆਂਵਦਾ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਜਾਂ=ਜਾਨ। ਖੁਦਾਵੰਦ=ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਖਸ਼ੀਦ=ਬਖਸ਼ਦਾ। ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਉਤੇ। ਅਮਾਂ=ਦਾਤ, ਰਖਿਆ, ਈਮਾਨ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੋਈ ਦਿਲੋਂ-ਜਾਨ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸ ਉਤੇ ਰਖਿਆ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੦੨।

ਚਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕਜ਼ਾਂ ਹੀਲਹ ਸਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ ॥

ਅਗਰ ਰਹਿਨੁਮਾ ਬਰ ਵੈ ਰਾਜ਼ੀ ਸ਼ਵਦ ॥੧੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿ=ਕੀ। ਕਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਨਾਲ। ਹੀਲਹ=ਬਹਾਨੇ। ਸਾਜ਼ੀ=ਬਨਾਉਣੇ। ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਰਹਿਨੁਮਾ=ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਵੈ=ਉਸ। ਰਾਜ਼ੀ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਸ਼ਵਦ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਵੈਰੀ ਉਸ ਨਾਲ ਕੀ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ) ਉਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੦੩।

ਅਗਰ ਬਰ ਯਕ ਆਯਦ ਦਹੇ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਨਿਗਾਹਬਾਨ ਓਰਾ ਸ਼ਵਦ ਕਿਰਦਗਾਰ ॥੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਬਰ ਯਕ=ਇਕ ਉਤੇ। ਆਯਦ=ਆ ਜਾਵੇ। ਦਹੇ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ=ਦਸ ਵੇਰੀ, ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਇਕ ਲੱਖ। ਨਿਗਾਹਬਾਨ=ਰਖਵਾਲਾ। ਓਰਾ=ਉਸ ਦਾ। ਸ਼ਵਦ=ਹੁੰਦਾ। ਕਿਰਦਗਾਰ=ਕਰਤਾਰ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜੇਕਰ ਇਕ ਉਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਵੈਰੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਰਾਖਾ ਆਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੦੪।

ਤੁਰਾ ਗਰ ਨਜ਼ਰ ਹਸਤ ਲਸ਼ਕਰ ਵ ਜ਼ਰ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਨਿਗਾਹਸਤ ਯਜ਼ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ॥੧੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਰਾ=ਤੇਰੀ। ਗਰ=ਜੇਕਰ। ਹਸਤ=(ਅਸਤ) ਹੈ। ਲਸ਼ਕਰ=ਫੌਜ। ਜ਼ਰ=ਧਨ, ਦੌਲਤ। ਕਿ=ਜੋ। ਮਾਰਾ=ਮੇਰੀ। ਨਿਗਾਹਸਤ=ਨਜ਼ਰ ਹੈ। ਯਜ਼ਦਾ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਸ਼ੁਕਰ=ਧੰਨਵਾਦ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜੇਕਰ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਫੌਜ ਅਤੇ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਵਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵਲ ਹੈ। ੧੦੫।

ਕਿ ਓਰਾ ਗਰੂਰ ਅਸਤ ਬਰ ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ ॥

ਵ ਮਾਰਾ ਪਨਾਹਸਤ ਯਜ਼ਦਾਂ ਅਕਾਲ ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਓਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਗਰੂਰ=ਹੰਕਾਰ। ਅਸਤ=ਹੈ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ=ਮੁਲਕ ਤੇ ਧਨ-ਦੌਲਤ। ਵ ਮਾਰਾ=ਅਤੇ ਮੇਰਾ। ਪਨਾਹਸਤ=ਓਟ ਹੈ, ਆਸਰਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੀ) ਸਲਤਨਤ ਤੇ ਧਨ, ਦੌਲਤ ਉਤੇ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਤੇ ਓਟ ਹੈ। ੧੦੬।

ਤੁ ਗਾਫਲ ਮਸ਼ਉ ਈਂ ਸਿਪੰਜੀ ਸਰਾਇ ॥

ਕਿ ਆਲਮ ਬਗੁਜ਼ਰਦ ਸਰੇ ਜਾ ਬਜਾਇ ॥੧੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਸ਼ਉ=(ਮਰੋ) ਨਾ ਹੋ। ਈਂ=ਇਹ। ਸਿਪੰਜੀ=ਅਠ ਦਿਨ ਦੀ, ਭਾਵ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ। ਸਰਾਇ=ਮੁਸਾਫਰਖਾਨਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਆਲਮ=ਜਗਤ। ਬਗੁਜ਼ਰਦ=ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰੇ=ਸਿਰ ਤੋਂ। ਜਾ ਬਜਾਇ=ਜਾ-ਬ-ਜਾ, ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਭਾਵ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਬੇ-ਸਮਝ ਨਾ ਹੋ। ਜੋ ਜਗਤ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਲੰਘਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧੦੭।

ਬਬੀਂ ਗਰਦਸ਼ੇ ਬੇਵਫਾਈ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਕਿ ਬਿਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ਬਰ ਹਰ ਮਕੀਨੋ ਮਕਾਂ ॥੧੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਬੀਂ=ਵੇਖ। ਗਰਦਸ਼ੇ=ਚੱਕ੍ਰ। ਬੇਵਫਾਈ=ਧੋਖਾ। ਜ਼ਮਾਂ=ਜ਼ਮਾਨਾ, ਸਮਾਂ। ਕਿ=ਜੋ। ਬਿਗੁਜ਼ਸ਼ਤ=ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਕੀਨੋ=ਮਕਾਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ। ਮਕਾਂ=ਮਕਾਨ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਇਸ ਧੋਖੇ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ ਵੇਖ, ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਮਕਾਨ ਤੇ ਮਕਾਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧੦੮।

ਤੂੰ ਗਰ ਜ਼ਬਰ ਆਜਿਜ਼ ਖਰਾਸ਼ੀ ਮਕੁਨ ॥

ਕਸਮ ਰਾ ਬ ਤੇਸ਼ਹ ਤਰਾਸ਼ੀ ਮਕੁਨ ॥੧੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਰ=ਜੇਕਰ। ਜ਼ਬਰ=ਬਲਵਾਨ, ਤਕੜਾ। ਆਜਿਜ਼=ਗਰੀਬਾਂ। ਖਰਾਸ਼ੀ=ਦੁਖ ਦੇਣਾ। ਮਕੁਨ=ਨਾ ਕਰ। ਬ ਤੇਸ਼ਹ=ਤੇਸੇ ਨਾਲ। ਤਰਾਸ਼ੀ=ਛਿਲਣਾ, ਕੱਟ-ਵੱਢ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਬਲਵਾਨ ਭਾਵ ਤਕੜਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਨਾ ਕਰ। ਸੌਂਹਾਂ ਦੇ ਤੇਸੇ ਨਾਲ ਛਿਲਣਾ ਭਾਵ ਕੱਟ-ਵੱਢ ਨਾ ਕਰ। ੧੦੯।

ਹਕਿ ਯਾਰ ਬਾਸ਼ਦ ਚਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਨਦ ॥

ਅਗਰ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਰਾ ਬ ਸਦ ਤਨ ਕੁਨਦ ॥੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਕਿ=ਖੁਦਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਾਸ਼ਦ=ਹੋਵੇ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਬ-ਸ=ਸੌ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਯਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਸੈਂਕੜੇ ਸਰੀਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਵੇ। ੧੧੦। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੪]

ਖਸਮ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਗਰ ਹਜ਼ਾਰ ਆਵੁਰਦ ॥

ਨ ਯਕ ਮੂਇ ਓਰਾ ਆਜ਼ਾਰ ਆਵੁਰਦ ॥੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਸਮ=ਵੈਰੀ। ਆਵੁਰਦ=ਲੈ ਆਵੇ। ਮੂਇ। ਵਾਲ। ਓਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਆਜ਼ਾਰ=ਦੁਖ, ਕਸ਼ਟ।

ਅਰਥ—ਵੈਰੀ ਜੇਕਰ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਲੈ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ 'ਵਾਲ' ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਲਿਆਵੇਗਾ। ੧੧੧।

ਅਗੰਜੋ ਅਭੰਜੋ ਅਰੂਪੋ ਅਰੇਖ ॥

ਅਗਾਧੋ ਅਬਾਧੋ ਅਭਰਮੋ ਅਲੇਖ ॥੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗੰਜੋ=ਅਣਗਿਣਤ। ਅਭੰਜੋ=ਨਾਸ ਬਿਨਾਂ। ਅਰੂਪੋ=ਰੂਪ ਬਿਨਾਂ। ਅਰੇਖ=ਲਕੀਰ ਬਿਨਾਂ। ਅਗਾਧੋ=ਭੁੰਘਾ। ਅਬਾਧੋ=ਬੰਧਨ ਬਿਨਾਂ, ਪੀੜ ਬਿਨਾਂ। ਅਭਰਮੋ=ਭਰਮ ਬਿਨਾਂ। ਅਲੇਖ=ਲੇਖੇ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਗਿਣਤੀ ਬਿਨਾਂ, ਨਾਸ ਬਿਨਾਂ, ਰੂਪ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਮੱਛ ਆਦਿ ਰੇਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਭੁੰਘਾ ਹੈ, ਪੀੜਾ ਤੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਭਰਮ ਤੇ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ੧੧੨।

ਅਰਾਗੋ ਅਰੂਪੋ ਅਰੇਖੋ ਅਰੰਗ ॥

ਅਜਨਮੋ ਅਬਰਨੋ ਅਭੂਤੋ ਅਭੰਗ ॥੧੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਰਾਗੋ=ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ। ਅਰੂਪੋ=ਰੂਪ ਬਿਨਾਂ, ਨਿਰਾਕਾਰ। ਅਰੇਖੋ=ਰੇਖ ਬਿਨਾਂ, ਲਕੀਰ ਬਿਨਾਂ। ਅਰੰਗ=ਰੰਗ ਬਿਨਾਂ। ਅਜਨਮੋ=ਜਨਮ ਬਿਨਾਂ। ਅਬਰਨੋ=ਬਰਨ ਬਿਨਾਂ। ਅਭੰਗ=ਨਾਸ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ, ਅਕਾਰ ਬਿਨਾਂ, ਰੇਖ ਭਾਵ ਲਕੀਰ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਜਨਮ ਬਿਨਾਂ, ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਸਚਰਜ ਤੇ ਨਾਸ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ੧੧੩।

ਅਛੇਦੋ ਅਭੇਦੋ ਅਕਰਮੋ ਅਕਾਮ ॥

ਅਖੇਦੋ ਅਭੇਦੋ ਅਭਰਮੋ ਅਭਾਮ ॥੧੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਛੇਦੋ=ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਭੇਦੋ=ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਕਰਮੋ=ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਅਕਾਮ=ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਅਖੇਦੋ=ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਅਭਰਮੋ=ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਅਭਾਮ=ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਕਾਮ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ । ਉਹ ਦੁਖਾਂ, ਭੇਦਾਂ, ਭਰਮਾਂ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ । ੧੧੪।

ਅਰੇਖੋ ਅਭੇਖੋ ਅਲੇਖੋ ਅਭੰਗ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹੇ ਰੰਗ ਰੰਗ ॥੧੧੫॥੧॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮੱਛ-ਕੱਛ ਆਦਿ ਰੇਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੧੧੫। ੧।

[ਪਹਿਲੀ ਹਿਕਾਯਤ 'ਕਹਾਣੀ' ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਈ ।]

ਹਿਕਾਯਤ ਦੂਸਰੀ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਹਿਕਾਇਤ ਸੁਨੀਦੇਮ ਰਾਜਹਿ ਦਿਲੀਪ ॥

ਨਸ਼ਸਤਹ ਬੂਦਹ ਨਿਜਦ ਮਾਨੋ ਮਹੀਪ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਕਾਇਤ=ਕਹਾਣੀ । ਸੁਨੀਦੇਮ=ਸੁਣੀ ਹੈ । ਨਸ਼ਸਤਹ ਬੂਦਹ=ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਨਿਜਦ=ਨੇੜੇ, ਕੋਲ । ਮਾਨੋ=ਮਾਨਧਾਤਾ । ਮਹੀਪ=ਰਾਜਾ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਰਾਜੇ ਦਲੀਪ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਸਾਂ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੂੰ ਸੁਣ । ਜੋ ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ੧।

ਕਿ ਓਰਾ ਹਮੀ ਬੂਦ ਪਿਸਰੇ ਚਹਾਰ ॥

ਕਿ ਦਰ ਰਜ਼ਮ ਦਰ ਬਜ਼ਮ ਆਮੁਖਤਹ ਕਾਰ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਓਰਾ=ਉਸਦੇ । ਹਮੀ ਬੂਦ=ਭੀ ਸਨ । ਪਿਸਰੇ=ਪੁੱਤਰ । ਚਹਾਰ=ਚਾਰ । ਰਜ਼ਮ=ਜੁੱਧ, ਜੰਗ । ਬਜ਼ਮ=ਸਭਾ । ਆਮੁਖਤਹ=ਸਿਖੇ ਹੋਏ । ਕਾਰ=ਕੰਮ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਉਸ (ਰਾਜੇ) ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਸਨ, ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਭਾ ਵਿਚ (ਆਉਣ ਵਾਲੇ) ਕੰਮ ਸਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ । ੨।

ਬ ਰਜਮ ਅੰਦਰਾਂ ਹਮਚੁ ਅਜ਼ ਸ਼ੇਰ ਮਸਤ ॥

ਕਿ ਚਾਬਕ ਰਕਾਬ ਅਸਤ ਗੁਸਤਾਖ ਦਸਤ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਜਮ=ਲੜਾਈ। ਅੰਦਰਾਂ=ਵਿਚ, ਉਹ। ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਅਜ਼=ਸੰਸਾਰ, ਘੜਿਆਲ, ਮਗਰਮੱਛ। ਮਸਤ=ਮਤਵਾਲਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਚਾਬਕ ਰਕਾਬ=ਘੋੜ ਸਵਾਰ। ਗੁਸਤਾਖ ਦਸਤ= ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੱਥ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜੋ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਗਰਮੱਛ ਤੇ ਮਸਤ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਪਕੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਤੇ ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ੩।

ਚਹਾਰੋਂ ਸ਼ਹਿ ਪੇਸ਼ ਪਿਸਰਾਂ ਬਖਾਂਦ ॥

ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ ਕੁਰਸੀਏ ਜ਼ਰ ਨਿਸ਼ਾਂਦ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਹਾਰੋਂ=ਚਾਰੇ ਹੀ। ਸ਼ਹਿ=ਰਾਜੇ ਨੇ। ਪੇਸ਼=ਸਾਹਮਣੇ। ਪਿਸਰਾਂ=ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ। ਬਖਾਂਦ=ਬੁਲਾਇਆ। ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ=ਵਖੋ ਵਖ ਉਪਰ। ਜ਼ਰ=ਸੋਨਾ। ਨਿਸ਼ਾਂਦ=ਬੈਠਾਇਆ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਚੌਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਵਖੋ ਵਖ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਉਤੇ ਬਿਠਾਇਆ। ੪।

ਬਿ ਪੁਰਸੀਦ ਦਾਨਾਇ ਦੌਲਤ ਪਰਸਤ ॥

ਅਜ਼ੀਂ ਅੰਦਰੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕਸ ਅਸਤ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਿਆ। ਦਾਨਾਇ=ਸਿਆਣੇ। ਦੌਲਤ ਪਰਸਤ=ਗੱਦੀ ਦੇ ਸੇਵਕ (ਭਾਵ ਮੰਤ੍ਰੀ)। ਅਜ਼ੀਂ ਅੰਦਰੂੰ=ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ। ਕਸ ਅਸਤ=ਕੌਣ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਸਿਆਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੇ ਵਜ਼ੀਰੋ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਕੌਣ ਹੈ?। ੫।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਚੁ ਦਾਨਾਇ ਦਾਨਿਸ਼ ਨਿਹਾਦ ॥

ਬ ਤਮਕੀਨ ਪਾਸੁਖ ਆਲਮ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣਿਆ। ਚੁ=ਜਦ। ਦਾਨਾਇ=ਸਿਆਣੇ। ਦਾਨਿਸ਼ ਨਿਹਾਦ=ਬੁਧੀਮਾਨ, ਅਕਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ। ਤਮਕੀਨ=ਪਦਵੀ। ਪਾਸੁਖ=ਉੱਤਰ। ਆਲਮ=ਝੰਡਾ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਕੁਸ਼ਾਦ=ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਬੁਧੀਵਾਨ ਸਿਆਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ। ਤਦ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਪਦਵੀ ਉਤੇ ਝੰਡਾ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਉੱਤਰ ਲਈ ਬੋਲਿਆ। ੬।

ਬਿਗੁਫਤੰਦ ਖੁਸ਼ ਦੀਨ ਦਾਨਾਇ ਨਗਜ਼ ॥

ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ਨਾਸ ਅਸਤ ਆਜ਼ਾਦ ਮਗਜ਼ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੁਫਤੰਦ=ਕਿਹਾ। ਖੁਸ਼=ਚੰਗਾ। ਦੀਨ=ਧਰਮ। ਦਾਨਾਇ=ਬੁਧੀਮਾਨ। ਨਗਜ਼=ਚਤੁਰ। ਕਿ=ਜੋ। ਯਜ਼ਦਾ ਸ਼ਨਾਸ=ਰੱਬ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ। ਅਸਤ=ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦ=ਸੁਤੰਤਰ, ਖੁਲ੍ਹੇ। ਮਗਜ਼=ਦਿਮਾਗ।

ਅਰਥ—ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਤੂੰ ਚੰਗੇ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਬੁਧੀਮਾਨ ਤੇ ਚਤੁਰ ਹੈਂ। ਜੋ ਰੱਬ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੭।

ਮਰਾ ਕੁਦਰਤੇ ਨੇਸਤ ਈਂ ਗੁਫਤਨ ਅਸਤ ॥

ਸੁਖਨ ਗੁਫਤਨੋ ਬਿਕਰ ਜਾਂ ਸੁਫਤਨ ਅਸਤ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਰਾ=ਮੇਰੇ, ਮੈਨੂੰ। ਕੁਦਰਤੇ=ਤਾਕਤ। ਨੇਸਤ=ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਫਤਨ=ਬੋਲਣਾ। ਸੁਖਨ=ਬਚਨ। ਗੁਫਤਨੋ=ਬੋਲਣਾ। ਬਿਕਰ=ਕੁਆਰੀ। ਜਾਂ=ਜਾਨ। ਸੁਫਤਨ=ਵਿੰਨ੍ਹਣਾ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੋਲਣ ਦੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੱਲ ਦਾ ਆਖਣਾ ਕੁਆਰੀ (ਲੜਕੀ ਦੀ) ਜਾਨ ਦਾ ਵਿੰਨ੍ਹਣਾ ਹੈ। ੮।

ਅਗਰ ਸ਼ਹਿ ਬਿਗੋਯਦ ਬਿਗੋਯਮ ਜਵਾਬ ॥

ਨੁਮਾਯਮ ਬ ਤੋ ਹਾਲ ਈਂ ਬਾ ਸਵਾਬ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਸ਼ਹਿ=ਰਾਜਾ। ਬਿਗੋਯਦ=ਆਖੇਂ। ਬਿਗੋਯਮ=ਮੈਂ ਆਖਾਂ। ਨੁਮਾਯਮ=ਮੈਂ ਵਿਖਾ ਦੇਵਾਂ। ਬ ਤੋ=ਤੈਨੂੰ। ਹਾਲ=ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ। ਈਂ=ਇਸ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਸਵਾਬ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਾ! ਜੇਕਰ ਆਖੇਂ (ਤਾਂ) ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਆਖਾਂ? ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਵਿਖਾ ਦੇਵਾਂ? ੯।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਨਿ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ ॥

ਬ ਕਾਰਿ ਜਹਾਂ ਕਾਮਗਾਰੀ ਦਿਹਦ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਸ=ਉਹ ਕੋਈ ਆਦਮੀ। ਯਜ਼ਦਾਨਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਯਾਰੀ=ਸਹਾਇਤਾ। ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਿ=ਕੰਮ ਵਿਚ। ਜਹਾਂ=ਜਗਤ। ਕਾਮਗਾਰੀ=ਕਾਮਯਾਬੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਕੋਈ ਆਦਮੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ (ਉਸ ਨੂੰ) ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਬ ਅਕਲ ਆਜ਼ਮਾਈ ਕੁਨੇਮ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਬਕਾਰ ਆਜ਼ਮਾਈ ਕੁਨੇਮ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਈਂ ਰਾ=ਇਹਨਾਂ ਦੀ । ਬ ਅਕਲ=ਬੁਧੀ ਨਾਲ । ਆਜ਼ਮਾਈ=ਪ੍ਰੀਖਿਆ । ਕੁਨੇਮ=ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ । ਵਜ਼ਾ=ਇਸ ਦੇ । ਪਸ=ਪਿਛੋਂ । ਬਕਾਰ ਆਜ਼ਮਾਈ=ਕੰਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬੁਧੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਈਏ । ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕੰਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਈਏ । ੧੧।

ਯਕੇ ਰਾ ਦਿਹਦ ਫੀਲ ਦਹਿ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ ॥

ਹਮਾਹ ਮਸਤੀ ਓ ਮਸਤ ਜੰਜੀਰ ਬਸਤ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ=ਇਕ । ਫੀਲ=ਹਾਥੀ । ਦਹਿ=ਦਸ । ਹਮਾਹ=ਸਾਰੇ ਹੀ । ਬਸਤ=ਬਧੇ ਹੋਏ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦਈਏ । ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋਏ ਤੇ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬਧੇ ਹੋਏ ਹੋਣ । ੧੨।

ਦਿਗਰ ਰਾ ਦਿਹਦ ਅਸਪ ਪਾਂ ਸੂਦ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਜ਼ਿ ਜ਼ਰ ਸਾਖਤਹ ਜ਼ੀਨ ਚੁੰ ਨਉ ਬਹਾਰ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਜੇ । ਰਾ=ਨੂੰ, ਤਾਈਂ । ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ । ਅਸਪ=ਘੋੜੇ । ਪਾਂ ਸੂਦ ਹਜ਼ਾਰ=ਪੰਜ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਪੰਜ ਲੱਖ । ਜ਼ਰ=ਜ਼ਰੀ, ਸੋਨਾ । ਸਾਖਤਹ=ਬਣੇ ਹੋਏ । ਜ਼ੀਨ=ਕਾਠੀਆਂ । ਨਉ ਬਹਾਰ=ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ।

ਅਰਥ—ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੰਜ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਜ਼ਰੀ ਭਾਵ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ਵਾਂਗੂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ । ੧੩।

ਸਿਯਮ ਰਾ ਦਿਹਦ ਸ਼ੁਤਰ ਸੇ ਸੂਦ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਮਹਮ ਨੁਕਰਹ ਬਾਰੋ ਹਮਹ ਜ਼ਰ ਨਿਗਾਰ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਯਮ ਰਾ=ਤੀਜੇ ਨੂੰ । ਸ਼ੁਤਰ=ਊਠ । ਸੇ ਸੂਦ ਹਜ਼ਾਰ=ਤਿੰਨ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਤਿੰਨ ਲੱਖ । ਹਮਹ=ਸਾਰੇ । ਨੁਕਰਹ=ਚਾਂਦੀ । ਬਾਰੋ=ਭਾਰ ਹੋਵੇ । ਜ਼ਰ=ਸੋਨਾ । ਨਿਗਾਰ=ਸਜਾਏ ।

ਅਰਥ—ਤੀਜੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਊਠ ਦੇ ਦੇਵੋ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸੋਨੇ ਭਾਵ ਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹੋਣ । ੧੪।

ਚੁਅਮ ਰਾ ਦਿਹਦ ਮੂੰਗ ਯਕ ਨੁਖੁਦ ਨੀਮ ॥

ਅਜਾਂ ਮਰਦ ਅਜ਼ਾਦ ਆਕਿਲ ਅਜ਼ੀਮ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਅਮ ਰਾ=ਚੌਥੇ ਨੂੰ । ਮੂੰਗ ਯਕ=ਇਕ ਦਾਣਾ ਮੂੰਗੀ । ਨੁਖੁਦ=ਚਣਾ । ਨੀਮ=ਅੱਧਾ । ਅਜਾਂ=ਇਸ ਕਰਕੇ । ਅਜ਼ਾਦ=ਸੁਤੰਤਰ । ਆਕਿਲ=ਅਕਲ ਵਾਲਾ । ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ ।

ਅਰਥ—ਚੌਥੇ ਨੂੰ ਇਕ (ਦਾਣਾ) ਮੂੰਗੀ ਦਾ ਤੇ ਅੱਧਾ ਚਣੇ ਦਾ ਦੇਵੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਹ ਮਰਦ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਵੱਡੀ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੧੫। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੫]

ਬਿਆਵਰਦ ਪੁਰ ਅਕਲ ਖ਼ਾਨਾ ਕਜ਼ਾਂ ॥

ਦਿਗਰ ਨੀਮ ਨੁਖੁਦਿਸ਼ ਬਿਬਸਤਨ ਅਜ਼ਾਂ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਆਵਰਦ=ਲੈ ਆਇਆ । ਪੁਰ ਅਕਲ=ਬੁਧੀਵਾਨ । ਖ਼ਾਨਾ=ਘਰ । ਕਜ਼ਾਂ=ਉਨ੍ਹਾਂ । ਦਿਗਰ=ਹੋਰ, ਦੂਜਾ । ਨੀਮ=ਅੱਧਾ । ਨੁਖੁਦਿਸ਼=ਚਣਾ, ਉਸਨੇ । ਬਿਬਸਤਨ=ਸਾਬਤ । ਅਜ਼ਾਂ=ਬਰਾਬਰ ਉਸਦੇ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਬੁਧੀਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਦਾਣਿਆਂ) ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ । ਦੂਜਾ ਉਸ ਨੇ ਅੱਧੇ ਚਣੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਬਤ ਚਣਾ ਲੈ ਲਿਆ । ੧੬।

ਹਮੀਖ਼ਾਸ਼ਤ ਕੋ ਤੁਖਮ ਰੇਜ਼ੀ ਕੁਨਦ ॥

ਖਿਰਦ ਆਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਬਰੇਜ਼ੀ ਕੁਨਦ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮੀਖ਼ਾਸ਼ਤ=ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਤੁਖਮ=ਬੀਜ । ਰੇਜ਼ੀ=ਬੀਜਨਾ । ਖਿਰਦ=ਬੁਧੀ । ਆਜ਼ਮਾਇਸ਼=ਪ੍ਰੀਖਿਆ । ਬ-ਰੇਜ਼ੀ=ਬੀਜਨ ਨਾਲ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੀਜ ਨੂੰ ਬੀਜਨਾ ਕਰੇ । ਬੀਜਨ ਨਾਲ ਬੁਧੀ ਭਾਵ ਅਕਲ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਲਵੇ । ੧੭।

ਦਫ਼ਨ ਕਰਦ ਹਰ ਦੋ ਜ਼ਮੀਂ ਅੰਦਰਾਂ ॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਸ਼ੁਕਰਿ ਸਾਹਿਬ ਗਿਰਾਂ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਫ਼ਨ ਕਰਦ=ਦਬ ਦਿਤੇ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ ਬੀਜ । ਜ਼ਮੀਂ=ਜ਼ਮੀਨ । ਅੰਦਰਾਂ=ਵਿਚ ਉਹ । ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ=ਆਸ । ਬਰ=ਉਪਰ । ਸਾਹਿਬ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਗਿਰਾਂ=ਬੜੇ ਵਡੇ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬੀਜ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦਬ ਦਿਤੇ । ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ (ਸ਼ੁਕਰ) ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਉਤੇ ਆਸ ਕਰ ਲਈ । ੧੮।

ਚੁ ਸ਼ਸ਼ ਮਾਹ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤੰਦ ਦਰਾਂ ਦਫ਼ਨ ਵਾਰ ॥

ਪਦੀਦ ਆਮਦਹ ਸਬਜ਼ਹੇ ਨੌ ਬਹਾਰ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ । ਸ਼ਸ਼=ਛੇ । ਮਾਹ=ਮਹੀਨੇ । ਗੁਜ਼ਸ਼ਤੰਦ=ਬੀਤ ਗਏ । ਦਰਾਂ=ਉਸ ਵਿਚ । ਦਫ਼ਨ ਵਾਰ=ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ । ਪਦੀਦ ਆਮਦਹ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਇਆ । ਸਬਜ਼ਹੇ=ਸਾਵੇ ਰੰਗ ਦਾ । ਨੌ ਬਹਾਰ=ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੀਜੇ ਹੋਇਆਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ਉਤੇ ਸਾਵਾ ਰੰਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਇਆ ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਉਗੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆਏ । ੧੯।

ਬਰੇਜ਼ੀਦਹ ਦਹ ਸਾਲ ਤੁਖਮੇ ਕਜ਼ਾਂ ॥

ਬਪਰਵਰਦਹ ਓਰਾ ਬੁਰਦਨ ਅਜ਼ਾਂ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰੇਜ਼ੀਦਹ=ਬੀਜਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ । ਦਹ=ਦਸ । ਤੁਖਮੇ=ਬੀਜ । ਕਜ਼ਾਂ=ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ।
ਬਪਰਵਰਦਹ=ਪਰਵਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਪਾਲਿਆ । ਓਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਬੁਰਦਨ=ਵੱਢਿਆ ।

ਅਰਥ—ਦਸ ਸਾਲ ਤਕ ਬੀਜਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜੋ ਬੀਜ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ
ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਈ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਵੱਢਿਆ ॥੨੦॥

ਬਰੇਜ਼ੀਦ ਦਹ ਬੀਸਤ ਬਾਰਸ਼ ਅਜ਼ੋ ॥

ਬਸੇ ਗਸ਼ਤ ਖਰਵਾਰ ਦਾਨਹ ਅਜ਼ੋ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰੇਜ਼ੀਦ=ਬੀਜਿਆ । ਬੀਸਤ=ਵੀਹ । ਬਾਰਸ਼=ਵਾਰੀ । ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਤੋਂ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤ
ਸਾਰੇ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਏ, ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ । ਖਰਵਾਰ=ਖਲਵਾੜੇ । ਦਾਨਹ=ਦਾਣੇ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਦਸ ਵੀਹ ਵਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀਜਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਲਵਾੜੇ
ਹੋ ਗਏ ॥੨੧॥

ਚੁਨਾ ਜ਼ਿਯਾਦਹ ਸ਼ੁਦ ਦੌਲਤੇ ਦਿਲ ਕਰਾਰ ॥

ਕਿ ਜੋ ਦਾਨਹ ਸ਼ੁਦ ਦਾਨਹਾਇ ਅੰਬਾਰ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜਿਹਾ, ਐਸੇ । ਜ਼ਿਯਾਦਹ=ਬਹੁਤ । ਸ਼ੁਦ=ਹੋਈ । ਦਿਲ ਕਰਾਰ=ਰੱਜ ਗਏ ।
ਦਾਨਹਾਇ=ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ । ਅੰਬਾਰ=ਢੇਰ ।

ਅਰਥ—ਅਜਿਹਾ (ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਹੋ ਗਈ, ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
ਉਹਨਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਏ ॥੨੨॥

ਖਰੀਦਹ ਅਜ਼ਾਂ ਨਕਦ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ ਫੀਲ ॥

ਚੁ ਕੋਹੇ ਰਵਾਂ ਹਮਚੁ ਦਰਿਆਇ ਨੀਲ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਰੀਦਹ=ਮੁਲ ਲੀਤੇ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ । ਨਕਦ=ਰੁਪੈ ਨਾਲ । ਫੀਲ=ਹਾਥੀ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ ।
ਕੋਹੇ=ਪਹਾੜ । ਰਵਾਂ=ਤੁਰਦੇ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਨੀਲ=ਨਦੀ, ਜੋ ਮਿਸਰ ਵਿਚ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਭਾਵ ਨਕਦ ਰੁਪਿਆਂ ਨਾਲ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਮੁਲ ਲਏ । ਜੋ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂ
ਵਡੇ ਤੇ 'ਨੀਲ' ਦਰਿਆ ਵਾਂਗੂ (ਮੱਠੀ-ਮੱਠੀ ਚਾਲ ਨਾਲ) ਚਲਦੇ ਸਨ ॥੨੩॥

ਬਗੀਰਦ ਅਜ਼ੋ ਅਸਪ ਪਾਂ ਸ਼ੁਦ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਹਮਹ ਜ਼ਰੋ ਜ਼ੀਨੋ ਹਮਹ ਨੁਕਰਹ ਵਾਰ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗੀਰਦ=ਲੈ ਲੀਤੇ। ਅਜੋ=ਉਸ ਤੋਂ। ਅਸਪ=ਘੋੜੇ। ਪਾਂ ਸ੍ਵਦ ਹਜ਼ਾਰ=ਪੰਜ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਪੰਜ ਲੱਖ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ ਹੀ। ਜ਼ਰੋ=ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ। ਜ਼ੀਨੋ=ਕਾਠੀਆਂ ਵਾਲੇ। ਨੁਕਰਹ=ਚਾਂਦੀ। ਵਾਰ=ਲੜੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਤੋਂ ਪੰਜ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਲੈ ਲੀਤੇ, (ਜੋ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ੨੪।

ਖਰੀਦੰਦ ਸੇ ਸ੍ਵਦ ਹਜ਼ਾਰਹ ਸੁਤਰ ॥

ਹਮਹ ਜ਼ਰ ਬਾਰੋ ਹਮਹ ਨੁਕਰਹ ਪੁਰ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਰੀਦੰਦ=ਮੁਲ ਲੈਣੇ। ਸੇ ਸ੍ਵਦ ਹਜ਼ਾਰਹ=ਤਿੰਨ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਤਿੰਨ ਲੱਖ। ਸੁਤਰ=ਉੱਠ। ਜ਼ਰ= ਸੋਨਾ। ਬਾਰੋ=ਭਾਰ ਵਾਲੇ। ਨੁਕਰਹ=ਚਾਂਦੀ। ਪੁਰ=ਭਰੇ ਹੋਏ।

ਅਰਥ—ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਉੱਠ ਮੁਲ ਲੀਤੇ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚਾਂਦੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ੨੫।

ਵਜ਼ਾਂ ਦਾਲ ਨਉ ਸ਼ਹਰ ਆਜ਼ਮ ਬਿ ਬਸਤ ॥

ਕਿ ਨਾਮੇ ਅਜ਼ਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿਹਲੀ ਸੁਦਅਸਤ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਨਉ=ਨਵਾਂ। ਆਜ਼ਮ=ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ। ਬਸਤ=ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਵਸਾਇਆ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦਾ। ਸੁਦਅਸਤ=ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦਾਲ (ਦੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਆਮਦਨ) ਤੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦਿੱਲੀ' ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨੬।

ਦਿਗਰ ਦਾਨਹ ਰਾ ਬਸਤ ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ ॥

ਚੁ ਦੋਸਤਾਂ ਪਸੰਦਸਤ ਦੁਸ਼ਮਨ ਫਿਕਨ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਜੇ। ਦਾਨਹ=ਦਾਣੇ। ਬਸਤ=ਵਸਾਇਆ ਹੈ। ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ=ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਪਸੰਦਸਤ=ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਕਨ=ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਦੂਜੇ ਦਾਣੇ ਤੋਂ 'ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ' ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ। ਜੋ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ (ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ) ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨੭।

ਬਿ ਗੁਜ਼ਰੀਦ ਦਹ ਦੋ ਬਰੀਂ ਨਮਤ ਸਾਲ ॥

ਬਸੇ ਗਸ਼ਤ ਜੋ ਦੌਲਤੇ ਬੇਜ਼ਵਾਲ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਜ਼ਰੀਦ=ਬੀਤ ਗਏ। ਦਹ ਦੋ=ਬਾਰਾਂ। ਬਰੀਂ=ਉਪਰ, ਇਸੇ। ਨਮਤ=ਢੰਗ, ਤਰੀਕੇ। ਸਾਲ=ਬਰਸ, ਵਰ੍ਹੇ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਏ। ਜੋ=ਉਸ ਤੋਂ। ਦੌਲਤ=ਧਨ। ਬੇਜ਼ਵਾਲ=ਨਾ ਘਟਣ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਇਸੇ ਹੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਉਪਰ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਨਾ ਘਟਣ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਹੋ ਗਿਆ। ੨੮।

ਚੁ ਬਿਨਸਸਤ ਬਰ ਤਖਤ ਮਾਨੋ ਮਹੀਪ ॥

ਬ ਪੁਰਸ਼ਿਸ ਦਰਾਮਦ ਸ਼ਹੇ ਹਫਤ ਦੀਪ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ। ਬਿਨਸਸਤ=ਬੈਠਾ। ਬਰ ਤਖਤ=ਤਖਤ ਉਤੇ। ਮਾਨੋ=ਮਾਨਧਾਤਾ। ਮਹੀਪ=ਰਾਜਾ। ਬ ਪੁਰਸ਼ਿਸ=ਪੁਛਣਾ ਕੀਤਾ। ਦਰਾਮਦ=ਅੰਦਰ ਆਇਆ। ਸ਼ਹੇ=ਰਾਜਾ। ਹਫਤ=ਸਤ।

ਅਰਥ—ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜਾ ਜਦ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠਾ (ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ) ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਪੁਛਣ ਲਗਾ। ੨੯।

ਬ ਗੁਫਤਾ ਕਿ ਪੇਸ਼ੀਨ ਕਾਗਦ ਬਿਆਰ ॥

ਚਿ ਬਖਸ਼ੀਦਹ ਅਮ ਮਨ ਬ ਪਿਸਰਾਂ ਸੁਮਾਰ* ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਤਾ=ਕਿਹਾ। ਪੇਸ਼ੀਨ=ਪਹਿਲਾਂ। ਬਿਆਰ=ਲਿਆਓ। ਬਖਸ਼ੀਦਹ ਅਮ=ਦਾਤ ਦਿਤੀ ਮੈਂ। ਬ ਪਿਸਰਾਂ=ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ। ਸੁਮਾਰ=ਗਿਣਤੀ ਕਰ।

ਅਰਥ—(ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ) ਕਿਹਾ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਲਿਆਓ। ਮੈਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦਾਤ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ? ਉਸਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ। ੩੦।

ਦਬੀਰੇ ਕਲਮ ਜਨ ਕਲਮ ਬਰ ਗਰਿਫਤ ॥

ਜਵਾਬੇ ਸੁਖਨ ਰਾ ਅਲਮ ਬਰ ਗਰਿਫਤ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਬੀਰੇ=ਮੁਨਸ਼ੀ। ਕਲਮ ਜਨ=ਕਲਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਬਰ ਗਰਿਫਤ=ਫੜ ਲਈ। ਜਵਾਬੇ ਸੁਖਨ ਰਾ=ਉੱਤਰ ਦੀ ਗੱਲ। ਅਲਮ=ਝੰਡਾ। ਬਰ ਗਰਿਫਤ=ਖੜਾ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਲਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਕਲਮ (ਹੱਥ ਵਿਚ) ਫੜ ਲਈ। ਉੱਤਰ ਦੀ ਗੱਲ (ਆਖਣ ਲਈ, ਉਸ ਨੇ) ਝੰਡਾ ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ੩੧।

ਬਗੁਫਤਾ ਚਿ ਬਖਸ਼ੀਦਮ ਏਸ਼ਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਬ ਕਾਗਜ਼ ਬਬੀਂ ਤਾਂ ਜੁਬਾਨਸ਼ ਬਿਆਰ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗੁਫਤਾ=ਕਿਹਾ। ਚਿ=ਕੀ। ਬਖਸ਼ੀਦਮ=ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਏਸ਼ਾਂ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਬ ਕਾਗਜ਼=ਕਾਗਜ਼ ਉਤੇ। ਬਬੀਂ=ਵੇਖ। ਜੁਬਾਨਸ਼=ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਆਰ=ਲਿਆਓ।

ਅਰਥ—(ਰਾਜੇ ਨੇ) ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ? ਕਾਗਜ਼ ਉਤੇ ਵੇਖੋ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਉਤੇ ਲਿਆਓ ਭਾਵ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਦੱਸੋ। ੩੨।

* ਕਈਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ-ਚਹਾਰ ਵੀ ਹੈ।

ਬ ਕਾਗਜ਼ ਬਬੀਂ ਤਾਂ ਬਗੋਯਦ ਜੁਬਾਂ ॥

ਚਿ ਬਖਸ਼ੀਦਹ ਸੁਦ ਬਖਸ਼ ਹਰ ਕਸ ਕਜ਼ਾਂ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਉਤੇ । ਬਬੀਂ=ਵੇਖ । ਬਗੋਯਦ=ਕਹੁ । ਬਖਸ਼ੀਦਹ ਸੁਦ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ, ਦਾਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਬਖਸ਼=ਹਿੱਸਾ, ਭਾਗ । ਹਰ ਕਸ=ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ । ਕਜ਼ਾਂ=ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ।

ਅਰਥ—ਕਾਗਜ਼ ਉਤੇ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਕਹੁ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥੩੩॥

ਚੁ ਬਿਸ਼ੁਨੀਦ ਸੁਖਨਿ ਅਜ਼ ਮਹੀਪਾਨਿ ਮਾਨ ॥

ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਸਿਫਤ ਚੁੰ ਮਲਾਇਕ ਮਕਾਨ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦੋਂ । ਬਿਸ਼ੁਨੀਦ=ਸੁਣੀ । ਸੁਖਨਿ=ਗੱਲ । ਅਜ਼=ਸੇ । ਮਹੀਪਾਨਿ=ਰਾਜਾ । ਮਾਨ=ਮਾਨਧਾਤਾ । ਸਿਫਤ=ਉਪਮਾ, ਤਾਰੀਫ਼ । ਚੁੰ=ਵਰਗੀ । ਮਲਾਇਕ=ਦੇਵਤੇ । ਮਕਾਨ=ਪਦਵੀ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ, ਜਿਸਦੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੀ ਸਿਫਤ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੀ ਪਦਵੀ ਹੈ ॥੩੪॥

ਬਿਆਰੀ ਮਰਾ ਪੇਸ਼ ਬਖਸ਼ੀਦਹ ਮਨ ॥

ਚਰਾਗੋ ਜਹਾਂ ਆਫਤਾਬੇ ਯਮਨ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਆਰੀ=ਲਿਆਵੇ । ਮਰਾ ਪੇਸ਼=ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ । ਬਖਸ਼ੀਦਹ=ਦਾਤ । ਮਨ=ਮੈਂ । ਚਰਾਗੋ=ਦੀਵੇ । ਜਹਾਂ=ਜਗਾਨ । ਆਫਤਾਬੇ=ਸੂਰਜ । ਯਮਨ=ਇਕ ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

ਅਰਥ—(ਜੋ ਕੁਝ) ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਾਤ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਓ । ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੀਵਿਓ ਤੇ ਯਮਨ ਸੂਰਜੋ ॥੩੫॥

ਬਗੋਯਦ ਕਿ ਮੁਰਦੰਦ ਬਾਜ਼ੇ ਮੁਹਿੰਮ ॥

ਕਿ ਮਾ ਹਮ ਬਸਾ ਫ਼ੀਲ ਬਖਸ਼ੀਦਹ ਅਮ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ । ਮੁਰਦੰਦ=ਮਰ ਗਏ । ਬਾਜ਼ੇ=ਕਈ । ਮੁਹਿੰਮ=ਲੜਾਈ । ਮਾ ਹਮ=ਮੈਂ ਭੀ । ਬਸਾ=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ।

ਅਰਥ—ਪਹਿਲੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਈ (ਹਾਥੀ) ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਰ ਗਏ ਹਨ । ਜੋ ਬਚੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਾਥੀ ਮੈਂ (ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ) ਬਖਸ਼ ਦਿਤੇ ਸਨ ॥੩੬॥

ਦਿਗਰ ਰਾ ਬਿ ਪੁਰਸੀਦ ਅਸਪਸ਼ ਚਿ ਕਰਦ ॥

ਕਿ ਬਾਜ਼ੇ ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ ਬਾਜ਼ੇ ਬਿਮੁਰਦ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ ਰਾ=ਦੂਜੇ ਨੂੰ । ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਿਆ । ਅਸਪਸ਼=ਘੋੜੇ ਉਹ । ਚਿ ਕਰਦ=ਕੀ ਕੀਤੇ । ਬਾਜ਼ੇ=ਕਈ । ਬਿ ਮੁਰਦ=ਮਰ ਗਏ ।

ਅਰਥ—ਦੂਜੇ (ਪੁੱਤਰ) ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ ? (ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਕਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਮਰ ਗਏ ਹਨ ।੩੭। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੬

ਸੋਇਮ ਰਾ ਬਿਪੁਰਸੀਦ ਸੁਤਰਾਂ ਨੁਮਾ ॥

ਕੁਜਾ ਤੋ ਬਿ ਬਖਸ਼ੀਦ ਏ ਜਾਨਿ ਮਾ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਇਮ ਰਾ=ਤੀਜੇ ਨੂੰ । ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਿਆ । ਸੁਤਰਾਂ=ਉੱਠ । ਨੁਮਾ=ਵਿਖਾਓ । ਕੁਜਾ=ਕਿਥੇ ? ਤੋ=ਤੈਂ । ਜਾਨਿ ਮਾ=ਮੇਰੀ ਜਾਨ ।

ਅਰਥ—ਤੀਜੇ (ਪੁੱਤਰ) ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਆਪਣੇ ਉੱਠ ਵਿਖਾਓ । ਹੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ! ਤੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ? ।੩੮।

ਬਿ ਗੁਫਤਹ ਕਿ ਬਾਜ਼ੇ ਬਕਾਰ ਆਮਦੰਦ ॥

ਬਖਸ਼ਸ਼ ਅੰਦਰੂੰ ਬੇਸੁਮਾਰ ਆਮਦੰਦ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਤ=ਕਿਹਾ । ਬਾਜ਼ੇ=ਕਈ । ਬਕਾਰ=ਕੰਮ ਵਿਚ । ਆਮਦੰਦ=ਆ ਗਏ । ਬੇਸੁਮਾਰ=ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਈ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ (ਉੱਠ) ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਖਰਚ ਆ ਗਏ ਹਨ ।੩੯।

ਚਵੁਮ ਰਾ ਬਿ ਪੁਰਸੀਦ ਕਿ ਏ ਨੇਕ ਬਖਤ ॥

ਸਜ਼ਾਵਾਰਿ ਦੇਹੀਮ ਸਾਯਾਨ ਤਖਤ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਵੁਮ ਰਾ=ਚੌਥੇ ਨੂੰ । ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਿਆ । ਨੇਕ ਬਖਤ=ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ । ਸਜ਼ਾਵਾਰਿ=ਲਾਇਕ, ਜੋਗ । ਦੇਹੀਮ=ਛਤ੍ਰ, ਚੌਰ । ਸਾਯਾਨ=ਜੋਗ । ਤਖਤ=ਰਾਜ ਗੱਦੀ ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਚੌਥੇ (ਪੁੱਤਰ) ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਕਿ ਹੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ! ਛਤ੍ਰ ਚੌਰ ਦੇ ਲਾਇਕ ! ਅਤੇ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਜੋਗ ।੪੦।

ਕੁਜਾ ਗਸ਼ਤ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਤੁ ਮਾਰਾ ਫ਼ਹੀਮ ॥

ਯਕੇ ਦਾਨਹ ਮੂੰਗੋ ਦਿਗਰ ਨੁਖਦ ਨੀਮ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਜਾ=ਕਿਥੇ ? ਗਸ਼ਤ=ਗਈ । ਤੁ=ਤੂੰ । ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਫ਼ਹੀਮ=ਸਮਝਾ । ਨੁਖਦ=ਚਣਾ ।

ਅਰਥ—ਮੇਰੀ ਦਾਤ ਕਿਥੇ ਗਈ ? ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾ । ਇਕ ਦਾਣਾ ਮੂੰਗੀ ਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅੱਧਾ ਦਾਣਾ ਚਣੇ ਭਾਵ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਸੀ ।੪੧।

ਸ਼ਵਦ ਗਰ ਹੁਕਮ ਤਾ ਬਿਆਰੇਮ ਪੇਸ਼ ॥

ਹਮਹ ਫੀਲ ਅਸਪੋ ਅਜ਼ੋ ਸੁਤਰ ਬੇਸ਼ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਵਦ=ਹੋਵੇ। ਗਰ=ਜੇਕਰ। ਬਿਆਰੇਮ=ਲਿਆਵਾਂ ਮੈਂ। ਪੇਸ਼=ਸਾਹਮਣੇ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਫੀਲ=ਹਾਥੀ। ਅਸਪੋ=ਘੋੜੇ। ਸੁਤਰ=ਊਂਠ। ਬੇਸ਼=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਵਾਂ। ਸਾਰੇ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਊਂਠ ॥੪੨॥

ਨਦਰ ਕਰਦ ਫੀਲੇ ਦੋ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ ॥

ਪੁਰ ਅਜ਼ ਜ਼ਰ ਬਾਰੋ ਹਮਹ ਨੁਕਰਾ ਬਸਤ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਦਰ ਕਰਦ=ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੇ, ਵਿਖਾਏ। ਫੀਲੇ=ਹਾਥੀ। ਦੋ ਦਾਹੇ=ਵੀਹ ਜਾਂ ਦਸ ਤੇ ਦੋ-ਬਾਰਾਂ। ਜ਼ਰ=ਸੋਨਾ। ਨੁਕਰਾ=ਚਾਂਦੀ। ਬਸਤ=ਮੜੇ ਹੋਏ।

ਅਰਥ—(ਉਸ ਨੇ) ਬਾਰਾਂ ਜਾਂ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ (ਲਿਆ ਕੇ) ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੇ ਭਾਵ ਵਿਖਾਏ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਚਾਂਦੀ ਨਾਲ ਮੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ॥੪੩॥

ਹਮਾਂ ਅਸਪ ਦਹ ਸੂਦ ਹਜ਼ਾਰ ਆਵਰੀਦ ॥

ਹਮਾਂ ਜ਼ੀਨੋ ਜ਼ਰ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਆਵਰੀਦ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਾਂ=ਉਹ ਵੀ। ਅਸਪ=ਘੋੜੇ। ਦਹ ਸੂਦ ਹਜ਼ਾਰ=ਦਸ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਦਸ ਲੱਖ। ਆਵਰੀਦ=ਲਿਆਇਆ।

ਅਰਥ—(ਫਿਰ) ਉਹ ਦਸ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਵੀ ਲਿਆਇਆ। ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਵੀ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਲਿਆਇਆ ॥੪੪॥

ਹਮਾਂ ਖੋਦ ਖ਼ਫਤਾਨ ਓ ਬਰਗੁਸਤਵਾਂ ॥

ਬਸੇ ਤੀਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਕੀਮਤ ਗਿਰਾਂ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੋਦ=ਟੋਪ। (ਲੋਹੇ ਦਾ ਟੋਪ, ਜੋ ਸਿਰ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।) ਖ਼ਫਤਾਨ=ਸੁਨਹਿਰੀ ਸੰਜੋਆਂ। ਬਰ=ਚੰਗੇ। ਗੁਸਤਵਾਂ=ਸੁਨਹਿਰੀ ਝੁਲ। ਗਿਰਾਂ=ਬਹੁਤ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਸੰਜੋਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਝੁਲਾਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੇ ਮੁਲ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਿਆਇਆ ॥੪੫॥

ਬਸੇ ਸੁਤਰ ਬਗਦਾਦ ਜ਼ਰ ਬਫਤ ਬਾਰ ॥

ਜ਼ਰੋ ਜਾਮਹ ਹਮ ਆਸਤੀਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸੇ=ਬਹੁਤ । ਸੁਤਰ=ਉੱਠ । ਬਗਦਾਦ=ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਉੱਠ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ । ਜ਼ਰ ਬਫਤ=ਜ਼ਰੀ ਦੇ ਕਪੜੇ, ਖੀਨ ਖਾਬ ਵਗੈਰਾ । ਬਾਰ=ਭਾਰ । ਜ਼ਰੋ=ਸੋਨਾ । ਜਾਮਹ-ਬਸਤ੍ਰ, ਕਪੜੇ । ਹਮ=ਭੀ । ਆਸਤੀ=ਬਾਹਵਾਂ, ਕੁੜਤੀਆਂ । ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ=ਬੇਅੰਤ ।

ਅਰਥ—ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉੱਠ, ਜੋ ਜ਼ਰੀ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲਦੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਸੋਨਾ ਕਪੜੇ ਤੇ ਕੁੜਤੀਆਂ ਵੀ ਬੇਅੰਤ (ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ) । ੪੬।

ਕਿ ਦਹ ਨੀਲ ਦਹ ਪਦਮ ਦੀਨਾਰ ਜ਼ਰਦ ॥

ਕਜ਼ੋ ਦੀਦਹ ਸੁਦ ਦੀਦਹ ਏ ਦੋਸਤ ਸਰਦ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਦਹ=ਦਸ । ਨੀਲ=ਸੈਂ ਕਰੋੜ ਦਾ ਅਰਥ, ਸੈਂ ਅਰਬ ਦਾ ਖਰਬ ਤੇ ਸੈਂ ਖਰਬ ਦਾ ਇਕ 'ਨੀਲ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਦਮ=ਸੈਂ ਨੀਲ ਦਾ ਇਕ ਪਦਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੀਨਾਰ=ਮੋਹਰਾਂ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਦਸ ਨੀਲ ਤੇ ਦਸ ਪਦਮ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਭਾਵ ਚੰਗੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਜਣਾਂ-ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੀਤਲ ਭਾਵ ਠੰਢੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ੪੭।

ਕਿ ਯਕ ਮੂੰਗ ਯਕ ਸ਼ਹਰ ਜੂ ਕਾਮ ਸੁਦ ॥

ਕਿ ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ ਸ਼ਹਰ ਓ ਨਾਮ ਸੁਦ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕ=ਇਕ । ਜੂ=ਉਸ ਤੋਂ । ਕਾਮ=ਇੱਛਾ । ਓ=ਉਸ ਤੋਂ । ਸੁਦ=ਹੋਇਆ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਇਕ ਮੂੰਗੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਤੋਂ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ' (ਪ੍ਰਸਿੱਧ) ਹੋਇਆ ਹੈ । ੪੮।

ਕਿ ਨੀਮੇ ਨੁਖੁਦ ਰਾ ਦਿਗਰ ਸ਼ਹਰ ਬਸਤ ॥

ਕਿ ਨਾਮੇ ਅਜ਼ੋ ਸ਼ਹਰ ਦਿਹਲੀ ਸੁਦ ਅਸਤ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਨੀਮੇ=ਅੱਧਾ । ਨੁਖੁਦ=ਛੋਲੇ । ਦਿਗਰ=ਦੂਜਾ । ਰਾ=ਦਾ । ਬਸਤ=ਬੰਨ੍ਹਿਆ । ਸੁਦ=ਹੋਇਆ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਅੱਧਾ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਦਾਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜੇ ਦਲੀਪ ਦੇ ਵਸਾਉਣ ਕਰਕੇ 'ਦਿੱਲੀ' ਸ਼ਹਿਰ (ਪ੍ਰਸਿੱਧ) ਹੋਇਆ ਹੈ । ੪੯।

ਖੁਸ਼ ਆਮਦ ਬ ਤਦਬੀਰ ਮਾਨੋ ਮਹੀਪ ॥

ਖਿਤਾਬਸ਼ ਬਦੋ ਦਾਦ ਰਾਜਹ ਦਲੀਪ ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਤਦਬੀਰ=ਜੁਗਤੀ । ਮਾਨੋ=ਮਾਨਯਾਤਾ । ਖਿਤਾਬ=ਇਜ਼ਤ । ਸ਼=ਉਸ । ਬਦੋ=ਉਸ ਨੂੰ । ਦਾਦ=ਦਿਤਾ । ਰਾਜਹ ਦਲੀਪ=ਦਿਲ ਦਾ ਪਤੀ ।

ਅਰਥ—ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਚੰਗੀ ਲਗੀ, ਉਸ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ 'ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ' ਦਾ ਖ਼ਤਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਧਰ ਦਿਤਾ। ੫੦।

ਕਿ ਪੈਦਾ ਅਜੋ ਮਰਦ ਸ਼ਾਹਨ ਸ਼ਹੀ ॥

ਸਜ਼ਾਵਰ ਤਖਤ ਅਸਤ ਤਾਜੋ ਮਹੀ ॥੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੈਦਾ=ਪ੍ਰਗਟ। ਮਰਦ=ਪ੍ਰਤਾਪ। ਸ਼ਾਹਨਸ਼ਹੀ=ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ। ਸਜ਼ਾਵਰ=ਯੋਗ, ਲਾਇਕ। ਤਾਜੋ=ਮੁਕਟ, ਛਤ੍ਰ। ਮਹੀ=ਧਰਤੀ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। (ਉਸ ਕਰਕੇ ਉਹ) ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਛਤਰ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ੫੧।

ਬ-ਜ਼ੇਬਦ ਅਜੋ ਮਰਦ ਤਾਜੋ ਨਗੀਂ ॥

ਬਰਾਂ ਅਕਲੋ ਤਦਬੀਰ ਹਜ਼ਾਰ ਆਫਰੀਂ ॥੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਨਾਲ। ਜ਼ੇਬਦ=ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਅਜੋ=ਇਸ। ਤਾਜੋ=ਛਤ੍ਰ, ਚੌਰ। ਨਗੀਂ=ਨਗੀਨਾ, ਮੋਹਰ। ਤਦਬੀਰ=ਜੁਗਤੀ। ਆਫਰੀਂ=ਆਫਰੀਨ, ਕੁਰਬਾਨ, ਸਦਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਮਰਦ ਨੂੰ ਜੜਾਊ ਛਤ੍ਰ, ਚੌਰ ਤੇ ਮੋਹਰ ਸੋਭਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਅਕਲ ਤੇ ਜੁਗਤੀ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵੇਰੀ ਸਦਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ੫੨।

ਸਿ ਓ ਹਸਤ ਬੇਅਕਲ ਆਲੂਦਹ ਮਗਜ਼ ॥

ਨ ਗੁਫਤਾਰ ਖੁਸ਼ਤਰ ਨ ਰਫਤਾਰ ਨਗਜ਼ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿ ਓ=ਤਿੰਨ ਹੀ। ਹਸਤ=ਹੈਰੇ ਹਨ। ਬੇਅਕਲ=ਮੂਰਖ, ਅਕਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ। ਆਲੂਦਹ=ਗੰਦੇ। ਮਗਜ਼=ਦਿਮਾਗ। ਗੁਫਤਾਰ=ਬੋਲੀ। ਖੁਸ਼ਤਰ=ਚੰਗੀ ਸੁੰਦਰ। ਰਫਤਾਰ=ਚਾਲ, ਤੌਰ। ਨਗਜ਼=ਪਿਆਰੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਤਿੰਨੇ (ਪੁੱਤਰ) ਹੀ ਮੂਰਖ ਤੇ ਗੰਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ ਹੈਰੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾ ਬੋਲੀ ਚੰਗੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੌਰ ਪਿਆਰੀ ਹੈ। ੫੩।

ਹਮੀ ਖ਼ਾਸਤ ਕਿ ਓਰਾ ਬਸ਼ਾਹੀ ਦਿਹਮ ॥

ਕਿ ਦੌਲਤ ਖੁਦਸ਼ ਰਾ ਆਗਾਹੀ ਦਿਹਮ ॥੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮੀਂ=ਇਸ ਨੇ ਭੀ। ਖ਼ਾਸਤ=ਚਾਹਿਆ, ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਓਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਦਿਹਮ=ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ। ਖੁਦਸ਼=ਆਪਣੀ। ਰਾ=ਦੀ। ਆਗਾਹੀ=ਪਤਾ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਦੌਲਤ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਦੇ ਦੇਵਾਂ। ੫੪।

ਬਜੇਬਦ ਬਰ ਔਰੰਗਿ ਸ਼ਾਹਨ ਬਹੀ ॥

ਕਿ ਸ੍ਵਾਹਿਬ ਸ਼ੁਰ ਅਸਤ ਵ ਮਾਲਿਕ ਮਹੀ ॥੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਜੇਬਦ=ਸੋਭਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਔਰੰਗਿ=ਰਾਜ-ਗੱਦੀ। ਸ੍ਵਾਹਿਬ=ਸਾਹਿਬ, ਮਾਲਕ। ਸ਼ੁਰ=ਬੁਧੀਵਾਨ। ਮਹੀ=ਧਰਤੀ।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ (ਦਲੀਪ) ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਸੋਭਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਬੁਧੀਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵੀ ਹੈ। ੫੫।

ਖਿਤਾਬਸ਼ ਅਜ਼ੋ ਗਸ਼ਤ ਰਾਜਹ ਦਲੀਪ ॥

ਖਿਲਾਫ਼ਤ ਬਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਮਾਨੋ ਮਹੀਪ ॥੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਿਤਾਬਸ਼=ਮਰਾਤਬਾ, ਰੁਤਬਾ। ਸ਼=ਉਸ ਦਾ। ਅਜ਼ੋ=ਸੇ, ਤੋਂ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ। ਖਿਲਾਫ਼ਤ=ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ। ਮਾਨੋ=ਮਾਨਧਾਤਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਤੋਂ 'ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ' ਉਸ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿਤੀ। ੫੬।

ਸਿ ਪਿਸਰਾਂ ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹਿ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਦ ॥

ਨ ਦਾਨਸ਼ ਪ੍ਰਸਤੋ ਨ ਆਜ਼ਾਦ ਮਰਦ ॥੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿ=ਤਿੰਨ। ਪਿਸਰਾਂ=ਪੁੱਤਰਾਂ, ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ। ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜੇ। ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਦ=ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦਿਤਾ। ਦਾਨਸ਼ ਪ੍ਰਸਤੋ=ਉਹ ਬੁਧੀਵਾਨ।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਨਾ ਉਹ ਬੁਧੀਵਾਨ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਮਨੁੱਖ ਸਨ। ੫੭।

ਕਿ ਓਰਾ ਬਰ ਓ ਜ਼ਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਨਿਸ਼ਾਦ ॥

ਕਲੀਦੇ ਕੁਹਨ ਗੰਜ ਰਾ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਓਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਬਰ=ਉਤੇ। ਜ਼ਰ ਸਿੰਘਾਸਨ=ਸੋਨੇ ਦੇ ਤਖ਼ਤ। ਨਿਸ਼ਾਦ=ਬੈਠਾ ਦਿਤਾ। ਕਲੀਦੇ=ਕੁੰਜੀ। ਕੁਹਨ=ਪੁਰਾਣੇ। ਗੰਜ=ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ਰਾ=ਨੂੰ। ਕੁਸ਼ਾਦ=ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ (ਦਲੀਪ) ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਦਿਤਾ। ਕੁੰਜੀ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ। ੫੮।

ਬਦੋ ਦਾਦ ਸ਼ਾਹੀ ਖੁਦ ਆਜ਼ਾਦ ਗਸ਼ਤ ॥

ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ ਦਲਕੋ ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ ਬਦਸ਼ਤ ॥੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦੋ=ਉਸ ਨੂੰ। ਦਾਦ=ਦਿਤੀ। ਸ਼ਾਹੀ=ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ। ਖੁਦ=ਆਪ। ਆਜ਼ਾਦ ਗਸ਼ਤ=

ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ=ਪਾ ਲਈ। ਦਲਕੋ=ਫੁਕੀਰਾਂ ਦੀ ਗੋਦੜੀ। ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ=ਤੁਰਦਾ ਹੋਇਆ। ਬਦਸ਼ਤ=ਉਜਾੜ ਨੂੰ, ਜੰਗਲ ਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਫੁਕੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੋਦੜੀ ਪਾ ਲਈ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਤੁਰਦਾ ਹੋਇਆ। ੫੯।

ਬਿਦੇਹ ਸਾਕੀਆ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਰੰਗ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਦਰ ਵਕਤਿ ਜੰਗ ॥੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦੇਹ=ਦਿਓ। ਸਾਕੀਆ=ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਸਾਗਰੇ=ਪਿਆਲਾ। ਏ=ਦਾ। ਸਬਜ਼ ਰੰਗ=ਹਰਾ ਰੰਗ ਭਾਵ ਨਾਮ ਦਾ। ਬਕਾਰ=ਲੋੜੀਦਾ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਵਕਤਿ=ਵੇਲੇ। ਜੰਗ=ਯੁੱਧ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੇ ਰੰਗ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦਿਓ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੋੜੀਦਾ ਹੈ। ੬੦। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੭]

ਬ ਮਨ ਦੇਹ ਕਿ ਬਖਤ ਆਜ਼ਮਾਈ ਕੁਨਮ ॥

ਜਿ ਤੇਗੇ ਖੁਦਸ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਕੁਨਮ ॥੬੧॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਮਨ=ਮੈਨੂੰ। ਬਖਤ=ਭਾਗ, ਕਿਸਮਤ। ਆਜ਼ਮਾਈ=ਪ੍ਰੀਖਿਆ। ਕੁਨਮ=ਮੈਂ ਕਰਾਂ। ਤੇਗੇ=ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ। ਖੁਦਸ਼=ਆਪਣੀ।

ਅਰਥ—(ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ) ਮੈਨੂੰ ਦੇਹ, ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਾਂ (ਅਤੇ) ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂ। ੬੧।੨।

ਦੂਸਰੀ ਹਿਕਾਯਤ (ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਈ।

ਹਿਕਾਯਤ ਤੀਸਰੀ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਦਾਨਿਸ਼ ਦਿਹੋ ਦਾਦ ਗਰ ॥

ਰਜਾ ਬਖਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਹਰ ਹੁਨਰ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਦਾਵੰਦ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਦਾਨਿਸ਼ ਦਿਹੋ=ਸਮਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਦਾਦਗਰ=ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਜਾ=ਅਨੰਦ, ਖੁਸ਼ੀ। ਰੋਜ਼ੀ=ਖੁਰਾਕ, ਅੰਨ। ਹਰ=ਸਾਰੀਆਂ। ਹੁਨਰ=ਵਿਦਿਆ।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਮਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ, ਅੰਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ੧।

ਅਮਾਂ ਬਖਸ਼ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਓ ਦਸਤਗੀਰ ॥

ਕੁਸ਼ਾਇਸ਼ ਕੁਨੋ ਰਹਿਨੁਮਾਇਸ਼ ਪਜ਼ੀਰ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਮਾਂ=ਸੁਖ । ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਉਦਾਰ, ਸਖੀ । ਦਸਤਗੀਰ=ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ । ਕੁਸ਼ਾਇਸ਼ ਕੁਸ਼=ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਰਹਿਨੁਮਾਇਸ਼=ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ । ਪਜ਼ੀਰ=ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਦਾਰ ਹੈ, ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।੨।

ਹਿਕਾਯਤ ਸੁਨੀਦਮ ਯਕੇ ਨੇਕ ਮਰਦ ॥

ਕਿ ਅਜ ਦੌਰਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਰ ਆਵੁਰਦ ਗਰਦ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਕਾਯਤ=ਕਥਾ, ਕਹਾਣੀ । ਸੁਨੀਦਮ=ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ । ਯਕੇ=ਇਕ । ਨੇਕ=ਚੰਗੇ । ਦੌਰਿ=ਹੋਂਦ, ਹਸਤੀ । ਬਰ=ਉਪਰ । ਆਵੁਰਦ=ਲੈ ਆਂਦੀ । ਗਰਦ=ਖਾਕ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਅਸਾਂ ਇਕ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ । ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਉਪਰ ਮਿੱਟੀ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਕ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ।੩।

ਖਸ਼ਮ ਅਫਗਨੋ ਸ਼ਾਹਿ ਚੀਂ ਦਿਲ ਫਿਰਾਜ਼ ॥

ਗਰੀਬੁਲ ਨਿਵਾਜ਼ੋ ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਗੁਦਾਜ਼ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਸ਼ਮ=ਵੈਰੀ । ਅਫਗਨ=ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ । ਸ਼ਾਹਿ=ਪਾਤਸ਼ਾਹ । ਚੀਂ=ਚੀਨ । ਫਿਰਾਜ਼=ਉਦਾਰ । ਗਰੀਬੁਲ=ਗਰੀਬ । ਨਿਵਾਜ਼ੋ=ਵਡਿਆਉਣ । ਗ਼ਨੀਮੁਲ=ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ । ਗੁਦਾਜ਼=ਗਾਲਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—(ਉਹ) ਚੀਨ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੈਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਬੜਾ ਉਦਾਰ ਸੀ । ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ।੪।

ਜ਼ਿ ਰਜਮੋ ਬ ਬਜਮ ਓ ਹਮਹ ਬੰਦੁਬਸਤ ॥

ਕਿ ਬਿਸੀਆਰ ਤੇਗਸਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਦਸਤ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਰਜਮ=ਜੁੱਧ । ਬ ਬਜਮ=ਸਭਾ ਵਿਚ । ਹਮਹ=ਸਾਰੇ । ਬੰਦੁਬਸਤ=ਪ੍ਰਬੰਧ । ਬਿਸੀਆਰ=ਬਹੁਤ ਹੀ । ਤੇਗਸਤ=ਤਲਵਾਰ ਹੈ । ਦਸਤ=ਹੱਥ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਤੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ । ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ।੫।

ਨਿਵਾਲਹਿ ਪਿਆਲਹਿ ਜਿ ਰਜਮੋ ਬ ਬਜਮ ॥

ਤੁ ਗੁਫਤੀ ਕਿ ਦਿਗਰ ਯਲੇ ਸੁਦ ਬ ਬਜਮ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਵਾਲਹਿ=ਲੁਕਮਾ ਭਾਵ ਖਾਣਾ। ਪਿਆਲਹਿ=ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਕਪ। ਰਜਮੋ=ਜੁੱਧ ਅਤੇ। ਬ ਬਜਮ=ਸਭਾ ਵਿਚ। ਗੁਫਤੀ=ਕਹੇਂ। ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ। ਯਲੇ=ਮੱਲ, ਪਹਿਲਵਾਨ। ਸੁਦ=ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ—ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਲੋਂ, ਜੁੱਧ ਤੇ ਸਭਾ ਵਿਚ (ਕਿਸੇ ਗਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ)। ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਕਹੇਂਗਾ ਕਿ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਕਿਹੜਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੬।

ਜਿ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ਹਮ ਚੁ ਆਮੋਖਤਹ ਸੁਦ ॥

ਤੁ ਗੋਈ ਕਿ ਦਰ ਸ਼ਿਕਮ ਅੰਦੋਖਤਹ ਸੁਦ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮ ਚੁ=ਅਜੇਹਾ। ਆਮੋਖਤਹ=ਸਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੋਈ=ਕਹੇਂਗਾ। ਸ਼ਿਕਮ=ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ। ਅੰਦੋਖਤਹ=ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਭਾਵ ਸਿਖ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਸਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਕਹੇਂਗਾ ਜੋ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਸਿਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ੭।

ਚੋ ਮਾਲਿਸ਼ ਗਿਰਾਨਸ਼ ਮਤ੍ਰਾਅਸ਼ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਕਿ ਮੁਲਕਸ਼ ਬਸੇ ਹਸਤ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰੀਮ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਾਲਿਸ਼=ਦੌਲਤ। ਸ=ਉਸ। ਗਿਰਾਨ=ਭਾਰੀ। ਮਤ੍ਰਾਅਸ਼=ਪਦਾਰਥ ਉਸ ਦਾ। ਅਜ਼ੀਮ=ਬਹੁਤ। ਮੁਲਕਸ਼=ਦੇਸ ਉਸ ਦਾ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਹਸਤ=ਹੈ। ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਦਾਤਾ।

ਅਰਥ—ਦੌਲਤ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਸੀ। ਦੇਸ ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਨ, ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ। ੮।

ਅਜ਼ੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਬ ਆਖਿਰ ਸੁਦਸਤ ॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਵਜ਼ੀਰਾਨਿ ਓ ਪੇਸ਼ ਪਸਤ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਦਾ। ਆਖਿਰ=ਉਤਕ, ਅੰਤ। ਸੁਦਸਤ=ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠ ਗਏ। ਓ=ਉਸ ਦੇ। ਪੇਸ਼ ਪਸਤ=ਅਗੇ ਪਿਛੇ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਜ਼ੀਰ ਆਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਬੈਠ ਗਏ। ੯।

ਜਿ ਤੋ ਪਸ ਕਿਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਿਹਮ ॥

ਕਿਰਾ ਤਾਜ ਇਕਬਾਲ ਬਰ ਸਰ ਨਿਹਮ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਿ ਤੋ=ਤੈਥੋਂ । ਪਸ=ਪਿਛੋਂ । ਕਿਰਾ=ਕਿਸ ਨੂੰ । ਦਿਹਮ=ਅਸੀਂ ਦਈਏ । ਤਾਜ=ਛਤ੍ਰ, ਚੌਰ । ਇਕਬਾਲ=ਪ੍ਰਤਾਪ । ਬਰ=ਉਪਰ । ਸਰ=ਸਿਰ । ਨਿਹਮ=ਰਖੀਏ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੇਈਏ ? ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਛਤ੍ਰ (ਚੌਰ) ਰਖੀਏ ? । ੧੦।

ਕਿਰਾ ਮਰਦ ਅਜ਼ ਖਾਨਹ ਬੇਰੁੰ ਕੁਨਦ ॥

ਕਿਰਾ ਬਖਤ ਇਕਬਾਲ ਬਰ ਸਰ ਨਿਹਦ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿਰਾ ਮਰਦ=ਕਿਸ ਮਰਦ ਨੂੰ । ਅਜ਼ ਖਾਨਹ=ਘਰ ਤੋਂ । ਬੇਰੁੰ=ਬਾਹਰ । ਕੁਨਦ=ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ । ਕਿਰਾ=ਕਿਸ । ਬਖਤ=ਭਾਗ । ਇਕਬਾਲ=ਪ੍ਰਤਾਪ । ਬਰ=ਉਪਰ । ਸਰ=ਸਿਰ । ਨਿਹਦ=ਰਖੀਏ ।

ਅਰਥ—ਕਿਸ ਮਰਦ ਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ ? ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਭਾਗ ਪ੍ਰਤਾਪ ਰਖੀਏ ਭਾਵ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਈਏ ? । ੧੧।

ਬਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਕੁਸ਼ਾਦੋ ਦੁ ਚਸ਼ਮ ॥

ਬਗੁਫਤਾਹ ਸੁਖਨ ਸ਼ਾਹਿ ਪੇਸ਼ੀਨ ਰਸਮ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਹੋਸ਼=ਸੁਰਤ ਵਿਚ, ਹੋਸ਼ ਵਿਚ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਕੁਸ਼ਾਦੋ=ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ । ਚਸ਼ਮ=ਅੱਖਾਂ । ਗੁਫਤਾਹ=ਕਿਹਾ । ਪੇਸ਼ੀਨ ਰਸਮ=ਪਹਿਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਬਚਨ ਕਿਹਾ । ੧੨।

ਨ ਪਾਓ ਨ ਦਸਤੋ ਨ ਚਸ਼ਮੋ ਜੁਬਾਨ ॥

ਨ ਹੋਸ਼ੋ ਨ ਹਿੰਮਤ ਨ ਹੈਬਤ ਕਸਾਂ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਓ=ਪੈਰ । ਦਸਤੋ=ਹੱਥ । ਚਸ਼ਮੋ=ਅੱਖਾਂ । ਜੁਬਾਨ=ਜੀਭ । ਹੋਸ਼ੋ=ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ । ਹੈਬਤ=ਦਬਾਓ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ, ਹੱਥ ਨਹੀਂ, ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੀਭ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ, ਨਾ ਉੱਦਮ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਹੋਵੇ । ੧੩।

ਨ ਹਉਲੋ ਨ ਹਿੰਮਤ ਨ ਹੀਲਾ ਨ ਹੋਸ਼ ॥

ਨ ਬੀਨੀ ਨ ਬੀਨਾਇਗੀ ਹਰ ਦੋ ਗੋਸ਼ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਉਲੋ=ਡਰ । ਹਿੰਮਤ=ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ । ਹੀਲਾ=ਬਹਾਨਾ । ਹੋਸ਼=ਸੰਭਾਲ । ਬੀਨੀ=ਨੱਕ । ਬੀਨਾਇਗੀ=ਨਜ਼ਰ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ਗੋਸ਼=ਕੰਨ ।

ਅਰਥ—ਨਾ ਹੀ ਡਰ, ਨਾ ਹੀ ਉੱਦਮ, ਨਾ ਹੀ ਬਹਾਨਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਹੋਵੇ । ਨਾ ਹੀ ਨੱਕ, ਨਾ ਨਿਗਾਹ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਕੰਨ ਹੋਣ । ੧੪।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਹਸਤ ਅਜਮਾਇਸ਼ ਬਵਦ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਦਉਰ ਦੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਸ਼ ਬਵਦ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਸ=ਜੋ ਕੋਈ । ਬਵਦ=ਹੋਵੇ । ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਪਾਸੋਂ । ਦਉਰ=ਆਗਿਆ । ਦੀਂ=ਧਰਮ । ਬਵਦ=ਹੋਵੇਗੀ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਇਹ ਅੱਠ ਅਜਮਾਇਸ਼ਾਂ ਹੋਣ । ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਧਰਮ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਭਾਵ ਅਜੇਹੇ ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ।੧੫॥

ਅਜਬ ਮਾਂਦ ਦਾਨਾਇ ਦਉਰ ਈਂ ਜਵਾਬ ॥

ਸੁਖਨ ਬਾਜ਼ ਦੀਗਰ ਕੁਨਦ ਬਾ ਸਵਾਬ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜਬ=ਅਸਚਰਜ, ਹੈਰਾਨ । ਮਾਂਦ=ਰਹੇ । ਦਾਨਾਇ=ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ । ਦਉਰ=ਸਮਾਂ, ਵੇਲਾ । ਸੁਖਨ=ਗੱਲ । ਬਾਜ਼=ਫੇਰ । ਦੀਗਰ=ਦੂਜਾ । ਬਾ=ਨਾਲ । ਸਵਾਬ=ਚੰਗਿਆਈ ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ । ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੇਰ ਦੂਸਰਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ।੧੬॥

ਬ ਕਿੰਗਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਦਰੰਗਸ਼ ਗਿਰਿਫਤ ॥

ਜਵਾਬੇ ਸੁਖਨ ਰਾ ਬਰੰਗਸ਼ ਗਿਰਿਫਤ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿੰਗਸ਼=ਮਤਾ । ਦਰਾਮਦ=ਵਿਚ ਆਇਆ । ਦਰੰਗ=ਢਿੱਲ, ਦੇਰੀ । ਗਿਰਿਫਤ=ਫੜੀ । ਜਵਾਬੇ=ਉੱਤਰ । ਸੁਖਨ=ਬਚਨ । ਰਾ=ਨੂੰ, ਦਾ । ਬਰੰਗ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਸ਼=ਉਸ । ਗਿਰਿਫਤ=ਫੜਿਆ ।

ਅਰਥ—ਮਤਾ (ਕਰਨ ਲਈ ਸਭਾ) ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਢਿੱਲ ਲਾਈ ਫਿਰ ਗੱਲ ਦੇ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਉਸ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ।੧੭॥

ਚਪੋ ਰਾਸਤ ਸ਼ ਕਰਦ ਚਰਖੇ ਜੁਬਾਂ ॥

ਬਰਾਵੁਰਦ ਸੁਖਨੇ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਪੋ=ਖੱਬਾ ਤੇ । ਰਾਸਤ=ਸੱਜਾ । ਸ਼=ਉਹ । ਚਰਖੇ=ਚੱਕਰ, ਗੇੜ । ਜੁਬਾਂ=ਜੁਬਾਨ । ਬਰ=ਉਪਰ । ਆਵੁਰਦ=ਆਇਆ । ਸੁਖਨੇ=ਗੱਲ ਦੇ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਕੈਬਰ=ਤੀਰ । ਕਮਾਂ=ਕਮਾਨ, ਧਨੁਖ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਸਜੇ ਖਬੇ ਚੱਕ੍ਰ ਕੱਢਦਾ ਹੋਇਆ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨ ਉਤੇ ਲੈ ਆਇਆ, ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂ ।੧੮॥

ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਆਜ਼ਾਦ ਮਗਜ਼ ॥

ਚਿਰਾ ਮੇ ਤੁ ਗੋਈ ਦਰੀਂ ਕਾਰ ਨਗਜ਼ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਏ ਸ਼ਾਹ=ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਹੁਸ਼ਿਆਰ=ਸਿਆਣਾ । ਆਜ਼ਾਦ=ਸੁਤੰਤਰ । ਮਗਜ਼=ਦਿਮਾਗ । ਚਿਰਾ=ਕਿਉਂ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ । ਮੇ ਤੁ ਗੋਈ=ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਦਰੀਂ ਕਾਰ=ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ । ਨਗਜ਼=ਹੈਰਾਨ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ, ਤੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ? ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ (ਮੈਂ) ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ । ੧੯।

ਕਸੇ ਰਾ ਸ਼ਵਦ ਕਾਰ ਈਂ ਦਰ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਵਜਾਂ ਹਸਤ ਐਬਸਤ ਜ਼ਾਹਰ ਜਹਾਂ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ=ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ । ਸ਼ਵਦ=ਹੋਵੇ । ਈਂ=ਇਸ । ਜ਼ਮਾਂ=ਜ਼ਮਾਨਾ, ਸੰਸਾਰ । ਵਜਾਂ=ਉਸ ਦੇ । ਹਸਤ=ਹੱਥ । ਐਬਸਤ=ਪਾਪ ਹੈ । ਜ਼ਾਹਰ=ਪ੍ਰਤੱਖ । ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ।

ਅਰਥ—ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ । ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਪਾਪ ਹੈ । ੨੦। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੮

ਕਿ ਈਂ ਹਸਤ ਐਬੋ ਤੁ ਗੋਈ ਹੁਨਰ ॥

ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਾਨਿ ਹਮਰ ਬਹਰੋ ਬਰ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਈਂ=ਇਹ । ਐਬ=ਔਗੁਣ । ਗੋਈ=ਕਿਹਾ । ਹੁਨਰ=ਗੁਣ । ਹਮਰ=ਸਾਰੇ । ਬਹਰੋ=ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਧਰਤੀ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਜੋ ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੱਠਾਂ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ । ੨੧।

ਨ ਦਰ ਜੰਗ ਪੁਸ਼ਤੋ ਨ ਦੁਸ਼ਨਾਮ ਦਾਦ ॥

ਨ ਅੰਗੁਸ਼ਤ ਬਰ ਹਰਫਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਿਹਾਦ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰ=ਅੰਦਰ । ਪੁਸ਼ਤੋ=ਪਿੱਠ । ਦੁਸ਼ਨਾਮ=ਗਾਲੂ । ਦਾਦ=ਦਿੱਤੀ । ਅੰਗੁਸ਼ਤਿ=ਉਂਗਲ । ਹਰਫਿ=ਲਿਖਤ ਦੇ । ਨਿਹਾਦ=ਰਖੀ ।

ਅਰਥ—ਨਾ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਿੱਠ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਾਲੂ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਨਾ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਉਤੇ ਉਂਗਲ ਰਖੀ ਹੈ । ੨੨।

ਨ ਆਰਾਮਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਆਜ਼ਾਰਿ ਦੋਸਤ ॥

ਜਵਾਬੇ ਗਦਾ ਰਾ ਅਦੂ ਰਾ ਬਿਪੋਸਤ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਰਾਮਿ=ਸੁਖ । ਆਜ਼ਾਰਿ=ਦੁਖ ਦਿਤਾ । ਗਦਾ=ਮੰਗਤਾ । ਅਦੂ=ਵੈਰੀ । ਬਿਪੋਸਤ=ਖੱਲ ।

ਅਰਥ—ਆਪ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੋਣ ਦਿਤਾ । ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਖੱਲ ਉਤਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ । ੨੩।

ਨਵੀਸਿੰਦਹ ਰਾ ਜਾ ਨ ਹਰਫੋ ਨਿਹਦ ॥

ਸੁਖਨ ਰਾ ਬ ਹੱਕ ਜਾਇ ਸ਼ਰਫੋ ਦਿਹਦ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਵੀਸਿੰਦਹ=ਲਿਖਾਰੀ । ਜਾ=ਜਗ੍ਹਾ । ਹਰਫੋ=ਔਗੁਣ । ਨਿਹਦ=ਰਖੀ । ਬ ਹੱਕ=ਸੱਚ । ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ, ਪਦਵੀ । ਸ਼ਰਫੋ=ਵਡਿਆਈ । ਦਿਹਦ=ਦਿਤਾ ।

ਅਰਥ—ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਔਗੁਣ (ਲਿਖਣ ਲਈ) ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਰਖਿਆ ਹੈ । ੨੪।

ਨ ਉਸਤਾਦ ਰਾ ਦਾਦ ਜਾਏ ਸੁਖਨ ॥

ਫਰਾਮੋਸ਼ਗੀ ਚੂੰ ਬਕਾਰੇ ਕੁਹਨ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਸਤਾਦ=ਸਿਖਿਆ ਦਾਤਾ, ਮਾਸਟਰ । ਰਾ=ਤਾਈਂ । ਦਾਦ=ਦਿਤੀ । ਜਾਏ=ਜਗ੍ਹਾ । ਸੁਖਨ=ਗੱਲ, ਬੋਲਣ । ਫਰਾਮੋਸ਼ਗੀ=ਭੁਲਣਾ, ਭੁਲ । ਬਕਾਰੇ=ਕੰਮ ਵਿਚ । ਕੁਹਨ=ਪੁਰਾਣਾ । ਚੂੰ=ਕਿਉਂ ।

ਅਰਥ—ਉਸਤਾਦ ਤਾਈਂ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਪੁਰਾਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੁਲ ਗਏ ਹੋ ? । ੨੫।

ਬ ਬਦ ਮਸਲਿਹਤ ਕਸ ਨ ਦਾਦਨ ਦਿਗਰ ॥

ਬ ਹੁਸ਼ ਨਾਮਿ ਓ ਚੂੰ ਤੋ ਗੋਯਦ ਹੁਨਰ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦ=ਬੁਰੀ । ਮਸਲਿਹਤ=ਸਲਾਹ । ਕਸ=ਕਿਸੀ । ਦਾਦਨ=ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਹੁਸ਼=ਸੁਰਤ, ਹੋਸ਼ । ਓ=ਉਹ । ਚੂੰ ਤੋ=ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ । ਗੋਯਦ=ਆਖੇ । ਹੁਨਰ=ਗੁਣ ।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਰੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ (ਸਿਆਣਾ) ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਣ (ਕਿਵੇਂ) ਆਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ? । ੨੬।

ਬ ਬੀਨਦ ਦਿਗਰ ਜਨ ਬ ਚਸ਼ਮੇ ਖੁਦਸ ॥

ਨ ਬਰ ਕਾਰਿ ਕਸ ਕਰਦ ਨਦਰਿ ਬਦਸ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੀਨਦ=ਵੇਖਦਾ । ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰੀ । ਜਨ=ਔਰਤ । ਬ ਚਸ਼ਮੇ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ । ਖੁਦਸ=ਆਪਣੀਆਂ । ਬਰ=ਉਪਰ । ਕਾਰਿ=ਕੰਮ ਦੇ । ਕਸ=ਕਿਸੇ । ਕਰਦ=ਕਰੇ । ਨਦਰਿ=ਨਿਗਾਹ, ਨਜ਼ਰ । ਬਦਸ=ਬੁਰੀ ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੂਸਰੀ ਔਰਤ ਵਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਕੰਮ ਉਪਰ ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨੭।

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਕਸ ਬਰ ਨ ਹਰਫੇ ਹਰਾਮ ॥

ਨਿਗਾਹ ਦਾਸ਼ਤ ਬਰ ਸ਼ੁਕਰਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਮੁਦਾਮ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਜ਼ਰ=ਨਿਗਾਹ। ਕਰਦ=ਕਰੇ। ਕਸ=ਕਿਸੇ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਹਰਫੇ=ਗੱਲ। ਹਰਾਮ=ਅਯੋਗ। ਦਾਸ਼ਤ=ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਯਜ਼ਦਾਂ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ। ਮੁਦਾਮ=ਸਦਾ।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਯੋਗ ਗੱਲ ਉਤੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਉਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ੨੮।

ਨਜ਼ਰ ਰਾ ਬ ਬਦਕਾਰਿ ਦੀਗਰ ਬਿਬਸਤ ॥

ਸ਼ਨਾਸੀ ਤੋ ਤਹਕੀਕ ਓ ਕੋਰ ਹਸਤ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾ=ਨੂੰ। ਬਦਕਾਰਿ=ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲੋਂ। ਦੀਗਰ=ਦੂਸਰੇ। ਬਿਬਸਤ=ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਸ਼ਨਾਸੀ=ਪਛਾਣ। ਤਹਕੀਕ=ਨਿਸਚਾ। ਕੋਰ=ਅੰਨ੍ਹਾ। ਹਸਤ=ਹੈ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲੋਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਰੋਕ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਪਛਾਣ ਕਿ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ। ੨੯।

ਕਦਮ ਰਾ ਨ ਦਾਰਦ ਬ ਬਦਕਾਰ ਕਾਰ ॥

ਨ ਦਰ ਜੰਗ ਪਸ ਪਾਉ ਪੁਸ਼ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਦਮ=ਪੈਰ। ਰਾ=ਤਾਈਂ। ਦਾਰਦ=ਰਖਦਾ। ਬਦਕਾਰ=ਬੁਰਾ ਕੰਮ। ਕਾਰ=ਕਰਨ। ਦਰ=ਵਿਚੋਂ। ਪਸ=ਪਿਛੇ। ਪੁਸ਼ਤੇ=ਪਿੱਠ। ਪਾਉ=ਪੈਰ।

ਅਰਥ—ਪੈਰਾਂ ਤਾਈਂ ਖੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਪੈਰ ਪਿਛੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩੦।

ਨ ਦਰ ਕਾਰ ਦੁਜ਼ਦੀ ਨ ਦਿਲ ਬਿਸ਼ਕਨੀ ॥

ਨ ਖਾਨਾ ਖਮਰਬਾਜ਼ ਨ ਰਹਜ਼ਨੀ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰ=ਅੰਦਰ। ਦੁਜ਼ਦੀ=ਚੋਰੀ। ਬਿਸ਼ਕਨੀ=ਦੁਖਾਉਣਾ। ਖਾਨਾ=ਘਰ। ਖਮਰਬਾਜ਼=ਸ਼ਰਾਬੀ, ਨਸ਼ਈ। ਰਹਜ਼ਨੀ=ਰਾਹਮਾਰ, ਠੱਗ।

ਅਰਥ—ਚੋਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਾਹਮਾਰ ਭਾਵ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ੩੧।

ਬ ਨਾਕਸ ਦੁਆਏ ਨ ਗੋਯਦ ਸੁਖਨ ॥

ਬ ਖਾਹਸ਼ ਖਰਾਸ਼ੀ ਨ ਜੋਯਦ ਸੁਖਨ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਨਾਕਸ=ਬੁਰੀ । ਦੁਆਏ=ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ, ਵਰ, ਅਸੀਸ । ਗੋਯਦ=ਬੋਲਦਾ । ਸੁਖਨ=ਬਚਨ । ਖਾਹਸ਼=ਇੱਛਾ । ਖਰਾਸ਼ੀ=ਛਿੱਲਣਾ, ਦੁਖਾਉਣਾ । ਜੋਯਦ=ਢੁੰਡਦਾ, ਲੱਭਦਾ ।

ਅਰਥ—ਬੁਰੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ । ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਲੱਭਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ । ੩੨।

ਬ ਬਦਕਾਰਿ ਕਸ ਦਰ ਨ ਦਾਦੰਦ ਪਾਇ ॥

ਕਿ ਓ ਪਾਇ ਲੰਗਸਤ ਗੋਈ ਬਜਾਇ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦਕਾਰਿ=ਬੁਰੇ ਕੰਮ । ਕਸ=ਕਿਸੇ । ਦਰ=ਅੰਦਰ । ਦਾਦੰਦ=ਰਖਦਾ, ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਪਾਇ=ਪੈਰ । ਲੰਗਸਤ=ਲੂਲੂਾ ਹੈ । ਗੋਈ=ਕਿਹਾ ਹੈ । ਬਜਾਇ=ਠੀਕ, ਦਰੁਸਤ ।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਭਾਵ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ । ਜੋ ਉਹ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੂਲੂਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ । ੩੩।

ਬ ਦੁਜ਼ਦੀ ਮਤਾ ਰਾ ਨ ਆਲੂਦਹ ਦਸਤ ॥

ਬ ਖੁਰਸ਼ੇ ਹਰਾਮੋ ਕੁਸ਼ਾਇਦ ਨ ਦਸਤ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਜ਼ਦੀ=ਚੋਰੀ । ਮਤਾ=ਮਾਇਆ, ਪੂੰਜੀ । ਆਲੂਦਹ=ਗੰਦਾ, ਲਬੇੜਿਆ । ਦਸਤ=ਹੱਥ । ਖੁਰਸ਼ੇ=ਖਾਣਾ, ਖੁਰਾਕ । ਹਰਾਮੋ=ਬਿਗਾਨਾ ਹੱਕ, ਅਯੋਗ । ਕੁਸ਼ਾਇਦ=ਖੁਲ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ।

ਅਰਥ—ਚੋਰੀ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਬੇੜਿਆ । ਬਿਗਾਨੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਭਾਵ ਅਯੋਗ ਖਾਣੇ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੈਲਾਇਆ । ੩੪।

ਬਖ਼ੁਦ ਦਸਤ ਖ਼ਾਹੰਦ ਨ ਗੀਰੰਦ ਮਾਲ ॥

ਨ ਰਯਤ ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ ਨ ਆਜਿਜ਼ ਜ਼ਵਾਲ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਖ਼ੁਦ=ਆਪ । ਦਸਤ=ਹੱਥ । ਖ਼ਾਹੰਦ=ਇੱਛਾ । ਗੀਰੰਦ=ਫੜਿਆ । ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ=ਛਿੱਲਣਾ, ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ । ਆਜਿਜ਼=ਗਰੀਬ । ਜ਼ਵਾਲ=ਦੁਖ, ਤਕਲੀਫ਼ ।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਨਾ ਹੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਿਤੀ ਹੈ । ੩੫।

ਦਿਗਰ ਜ਼ਨ ਨ ਖ਼ੁਦ ਅੰਦਾਖ਼ਤਨ ॥

ਰੱਯਤ ਖ਼ਲਾਸਹ ਨ ਬਰ ਤਾਖ਼ਤਨ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ । ਜਨ=ਔਰਤ । ਖੁਦ ਦਸਤ=ਆਪਣਾ ਹੱਥ । ਅੰਦਾਖਤਨ=ਪਾਇਆ ਹੈ । ਰੱਯਤ=ਪਰਜਾ । ਖਲਾਸਹ=ਸੁਖੀ, ਸੁਤੰਤਰ, ਆਜ਼ਾਦ । ਬਰ=ਉਤੇ । ਤਾਖਤਨ=ਚੜ੍ਹਾਈ ।

ਅਰਥ—ਨਾ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਔਰਤ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਨਾ ਹੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ । ੩੬।

ਬਖ਼ੁਦ ਦਸਤ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨ ਆਲੂਦਹ ਕਰਦ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਸ਼ਾਹਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਰਾਵੁਰਦ ਗਰਦ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਖ਼ੁਦ=ਆਪ । ਦਸਤ=ਹੱਥ । ਰਿਸ਼ਵਤ=ਵੱਢੀ । ਆਲੂਦਹ=ਗੰਦਾ । ਕਰਦ=ਕੀਤਾ । ਕਿ=ਜੋ । ਅਜ਼=ਸੇ, ਤੋਂ । ਸ਼ਾਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਦੁਸ਼ਮਨ=ਵੈਰੀ । ਬਰਾਵੁਰਦ=ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ । ਗਰਦ=ਘੱਟਾ, ਖ਼ਾਕ ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਵੱਢੀ ਲੈ ਕੇ ਗੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਸਗੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ-ਘੱਟੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ । ੩੭।

ਨ ਜਾਇ ਅਦੂ ਰਾ ਦਿਹਦ ਵਕਤਿ ਜੰਗ ॥

ਬ ਬਾਰਸ਼ ਦਿਹਦ ਤੇਗ ਤਰਕਸ ਖ਼ਦੰਗ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ, ਮੌਕਾ । ਅਦੂ ਰਾ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ । ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦਾ । ਬਾਰਸ਼=ਵਰਖਾ, ਮੀਂਹ । ਤਰਕਸ=ਭੱਥਾ । ਖ਼ਦੰਗ=ਤੀਰ ।

ਅਰਥ—ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ । ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਭੱਥਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ । ੩੮।

ਨ ਰਾਮਸ਼ ਦਿਹਦ ਅਸਪ ਰਾ ਵਕਤਿ ਕਾਰ ॥

ਨ ਜਾਇਸ਼ ਅਦੂ ਰਾ ਦਿਹਦ ਦਰ ਦਿਯਾਰ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾਮਸ਼=ਆਰਾਮ, ਸੁਖ । ਦਿਹਦ=ਦੇਵੇ । ਅਸਪ ਰਾ=ਘੋੜੇ ਨੂੰ । ਕਾਰ=ਕੰਮ । ਜਾਇਸ਼=ਜਗ੍ਹਾ । ਅਦੂ=ਵੈਰੀ । ਦਰ=ਅੰਦਰ । ਦਿਯਾਰ=ਮੁਲਕ, ਦੇਸ਼ ।

ਅਰਥ—ਕੰਮ ਵੇਲੇ ਭਾਵ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ । ਦੇਸ ਅੰਦਰ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ । ੩੯।

ਕਿ ਬੇ ਦਸਤ ਓ ਹਸਤ ਗੋ ਪੁਰ ਹੁਨਰ ॥

ਬ ਆਲੂਦਗੀ ਦਰ ਨ ਬਸਤਨ ਕਮਰ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਬੇ=ਬਿਨਾਂ । ਦਸਤ=ਹੱਥ । ਹਸਤ=ਹੈ । ਗੋ=ਕਥਨ । ਪੁਰ ਹੁਨਰ=ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਨ । ਆਲੂਦਗੀ=ਗੰਦਗੀ, ਮੰਦਾ ਕੰਮ । ਦਰ=ਅੰਦਰ । ਬਸਤਨ=ਬੰਨ੍ਹਣਾ । ਕਮਰ=ਲੱਕ ।

ਅਰਥ—ਵਿਦਵਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵ ਲੂਲੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ। ੪੦।

ਨ ਗੋਯਦ ਕਸੇ ਬਦ ਸੁਖਨ ਜੀਂ ਜ਼ਬਾਂ ॥

ਕਿ ਓ ਬੇਜ਼ਬਾਨਸਤ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜਹਾਂ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੋਯਦ=ਕਹੇ, ਆਖੇ। ਕਸੇ=ਕਿਸੇ। ਬਦ=ਬੁਰਾ। ਸੁਖਨ=ਬਚਨ। ਜੀਂ=ਇਸ। ਜ਼ਬਾਂ=ਜ਼ਬਾਨ। ਬੇਜ਼ਬਾਨਸਤ=ਜੀਭ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਿਰ=ਪ੍ਰਸਿੱਧ। ਜਹਾਂ=ਸੰਸਾਰ।

ਅਰਥ—ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਬਚਨ ਨਾ ਆਖੇ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਗੁੰਗਾ ਜੀਭ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ੪੧।

ਸੁਨੀਦਨ ਨ ਬਦ ਸੁਖਨਿ ਕਸ ਰਾ ਬਗੋਸ਼ ॥

ਕਿ ਓ ਹਸਤ ਬੇਗੋਸ਼ ਗੋਈ ਬਹੋਸ਼ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦਨ=ਸੁਣਦਾ। ਬਦ ਸੁਖਨਿ=ਬੁਰਾ ਬਚਨ, ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ। ਕਸ ਰਾ=ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ। ਬਗੋਸ਼=ਕੰਨ ਨਾਲ। ਹਸਤ=ਹੈ। ਬੇ ਗੋਸ਼=ਬਿਨਾਂ ਕੰਨਾਂ। ਗੋਈ=ਆਖੀ। ਬਹੋਸ਼=ਹੋਸ਼ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕੰਨਾਂ ਭਾਵ ਬੋਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ। ੪੨।

ਕਿ ਪਸ ਪਰਦਹ ਚੁਗਲੀ ਸੁਨੀਦਨ ਨ ਕਸ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਖੁਦ ਸ਼ਨਾਸੀ ਕਿ ਗੋਈ ਸ਼ਹਸ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਪਸ=ਪਿਛੇ। ਪਰਦਹ=ਪੜਦੇ। ਚੁਗਲੀ=ਨਿੰਦਾ। ਸੁਨੀਦਨ=ਸੁਣਦਾ। ਕਸ=ਕਿਸੇ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ। ਖੁਦ=ਆਪਣਾ। ਸ਼ਨਾਸੀ=ਪਛਾਣੇ। ਗੋਈ=ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਪੜਦੇ ਪਿਛੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਛਾਣੋ, ਜੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ੪੩। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੩੯੯]

ਕਸੇ ਕਾਰਿ ਬਦ ਰਾ ਨ ਗੀਰੰਦ ਬੋਇ ॥

ਕਿ ਓ ਹਸਤ ਬਬੀਨੀ ਓ ਨੇਕ ਖੋਇ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ=ਕਿਸੇ। ਕਾਰਿ=ਕੰਮ। ਬਦ=ਬੁਰੇ। ਗੀਰੰਦ=ਲੈਂਦਾ। ਬੋਇ=ਵਾਸ਼ਨਾ, ਖੁਸ਼ਬੂ। ਬਬੀਨੀ=ਨੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਨੇਕ=ਚੰਗਾ। ਖੋਇ=ਸੁਭਾਵ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਉਹ ਨੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪੪।

ਨ ਹਉਲਿ ਦਿਗਰ ਹਸਤ ਗੈਰ ਅਜ਼ ਖੁਦਾਇ ॥ ਕਿ ਹਿੰਮਤ ਵਰਾਂ ਰਾ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਿ ਪਾਇ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਉਲਿ=ਖੌਫ਼, ਡਰ। ਦਿਗਰ=ਦੂਜਾ। ਗੈਰ=ਬਿਨਾਂ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਖੁਦਾਇ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਰੱਬ। ਹਿੰਮਤ=ਬਲ। ਵਰਾਂ=ਵਾਲਿਆਂ। ਦਰਾਮਦ=ਅੰਦਰ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਜ਼ਿ=ਵਿਚ। ਪਾਇ=ਪੈਰ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਬਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਅੰਦਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਵਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।੪੫।

ਬ ਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਯਦ ਹਮਰ ਵਕਤਿ ਜੰਗ ॥ ਕਿ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੁਨੱਦ ਪਾਇ ਬ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੋਸ਼=ਸੁਰਤ। ਆਯਦ=ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਮਰ=ਸਾਰੇ। ਕੋਸ਼ਸ਼=ਯਤਨ, ਉੱਦਮ। ਕੁਨੱਦ=ਕਰੇ। ਪਾਇ=ਪੈਰ। ਬ=ਨਾਲ। ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਢਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਜੋ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨੂੰ (ਚਲਾਉਣ ਦਾ) ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।੪੬।

ਕਿ ਦਰ ਕਾਰਿ ਇਨਸਾਫ਼ ਓ ਹਿੰਮਤ ਅਸਤ ॥ ਕਿ ਦਰ ਪੇਸ਼ ਗੁਰਬਾਇ ਓ ਆਜਿਜ਼ ਅਸਤ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਦਰ=ਅੰਦਰ। ਕਾਰਿ=ਕੰਮ। ਇਨਸਾਫ਼=ਨਿਆਂ। ਹਿੰਮਤ=ਲੋਕ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਦਾ। ਅਸਤ=ਹੈ। ਦਰ ਪੇਸ਼=ਸਾਹਮਣੇ, ਅਗੇ। ਗੁਰਬਾਇ=ਗ਼ਰੀਬਾਂ। ਆਜਿਜ਼=ਮੁਹਤਾਜ, ਅਧੀਨ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੋਕ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਗ਼ਰੀਬ ਹੈ।੪੭।

ਨ ਹੀਲਹ ਕੁਨਦ ਵਕਤ ਦਰ ਕਾਰਜ਼ਾਰ ॥ ਨ ਹੈਬਤ ਕੁਨਦ ਦੁਸ਼ਮਨਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੀਲਹ=ਬਹਾਨਾ। ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ=ਜੁੱਧ, ਲੜਾਈ। ਹੈਬਤ=ਡਰ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ=ਅਣਗਿਣਤ।

ਅਰਥ—ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੈਰੀ ਦੀ ਅਣਗਿਣਤ ਫ਼ੌਜ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।੪੮।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਜ਼ੀਂ ਹਸਤ ਗਾਜ਼ੀ ਬਵਦ ॥

ਬਕਾਰੇ ਜਹਾਂ ਰਜ਼ਮ ਸਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ=ਜੋ ਕੋਈ ਆਦਮੀ। ਜ਼ੀਂ=ਇਸ ਤੋਂ। ਗਾਜ਼ੀ=ਸੂਰਮਾ, ਬਹਾਦਰ। ਬਵਦ=ਹੋਵੇ। ਬਕਾਰੇ=ਕੰਮ ਵਿਚ। ਜਹਾਂ=ਸੰਸਾਰ, ਜਗਤ। ਰਜ਼ਮ=ਜੁੱਧ, ਜੰਗ। ਸਾਜ਼ੀ=ਤਿਆਰੀ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੪੯।

ਕਸੇ ਰਾ ਕਿ ਈਂ ਕਾਰ ਆਯਦ ਪਸੰਦ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਹਿ ਬਾਸ਼ਦ ਜਹਾਂ ਅਰਜ਼ਮੰਦ ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ ਰਾ ਕਿ=ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ। ਈਂ=ਇਹ। ਆਯਦ=ਆਵੇ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ। ਸ਼ਾਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਬਾਸ਼ਦ=ਹੋਵੇ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਪਸੰਦ ਆਵੇ। ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ੫੦।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਦਉਰਿ ਦਾਨਾ ਵਜ਼ੀਰ ॥

ਕਿ ਆਕਿਲ ਸ਼ਨਾਸ ਅਸਤ ਪੋਜ਼ਸ਼ ਪਜ਼ੀਰ ॥੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣ ਲਈ। ਈਂ=ਇਸ। ਸੁਖਨ=ਬਚਨ। ਦਉਰਿ=ਜ਼ਮਾਨਾ। ਦਾਨਾ=ਸਿਆਣਾ, ਅਕਲਮੰਦ। ਸ਼ਨਾਸ=ਪਛਾਨਣਾ। ਪੋਜ਼ਸ਼=ਅਰਜ਼, ਬੇਨਤੀ। ਪਜ਼ੀਰ=ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਜੋ ਅਕਾਲ ਵਾਲਾ, ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੫੧।

ਕਸੇ ਰਾ ਸ਼ਨਾਸਦ ਬ ਅਕਲਿ ਬਹੀ ॥

ਮਰੋਰਾ ਬਿਦਿਹ ਤਾਜ ਤਖਤੋ ਮਹੀ ॥੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ ਰਾ=ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ। ਸ਼ਨਾਸਦ=ਪਛਾਣ ਲਵੇਂ। ਬ=ਨਾਲ। ਬਹੀ=ਚੰਗੀ, ਬੇਹਤਰ। ਮਰੋਰਾ=ਠੀਕ ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਦਿਹ=ਦੇ ਦਿਓ। ਮਹੀ=ਧਰਤੀ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਵਜ਼ੀਰੋ! ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਪਛਾਣ ਲਵੋ, ਠੀਕ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਖਤ, ਤਾਜ ਤੇ ਛਤਰ ਦੇ ਦਿਓ। ੫੨।

ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ ਓਰਾ ਮਹੀ ਤਖਤ ਤਾਜ ॥

ਗਰ ਓਰਾ ਸ਼ਨਾਸੀ ਕਿ ਰਯਤਿ ਨਿਵਾਜ਼ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ=ਬਖਸ਼ ਦਿਓ। ਓਰਾ=ਉਸ ਤਾਈਂ। ਮਹੀ=ਧਰਤੀ। ਗਰ=ਜੇਕਰ। ਓਰਾ=ਉਸ ਤਾਈਂ। ਸ਼ਨਾਸੀ=ਪਛਾਣ। ਰਯਤਿ=ਪਰਜਾ। ਨਿਵਾਜ਼=ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ, ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਤਾਈਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਖਤ ਤੇ ਤਾਜ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਤਾਈਂ ਪਰਜਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਛਾਣ ਲਵੋ। ੫੩।

ਬ ਹੈਰਤ ਦਰਾਮਦ ਬ ਪਿਸਰਾਂ ਚਹਾਰ ॥

ਕਸੇ ਗੋਇ ਗੀਰਦ ਹਮਰ ਵਕਤਿ ਕਾਰ ॥੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ। ਹੈਰਤ=ਹੈਰਾਨਗੀ, ਅਸਚਰਜਤਾ। ਦਰਾਮਦ=ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਪਿਸਰਾਂ=ਪੁੱਤਰਾਂ। ਚਹਾਰ=ਚਾਰ। ਕਸੇ=ਕੌਣ। ਗੋਇ=ਖਿੱਦੂ, ਗੇਂਦ। ਗੀਰਦ=ਫੜਨਾ। ਹਮਰ=ਸਾਰੇ। ਕਾਰ=ਕੰਮ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਕੰਮ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਗੇਂਦ ਨੂੰ ਕੌਣ ਫੜੇਗਾ। ੫੪।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਰਾ ਅਕਲਿ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ ॥

ਬਕਾਰੇ ਜਹਾਂ ਕਾਮਗਾਰੀ ਦਿਹਦ ॥੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਰਾ=ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ। ਯਾਰੀ=ਮਿਤ੍ਰਤਾ, ਸਹਾਇਤਾ। ਦਿਹਦ=ਦਿੰਦੀ। ਕਾਮਗਾਰੀ=ਮੁਰਾਦ, ਇਛਾ ਪੂਰੀ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ ਅਕਲ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ੫੫।

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਰੰਗ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਦਰ ਵਕਤਿ ਜੰਗ ॥੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦਿਹ=ਦਿਓ। ਸਾਕੀਯਾ=ਗੁਰੇ। ਸਾਗਰੇ=ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼=ਹਰਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਮਾਰਾ=ਮੇਰੇ। ਬਕਾਰ=ਕੰਮ ਵਿਚ। ਦਰ=ਅੰਦਰ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦਿਓ। ਜੋ ਜੰਗ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੫੬।

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗਰੇ ਨੈਨ ਪਾਨ ॥

ਕੁਨਦ ਪੀਰ ਸਦ ਸਾਲਹ ਰਾ ਨਉ ਜਵਾਨ ॥੫੭॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨੈਨ ਪਾਨ=ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗਣ ਵਾਲਾ । ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ । ਪੀਰ=ਬੁਢਾ । ਸਦ ਸਾਲਹ=ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਮੈਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗਣ ਵਾਲਾ ਪਿਆਲਾ ਦਿਓ । ਜੋ ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਬੁਢੇ ਨੂੰ ਨੌ-ਜਵਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੫੭।੩।

ਤੀਸਰੀ ਹਿਕਾਯਤ-(ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਈ

ਹਿਕਾਯਤ ਚੌਥੀ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੰਦ ਅਸਤ ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਹੀਮ ॥

ਰਹਈ ਦਿਹੋ ਰਹਿਨੁਮਾਏ ਕਰੀਮ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਰੋਜ਼ੀ=ਖੁਰਾਕ, ਅੰਨ । ਦਿਹੰਦ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਰਾਜ਼ਿਕ=ਰਜ਼ਾ, ਭਾਣਾ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲਾ । ਰਹੀਮ=ਦਿਆਲੂ । ਰਿਹਾਈ=ਛੁਟਕਾਰਾ, ਖਲਾਸੀ । ਰਹਿਨੁਮਾਏ=ਰਾਹ ਵਿਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਆਗੂ । ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਅੰਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈ । ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤੇ ਦੇ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ । ੧।

ਦਿਲ ਅਫ਼ਜ਼ਾਇ ਦਾਨਿਸ਼ ਦਿਹੋ ਦਾਦਗਰ ॥

ਰਜ਼ਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਹਰ ਹੁਨਰ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਫ਼ਜ਼ਾਇ=ਵਧਾਉਣਾ । ਦਾਨਿਸ਼=ਬੁਧੀ, ਅਕਲ । ਦਾਦਗਰ=ਨਿਆਉਂ, ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਰਜ਼ਾ=ਭਾਣਾ । ਹਰ ਹੁਨਰ=ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਬੁਧੀ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਭਾਣੇ ਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਅੰਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੨।

ਹਿਕਾਯਤ ਸੁਨੀਦਮ ਯਕੇ ਨੇਕ ਜ਼ਨ ॥

ਚੁ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਕੱਦੇ ਬਜੂਏ ਚਮਨ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਕਾਯਤ=ਕਹਾਣੀ । ਸੁਨੀਦਮ=ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ । ਯਕੇ=ਇਕ । ਨੇਕ ਜ਼ਨ=ਪਵਿਤ੍ਰ ਔਰਤ । ਚੁ=ਵਰਗੀ । ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ=ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ । ਕੱਦੇ=ਕੱਦ । ਬ=ਉਪਰ । ਜੂਏ=ਨਦੀ । ਚਮਨ=ਬਗੀਚੀ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਮੈਂ ਇਕ ਚੰਗੀ ਔਰਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂ ਲੰਮੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਪਰ ਜੋ ਬਾਗ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਗ ਦੇ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਰਗਾ ਉਸ ਔਰਤ ਦਾ ਕੱਦ ਸੀ।੩।

**ਕਿ ਓ ਰਾ ਪਿਦਰ ਰਾਜਹ ਏ ਉਤਰ ਦੇਸ ॥
ਬ ਸ਼ੀਰੀਂ ਜੁਬਾਂ ਹਮਚੁ ਇਖਲਾਸ ਕੇਸ ॥੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਓਰਾ=ਉਸ ਦਾ। ਪਿਦਰ=ਪਿਤਾ। ਏ=ਦਾ। ਉਤਰ ਦੇਸ=ਪਹਾੜੀ ਮੁਲਕ। ਬ=ਨਾਲ। ਸ਼ੀਰੀਂ=ਮਿੱਠੀ। ਜੁਬਾਂ=ਜ਼ਬਾਨ, ਜੀਭ। ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ, ਨਿਆਂਈ। ਇਖਲਾਸ=ਪਿਆਰਾ। ਕੇਸ=ਧਰਮ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪਹਾੜੀ ਮੁਲਕ ਉਤਰ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਸੀ ਭਾਵ ਧਰਮ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।੪।

**ਕਿ ਆਮਦ ਬਰਾਏ ਹਮਹ ਗੁਸਲ ਗੰਗ ॥
ਚੁ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ ਹਮ ਚੁ ਤੀਰੇ ਤੁਫੰਗ ॥੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਮਦ=ਆਇਆ। ਬਰਾਏ=ਵਾਸਤੇ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਗੁਸਲ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਗੰਗ=ਗੰਗਾ। ਕੈਬਰ=ਤੀਰ। ਕਮਾਂ=ਧਨੁਖ। ਹਮ=ਭੀ। ਚੁ=ਵਰਗੀ। ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ।

ਅਰਥ—ਗੰਗਾ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਆਏ। ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਗੋਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।੫।

**ਹਮੀਂ ਖ਼ਾਸਤ ਕਿ ਓਰਾ ਸੂਯੰਬਰ ਕੁਨਮ ॥
ਕਸੇ ਈਂ ਪਸੰਦ ਆਯਦ ਓਰਾ ਦਿਹਮ ॥੬॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮੀਂ=ਇਹ ਵੀ। ਖ਼ਾਸਤ=ਇੱਛਾ ਹੈ। ਕਿ=ਜੋ। ਓਰਾ=ਉਸਦਾ। ਆਯਦ=ਆ ਜਾਵੇ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਵੀ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਸੂਯੰਬਰ ਕਰਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਦੇ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੇ ਦੇਵਾਂ।੬।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੦

**ਬਿਗੋਯਦ ਸੁਖਨ ਦੁਖਤਰੇ ਨੇਕ ਤਨ ॥
ਕਸੇ ਤੋ ਪਸੰਦ ਆਯਦ ਓਰਾ ਬਕੁਨ ॥੭॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ। ਸੁਖਨ=ਬਚਨ। ਦੁਖਤਰੇ=ਲੜਕੀ, ਪੁੱਤਰੀ। ਨੇਕ ਤਨ=ਪਵਿਤ੍ਰ-ਆਤਮਾ। ਕਸੇ=ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ। ਤੋ=ਤੈਨੂੰ। ਆਯਦ=ਆ ਜਾਵੇ। ਓਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਬਕੁਨ=ਪਤੀ ਕਰ ਲੈ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਬਚਨ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਪੁਤ੍ਰੀ! ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਤੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਵੇ, ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤੀ ਕਰ ਲੈ ਭਾਵ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈ।੭।

ਨਿਸ਼ਾਂਦੰਦ ਬਰ ਕਾਖ ਓ ਹਫਤ ਖਨ ॥

ਚੁ ਮਾਹੇ ਮਹੀ ਆਫਤਾਬੇ ਯਮਨ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸ਼ਾਂਦੰਦ=ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਕਾਖ=ਅਟਾਰੀ। ਓ=ਉਸ ਨੂੰ। ਹਫਤ=ਸਤ। ਖਨ=ਖਾਨੇ, ਕਮਰੇ ਭਾਵ ਛੱਤਾਂ। ਮਾਹੇ=ਚੰਦਰਮਾ। ਮਹੀ=ਧਰਤੀ ਜਾਂ ਪੁੰਨਿਆਂ। ਆਫਤਾਬੇ=ਸੂਰਜ। ਯਮਨ=ਇਕ ਦੇਸ।

ਅਰਥ—ਸਤ ਛੱਤਾਂ ਵਾਲੀ ਅਟਾਰੀ ਉਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਜੋ ਧਰਤੀ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਵਲਾਇਤ ਦੇਸ ਦੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ।੮।

ਦਹਾਨੇ ਦੁਹਲ ਰਾ ਦਹਨ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥

ਜਵਾਬੇ ਸੁਖਨ ਰਾ ਉਜ਼ਰ ਬਰ ਨਿਹਾਦ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਹਾਨੇ=ਮੂੰਹ। ਦੁਹਲ=ਢੋਲ। ਦਹਨ=ਪੜਦੇ। ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ=ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਜਵਾਬੇ=ਉੱਤਰ। ਸੁਖਨ=ਬਚਨ। ਉਜ਼ਰ=ਬੇਨਤੀ। ਬਰ ਨਿਹਾਦ=ਉੱਤੇ ਰਖੀ।

ਅਰਥ—ਢੋਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਪਰੋਂ ਪੜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਉਪਰ ਰਖਿਆ ਭਾਵ ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ।੯।

ਕਿ ਈਂ ਰਾਜਹੇ ਰਾਜਹਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥

ਕਿ ਵਕਤੇ ਤਰਦਦ ਬ ਆਮੋਖਤ ਕਾਰ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਈਂ=ਇਹ। ਰਾਜਹਾ=ਰਾਜੇ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ=ਅਣਗਿਣਤ। ਤਰਦਦ=ਜੁੱਧ, ਜੰਗ। ਆਮੋਖਤ=ਸਿਖੇ ਹੋਏ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਜੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਰਾਜੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਇਹ ਜੰਗ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।੧੦।

ਕਸੇ ਤੋ ਪਸੰਦ ਆਯਦਤ ਈਂ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਬ ਦਾਮਦੀ ਆਯਦ ਹਮਾਂ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ=ਜੇ ਕੋਈ। ਤੋ=ਤੈਨੂੰ। ਆਯਦਤ=ਆਵੇ। ਈਂ=ਇਸ। ਜ਼ਮਾਂ=ਵੇਲੇ, ਸਮੇਂ ਵਿਚ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਪਸ=ਪਿਛੋਂ। ਦਾਮਦੀ=ਜਵਾਈ। ਆਯਦ=ਆਵੇਗਾ। ਹਮਾਂ=ਉਹ ਵੀ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਵੇ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਮੇਰਾ ਜਵਾਈ ਹੋ ਕੇ ਆਵੇਗਾ।੧੧।

ਨੁਮਾਦੰਦ ਬ ਓ ਰਾਜਹਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥

ਪਸੰਦਸ ਨਿਯਾਮਦ ਕਸੇ ਕਾਰ ਬਾਰ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨੁਮਾਦੰਦ=ਵਿਖਾ ਦਿਤੇ । ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ=ਅਣਗਿਣਤ । ਪਸੰਦਸ਼=ਪਸੰਦ । ਨਿਯਾਮਦ=ਨਾ ਆਏ । ਕਸੇ=ਕਿਸੇ ਦਾ । ਕਾਰ ਬਾਰ=ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਅਣਗਿਣਤ ਰਾਜੇ ਵਿਖਾਏ, ਪਰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਇਆ । ੧੨।

ਹਮ ਆਖਿਰ ਯਕੇ ਰਾਜਿਹ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ॥

ਪਸੰਦ ਆਯਦਸ਼ ਹਮ ਚੁ ਗੁਰਰਾ ਨਿਹੰਗ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮ ਆਖਿਰ=ਅੰਤ ਨੂੰ । ਯਕੇ=ਇਕ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਗੁਰਰਾ=ਗਰਜਨ ਵਾਲਾ । ਨਿਹੰਗ=ਮਗਰਮੱਛ ।

ਅਰਥ—ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਜੋ ਮਗਰਮੱਛ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜਨ ਵਾਲਾ ਸੀ । ੧੩।

ਹਮਹ ਉਮਦਹੇ ਰਾਜਹਾ ਪੇਸ਼ ਖ੍ਰਾਂਦ ॥

ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ ਦੌਰਿ ਮਜਲਿਸ ਨਿਸ਼ਾਂਦ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਹ=ਸਾਰੇ ਹੀ । ਉਮਦਹੇ=ਸੋਹਣੇ । ਪੇਸ਼=ਸਾਹਮਣੇ, ਅਗੇ । ਖ੍ਰਾਂਦ=ਸੱਦ ਲਏ । ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ=ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ । ਦੌਰਿ=ਚੁਫੇਰੇ । ਮਜਲਿਸ=ਸਭਾ, ਦਰਬਾਰ । ਨਿਸ਼ਾਂਦ=ਬਿਠਾ ਦਿਤੇ ।

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਅਗੇ ਸੱਦ ਲਏ । ਸਭਾ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਬਿਠਾ ਦਿਤੇ । ੧੪।

ਬਿ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਕਿ ਐ ਦੁਖਤਰੇ ਨੇਕ ਖੋਇ ॥

ਤੁਰਾ ਕਸ ਪਸੰਦ ਆਯਦ ਅਜ਼ੀਹਾਂ ਬਜੋਇ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਰਸ਼ੀਦ=ਪੁਛਿਆ । ਕਿ=ਜੋ । ਐ=ਹੇ । ਦੁਖਤਰੇ=ਬੇਟੀ, ਪੁੱਤਰੀ । ਨੇਕ=ਚੰਗੇ । ਖੋਇ=ਸੁਭਾਵ । ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ । ਕਸ=ਕੋਈ । ਅਜ਼ੀਹਾਂ ਬਜੋਇ=ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚੋਂ ।

ਅਰਥ—ਪੁਛਿਆ, ਜੋ ਹੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਬੇਟੀ ! ਤੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਹੈ । ੧੫।

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਜ਼ਨਾਰ ਦਾਰਾਨਿ ਪੇਸ਼ ॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਈਂ ਰਾਜਹੇ ਉਤਰ ਦੇਸ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਭੇਜ ਦਿਤਾ । ਜ਼ਨਾਰ=ਜਨੇਊ । ਦਾਰਾਨਿ=ਰਖਣ ਵਾਲੇ । ਪੇਸ਼=ਸਾਹਮਣੇ, ਅੱਗੇ । ਬਿਗੋਯਦ=ਕਹਿੰਦਾ ।

ਅਰਥ—ਜਨੇਊ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਅਗੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿੰਦਾ—ਜੋ ਇਹ ਉਤਰ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ । ੧੬।

ਕਿ ਓ ਨਾਮ ਬਸਤਸਤ ਬਛਤ੍ਰਾਮਤੀ ॥

ਚੁ ਮਾਹੇ ਫਲਕ ਆਫਤਾਬੇ ਮਹੀ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸਤਸਤ=ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਮਾਹੇ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਫਲਕ=ਅਕਾਸ਼। ਆਫਤਾਬੇ=ਸੂਰਜ। ਮਹੀ=ਧਰਤੀ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਛਤ੍ਰਾਮਤੀ ਰਖਿਆ। ਲੜਕੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ ਹੈ। ੧੭।

ਅਜ਼ੀਂ ਰਾਜਹਾਂ ਕਸ ਨਿਯਾਮਦ ਨਜ਼ਰ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਅਜ਼ੀਂ ਹਾਂ ਬੁਬੀਂ ਪੁਰ ਗੁਹਰ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼ੀਂ=ਇਸ ਤੋਂ। ਕਸ=ਕੋਈ। ਨਿਯਾਮਦ=ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ=ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ। ਅਜ਼ੀਂ ਹਾਂ=ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ। ਬੁਬੀਂ=ਵੇਖ। ਪੁਰ ਗੁਹਰ=ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਿਗਾਹ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵੇਖ ਲੈ। ੧੮।

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਰਾਜਹਾ ਨਾਜ਼ਨੀਂ ॥

ਪਸੰਦਸ ਨਿਆਮਦ ਕਸੇ ਦਿਲ ਨਗੀਂ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ=ਨਿਗਾਹ ਕੀਤੀ। ਰਾਜਹਾ=ਰਾਜਿਆਂ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਨਾਜ਼ਨੀਂ=ਨਾਜ਼ਕ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਨੇ। ਪਸੰਦਸ=ਉਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ। ਦਿਲ ਨਗੀਂ=ਦਿਲ ਦਾ ਨਗੀਨਾ।

ਅਰਥ—ਨਾਜ਼ਕ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਰਾਜਿਆਂ ਉਪਰ ਨਿਗਾਹ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਦਿਲ ਦਾ ਨਗੀਨਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਇਆ। ੧੯।

ਸੂਯੰਬਰ ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਮਉਕੂਫ ਗਸ਼ਤ ॥

ਕਿ ਨਾਜ਼ਮ ਬ ਬਰਖਾਸਤ ਦਰਵਾਜ਼ਹ ਬਸਤ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼=ਉਸ ਦਿਨ। ਮਉਕੂਫ=ਹਟਾਈ। ਗਸ਼ਤ=ਗਈ। ਨਾਜ਼ਮ=ਪ੍ਰਬੰਧਕ। ਬਰਖਾਸਤ=ਉਠ ਖੜੋਤੇ। ਬਸਤ=ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦਿਨ ਸੂਯੰਬਰ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਉਠ ਖੜੋਤੇ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ੨੦।

ਕਿ ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ੌਰੀਂ ਸਿਪਰ ॥

ਬਰ ਅਉਰੰਗ ਬਰ ਆਮਦ ਚੁ ਰੋਸ਼ਨ ਗੁਹਰ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ=ਦੂਜੇ ਦਿਨ । ਜ਼ੋਰੀ=ਸੁਨਹਿਰੀ । ਸਿਪਰ=ਢਾਲ । ਅਉਰੰਗ=ਤਖ਼ਤ, ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ । ਬਰ ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਰੋਸ਼ਨ=ਚਮਕੀਲੇ । ਗੁਹਰ=ਮੋਤੀ ।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸੁਨਹਿਰੀ ਢਾਲ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਆਇਆ । ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੋਤੀ ਵਾਂਗੂ ਹੈ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ । ੨੧।

ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ ਹਮ ਰਾਜਹਾ ਖ਼ਾਸਤੰਦ ॥

ਦਿਗਰ ਗੁੰਨਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆਰਾਸਤੰਦ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼=ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ । ਹਮ=ਭੀ । ਰਾਜਹਾ=ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ । ਖ਼ਾਸਤੰਦ=ਬੁਲਾਇਆ । ਦਿਗਰ ਗੁੰਨਹ=ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ । ਬਾਜ਼ਾਰ=ਲੰਮੀ ਕਰਤਾਰ ਵਰਗੀ ਸਭਾ । ਆਰਾਸਤੰਦ=ਸੰਵਾਰਨਾ ਕੀਤਾ ।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ । ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨਾ ਕੀਤਾ । ੨੨।

ਨਜ਼ਰ ਕੁਨ ਬਰੂਏ ਤੋ ਐ ਦਿਲ ਰੁਬਾਇ ॥

ਕਿਰਾ ਤੋ ਨਜ਼ਰ ਦਰ ਬਿਆਯਦ ਬਜਾਇ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਜ਼ਰ ਕੁਨ=ਨਿਗਾਹ ਕਰ, ਵੇਖ । ਬਰੂਏ=ਚੇਹਰਿਆਂ ਉਤੇ । ਦਿਲ ਰੁਬਾਇ=ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੀ । ਕਿਰਾ=ਕਿਸ ਨੂੰ । ਬਿਆਯਦ=ਲਿਆਵੇ । ਬਜਾਇ=ਠੀਕ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੀ ਪਿਆਰੀ ਬੇਟੀ ! ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉਤੇ ਨਿਗਾਹ ਕਰਕੇ ਵੇਖ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਠੀਕ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇਂ, ਉਸ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ । ੨੩।

ਬ ਪੈਹਨ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਗੁਲੇ ਅੰਜਮਨ ॥

ਕਿ ਜ਼ਰ ਆਬ ਰੰਗ ਅਸਤ ਸੀਮਾਬ ਤਨ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੈਹਨ=ਵਿਹੜਾ, ਮੰਡਪ ਦਾ ਮੈਦਾਨ । ਆਮਦ=ਆ ਗਈ । ਗੁਲੇ=ਫੁਲ । ਅੰਜਮਨ=ਸਭਾ । ਜ਼ਰ=ਸੋਨਾ । ਆਬ=ਪਾਣੀ । ਸੀਮਾਬ=ਪਾਰਾ । ਤਨ=ਸਰੀਰ ।

ਅਰਥ—ਸਭਾ ਦਾ ਫੁਲ (ਛਤ੍ਰਾਮਤੀ) ਮੰਡਪ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ । ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਪਾਰੇ ਵਰਗਾ ਚੰਚਲ ਹੈ । ੨੪।

ਰਵਾਂ ਗਸ਼ਤ ਦਰ ਰਾਜਹਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥

ਗੁਲਿ ਸੁਰਖ ਚੂੰ ਗੁੰਬਜਿ ਨਉ ਬਹਾਰ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਗਸ਼ਤ=ਤੁਰ ਪਈ । ਦਰ=ਵਿਚ । ਰਾਜਹਾ=ਰਾਜਿਆਂ । ਗੁਲਿ ਸੁਰਖ ਚੂੰ=ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁਲ ਵਾਂਗੂ ਲਾਲ । ਗੁੰਬਜਿ=ਮੁਨਾਰਾ, ਬੁਰਜ । ਨਉ ਬਹਾਰ=ਨਵੀਂ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ।

ਅਰਥ—ਅਣਗਿਣਤ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਗਈ। ਮਾਨੋ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚੋਂ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗੂ ਲਾਲ ਮੁਨਾਰਾ ਹੈ। ੨੫।

ਬਿਦੁਜ਼ਦੀਦ ਦਿਲ ਰਾਜਹਾ ਬੇਸੁਮਾਰ ॥

ਬਿਉਫਤੰਦ ਜ਼ਮੀਂ ਚੂੰ ਯਲਿ ਕਾਰਜਾਰ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦੁਜ਼ਦੀਦ=ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਬਿਉਫਤੰਦ=ਡਿਗ ਪਏ। ਚੂੰ=ਵਾਂਗ। ਯਲਿ=ਸੂਰਮੇ। ਕਾਰਜਾਰ=ਜੁੱਧ, ਲੜਾਈ।

ਅਰਥ—ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਏ, ਜਿਵੇਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਡਿਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੨੬।

ਬਿਜ਼ਦ ਬਾਂਗ ਬਰ ਵੈ ਕਿ ਖਾਤੂੰਨਿ ਖ਼ੁਸ਼ ॥

ਕਿ ਈਂ ਉਮਦਹ ਏ ਰਾਜਹਾ ਉਤ੍ਰ ਦੇਸ਼ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ। ਬਾਂਗ=ਬੋਲਾ, ਲਲਕਾਰਾ, ਤਾਹਨਾ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਵੈ=ਉਹਨਾਂ। ਖਾਤੂੰਨ=ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਵ ਲੜਕੀ। ਖ਼ੁਸ਼=ਆਪਣੀ। ਉਮਦਹ=ਬਹੁਤਾ ਸੋਹਣਾ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਉਤੇ ਤਾਹਨਾ ਮਾਰਿਆ। ਇਹ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਉਤਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਹੈ। ੨੭।

ਵਜ਼ਾਂ ਦੁਖਤਰੇ ਹਸਤ ਈਂ ਬਛਤ੍ਰਾਮਤੀ ॥

ਚੁ ਮਾਹੇ ਫਲੱਕ ਹਮਚੁ ਹੂਰੋ ਪਰੀ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦੀ। ਦੁਖਤਰੇ=ਲੜਕੀ, ਧੀ, ਬੇਟੀ। ਹਸਤ=ਹੈ। ਈਂ=ਇਹ। ਚੁ=ਵਾਂਗ। ਮਾਹੇ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਫਲੱਕ=ਅਕਾਸ਼। ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਹੂਰੋ=ਅਪੱਛਰਾਂ। ਪਰੀ=ਉਡਨ ਵਾਲੀ ਹੂਰ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਬਛਤ੍ਰਾਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਗੂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਤੇ ਹੂਰ ਪਰੀ ਵਾਂਗੂ ਹੈ। ੨੮।

ਸੂਯੰਬਰ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਮਾਹੇ ਫਲੱਕ ॥

ਫਰਿਸ਼ਤਹ ਸਿਫਤ ਓ ਚੁ ਜਾਤਸ ਮਲੱਕ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰਾਮਦ=ਵਿਚ ਆਈ। ਮਾਹੇ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਫਲੱਕ=ਅਕਾਸ਼। ਫਰਿਸ਼ਤਹ=ਦੇਵਤੇ। ਜਾਤ=ਸਰੀਰ। ਸ਼=ਉਸ ਦਾ। ਮਲੱਕ=ਦੇਵਤਾ। ਸਿਫਤ=ਗੁਣ।

ਅਰਥ—ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਗੂ ਸੂਯੰਬਰ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗਾ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ। ੨੯।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੧]

ਕਿਰਾਂ ਦੌਲਤ ਇਕਬਾਲ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ ॥

ਕਿ ਈਂ ਮਾਹਰੂਇ ਕਾਮਗਾਰੀ ਕੁਨਦ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿਰਾਂ=ਕਿਸ ਦਾ। ਦੌਲਤ=ਭਾਗ। ਇਕਬਾਲ=ਪ੍ਰਤਾਪ। ਯਾਰੀ=ਸਹਾਇਤਾ। ਦਿਹਦ=ਦਿੰਦੀ। ਕਿ=ਜੋ। ਈਂ=ਇਹ। ਮਾਹਰੂਇ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹੇ ਮੂੰਹ। ਕਾਮਗਾਰੀ=ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ। ਕੁਨਦ=ਕਰਦੀ।

ਅਰਥ—ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਿਸਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ? ਜੋ ਇਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ੩੦।

ਪਸੰਦ ਆਮਦ ਓਰਾ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ॥

ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਤਬੀਯਤ ਸਲੀਖਤ ਮੁਦਾਮ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਮਦ=ਆਇਆ। ਰੌਸ਼ਨ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਤਬੀਯਤ=ਸੁਭਾਉ। ਸਲੀਖਤ=ਹਸਮੁਖ। ਮੁਦਾਮ=ਸਦਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਦਾ ਹਸਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ੩੧।

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਬਰ ਵੈ ਵਕੀਲਸ ਗਿਰਾਂ ॥

ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮਾਂ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਭੇਜ ਦਿਤੇ। ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ। ਵਕੀਲਸ=ਵਕੀਲ ਉਸ ਨੇ। ਗਿਰਾਂ=ਵਡੇ। ਜ਼ਮਾਂ=ਸਮਾਂ, ਵੇਲਾ, ਜ਼ਮਾਨਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਵਡੇ ਵਕੀਲ ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੇਜ ਦਿਤੇ। ਜੋ ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ! ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ!। ੩੨।

ਕਿ ਈਂ ਤਰਜ਼ ਲਾਲਾਇ ਬਰਗੇ ਸਮਨ ॥

ਕਿ ਲਾਇਕ ਸੁਮਾ ਹਸਤ ਈਂ ਰਾ ਬਕੁਨ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਰਜ਼=ਚੰਗ, ਤਰ੍ਹਾਂ। ਲਾਲਾਇ=ਲਾਲੇ ਦਾ ਫੁਲ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਖਾਸ ਫਲ, ਜੋ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਰਗੇ=ਪੱਤ੍ਰ। ਸਮਨ=ਚੰਬੇਲੀ। ਲਾਇਕ=ਜੋਗ। ਸੁਮਾ=ਤੁਹਾਡੇ। ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਨੂੰ। ਬਕੁਨ=ਕਰ ਲਵੋ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਲਾਲੇ ਦਾ ਫੁਲ' ਅਤੇ ਚੰਬੇਲੀ ਦਾ ਪੱਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਰ ਲਵੋ ਭਾਵ ਵਿਆਹ ਲਵੋ। ੩੩।

ਬਿਗੁਫਤਹ ਯਕੇ ਖ਼ਾਨਹ ਬਾਨੂ ਮਰਾਸਤ ॥

ਕਿ ਚਸ਼ਮੇ ਅਜ਼ੋ ਹਰ ਦੋ ਆਹੂ ਬਰਾਸਤ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੁਫਤਹ=ਆਖਿਆ। ਯਕੇ=ਇਕ। ਖ਼ਾਨਹ=ਘਰ। ਬਾਨੂ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਮਰਾਸਤ=ਮੇਰੇ ਹੈ। ਚਸ਼ਮੇ=ਅੱਖਾਂ। ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਦੀਆਂ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ। ਆਹੂ=ਹਰਨ। ਬਰਾਸਤ=ਬੱਚਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—(ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ) ਆਖਿਆ—ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਅਗੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਹਰਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ। ੩੪।

ਕਿ ਹਰਗਿਜ਼ ਮਨ ਈਂ ਰਾ ਨ ਕਰਦਮ ਕਬੂਲ ॥

ਕਿ ਕਉਲਿ ਕੁਰਾਨ ਅਸਤ ਕਸਮੇ ਰਸੂਲ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਹਰਗਿਜ਼=ਕਦੇ ਭੀ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਨੂੰ। ਕਰਦਮ ਕਬੂਲ=ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ। ਕਉਲਿ=ਹੁਕਮ ਹੈ। ਕੁਰਾਨ=ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਦੀ ਪੁਸਤਕ। ਕਸਮੇ=ਸੌਂਹ। ਰਸੂਲ=ਪੈਗੰਬਰ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਸਹੁੰ ਹੈ। ੩੫।

ਬਗੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਅਜ਼ੀਹਾਂ ਸੁਖਨ ॥

ਬਜ਼ੁਬਸ ਦਰ ਆਮਦ ਜ਼ਨੇ ਨੇਕ ਤਨ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗੋਸ਼=ਕੰਨ ਵਿਚ। ਅਜ਼ੀਹਾਂ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਬਜ਼ੁਬਸ=ਜੋਸ਼, ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦਾ ਜੋਸ਼, ਲਹੂ ਦਾ ਉਬਾਲ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਆਮਦ=ਆ ਗਈ। ਜ਼ਨੇ=ਔਰਤ, ਇਸਤ੍ਰੀ। ਨੇਕ ਤਨ=ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਈ। ਤਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਆ ਗਿਆ। ੩੬।

ਕਸੇ ਫ਼ਤਹ ਮਾਰਾ ਕੁਨਦ ਵਕਤਿ ਕਾਰ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਹ ਮਾਰਾ ਸ਼ਵਦ ਈਂ ਦਿਆਰ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਸੇ=ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ। ਫ਼ਤਹ=ਜਿਤੇਗਾ। ਮਾ ਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਕੁਨਦ=ਕਰੇਗਾ। ਕਾਰ=ਜੁੱਧ, ਲੜਾਈ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਹ। ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਮਾਰਾ=ਮੇਰਾ। ਸ਼ਵਦ=ਹੋਵੇਗਾ। ਈਂ=ਇਸ। ਦਿਆਰ=ਮੁਲਕ।

ਅਰਥ—ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜਿਤੇਗਾ। ਉਹੋ ਹੀ ਮੇਰਾ ਅਤੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਵੇਗਾ। ੩੭।

ਬਕੋਸ਼ੀਦ ਮੈਦਾਂ ਵ ਜੋਸ਼ੀਦ ਜੰਗ ॥

ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ ਖੁਫਤਾਨ ਪਉਲਾਦ ਰੰਗ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਕੋਸ਼ੀਦ=ਛੇਤੀ ਕੀਤੀ। ਜੋਸ਼ੀਦ=ਮਚਾਇਆ। ਬਿਪੋਸ਼ਦ=ਪਹਿਣ ਲਿਆ। ਖੁਫਤਾਨ=ਸੰਜੋਇ। ਪਉਲਾਦ ਰੰਗ=ਲੋਹੇ ਦਾ।

ਅਰਥ—ਲੜਾਈ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਮਚਾਇਆ। ਗਲ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਣ ਲਿਆ। ੩੮।

ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਬਰਾਂ ਰਥ ਚੁ ਮਾਹੇ ਮੁਨੀਰ ॥

ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਜੁਸਤੰਦ ਤੀਰ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸ਼ਸਤ=ਬੈਠ ਗਈ। ਬਰਾਂ=ਉਹ ਉਪਰ। ਮਾਹੇ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਮੁਨੀਰ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਮਾਹੇ ਮੁਨੀਰ=ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਜੁਸਤੰਦ=ਢੁੰਡਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੀ ਰਥ ਉਤੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਤਲਵਾਰ (ਲੱਕ ਨਾਲ) ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਤੀਰ ਚੁਣ ਲਏ। ੩੯।

ਬ ਮੈਦਾਂ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਗੁਰਰੰਦਹ ਸ਼ੇਰ ॥

ਚੁ ਸ਼ੇਰਅਸਤ ਸ਼ੇਰ ਅਫਗਨਓ ਦਿਲ ਦਲੇਰ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਮੈਦਾਂ=ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ। ਦਰਾਮਦ=ਵਿਚ ਆਈ। ਗੁਰਰੰਦਹ=ਭਬਕ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ। ਚੁ=ਜੈਸਾ, ਵਰਗਾ। ਸ਼ੇਰ ਅਫਗਨਓ=ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਪਟਕਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਗੱਜਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਪਟਕਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਦਿਲ ਦੀ ਦਲੇਰ ਹੈ। ੪੦।

ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ ਖੁਫਤਾਨ ਜੋਸ਼ੀਦ ਜੰਗ ॥

ਬਿਕੋਸ਼ੀਦ ਮੈਦਾਂ ਬ ਤੀਰ ਓ ਤੁਫੰਗ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ=ਪਹਿਣ ਲਿਆ। ਖੁਫਤਾਨ=ਸੰਜੋਅ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਜਾਲੀ ਦਾ ਕੁੜਤਾ। ਜੋਸ਼ੀਦ=ਭਾਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ। ਬਿਕੋਸ਼ੀਦ=ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ।

ਅਰਥ—ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਸੰਜੋਅ ਨੂੰ ਪਹਿਣ ਲਿਆ ਤੇ ਭਾਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ (ਜਿੱਤਣ ਦੀ) ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਚੁਨਾ ਤੀਰ ਬਾਰੀਦ ਦਰ ਕਾਰਜ਼ਾਰ ॥

ਕਿ ਲਸ਼ਕਰ ਬਕਾਰ ਆਮਦਸ਼ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ । ਬਾਰੀਦ=ਬਾਰਸ਼, ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ । ਕਾਰਜਾਰ=ਜੁੱਧ, ਲੜਾਈ । ਬਕਾਰ ਆਮਦਸ਼=ਕੰਮ ਆ ਗਈ, ਉਸ ਦੀ । ਬੇਸੁਮਾਰ=ਬੇਗਿਣਤ ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ । ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਕੰਮ ਆ ਗਈ ਭਾਵ ਮਾਰੀ ਗਈ । ੪੨।

ਚੁਨਾ ਬਾਨ ਬਾਰੀਦ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥

ਬਸੇ ਮਰਦਮਾਂ ਮੁਰਦਹ ਸੁਦ ਜਾਇ ਜੰਗ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਨ=ਤੀਰ । ਬਾਰੀਦ=ਵਰਖਾ । ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਤੀਰ ਭਾਵ ਗੋਲੀਆਂ । ਬਸੇ= ਬਹੁਤ । ਮਰਦਮਾਂ=ਬੰਦਿਆਂ । ਮੁਰਦਹ ਸੁਦ=ਮਰ ਗਏ । ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਮਰ ਗਏ । ੪੩।

ਸ਼ਹੇ ਨਾਮ ਗਜ ਸਿੰਘ ਦਰ ਆਮਦ ਬਜੰਗ ॥

ਚੁ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ ਹਮਚੁ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਹੇ=ਰਾਜਾ । ਦਰ ਆਮਦ=ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ । ਬਜੰਗ=ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ । ਚੁ=ਐਸੇ । ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ=ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ । ਹਮਚੁ=ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

ਅਰਥ—‘ਗਜ ਸਿੰਘ’ ਨਾਮ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਗੋਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ੪੪।

ਬਜੁੰਬਸ਼ ਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਇਫਰੀਤ ਮਸਤ ॥

ਯਕੇ ਗੁਰਜ ਅਜ਼ ਫੀਲ ਪੈਕਰ ਬ ਦਸਤ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਜੁੰਬਸ਼=ਕਰੋਧਵਾਨ । ਚੁ=ਜਿਵੇਂ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਇਫਰੀਤ=ਦੈਂਤ, ਰਾਖਸ਼ । ਅਜ਼=ਵਰਗਾ । ਫੀਲ=ਹਾਥੀ । ਪੈਕਰ=ਕਲਬੂਤ, ਬਦਨ । ਬ ਦਸਤ=ਹੱਥ ਨਾਲ ।

ਅਰਥ—ਮਸਤ ਦੈਂਤ ਵਰਗਾ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ । ਹਾਥੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਰਗਾ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੁਰਜ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ੪੫।

ਯਕੇ ਤੀਰ ਜ਼ਦ ਬਾਨੂਏ ਪਾਕ ਮਰਦ ॥

ਕਿ ਗਜ ਸਿੰਘ ਅਜ਼ ਅਸਪ ਆਮਦ ਬਗਰਦ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ=ਇਕ । ਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ । ਬਾਨੂ=ਇਸਤ੍ਰੀ । ਏ=ਨੇ । ਪਾਕ=ਪਵਿਤ੍ਰ । ਅਜ਼=ਤੋਂ । ਅਸਪ=ਘੋੜੇ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਬਗਰਦ=ਖਾਕ ਉਤੇ ।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਰਦ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ । ਜਿਸ ਨਾਲ ‘ਗਜ ਸਿੰਘ’ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਡਿਗ ਕੇ ਖਾਕ ਵਿਚ ਆਇਆ ਭਾਵ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਪਿਆ । ੪੬।

ਦਿਗਰ ਰਾਜਾ ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਰਾਮਦ ਬਰੋਸ਼ ॥

ਕਿ ਪਰਵਾਨਹੇ ਚੂੰ ਦਰਾਮਦ ਬਜੋਸ਼ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ । ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ । ਬਰੋਸ਼=ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ । ਪ੍ਰਵਾਨਹੇ ਚੂੰ=ਪਤੰਗੇ ਵਾਂਗੂੰ । ਬਜੋਸ਼=ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰਾ ਰਾਜਾ ‘ਰਨ ਸਿੰਘ’ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਆਇਆ । ਜੋ ਪਤੰਗੇ ਵਾਂਗੂੰ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ (ਜੁੱਧ ਰੂਪੀ ਦੀਵੇ ਉਤੇ) ਆਇਆ ॥੪੭॥

ਚੁਨਾ ਤੇਗ ਜਦ ਬਾਨੂਏ ਸ਼ੇਰ ਤਨ ॥

ਬਿਉਫਤਾਦ ਰਨ ਸਿੰਘ ਚੁ ਸਰਵਿ ਚਮਨ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਜਦ । ਤਨ=ਸਰੀਰ, ਸਾਥ । ਜਦ=ਮਾਰੀ । ਬਾਨੂਏ=ਇਸਤ੍ਰੀ । ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ । ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿਗ ਪਿਆ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂੰ । ਸਰਵਿ=ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ । ਚਮਨ=ਬਾਗ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਰਣ ਸਿੰਘ ਬਾਗ ਦੇ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂੰ ਡਿਗ ਪਿਆ ॥੪੮॥

ਯਕੇ ਸ਼ਹਰ ਅੰਬੇਰ ਦਿਗਰ ਜੋਧ ਪੁਰ ॥

ਖਰਾਮੀਦ ਬਾਨੂ ਚੁ ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਦੁਰ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅੰਬੇਰ=ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਖਰਾਮੀਦ=ਮਟਕ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ । ਬਾਨੂ=ਇਸਤ੍ਰੀ । ਚੁ=ਜੈਸੇ । ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਚਮਕੀਲਾ । ਦੁਰ=ਮੋਤੀ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਰਾਜਾ ‘ਅੰਬੇਰ’ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ‘ਜੋਧਪੁਰ’ ਦਾ ਸੀ, ਮੋਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕੀਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਟਕ ਨਾਲ ਤੁਰ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ ॥੪੯॥

ਬਿਜਦ ਤੇਗ ਬਾ ਜ਼ੋਰ ਬਾਨੂ ਇ ਸਿਪਰ ॥

ਕਿ ਬਰਖ਼ਾਸਤ ਸ਼ੋਅਰਹ ਬਸੇ ਚੂੰ ਗੁਹਰ ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜਦ=ਮਾਰੀ । ਬਾ ਜ਼ੋਰ=ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ । ਸਿਪਰ=ਢਾਲ । ਬਰਖ਼ਾਸਤ=ਉਠੇ, ਨਿਕਲੇ । ਸ਼ੋਅਰਹ=ਸ਼ੋਅਲੇ, ਅੱਗ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤ । ਚੂੰ=ਵਾਂਗੂੰ । ਗੁਹਰ=ਮੋਤੀ ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਢਾਲ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਢਾਲ ਵਿਚੋਂ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਅੱਗ ਦੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨਿਕਲੇ ॥੫੦॥

ਸੋਇਮ ਰਾਜਹ ਬੂੰਦੀ ਦਰਾਮਦ ਦਲੇਰ ॥

ਚੁ ਬਰ ਬਚਹ ਆਹੂ ਚੋ ਗੁੱਰੰਦਹ ਸ਼ੇਰ ॥੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਇਮ=ਤੀਸਰਾ । ਬੁੰਦੀ=ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਦਲੇਰ=ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਵਾਲਾ । ਆਹੂ=ਹਰਨ । ਚੋ=ਜੈਸੇ । ਗੁਰਰੰਦਹ=ਭਬਕ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ।

ਅਰਥ—ਤੀਸਰਾ ਬੁੰਦੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਆਇਆ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਉਤੇ ਭਬਕ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ੫੧। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੨

ਚੁਨਾਂ ਤੀਰ ਜ਼ਦ ਹਰ ਦੋ ਅਬਰੂ ਸ਼ਿਕੰਜ ॥

ਬਿਉਫਤਾਦ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚੋ ਸ਼ਾਖੇ ਤਰੰਜ ॥੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਐਸਾ । ਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ । ਅਬਰੂ=ਭਰਵੱਟੇ । ਸ਼ਿਕੰਜ=ਤਿਉੜੀ । ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿਗ ਪਿਆ । ਚੋ=ਵਾਂਗੂ । ਸ਼ਾਖੇ=ਟਾਹਣੀ ਨਾਲੋਂ । ਤਰੰਜ=ਨਿੰਬੂ ।

ਅਰਥ—ਦੋਹਾਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੀ ਤਿਉੜੀ ਵਿਚ ਐਸਾ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ । ਟਾਹਣੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਨਿੰਬੂ ਵਾਂਗੂ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਡਿਗ ਪਿਆ । ੫੨।

ਚੁਹਮ ਰਾਜਹ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦਰਾਮਦ ਮੁਸਾਫ਼ ॥

ਬਜੋਸ਼ ਅੰਦਰੂ ਸੁਦ ਚੁ ਅਜ਼ ਕੋਹ ਕਾਫ਼ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਹਮ=ਚੌਥਾ । ਮੁਸਾਫ਼=ਰਣ ਭੂਮੀ । ਬਜੋਸ਼=ਕਰੋਧ, ਗੁੱਸਾ । ਅਜ਼=ਵਾਂਗੂੰ । ਕੋਹਕਾਫ਼=ਇਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਚੌਥਾ ਰਾਜਾ 'ਜੈ ਸਿੰਘ' ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਅੰਦਰਲੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ 'ਕੋਹ ਕਾਫ਼' ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ੫੩।

ਹਮਾਂ ਖੁਰਦ ਸ਼ਰਬਤ ਕਿ ਯਾਰੇ ਚੁਹਮ ॥

ਜ਼ਿ ਜੈ ਸਿੰਘ ਪਸੇ ਯਕ ਨਿਯਾਮਦ ਕਦਮ ॥੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਾਂ=ਓਹੀ । ਖੁਰਦ=ਪੀਤਾ । ਜ਼ਿ=ਤੋਂ । ਪਸੇ=ਪਿਛੋਂ । ਨਿਯਾਮਦ=ਨਾ ਆਇਆ । ਕਦਮ=ਪੈਰ ।

ਅਰਥ—ਚੌਥੇ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਵੀ ਓਹੀ ਹੀ ਸ਼ਰਬਤ ਪੀਤਾ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਰੂਪੀ ਸ਼ਰਬਤ ਪਿਲਾਇਆ ਸੀ । ਜੈ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪੈਰ ਅਗੇ ਨਾ ਆਇਆ । ੫੪।

ਯਕੇ ਸ਼ਾਹ ਫ਼ਰੰਗੋ ਪਲੰਦੋ ਦਿਗਰ ॥

ਬਮੈਦਾ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਬਬਰ ॥੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ=ਇਕ । ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਦਿਗਰ=ਦੂਜਾ । ਬਮੈਦਾ=ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ । ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫ਼ਰੰਗ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪਲੰਦ ਦਾ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂ ਆ ਗਏ । ੫੫।

ਸੋਇਮ ਸ਼ਾਹ ਅੰਗੇਜ਼ ਚੂੰ ਆਫਤਾਬ ॥

ਚੁਹਮ ਸ਼ਾਹਿ ਹਬਸ਼ੀ ਚੋ ਮਗਰੇ ਦਰਾਬ ॥੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਇਮ=ਤੀਜਾ । ਆਫਤਾਬ=ਸੂਰਜ । ਮਗਰੇ=ਮਗਰ ਮੱਛ । ਦਰਾਬ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਤੀਸਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਗਾ ਸੀ । ਚੌਥਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਬਸ਼ੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਮਗਰ ਮੱਛ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ੫੬।

ਯਕੇ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਨੇਜ਼ਾ ਮੁਸ਼ਤੇ ਦਿਗਰ ॥

ਸੋਇਮ ਰਾ ਬਪਾਓ ਚੁਹਮ ਰਾ ਸਿਪਰ ॥੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ । ਨੇਜ਼ਾ=ਬਰਛਾ । ਮੁਸ਼ਤੇ=ਮੁੱਕਾ । ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ । ਸੋਇਮ=ਤੀਜੇ । ਬਪਾਓ=ਤੈਰ ਨਾਲ । ਚੁਹਮ=ਚੌਥੇ । ਰਾ=ਨੂੰ । ਸਿਪਰ=ਢਾਲ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਨੂੰ ਬਰਛਾ ਮਾਰਿਆ, ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮੁੱਕਾ ਮਾਰਿਆ । ਤੀਜੇ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁਟਿਆ, ਚੌਥੇ ਨੂੰ ਢਾਲ ਮਾਰੀ । ੫੭।

ਚੁਨਾ ਮੇ ਬਿਉਫਤਾਦ ਨ ਬਰਖਾਸਤ ਬਾਜ਼ ॥

ਸੂਏ ਆਸਮਾਂ ਜਾਨ ਪਰਵਾਜ਼ ਸਾਜ਼ ॥੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜਿਹਾ । ਮੇ ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿਗ ਪਿਆ । ਬਰਖਾਸਤ=ਉਠਿਆ । ਬਾਜ਼=ਫਿਰ । ਸੂਏ=ਵਲ । ਆਸਮਾਂ=ਅਕਾਸ਼ । ਪਰਵਾਜ਼=ਉਡਾਰੀ । ਪਰਵਾਜ਼ ਸਾਜ਼=ਉਡ ਗਈ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਚਾਰੇ ਬਹਾਦਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਜੋ ਫਿਰ ਨਾ ਉਠ ਸਕੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਆਸਮਾਨ ਵਲ ਉਡਾਰੀ ਲਾ ਗਈ ਭਾਵ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ । ੫੮।

ਦਿਗਰ ਕਸ ਨਿਆਮਦ ਤਮੰਨਾਇ ਜੰਗ ॥

ਕਿ ਪੇਸ਼ੇ ਨਿਯਾਮਦ ਦਿਲਾਵਰ ਨਿਹੰਗ ॥੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਹੋਰ, ਫੇਰ । ਕਸ=ਕੋਈ । ਨਿਆਮਦ=ਨਾ ਆਇਆ । ਤਮੰਨਾਇ=ਇੱਛਾ, ਫੁਰਨਾ । ਪੇਸ਼ੇ=ਸਾਹਮਣੇ । ਦਿਲਾਵਰ=ਹੌਸਲੇ ਵਾਲਾ । ਨਿਹੰਗ=ਮਗਰ ਮੱਛ, ਸੰਸਾਰ ।

ਅਰਥ—ਫੇਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਕੇ ਨਾ ਆਇਆ । ਹੌਸਲੇ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ । ੫੯।

ਸ਼ਬੇ ਸ਼ਹਿ ਸ਼ਬਿਸਤਾਂ ਚੂੰ ਦਰ ਆਮਦ ਬਫੌਜ ॥

ਸਿਪਹ ਖਾਨਹ ਆਮਦ ਹਮਰ ਮੌਜ ਮੌਜ ॥੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਬੇ=ਰਾਤ ਦਾ । ਸ਼ਹਿ=ਸਵਾਮੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ । ਸ਼ਬਿਸਤਾਂ=ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ । ਚੂੰ=ਜਦ । ਬਫ਼ੋਜ=ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ । ਸਿਪਹ=ਫ਼ੌਜ । ਖਾਨਹ=ਘਰ । ਹਮਹ=ਸਾਰਿਆਂ । ਮੌਜ=ਲਹਿਰ । ਮੌਜ=ਠਾਠ ।

ਅਰਥ—ਰਾਤ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ (ਆਪਣੀ) ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭਾਵ ਛਾਉਣੀ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਈ । ੬੦।

ਬਰੋਜ਼ਿ ਦਿਗਰ ਰੋਸ਼ਨੀਅਤ ਪਨਾਹ ॥

ਬ ਅੰਰੰਗ ਦਰਾਮਦ ਚੂੰ ਅੰਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ॥੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰੋਜ਼ਿ ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ । ਰੋਸ਼ਨੀਅਤ ਪਨਾਹ=ਚਾਨਣੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸੂਰਜ । ਬ=ਉਤੇ । ਅੰਰੰਗ=ਰਾਜ ਗੱਦੀ, ਤਖ਼ਤ । ਅੰਰੰਗਸ਼ਾਹ=ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸੂਰਜ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ । ੬੧।

ਦੋ ਸੂਏ ਯਲਾਂ ਜੁਮਲਹ ਬਸਤੰਦ ਕਮਰ ॥

ਬ ਮੈਦਾਨ ਜੁਸਤੰਦ ਸਿਪਰ ਬਰ ਸਿਪਰ ॥੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੋ ਸੂਏ=ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ । ਯਲਾਂ=ਸੂਰਮੇ । ਜੁਮਲਹ=ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ । ਕਮਰ=ਲੱਕ । ਜੁਸਤੰਦ=ਗਏ । ਸਿਪਰ=ਢਾਲ ।

ਅਰਥ—ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗਏ, ਢਾਲਾਂ ਉਤੇ ਢਾਲਾਂ ਵੱਜੀਆਂ । ੬੨।

ਬਗੁਰਗੀਦਨ ਆਮਦ ਦੋ ਅਬਰੇ ਮੁਸਾਫ ॥

ਯਕੇ ਗਸ਼ਤ ਘਾਯਲ ਯਕੇ ਗਸ਼ਤ ਸੂਫ ॥੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਰਗੀਦਨ=ਗੱਜਣਾ । ਆਮਦ=ਆ ਗਏ । ਅਬਰੇ=ਬੱਦਲ । ਮੁਸਾਫ=ਜੁੱਧ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋਇਆ । ਘਾਯਲ=ਜ਼ਖ਼ਮੀ । ਸੂਫ=ਦੂਰ ।

ਅਰਥ—ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਦੋ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਆ ਗਏ । ਇਕ ਤਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ । ੬੩।

ਚਕਾ ਚਕ ਬਰਖਾਸਤ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥

ਖਤਾ ਖਤ ਦਰਾਮਦ ਹਮਾਂ ਰੰਗ ਰੰਗ ॥੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਕਾ ਚਕ=ਘਚਾ-ਘਚ । ਬਰਖਾਸਤ=ਉਠੀ । ਖਤਾ ਖਤ=ਕਾੜ ਕਾੜ । ਦਰਾਮਦ=ਆਏ । ਹਮਾਂ=ਸਾਰੇ । ਰੰਗ ਰੰਗ=ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਤੇ ਕਾੜ ਕਾੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਲਗੀ। ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ੬੪।

ਜਿ ਤੀਰੋ ਜਿ ਤੋਪੋ ਜਿ ਤੇਗੋ ਤਬਰ ॥

ਜਿ ਨੇਜ਼ਾ ਵ ਨਾਚਿਖ ਵ ਨਾਵਕ ਸਿਪਰ ॥੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਿ=ਤੋਂ। ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ। ਤਬਰ=ਕੁਹਾੜੇ। ਨਾਚਿਖ=ਛੋਟਾ ਬਰਛਾ। ਨਾਵਕ=ਲੋਹੇ ਦਾ ਤੀਰ। ਸਿਪਰ=ਢਾਲਾਂ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ, ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕੁਹਾੜਿਆਂ ਨਾਲ, ਛੋਟੇ, ਵੱਡੇ ਬਰਛਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ੬੫।

ਯਕੇ ਦੇਵ ਆਮਦ ਕਿ ਜ਼ਾਗੇ ਨਿਸ਼ਾਂ ॥

ਚੋ ਗੁਰਰੰਦਹ ਸ਼ੇਰ ਹਮਚੋ ਪੀਲੇ ਦਮਾਂ ॥੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ=ਇਕ। ਦੇਵ=ਰਾਖਸ਼, ਦੈਂਤ। ਜ਼ਾਗੇ=ਕਾਂ। ਨਿਸ਼ਾਂ=ਨਿਆਈਂ ਵਰਗਾ। ਚੋ=ਜੈਸੇ। ਗੁਰਰੰਦਹ=ਗਰਜਨ। ਹਮਚੋ=ਵਰਗਾ। ਪੀਲੇ=ਹਾਥੀ। ਦਮਾਂ=ਮਤਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦੈਂਤ ਆਇਆ, ਜੋ ਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਾਲਾ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂ ਗੱਜਣ ਲੱਗਾ, ਹਾਥੀ ਵਰਗਾ ਮਤਵਾਲਾ ਸੀ। ੬੬।

ਕੁਨਦ ਤੀਰ ਬਾਰਾਂ ਚੋ ਬਾਰਾਨਿ ਮੇਘ ॥

ਬਰਖਸ਼ ਅੰਦਰਾਂ ਅਬਰ ਚੂੰ ਬਰਕ ਤੇਗ ॥੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ=ਬਾਰਸ਼। ਬਾਰਾਨਿ=ਬਰਖਾ ਦੀ। ਮੇਘ=ਬੱਦਲ। ਬਰਖਸ਼=ਚਮਕੀ। ਅਬਰ=ਬੱਦਲ। ਚੂੰ=ਵਾਂਗ। ਬਰਕ=ਬਿਜਲੀ। ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ।

ਅਰਥ—ਬੱਦਲ ਦੀ ਬਰਖਾ ਵਾਂਗ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਲਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕੀ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ੬੭।

ਬਜੋਸ਼ ਅੰਦਰਾਮਦ ਦਹਾਨੇ ਦੁਹਲ ॥

ਚੋ ਪੁਰ ਗਸ਼ਤ ਬਾਜ਼ਾਰ ਜਾਏ ਅਜ਼ਲ ॥੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਜੋਸ਼=ਬੜੇ ਜੋਸ਼। ਦਹਾਨੇ=ਮੂੰਹ। ਦੁਹਲ=ਢੋਲ। ਪੁਰ ਗਸ਼ਤ=ਭਰ ਗਿਆ। ਬਾਜ਼ਾਰ=ਮੇਲਾ। ਜਾਏ=ਜਗ੍ਹਾ। ਅਜ਼ਲ=ਕਿਆਮਤ ਭਾਵ ਮੌਤ।

ਅਰਥ—ਢੋਲ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਜੁੱਧ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਭਰ ਗਿਆ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਰ ਗਏ। ੬੮।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਪੱਰਾ ਸ਼ਵਦ ਤੀਰਿ ਸ਼ਸਤ ॥

ਬ ਸੂਦ ਪਹਿਲੂਏ ਪੀਲ ਮਰਦਾਂ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ॥੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ=ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ । ਪੱਰਾ ਸ਼ਵਦ=ਉਡਦਾ ਹੋਇਆ । ਸ਼ਸਤ=ਨਿਸ਼ਾਨਾ । ਸੂਦ=ਸੌ । ਪਹਿਲੂ=ਪਸਲੀ । ਏ=ਦੀ । ਪੀਲ ਮਰਦਾਂ=ਹਾਥੀ ਵਰਗੇ ਬੰਦਿਆਂ, ਵਡੇ ਡੀਲ ਡੌਲ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ । ਗੁਜਸਤ=ਲੰਘ ਗਿਆ ।

ਅਰਥ—ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਉਡਦਾ ਹੋਇਆ ਤੀਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਵੱਜਾ ਉਹ ਹਾਥੀਆਂ ਵਰਗੇ ਬੜੀ ਵਡੀ ਡੀਲ ਡੌਲ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੌ ਪਸਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਗਿਆ । ੬੯।

ਹਮਾਂ ਕਸ ਬਸੇ ਤੀਰ ਜ਼ਦ ਬਰ ਕਜ਼ਾਂ ॥

ਬਿ ਉਫਤਾਦ ਦੇਵੇ ਚੋ ਕਾਖੇ ਗਿਰਾਂ ॥੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਾਂ ਕਸ=ਉਸ ਨੇ ਵੀ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤ । ਜ਼ਦ=ਮਾਰੇ । ਬਰ ਕਜ਼ਾਂ=ਉਸਦੇ ਉਤੇ । ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ਦੇਵੇ ਚੋ=ਦੇਉ ਵਾਂਗ । ਕਾਖੇ=ਅਟਾਰੀ ਵਾਂਗ । ਗਿਰਾਂ=ਵਡੀ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ । ਉਚੀ ਅਟਾਰੀ ਵਾਂਗੂ ਦੈਂਤ ਡਿਗ ਪਿਆ । ੭੦।

ਦਿਗਰ ਦੇਵ ਗਰਗਸ਼ਤ ਆਮਦ ਬਜੰਗ ॥

ਚੋ ਸ਼ੇਰਿ ਅਜ਼ੀਮ ਹਮਚੋ ਪਰ ਰਾ ਪਲੰਗ ॥੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ । ਗਰਗਸ਼ਤ=ਇੱਲ ਜਾਂ ਗਿਰਝ । ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ । ਹਮ ਚੋ=ਵਰਗਾ । ਪਰ ਰਾ=ਉਡਨ ਵਾਲਾ । ਪਲੰਗ=ਚਿੜ੍ਹਾ ।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰਾ ਦੈਂਤ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਰਝ ਵਾਂਗੂ ਆਇਆ । ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਵੱਡਾ ਤੇ ਚਿੜ੍ਹੇ ਵਾਂਗੂ ਉਡਨ ਵਾਲਾ ਸੀ । ੭੧।

ਚੁਨਾ ਜ਼ਖਮ ਗੋਪਾਲ ਅੰਦਾਖਤ ਸਖਤ ॥

ਬਿ ਉਫਤਾਦ ਦਾਨੋਂ ਚੂੰ ਬੇਖ ਅਜ਼ ਦਰਖਤ ॥੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜਿਹਾ । ਗੋਪਾਲ=ਗੋਪੀਆ, ਗੁਲੇਲਾ । ਅੰਦਾਖਤ=ਮਾਰਿਆ । ਸਖਤ=ਕਰੜਾ । ਬਿ ਉਫਤਾਦ=ਡਿੱਗਿਆ । ਦਾਨੋਂ=ਦੈਂਤ । ਚੂੰ=ਜਿਵੇਂ, ਵਾਂਗੂ । ਬੇਖ=ਜੜ੍ਹ । ਅਜ਼=ਤੋਂ । ਦਰਖਤ=ਬ੍ਰਿਛ ।

ਅਰਥ—ਅਜਿਹਾ ਕਰੜਾ ਗੁਲੇਲਾ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਨਾਲ ਦੈਂਤ ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ਜਿਵੇਂ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਿਛ ਡਿਗਦਾ ਹੈ । ੭੨।

ਦਿਗਰ ਕਸ ਨਿਆਮਦ ਅਜ਼ੋ ਆਰਜੂ ॥

ਕਿ ਆਯਦ ਬਜੰਗੇ ਚੁਨੀਂ ਮਾਹਰੂ ॥੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਫੇਰ, ਹੋਰ । ਕਸ=ਕੋਈ ਵੀ । ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਤੋਂ । ਆਰਜੂ=ਇੱਛਾ । ਆਯਦ=ਆਵੇ । ਚੁਨੀਂ=ਅਜਿਹੀ । ਮਾਹਰੂ=ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ।

ਅਰਥ—ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਿਉਂ? ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ ॥੨੩॥

ਸ਼ਾਹਿ ਚੀਨ ਸਰ ਤਾਜ ਰੰਗੀਂ ਨਿਹਾਦ ॥

ਬਲਾਇ ਗੁਬਾਰਸ਼ ਦਿਹੱਨ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਚੀਨ=ਚੜ੍ਹਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਸਰ=ਸਿਰ। ਤਾਜ=ਮੁਕਟ। ਨਿਹਾਦ=ਰਖ ਦਿਤਾ। ਬਲਾਇ=ਚੁੜੇਲ। ਗੁਬਾਰ=ਹਨੇਰਾ। ਸ਼=ਉਸ। ਦਿਹੱਨ=ਮੂੰਹ। ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ=ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ।

ਅਰਥ—ਚੀਨ ਦੇਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਰੰਗੀਨ ਭਾਵ ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਾਜ ਲਾਹ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਾਲੀ ਚੁੜੇਲ ਨੇ (ਆਪਣਾ) ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਡੁਬ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਿਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਰਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਫੈਲ ਗਿਆ ॥੨੪॥ [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੩]

ਸ਼ਬ ਆਮਦ ਯਕੇ ਫੌਜ ਰਾ ਸਾਜ਼ ਕਰਦ ॥

ਜ਼ਿ ਦੀਗਰ ਵਜ਼ਹ ਬਾਜ਼ੀ ਆਗਾਜ਼ ਕਰਦ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਬ=ਰਾਤ। ਆਮਦ=ਆਈ। ਕਰਦ=ਕਰਕੇ। ਵਜ਼ਹ=ਢੰਗ। ਬਾਜ਼ੀ=ਖੇਡ। ਆਗਾਜ਼=ਅਰੰਭ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਫੌਜ ਦਾ ਬਨਾਉ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਰਾਤ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਦੂਸਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੇਡ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ ॥੨੫॥

ਕਿ ਅਫਸੋਸ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਹਾਤ ਹਾਤ ॥

ਅਜ਼ੀਂ ਉਮਰ ਵਜ਼ੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ੀਂ ਹਯਾਤ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਅਫਸੋਸ=ਸ਼ੋਕ। ਹਾਤ ਹਾਤ=ਹਾਇ ਹਾਇ। ਅਜ਼ੀਂ=ਇਸ। ਜ਼ੀਂ=ਇਸ। ਹਯਾਤ=ਜੀਵਨ, ਉਮਰ।

ਅਰਥ—ਹਾਇ! ਹਾਇ! ਸ਼ੋਕ ਭਾਵ ਲਾਹਨਤ ਹੈ। ਇਸ ਉਮਰ, ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਉਤੇ ॥੨੬॥

ਬ ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ ਰੌਸ਼ਨੀਯਤ ਫਿਕਰ ॥

ਬਰ ਔਰੰਗ ਦਰਾਮਦ ਚੂੰ ਸ਼ਾਹੇ ਦਿਗਰ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੋਜ਼ੇ=ਦਿਨ। ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰੇ। ਰੌਸ਼ਨੀਯਤ ਫਿਕਰ=ਚਾਨਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੂਰਜ। ਬਰ ਔਰੰਗ=ਗੱਦੀ ਉਤੇ। ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ। ਚੂੰ=ਵਾਂਗੂ। ਸ਼ਾਹੇ ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਚਾਨਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਦੂਸਰੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗੂ ਆ ਗਿਆ । ੭੭।

ਸਿਪਹਿ ਸੂ ਦੁ ਬਰਖਾਸਤ ਅਜ਼ ਜੋਸ਼ਿ ਜੰਗ ॥

ਰਵਾਂ ਸੁਦ ਬ ਹਰ ਗੋਸ਼ਹ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ॥੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਪਹਿ=ਸੈਨਾ, ਫੌਜ । ਸੂ ਦੁ=ਦੋ ਪਾਸੇ । ਬਰਖਾਸਤ=ਉਠ ਖੜੋਤੀ । ਅਜ਼=ਨਾਲ । ਜੋਸ਼ਿ=ਦਿਲ ਦੇ ਉਬਾਲ । ਰਵਾਂ ਸੁਦ=ਚਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ । ਹਰ ਗੋਸ਼ਹ=ਸਾਰੇ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦਿਲ ਦੇ ਉਬਾਲ ਭਾਵ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਾਸਤੇ ਉਠ ਖੜੋਤੀ । ਸਾਰੇ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਧਨੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ੭੮।

ਰਵਾਂ ਰਉ ਸੁਦਹ ਕੈਬਰਿ ਕੀਨਹ ਕੋਸ਼ ॥

ਕਿ ਬਾਜ਼ੁਇ ਮਰਦਾਂ ਬਰਾਵਰਦ ਜੋਸ਼ ॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਰਉ=ਦਬਾ ਦਬ । ਸੁਦਹ=ਹੋਏ, ਚਲੇ । ਕੈਬਰਿ=ਤੀਰ । ਕੀਨਹ ਕੋਸ਼=ਬੁਰਾ ਯਤਨ, ਬੁਰਾਈ । ਬਾਜ਼ੁਇ=ਬਾਹਾਂ, ਡੌਲੇ । ਮਰਦਾਂ=ਸੂਰਮੇ । ਬਰਾਵਰਦ=ਬਾਹਰ । ਜੋਸ਼=ਗੁੱਸਾ ।

ਅਰਥ—ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਦਬਾ ਦਬ ਚਲੇ । ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਿਆਂ ਡੌਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁੱਸਾ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ । ੭੯।

ਚੁ ਲਸ਼ਕਰ ਤਮਾਮੀ ਦਰਾਮਦ ਬਕਾਮ ॥

ਯਕੇ ਮਾਂਦ ਓ ਰਾ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ । ਲਸ਼ਕਰ=ਫੌਜ । ਤਮਾਮੀ=ਸਾਰੀ ਹੀ । ਦਰਾਮਦ=ਆ ਗਈ । ਬਕਾਮ=ਕੰਮ ਵਿਚ ਭਾਵ ਮਰ ਗਈ । ਯਕੇ=ਇਕੋ ਹੀ । ਮਾਂਦ=ਰਹਿ ਗਿਆ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਦਾ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਸਾਰੀ ਹੀ ਫੌਜ ਕੰਮ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਭਾਵ ਮਰ ਗਈ । ਇਕੋ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ' ਸੀ । ੮੦।

ਬਗੋਯਦ ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹਿ ਰੁਸਤਮ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਤੁ ਮਾਰਾ ਬਿਕੁਨ ਯਾ ਬਗੀਰੀ ਕਮਾਂ ॥੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ । ਰੁਸਤਮ=ਇਕ ਪਹਿਲਵਾਨ । ਜ਼ਮਾਂ=ਜ਼ਮਾਨਾ । ਬਿਕੁਨ=ਕਰ । ਬਗੀਰੀ=ਫੜ । ਕਮਾਂ=ਕਮਾਨ, ਧਨੁਖ ।

ਅਰਥ—ਕਿਹਾ, ਜੋ ਹੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਰੁਸਤਮ ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਰ ਲੈ ਭਾਵ ਵਿਆਹ ਲੈ ਜਾਂ ਕਮਾਨ ਫੜਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰ । ੮੧।

ਬ ਗਜ਼ਬ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਯਿਆਂ ॥

ਨ ਪੁਸ਼ਤੇ ਦਿਹਮ ਬਾਨੂ ਏ ਹਮ ਚੁਨਾਂ ॥੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਜ਼ਬ=ਕਰੋਧ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂੰ । ਜਿਆਂ=ਡਰਾਉਣਾ । ਪੁਸ਼ਤੇ=ਪਿੱਠ । ਦਿਹਮ=ਦੇਵਾਂਗਾ । ਬਾਨੂ=ਇਸਤ੍ਰੀ । ਹਮ=ਮੈਂ । ਚੁਨਾਂ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

ਅਰਥ—ਡਰਾਉਣੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਸੇ ਅੰਦਰ ਆਇਆ । ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ—ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗਾ । ੮੨।

ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ ਖੁਫ਼ਤਾਨ ਜੋਸ਼ੀਦ ਜੰਗ ॥

ਬਿਕੋਸ਼ੀਦ ਚੁੰ ਸ਼ੇਰ ਮਰਦਾਂ ਨਿਹੰਗ ॥੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ=ਪਹਿਨ ਲਿਆ । ਖੁਫ਼ਤਾਨ=ਸੰਜੋਇ । ਜੋਸ਼ੀਦ=ਮਚਿਆ । ਬਿਕੋਸ਼ੀਦ=ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ, ਯਤਨ ਕੀਤਾ । ਚੁੰ=ਵਾਂਗੂੰ । ਨਿਹੰਗ=ਮਗਰ ਮੱਛ ।

ਅਰਥ—ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੰਜੋਖ ਪਹਿਨ ਲਿਆ । ਸ਼ੇਰ ਮਰਦ (ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਮਗਰ ਮੱਛ ਵਰਗਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ । ੮੩।

ਬ ਚਾਲਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਬ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ ਕਰਦ ਬਾਰਸ਼ ਕਰੀਮ ॥੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਾਲਸ਼=ਚਾਲ, ਤੋਰ । ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ । ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ । ਕੈਬਰ=ਤੀਰ । ਕਮਾਂ=ਕਮਾਨ । ਕਰਦ=ਕੀਤੀ । ਬਾਰਸ਼=ਮੀਂਹ । ਕਰੀਮ=ਵਡੀ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂੰ । ਬ=ਸਾਥ, ਨਾਲ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਵਡੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਚਲ ਕੇ (ਜੰਗ) ਵਿਚ ਆਇਆ । ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾ ਦਿਤਾ । ੮੪।

ਚਪੋ ਰਾਸਤ ਓ ਕਰਦ ਖਮ ਕਰਦ ਰਾਸਤ ॥

ਗਰੇਵੇ ਕਮਾਂ ਚਰਖ ਚੀਨੀ ਬਿਖਾਸਤ ॥੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਪੋ ਰਾਸਤ=ਖੱਬਾ ਤੇ ਸੱਜਾ । ਖਮ=ਵਿੰਗਾ, ਟੇਢਾ । ਕਰਦ=ਕੀਤਾ । ਰਾਸਤ=ਸਿੱਧਾ । ਗਰੇਵੇ=ਖੜਾਕ । ਚਰਖ=ਅਕਾਸ਼ । ਬਿਖਾਸਤ=ਉਠਿਆ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖਬਾ ਤੇ ਸਜਾ ਹੱਥ ਕੀਤਾ, ਵਿੰਗਾ ਤੇ ਸਿੱਧਾ (ਵੀ) ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ । ਚੀਨ ਦੀ ਕਮਾਨ ਦਾ ਖੜਾਕ ਅਕਾਸ਼ ਤਕ ਉਠਿਆ । ੮੫।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਨੇਜ਼ਹ ਬਿਉਫ਼ਤਾਦ ਮੁਸ਼ਤ ॥

ਦੋ ਤਾ ਗਸ਼ਤ ਮਸ਼ਤ ਹਮੀਂ ਚਾਰ ਗਸ਼ਤ ॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਸ=ਜੋ ਕੋਈ । ਨੇਜ਼ਹ=ਬਰਛਾ । ਬਿਉਫ਼ਤਾਦ=ਡਿੱਗਾ । ਮੁਸ਼ਤ=ਮੁਠੀ । ਦੋ ਤਾ=ਦੂਹਰਾ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ । ਹਮੀਂ=ਉਹ ਵੀ । ਚਾਰ ਗਸ਼ਤ=ਚਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਉਤੇ ਮੁਠ ਦਾ ਬਰਛਾ ਵੀ ਡਿੱਗਾ । ਉਹ ਦੂਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਂ ਉਹ ਚਾਰ ਮੁਠਾਂ ਹੋ ਗਿਆ । ੮੬।

ਬਿਯਾਵਖਤ ਬਾ ਦੀਗਰੇ ਬਾਜ਼ ਪਰ ॥

ਚੁ ਸੁਰਖ ਅਜ਼ਦਹਾ ਬਰ ਹਮੀ ਸ਼ੇਰ ਨਰ ॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਯਾਵਖਤ=ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਚੰਬੜੀ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਦੀਗਰੇ=ਦੂਜੇ। ਬਾਜ਼=ਫੇਰ। ਪਰ=ਪਿਛੇ। ਚੁ=ਵਾਂਗ। ਸੁਰਖ=ਲਾਲ। ਅਜ਼ਦਹਾ=ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਸੱਪ। ਬਰ=ਉਤੇ। ਸ਼ੇਰ ਨਰ=ਸੂਰਮੇ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਪਿਛੇ (ਦੀ ਹੋ ਕੇ) ਦੂਜੇ ਨਾਲ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚੰਬੜ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਸਰਾਲ ਸੂਰਮੇ ਉਤੇ (ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ॥੮੭॥

ਚੁਨਾਂ ਬਾਨ ਉਫਤਾਦ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥

ਜ਼ਮੀ ਕੁਸ਼ਤ ਗਾਨਸ਼ ਸ਼ੁਦਹ ਲਾਲ ਰੰਗ ॥੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾਂ=ਅਜਿਹਾ। ਬਾਨ=ਚੋਟ। ਉਫਤਾਦ=ਲਗਾ। ਕੁਸ਼ਤਗਾਨ=ਮੁਰਦਿਆਂ। ਸ਼ੁਦਹ=ਹੋ ਗਈ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਵੱਜੀਆਂ। (ਜੋ) ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਵੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ॥੮੮॥

ਕੁਨਦ ਤੀਰ ਬਾਰਾਨ ਰੋਜ਼ੇ ਤਮਾਮ ॥

ਕਸੇ ਰਾ ਨ ਗਸ਼ਤੀਦ ਮਕਸੂਦ ਕਾਮ ॥੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਨਦ=ਕੀਤੀ। ਬਾਰਾਨ=ਵਰਖਾ, ਬਾਰਸ਼। ਰੋਜ਼ੇ ਤਮਾਮ=ਸਾਰਾ ਦਿਨ। ਕਸੇ ਰਾ=ਕਿਸੇ ਦਾ। ਗਸ਼ਤੀਦ=ਹੋਇਆ। ਮਕਸੂਦ=ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਕਾਮ=ਕੰਮ, ਇੱਛਾ।

ਅਰਥ—ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਈ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਨਾ ਹੋਈ ॥੮੯॥

ਅਜ਼ੋ ਜੰਗਜੋ ਮਾਂਦਗੀ ਮਾਂਦਹ ਗਸ਼ਤ ॥

ਬਿਉਫਤਾਦ ਹਰ ਦੋ ਦਰਾਂ ਪਹਨ ਦਸ਼ਤ ॥੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਤੋਂ। ਜੰਗਜੋ=ਲੜਾਕੇ, ਜੋਧੇ। ਮਾਂਦਗੀ=ਥਕੇਵੇਂ ਨਾਲ। ਮਾਂਦਹ ਗਸ਼ਤ=ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ। ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿਗ ਪਏ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ। ਦਰਾਂ=ਉਸ ਵਿਚ। ਪਹਨ=ਚੌੜੇ। ਦਸ਼ਤ=ਉਜਾੜ।

ਅਰਥ—ਜੋਧੇ (ਜੁੱਧ ਦੇ) ਥਕੇਵੇਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਉਸ ਚੌੜੇ ਉਜਾੜ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਏ ॥੯੦॥

ਸ਼ਾਹਨ ਸ਼ਾਹਿ ਰੂਮੀ ਸਿਪਰ ਦਾਦ ਰੂਇ ॥

ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਸ਼ੁਦਹ ਨੇਕ ਸ਼ੁਇ ॥੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੁੰਮੀ=ਰੁੰਮ ਦਾ । ਸਿਪਰ=ਢਾਲ । ਦਾਦ=ਦਿੱਤੀ । ਰੂਇ=ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ । ਦਿਗਰ=ਦੂਜਾ । ਸ਼ੁਦਹ=ਹੋ ਗਿਆ । ਨੇਕ=ਚੰਗਾ । ਖੁਇ=ਸੁਭਾਵ ।

ਅਰਥ—ਰੁੰਮ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਢਾਲ ਰਖ ਲਈ । ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਦੂਸਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ੯੧।

ਨ ਦਰ ਜੰਗ ਆਸੂਦਰ ਸ਼ੁਦ ਯਕ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਬਿਉਫ਼ਤਾਦ ਹਰ ਦੋ ਚੁਨੀ ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ ॥੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਸੂਦਰ=ਸੁਖ । ਸ਼ੁਦ=ਹੋਇਆ । ਯਕ=ਇਕ । ਬਿਉਫ਼ਤਾਦ=ਡਿੱਗ ਪਏ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ । ਚੁਨੀ=ਵਾਂਗੂ । ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ=ਮੁਰਦੇ ।

ਅਰਥ—ਜੰਗ ਅੰਦਰ ਇਕ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਖ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਡਿਗ ਪਏ । ੯੨।

ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ ਬਰਖਾਸਤ ਹਰ ਦੋ ਬਜੰਗ ॥

ਬਿ ਆਵੇਖਤ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਚੁੰ ਨਿਹੰਗ ॥੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼=ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ । ਬਰਖਾਸਤ=ਉਠ ਖੜੋਤੇ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ । ਆਵੇਖਤ=ਚੰਬੜ ਗਏ । ਯਕ ਦਿਗਰ=ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ । ਨਿਹੰਗ=ਸੰਸਾਰ, ਮਗਰ ਮੱਛ ।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਲੜਾਈ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਉਠ ਖੜੋਤੇ । ਮਗਰ ਮੱਛ ਵਾਂਗੂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚੰਬੜ ਗਏ । ੯੩।

ਬ ਜਾਂ ਹਰ ਦੋ ਤਨ ਕੂਜ਼ਹਗਾਨੇ ਸ਼ੁਦਹ ॥

ਕਜ਼ਾਂ ਸੀਨਹ ਗਾਹੀਨ ਅਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ॥੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਜਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਹਾਂ । ਤਨ=ਸਰੀਰ । ਕੂਜ਼ਹਗਾਨੇ=ਕੁਬ । ਕਜ਼ਾਂ=ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ । ਸੀਨਹ ਗਾਹੀਨ=ਛਾਤੀਆਂ । ਅਰਵਾਂ=ਲਾਲ । ਸ਼ੁਦਹ=ਹੋ ਗਏ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਤੋਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਕੁਬੇ ਹੋ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਲਾਲ ਸੂਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਭਾਵ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਹੋ ਗਈਆਂ । ੯੪।

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੋ ਮੁਸ਼ਕੀਂ ਨਿਹੰਗ ॥

ਬਸੇ ਬੰਗਸ਼ੀ ਯੁਜੂ ਬੋਰੋ ਪਲੰਗ ॥੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਰਖਸ਼=ਨਚਣਾ । ਆਮਦ=ਆਏ । ਚੋ=ਵਾਂਗੂ । ਮੁਸ਼ਕੀਂ=ਕਾਲਾ । ਨਿਹੰਗ=ਮਗਰ ਮੱਛ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤ । ਬੰਗਸ਼ੀ=ਬੰਗਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦਾ । ਯੁਜੂ=ਚਿਤ੍ਰਾ । ਬੋਰੋ=ਘੋੜਾ । ਪਲੰਗ=ਤੰਦੂਆ ।

ਅਰਥ—ਕਾਲੇ ਮਗਰ ਮੱਛ ਵਾਂਗੂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਗਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਚਿਤਰੇ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਤੰਦੂਏ ਨਚਣ

ਵਿਚ ਆਏ ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤੰਦੂਏ ਤੇ ਮਗਰ ਮੱਛ ਨਚਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੰਗਸ ਦੇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨਚਣ ਲਗੇ।੯੫।

ਕਿ ਅਬਲਕ ਸਿਯਾਹ ਅਬਲਕੋ ਯੁਜੂ ਬੋਰ ॥

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੋ ਤਾਊਸ ਮੋਰ ॥੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਬਲਕ=ਡੱਬ ਖੜੱਬਾ, ਇਰਾਕੀ ਘੋੜਾ। ਸਿਯਾਹ=ਕਾਲਾ। ਅਬਲਕੋ=ਗਦਰਾ। ਯੁਜੂ=ਚਿਤ੍ਰਾ। ਬੋਰ=ਘੋੜਾ। ਤਾਊਸ=ਮੋਰ, ਨਰ ਮੋਰ। ਚੋ=ਵਾਂਗੂੰ। ਬਰਖਸ਼=ਨਾਚ, ਮੋਰ ਦੀ ਪੈਲ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਡੱਬ ਖੜੱਬਾ ਭਾਵ ਇਰਾਕੀ ਘੋੜਾ ਕਾਲਾ, ਗਦਰਾ ਤੇ ਚਿਤ੍ਰਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਨਰ ਮੋਰ ਵਾਂਗੂੰ ਨਾਚ ਵਿਚ ਆਇਆ ਭਾਵ ਕੁਦਨ ਲਗ ਪਿਆ।੯੬।

***ਜ਼ਿਰਹ ਪਾਰਹ ਸੁਦ ਮੋਦੋ ਖੁਫਤਾਂ ਬਜੰਗ ॥**

ਜ਼ਿ ਬਕਤਰ ਜ਼ਿ ਬਰਗਸਤਵਾਂ ਬ ਖੁਦੰਗ ॥੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜ਼ਿਰਹ=ਸੰਜੋਅ। ਪਾਰਹ ਸੁਦ=ਫੀਤਾ ਫੀਤਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੋਦੋ=ਲੋਹੇ ਦਾ ਟੋਪ। ਖੁਫਤਾਂ=ਚਿਲਤਾ। ਬਕਤਰ=ਸੰਜੋਅ। ਬਰਗਸਤਵਾਂ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਸੰਜੋਅ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਖੁਦੰਗ=ਤੀਰ।

ਅਰਥ—ਸੰਜੋਆਂ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪ ਅਤੇ ਚਿਲਤੇ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਈਆਂ।੯੭। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੪]

ਚੁਨਾ ਤੀਰ ਬਾਰਾਂ ਸੁਦਹ ਕਾਰਜ਼ਾਰ ॥

ਜ਼ਿ ਬਕਤਰ ਜ਼ਿ ਜ਼ਿਰਹਾ ਬਰਾਰਦ ਸ਼ਿਰਾਰ ॥੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜਿਹੀ। ਬਾਰਾਂ=ਬਾਰਸ਼। ਸੁਦਹ=ਹੋਈ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ=ਜੁੱਧ, ਜੰਗ। ਬਰਾਰਦ=ਕਢੇ। ਸ਼ਿਰਾਰ=ਚੰਗਿਆੜੇ।

ਅਰਥ—ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ। ਸੰਜੋਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨਿਕਲ ਪਏ।੯੮।

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੋ ਸ਼ੇਰਿ ਨਿਹੰਗ ॥

ਜ਼ਮੀ ਗਸ਼ਤ ਸੁਮ ਹਮਚੋ ਪੁਸ਼ਤੇ ਪਲੰਗ ॥੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਖਸ਼=ਨਚਣ। ਚੋ=ਵਾਂਗੂੰ। ਸ਼ੇਰਿ=ਸ਼ੇਰ ਦੇ। ਨਿਹੰਗ=ਸੂਰਮੇ। ਸੁਮ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਪੌੜ, ਖੁਰ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋਈ। ਪੁਸ਼ਤੇ=ਪਿੱਠ। ਪਲੰਗ=ਚਿਤ੍ਰਾ।

ਅਰਥ—ਸੂਰਮੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਨਚਣ ਕੁਦਨ ਲਗ ਪਏ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਚਿਤਰੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਰਗੀ ਡੱਬ ਖੜੱਬੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।੯੯।

* ਜ਼ਿਰਹ, ਬਕਤਰ ਤੇ ਖੁਫਤਾਨ—ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਸੰਜੋਅ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚੁਨਾ ਜ਼ਿਆਦਹ ਸੁਦ ਆਤਿਸ਼ੇ ਤੀਰ ਬਾਰ ॥

ਕਿ ਅਕਲ ਅਜ਼ ਮਗਜ਼ ਰਫਤ ਹੋਸ਼ ਅਜ਼ ਦਿਮਾਗ ॥੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜਿਹੀ । ਜ਼ਿਆਦਹ=ਬਹੁਤ । ਸੁਦ=ਹੋਈ । ਆਤਿਸ਼ੇ=ਅੱਗ । ਬਾਰ=ਬਾਰਸ਼ । ਅਕਲ=ਬੁਧੀ । ਰਫਤ=ਗਈ । ਅਜ਼=ਤੋਂ ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ । ਅਕਲ ਤੋਂ ਹੋਸ਼ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਮਗਜ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਹੋਸ਼ ਚਲੀ ਗਈ । ੧੦੦।

ਚੁ ਆਵੇਖਤ ਹਰ ਦੋ ਹਮਾਂ ਜਾਇ ਜੰਗ ॥

ਕਿ ਤੇਗ ਅਜ਼ ਮਿਯਾਂ ਗਸ਼ਤ ਤਰਕਸ਼ ਖਦੰਗ ॥੧੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਅਜੇਹੇ । ਆਵੇਖਤ=ਘੇਰੇ ਗਏ, ਉਲਝ ਗਏ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ । ਹਮਾਂ=ਉਹ ਵੀ । ਜਾਇ ਜੰਗ=ਜੁਧ ਭੂਮੀ । ਮਿਯਾਂ=ਮਿਆਨ । ਕਿ=ਜੋ । ਅਜ਼=ਤੋਂ । ਤਰਕਸ਼=ਭੱਥਾ । ਖਦੰਗ=ਤੀਰ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜੁਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਉਲਝ ਗਏ । ਜੋ ਮਿਆਨ ਤੋਂ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਭਥੇ 'ਚੋਂ ਤੀਰ ਚਲ ਗਏ ਭਾਵ ਤਲਵਾਰਾਂ ਟੁਟ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਮਿਆਨ ਅਤੇ ਤੀਰ ਮੁਕ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਭਥੇ ਖ਼ਾਲੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ । ੧੦੧।

ਚੁਨਾ ਜੰਗ ਕਰਦੰਦ ਸੁਬਹ ਤਾ ਬ ਸ਼ਾਮ ॥

ਬਿਉਫਤਾਦ ਮੂਰਛਤ ਨ ਖੁਰਦੰਦ ਤੁਆਮ ॥੧੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰਦੰਦ=ਕੀਤਾ । ਸੁਬਹ=ਸਵੇਰ । ਤਾ=ਤੋਂ । ਬ ਸ਼ਾਮ=ਸੰਝ ਤਕ । ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿੱਗ ਪਏ । ਮੂਰਛਤ=ਬੇ-ਹੋਸ਼ । ਖੁਰਦੰਦ=ਖਾਧੀ । ਤੁਆਮ=ਰੋਟੀ ।

ਅਰਥ—ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਅਜਿਹਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ । ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਾ ਖਾਧੀ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ । ੧੦੨।

ਜ਼ਿ ਖੁਦ ਮਾਂਦਹ ਸੁਦ ਹਰ ਦੋ ਦਰ ਜਾਇ ਜੰਗ ॥

ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਯਿਆਨੋ ਦੋ ਬਾਜ਼ੋ ਪਲੰਗ ॥੧੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਦ=ਆਪ । ਮਾਂਦਹ ਸੁਦ=ਥੱਕ ਗਏ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ ਹੀ । ਦਰ=ਵਿਚ । ਜਾਇ ਜੰਗ= ਜੁਧ ਭੂਮੀ । ਯਿਆਨੋ=ਡਰਾਉਣੇ । ਬਾਜ਼ੋ ਪਲੰਗ=ਬਾਜ਼ ਤੇ ਚਿਤਰੇ ।

ਅਰਥ—ਜੰਗ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਅੰਦਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਆਪ ਹੀ ਥੱਕ ਗਏ । ਉਹਨਾਂ ਡਰਾਉਣੇ ਦੋ ਸ਼ੇਰਾਂ, ਦੋ ਬਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਦੋ ਚਿਤ੍ਰਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਜੁਧ ਕੀਤਾ । ੧੦੩।

ਚੁ ਹਬਸ਼ੀ ਬੁਰੱਦ ਦੁਜ਼ਦ ਦੀਨਾਰ ਜ਼ਰਦ ॥

ਜਹਾਂ ਗਸ਼ਤ ਚੂੰ ਗੁੰਬਜ਼ੇ ਦੂਦ ਗਰਦ ॥੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ। ਹਬਸ਼ੀ=ਹਬਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦਾ। ਬੁਰੱਦ=ਲੈ ਗਿਆ। ਦੁਜ਼ਦ=ਚੋਰ। ਦੀਨਾਰ=ਮੋਹਰ। ਜ਼ਰਦ=ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਭਾਵ ਸੋਨੇ ਦੀ। ਜਹਾਂ=ਜਹਾਨ, ਜਗਤ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁੰਬਜ਼ੇ=ਬੁਰਜ਼। ਦੂਦ=ਧੂਆਂ। ਗਰਦ=ਧੂੜ, ਧੁੰਧ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਹਬਸ਼ੀ ਚੋਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੋਹਰ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਧੁੰਧੇ ਤੇ ਧੂੜ ਦੇ ਬੁਰਜ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਭਾਵ—ਸੂਰਜ ਭੁਬ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲ ਗਿਆ। ੧੦੪।

ਸੋਇਮ ਰੋਜ਼ ਚੌਗਾਂ ਬਿਬੁਰਦ ਆਫ਼ਤਾਬ ॥

ਜਹਾਂ ਗਸ਼ਤ ਚੂੰ ਰੋਸ਼ਨਸ਼ ਮਾਹਤਾਬ ॥੧੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਇਮ ਰੋਜ਼=ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ। ਚੌਗਾਂ=ਖੂੰਡੀ। ਬਿਬੁਰਦ=ਲੈ ਗਿਆ। ਆਫ਼ਤਾਬ=ਸੂਰਜ। ਰੋਸ਼ਨਸ਼=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ। ਮਾਹਤਾਬ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਅਰਥ—ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਿਆ ਭਾਵ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਗੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ੧੦੫।

ਬਿ ਬਰਖਾਸਤ ਹਰ ਦੋ ਅਜ਼ੀਂ ਜਾਇ ਜੰਗ ॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਹਰ ਸੂਇ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਖਾਸਤ=ਉਠ ਖੜੋਤੇ। ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਚਲਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਹਰ ਸੂਇ=ਸਭ ਪਾਸੀਂ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਇਸ ਜੰਗ ਦੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਉਠ ਖੜੋਤੇ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਤੀਰ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ (ਚਲਾਉਣੀਆਂ) ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ੧੦੬।

ਚੁਨਾ ਗਰਮ ਸ਼ੁਦ ਆਤਿਸ਼ੇ ਕਾਰਜ਼ਾਰ ॥

ਕਿ ਫੀਲੇ ਦੋ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ ਆਮਦ ਬਕਾਰ ॥੧੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਸ਼ੁਦ=ਹੋਈ। ਆਤਿਸ਼ੇ=ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ=ਜੁਧ। ਫੀਲੇ=ਹਾਥੀ। ਦੋ ਦਹ=ਬਾਰ੍ਹਾਂ। ਆਮਦ=ਆਏ। ਬਕਾਰ=ਕੰਮ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈ ਜਦ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਮ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ (ਜੰਗ ਵਿਚ) ਕੰਮ ਆਏ ਭਾਵ ਮਰ ਗਏ। ੧੦੭।

ਬਕਾਰ ਆਮਦਹ ਅਸਪ ਹਫਤ ਸ਼ੁਦ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਹਮਹ ਜ਼ਾਨ ਸ਼ਾਇਸਤਹ ਏ ਨਾਮਦਾਰ ॥੧੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਕਾਰ ਆਮਦਹ=ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਏ ਭਾਵ ਮਰ ਗਏ । ਅਸਪ=ਘੋੜੇ । ਹਫਤ=ਸਤ । ਸੂਦ=ਸੌ । ਹਫਤ ਸੂਦ ਹਜ਼ਾਰ=ਸਤ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ । ਹਮਹ=ਸਾਰੇ । ਸ਼ਾਇਸਤਹ=ਸੁੰਦਰ ।

ਅਰਥ—ਸਤ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਸਤ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਕੰਮ ਆਏ ਭਾਵ ਮਰ ਗਏ । ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜਵਾਨ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ । ੧੦੭।

ਜਿ ਸਿੰਧੀ ਵ ਅਰਬੀ ਵ ਅਰਾਕ ਜਾਇ ॥

ਬਕਾਰ ਆਮਦਹ ਅਸਪ ਚੁੰ ਬਾਦ ਪਾਇ ॥੧੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਰਾਕ ਜਾਇ=ਅਰਾਕ ਦੇ ਜੰਮੇ ਹੋਏ, ਅਰਾਕੀ ਘੋੜੇ । ਬਾਦ ਪਾਇ=ਹਵਾ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਚਲਣ ਵਾਲੇ । ਅਸਪ=ਘੋੜੇ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸਿੰਧ, ਅਰਬ, ਅਰਾਕ ਦੇਸ ਦੇ ਅਤੇ ਹਵਾ ਤੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮ ਆ ਗਏ ਭਾਵ ਮਰ ਗਏ । ੧੦੮।

ਬਸੇ ਕੁਸ਼ਤਹ ਸਰਹੰਗ ਸ਼ਾਇਸਤਹ ਸ਼ੇਰ ॥

ਬਵਕਤੇ ਤਰਦਦ ਬਕਾਰੇ ਦਲੇਰ ॥੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸੇ=ਬਹੁਤ । ਕੁਸ਼ਤਹ=ਮਾਰੇ ਗਏ । ਸਰਹੰਗ=ਤਲੰਗੇ, ਫੌਜੀ ਸਿਪਾਹੀ । ਸ਼ਾਇਸਤਹ=ਸੋਹਣੇ, ਖੂਬਸੂਰਤ । ਵਕਤ=ਸਮਾਂ । ਤਰਦਦ=ਜੁੱਧ । ਬ=ਵਿਚ । ਕਾਰੇ=ਕੰਮ ਵਿਚ । ਦਲੇਰ=ਸੂਰਮੇ ।

ਅਰਥ—ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਰਗੇ ਸੋਹਣੇ ਸਿਪਾਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ । ਜੋ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉਤੇ ਜੁਧ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ । ੧੧੦।

ਬ ਗੁਰਗੀਦਨ ਆਮਦ ਦੋ ਅਬਰੇ ਸਿਆਹ ॥

ਨਮੇ ਖੁੰਨ ਮਾਹੀ ਤਫੇ ਤੇਗ ਮਾਹ ॥੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਰਗੀਦਨ=ਗਰਜਨਾ । ਆਮਦ=ਆਏ । ਦੋ ਅਬਰੇ=ਦੋ ਬੱਦਲ । ਸਿਆਹ=ਕਾਲਾ । ਨਮੇ=ਬੂੰਦ । ਏ=ਦੀ । ਖੁੰਨ=ਲਹੂ । ਮਾਹੀ=ਮੱਛੀ । ਤਫੇ=ਚਮਕਦੀ । ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ । ਮਾਹ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ।

ਅਰਥ—ਦੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦੇ ਹੋਏ ਆ ਗਏ । ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਮੱਛੀ ਤਕ ਭਾਵ ਪਾਤਾਲ ਤਕ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤਕ ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ ਤਕ ਪੁਜ ਗਈ । ੧੧੧।

ਬਜੰਗ ਅੰਦਰੂ ਗੌਗਹ ਇ ਗਾਜ਼ੀਆਂ ॥

ਜ਼ਮੀ ਤੰਗ ਸੁਦ ਅਜ਼ ਸੁੰਮੇ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ॥੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੋਗਹ=ਡੰਡ ਰੋਲਾ । ਗਾਜ਼ੀਆਂ=ਧਰਮ ਜੁਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਜੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਗਾਜ਼ੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਤੰਗ=ਦੁਖੀ । ਸੁਮੇ=ਪੈਰ । ਤਾਜ਼ੀਆਂ=ਘੋੜੇ ।

ਅਰਥ—ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਡੰਡ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ । ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੁੰਮਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ । ੧੧੨।

ਸੁੰਮੇ ਬਾਦ ਪਾਇਆਂ ਫੌਲਾਦ ਨਾਲ ॥

ਜ਼ਮੀ ਗਸ਼ਤ ਪੁਸ਼ਤੇ ਪਲੰਗੇ ਮਸਾਲ ॥੧੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁੰਮੇ=ਸੁੰਮ, ਖੁਰ । ਬਾਦ ਪਾਇਆਂ=ਪੌਣ ਵੇਗੀ ਘੋੜਿਆਂ । ਫੌਲਾਦ ਨਾਲ=ਲੋਹੇ ਦੀ ਖੁਰੀ, ਜੋ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸੁੰਮ ਨਾਲ ਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜ਼ਮੀ=ਧਰਤੀ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਈ । ਪੁਸ਼ਤੇ=ਪਿੱਠ । ਪਲੰਗੇ= ਚਿਤਰੇ ਦੀ । ਮਸਾਲ=ਵਰਗੀ ।

ਅਰਥ—ਪੌਣ ਵੇਗੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਖੁਰੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਚਿਤਰੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ੧੧੩।

ਚਰਾਗੇ ਜਹਾਨੇ ਖੁਮੇ ਬਾਦਹ ਖੁਰਦ ॥

ਸਰੇ ਤਾਜ ਦੀਗਰ ਬਿਰਾਦਰ ਸਪੁਰਦ ॥੧੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਰਾਗੇ=ਦੀਵੇ ਨੇ । ਜਹਾਨੇ=ਜਗਤ ਦੇ । ਖੁਮੇ=ਮਟ, ਘੜਾ । ਬਾਦਹ=ਸ਼ਰਾਬ, ਮਦ । ਖੁਰਦ=ਖਾ ਲਿਆ, ਪੀ ਲਿਆ । ਸਰੇ=ਸਿਰ ਦਾ । ਦੀਗਰ=ਦੂਜੇ । ਬਿਰਾਦਰ=ਭਰਾ । ਸਪੁਰਦ=ਸੌਂਪ ਦਿਤਾ ।

ਅਰਥ—ਏਨੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੀਵੇ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਘੜਾ ਪੀ ਲਿਆ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਭੁਬ ਗਿਆ ਤੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤਾ । ਭਾਵ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ । ੧੧੪।

ਬਰੋਜ਼ਿ ਚਹਾਰਮ ਤਪੀਦ ਆਫ਼ਤਾਬ ॥

ਬ ਜਲਵਹ ਦਰ ਆਵੇਖਤ ਜ਼ਰਰੀਂ ਤਨਾਬ ॥੧੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੋਜ਼ਿ=ਦਿਨ ਵਿਚ । ਚਹਾਰਮ=ਚੌਥੇ । ਤਪੀਦ=ਤਪਿਆ । ਆਫ਼ਤਾਬ=ਸੂਰਜ । ਜਲਵਹ= ਤੇਜ਼, ਪ੍ਰਤਾਪ । ਦਰ=ਅੰਦਰ । ਆਵੇਖਤ=ਖਿੱਚ ਲਈਆਂ । ਜ਼ਰਰੀਂ=ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ । ਤਨਾਬ=ਤਨਾਵਾਂ, ਕਿਰਨਾਂ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਤਪਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅੰਦਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਿਰਨਾਂ ਖਿੱਚ ਲਈਆਂ । ੧੧੫।

ਦਿਗਰ ਰਵਸਿ ਮਰਦਾਨਹ ਬਸਤੰਦ ਕਮਰ ॥

ਯਮਾਨੀ ਕਮਾਂ ਦਸਤ ਬਰ ਰੂਇ ਸਿਪਰ ॥੧੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਫਿਰ। ਰਵਸਿ=ਢੰਗ। ਮਰਦਾਨਹ=ਸੂਰਮਤਾਈ। ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਕਮਰ=ਲੱਕ। ਯਮਾਨੀ=ਯਮਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ। ਕਮਾਂ=ਕਮਾਨ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਰੂਇ=ਚਿਹਰੇ। ਸਿਪਰ=ਢਾਲ।

ਅਰਥ—ਫੇਰ ਸੂਰਮਤਾਈ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਯਮਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਢਾਲ ਕਰ ਲਈ। ੧੧੬।

ਚੁ ਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਬਜੋਸ਼ੀਦ ਜੰਗ ॥

ਬਰੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਪਲੰਗ ॥੧੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ। ਹੋਸ਼=ਸੁਰਤ। ਆਮਦ=ਆਈ। ਬਜੋਸ਼ੀਦ=ਕਰੋਧਵਾਨ। ਬਰੋਸ਼=ਕਰੋਧ ਵਿਚ। ਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਕੋਸ਼ਸ਼=ਫੁਰਤੀ। ਪਲੰਗ=ਚਿਤ੍ਰਾ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਅੰਦਰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਚਿਤਰੇ ਵਾਂਗੂ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਫੁਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੧੧੭।

ਚੁਅਮ ਰੋਜ਼ ਕੁਸ਼ਤੰਦ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ ਫੀਲ ॥

ਦੋ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸਪੋ ਚੋ ਦਰਿਆਇ ਨੀਲ ॥੧੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਅਮ=ਚੌਥੇ। ਕੁਸ਼ਤੰਦ=ਮਾਰੇ ਗਏ। ਫੀਲ=ਹਾਥੀ। ਅਸਪੋ=ਘੋੜੇ। ਚੋ=ਵਰਗੇ। ਦਰਿਆਇ ਨੀਲ=ਨੀਲ ਦਰਿਆ ਵਰਗੇ ਤੇਜ਼।

ਅਰਥ—ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਨੀਲ ਦਰਿਆ ਵਰਗੇ ਤੇਜ਼ ਬਾਰੂਂ ਹਜ਼ਾਰ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ੧੧੮।

ਬਕਾਰ ਆਮਦਹ ਪਿਆਦਹ ਸਿ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਜਵਾਂ ਮਰਦ ਸ਼ੇਰਾਨ ਆਜ਼ਮੂਦਹ ਕਾਰ ॥੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਿਆਦਹ=ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ। ਸਿ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ=ਤਿੰਨ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਤਿੰਨ ਲੱਖ। ਸ਼ੇਰਾਨ=ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ। ਆਜ਼ਮੂਦਹ ਕਾਰ=ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਜ਼ਮਾਏ ਹੋਏ।

ਅਰਥ—ਤਿੰਨ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਵ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਰਗੇ ਜੁਆਨ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਜ਼ਮਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ੧੧੯।

ਕੁਨਦ ਜ਼ਰਰਹ ਏ ਰਬ ਚਹਾਰੋ ਹਜ਼ਾਰ ॥

ਬਸ਼ੇਰ ਅਫਗਨੋ ਜੰਗ ਆਮੁਖਤਹਕਾਰ ॥੧੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਨਦ=ਕਰ ਦਿਤੇ । ਜ਼ਰਰਹ=ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ । ਚਹਾਰੋ=ਚਾਰ । ਅਫਗਨੋ=ਡੋਗਣ ਵਾਲੇ ।
ਆਮੁਖਤਹ=ਸਿਖੇ ਹੋਏ । ਕਾਰ=ਕੰਮ ।

ਅਰਥ—ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰਥਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜੰਗ ਦਾ
ਕੰਮ ਸਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ । ੧੨੦।

ਕਿ ਅਜ਼ ਚਾਰ ਤੀਰ ਅਸਪ ਕੁਸ਼ਤਹ ਚਹਾਰ ॥

ਦਿਗਰ ਤੀਰ ਕੁਸ਼ਤਸ਼ ਸਰੇ ਬਹਲਦਾਰ ॥੧੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼=ਨਾਲ । ਅਸਪ=ਘੋੜੇ । ਕੁਸ਼ਤਹ=ਮਾਰ ਸੁਟੇ । ਦਿਗਰ=ਹੋਰ । ਕੁਸ਼ਤਸ਼=ਮਾਰਿਆ,
ਉਸ ਨੇ । ਸਰੇ=ਸਿਰ ਵਿਚ । ਬਹਲਦਾਰ=ਰਥਵਾਹੀ ।

ਅਰਥ—ਚਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਾਰੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਉਸ ਨੇ
ਰਥ-ਵਾਹੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ । ੧੨੧। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੫]

ਸੋਇਮ ਤੀਰ ਜ਼ਦ ਹਰ ਦੋ ਅਬਰੂ ਸ਼ਿਕੰਜ ॥

ਕਿ ਮਾਰੇ ਬਿਪੇਚਦ ਜ਼ ਸਉਦਾਇ ਗੰਜ ॥੧੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਇਮ=ਤੀਜਾ । ਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਹਾਂ । ਅਬਰੂ=ਭਰਵੱਟਿਆਂ । ਸ਼ਿਕੰਜ=
ਤੀਉੜੀ । ਮਾਰੇ=ਸੱਪ । ਬਿਪੇਚਦ=ਵਲ ਖਾਂਦਾ, ਤੜਫਦਾ । ਸਉਦਾਇ=ਚਿੰਤਾ, ਗਮ । ਗੰਜ=ਖਜ਼ਾਨਾ,
ਧਨ ।

ਅਰਥ—ਤੀਜਾ ਤੀਰ ਦੋਹਾਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਭਾਵ ਤੀਉੜੀ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ । ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ
ਕੇ ਲੱਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਉਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ । ੧੨੨।

ਚਹਾਰਮ ਬਿਜ਼ਦ ਤੀਰ ਖਬਰਸ਼ ਨਿਯਾਫਤ ॥

ਕਿ ਭਰਮਸ਼ ਬਬਰਖਾਸਤ ਧਰਮਸ਼ ਨ ਤਾਫਤ ॥੧੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਹਾਰਮ=ਚੌਥਾ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ । ਖਬਰਸ਼=ਸੁਰਤ, ਉਸਨੇ । ਨਿ-ਯਾਫਤ=ਨਾ
ਆਈ । ਭਰਮਸ਼=ਭੁਲੇਖਾ ਉਸ ਦਾ । ਬ ਬਰਖਾਸਤ=ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ । ਧਰਮਸ਼=ਧਰਮ ਉਸ ਦਾ । ਤਾਫਤ=
ਚਮਕਿਆ ।

ਅਰਥ—ਚੌਥਾ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ (ਤਾਂ) ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਹੀ ਨਾ ਆਈ ਭਾਵ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ।
ਉਸ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਯਾਦ ਵੀ ਨਾ ਆਈ । ੧੨੩।

ਬਿਜ਼ਦ ਚੂੰ ਚੁਅਮ ਕੈਬਰੇ ਨਾਜ਼ਨੀਂ ॥

ਬਖੁਰਦੰਦ ਸ਼ਹ ਰਗ ਬਿਉਫਤੰਦ ਜ਼ਮੀਂ ॥੧੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ । ਚੂੰ=ਜਦ । ਚੁਅਮ=ਚੌਥਾ । ਕੈਬਰੇ=ਤੀਰ । ਨਾਜ਼ਨੀਂ=ਨਾਜ਼ਕ ਬਦਨ
ਵਾਲੀ । ਬਖੁਰਦੰਦ=ਲਗਾ । ਸ਼ਹ ਰਗ=ਗਿਚੀ ਦੀ ਨਾੜੀ । ਬਿਉਫਤੰਦ=ਡਿਗਾ ।

ਅਰਥ—ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ (ਬਛੜਾਮਤੀ) ਨੇ ਜਦ ਚੌਥਾ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ। ਉਸਦੀ ਸ਼ਹ ਰਗ ਵਿਚ ਲਗਾ (ਅਤੇ ਉਹ) ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ੧੨੪।

ਬਿਦਾਨਿਸਤ ਕਿ ਈਂ ਮਰਦ ਪਜ਼ਮੁਰਦਹ ਗਸ਼ਤ ॥

ਬਿਉਫਤਾਦ ਬੂਮ ਹਮ ਚੁਨੀ ਸ਼ੇਰ ਮਸਤ ॥੧੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨਿਸਤ=ਜਾਣ ਲਿਆ। ਕਿ=ਜੋ। ਈਂ=ਇਹ। ਪਜ਼ਮੁਰਦਹ=ਅਧਮੋਇਆ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ। ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿੱਗਾ। ਬੂਮ=ਧਰਤੀ। ਹਮ ਚੁਨੀ=ਵਾਂਗੂ, ਵਰਗਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ (ਬਛੜਾਮਤੀ) ਜਾਣ ਲਿਆ ਜੋ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ (ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ) ਅਧਮੋਇਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਸਤ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੈ। ੧੨੫।

ਕਿ ਅਜ਼ ਰਥ ਬਿਆਮਦ ਬਰਾਮਦ ਜ਼ਮੀਂ ॥

ਖਰਾਮੀਦਹ ਸੁਦ ਪੈਕਰੇ ਨਾਜ਼ਨੀਂ ॥੧੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਬਿਆਮਦ=ਆ ਗਈ। ਬਰਾਮਦ=ਬਾਹਰ ਆਈ। ਜ਼ਮੀਂ=ਧਰਤੀ। ਖਰਾਮੀਦਹ ਸੁਦ=ਤੁਰ ਪਈ। ਪੈਕਰੇ=ਪੁਤਲੀ। ਨਾਜ਼ਨੀਂ=ਨਾਜ਼ਕ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਰਥ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਗਈ। ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਪੁਤਲੀ ਤੁਰ ਪਈ। ੧੨੬।

ਬਯਕ ਦਸਤ ਬਰਦਾਸਤ ਯਕ ਪਿਆਲਹ ਆਬ ॥

ਬਨਿਜ਼ਦਿ ਸ਼ਹਿ ਆਮਦ ਚੋ ਪਰਰਾ ਉਕਾਬ ॥੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ। ਯਕ=ਇਕ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਬਰਦਾਸਤ=ਚੁਕਿਆ। ਆਬ=ਪਾਣੀ। ਬਨਿਜ਼ਦਿ=ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ। ਸ਼ਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਚੋ=ਵਾਂਗੂੰ। ਪਰਰਾ=ਉਡਨ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਪਿਆਲਾ ਚੁਕਿਆ। ਉਕਾਬ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗੂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ। ੧੨੭।

ਬਗੋਯਦ ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹਿ ਆਜ਼ਾਦ ਮਰਦ ॥

ਚਿਰਾ ਖੁਫਤਹ ਹਸਤੀ ਤੋ ਦਰ ਖੁਨੇ ਗਰਦ ॥੧੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗੋਯਦ=ਆਖਿਆ। ਕਿ=ਜੋ। ਐ=ਹੇ। ਸ਼ਾਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਆਜ਼ਾਦ=ਅਲੌਕਿਕ, ਬੇਮਿਸਾਲ, ਅਸਚਰਜ। ਚਿਰਾ=ਕਿਉਂ। ਖੁਫਤਹ=ਸੁਤਾ ਪਿਆ। ਹਸਤੀ=ਹੈਂ। ਤੋ=ਤੂੰ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਖੁਨੇ ਗਰਦ=ਲਹੂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ।

ਅਰਥ—ਆਖਿਆ, ਜੋ ਹੇ ਅਸਚਰਜ ਸੂਰਮੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਤੂੰ ਲਹੂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਹੈਂ? ੧੨੮।

ਹਮਾਂ ਜਾਨ ਜਾਨੀ ਤੋਅਮ ਨੌ ਜਵਾਂ ॥

ਬਦੀਦਨ ਤੁਰਾ ਆਮਦਮ ਈਂ ਜ਼ਮਾਂ ॥੧੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਾਂ=ਉਹੋ ਹੀ। ਜਾਨ=ਜਿੰਦ। ਜਾਨੀ=ਪਿਆਰੀ। ਤੋਅਮ=ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਾਂ। ਨੌ ਜਵਾਂ=ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੇ। ਬਦੀਦਨ=ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ। ਆਮਦਮ=ਆਈ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਈਂ=ਇਸ। ਜ਼ਮਾਂ=ਸਮੇਂ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜੁਆਨੀ ਵਾਲੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੇ! ਮੈਂ ਉਹੋ ਹੀ ਤੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਹਾਂ। ੧੨੯।

ਬਗੋਯਦ ਕਿ ਐ ਬਾਨੂਏ ਨੇਕ ਬਖਤ ॥

ਚਿਰਾ ਆਮਦੀ ਤੋ ਦਰੀਂ ਜਾਇ ਸਖਤ ॥੧੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ। ਐ=ਹੇ। ਬਾਨੂਏ=ਇਸਤ੍ਰੀਏ। ਨੇਕ ਬਖਤ=ਚੰਗੇ ਭਾਗ। ਚਿਰਾ=ਕਿਉਂ। ਆਮਦੀ=ਆਈ ਹੈਂ। ਦਰੀਂ ਜਾਇ=ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। ਸਖਤ=ਕਠਨ, ਦੁਖਦਾਈ।

ਅਰਥ—(ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ) ਕਿਹਾ—ਜੋ ਹੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀਏ! ਤੂੰ ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਈਂ ਹੈਂ? ੧੩੦।

ਅਗਰ ਮੁਰਦਾ ਬਾਸ਼ੀ ਬਿਆਰੇਮ ਲਾਸ਼ ॥

ਵਗਰ ਜ਼ਿੰਦਹ ਹਸਤੀ ਬਯਜ਼ਦਾਂ ਸਿਪਾਸ ॥੧੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਮੁਰਦਾ=ਮਰ ਗਿਆ। ਬਾਸ਼ੀ=ਹੋਵੇਂ। ਬਿਆਰੇਮ=ਮੈਂ ਲੈ ਆਵਾਂ। ਲਾਸ਼=ਲੋਥ। ਵਗਰ=ਜੇਕਰ। ਜ਼ਿੰਦਹ ਹਸਤੀ=ਜੀਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਯਜ਼ਦਾਂ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਭੂ। ਸਿਪਾਸ=ਪੰਨਵਾਦ।

ਅਰਥ—(ਬਛਤ੍ਰਾਮਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ)—ਜੇਕਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲੋਥ ਲੈ ਆਵਾਂ, ਜੇਕਰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰਾਂ। ੧੩੧।

ਅਜ਼ਾਂ ਗੁਫਤਨੀਹਾ ਖੁਸ਼ ਆਮਦ ਸੁਖਨ ॥

ਬਗੋਯਦ ਕਿ ਐ ਨਾਜ਼ਨੀਂ ਸੀਮ ਤਨ ॥੧੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਗੁਫਤਨੀਹਾ=ਕਹੇ ਹੋਏ। ਖੁਸ਼ ਆਮਦ=ਚੰਗੇ ਲਗੇ। ਸੁਖਨ=ਬੋਲ, ਗੱਲਾਂ। ਬਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ। ਨਾਜ਼ਨੀਂ=ਕੌਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ। ਸੀਮ=ਪਾਰੇ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਚਾਂਦੀ। ਤਨ=ਸਰੀਰ।

ਅਰਥ—ਉਸ (ਦੇ ਮੂੰਹ) ਤੋਂ ਕਹੇ ਹੋਏ ਬੋਲ (ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਚੰਗੇ ਲਗੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਜੋ ਹੇ ਚਾਂਦੀ ਵਰਗੇ ਕੌਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ। ੧੩੨।

ਹਰਾਂ ਚਿ ਕਿ ਖਾਹੀ ਬਿਗੋ ਮਨ ਦਿਹਮ ॥

ਕਿ ਐ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਮਨ ਗੁਲਾਮੇ ਤੁਅਮ ॥੧੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਿ=ਜੋ ਕੁਝ ਕਿ। ਖਾਹੀ=ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈਂ। ਬਿਗੋ=ਕਹੁ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਦਿਹਮ=ਦੇਵਾਂ। ਗੁਲਾਮੇ=ਗੁਲਾਮ, ਦਾਸ। ਤੁਅਮ=ਤੇਰਾ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੁਝ ਕਿ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹੋ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਵਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੇ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ੧੩੩।

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਾਸ਼ੀ ਤੋ ਐ ਕਾਰ ਸਖਤ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਿ ਯਕ ਬਾਰ ਕੁਨ ਨੇਕ ਬਖਤ ॥੧੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਦਾਵੰਦ=ਪਤੀ, ਸ਼ੌਹਰ। ਬਾਸ਼ੀ=ਹੋਵੇਂ। ਤੋ=ਤੂੰ। ਕਾਰ ਸਖਤ=ਕਠੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮਾਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਬਿ=ਵੀ। ਯਕ ਬਾਰ=ਇਕ ਵਾਰੀ। ਕੁਨ=ਕਰ। ਨੇਕ ਬਖਤ=ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਕਠੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਹੋ ਜਾਹ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਕਰ ਦੇਹ। ੧੩੪।

ਬਿਜ਼ਦ ਪੁਸ਼ਤ ਪਾਓ ਕੁਸ਼ਾਦਸ ਦੋ ਚਸਮ ॥

ਹਮਾਂ ਰਵਸ਼ ਸ਼ਾਹਾਨਿ ਪੇਸ਼ੀਨਹ ਰਸਮ ॥੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ। ਪੁਸ਼ਤ=ਪਿੱਠ। ਪਾਓ=ਪੈਰ। ਕੁਸ਼ਾਦਸ=ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ਚਸਮ=ਅੱਖਾਂ। ਹਮਾਂ=ਓਹੀ। ਰਵਸ਼=ਤਰੀਕਾ, ਮਰਯਾਦਾ। ਪੇਸ਼ੀਨਹ=ਪਹਿਲੇ ਹੋ ਚੁਕੇ। ਰਸਮ=ਰੀਤੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉਤੇ ਪੈਰ ਮਾਰਿਆ। ਓਹੀ ਤਰੀਕਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਰੀਤੀ ਪਹਿਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਵ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਲਾਵਾਂ-ਫੇਰੇ ਲੈ ਲਏ। ੧੩੫।

ਬਿਉਫਤਾਦ ਬਰ ਰਥ ਬਿਆਵੁਰਦ ਜਾਂ ॥

ਬਿਜ਼ਦ ਨੌਬਤਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹੇ ਜ਼ਮਾਂ ॥੧੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਉਫਤਾਦ=ਪੈ ਗਿਆ। ਬਰ ਰਥ=ਰਥ ਉਤੇ। ਬਿਆਵੁਰਦ=ਲੈ ਆਈ। ਜਾਂ=ਜਗ੍ਹਾ, ਘਰ। ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ, ਵਜਾਈ। ਨੌਬਤਸ਼=ਧੌਂਸਾ, ਨਗਾਰਾ। ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜਾ। ਸ਼ਾਹੇ ਜ਼ਮਾਂ=ਜਗਤ ਦਾ ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—(ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ) ਰਥ ਉਤੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਗਿਆ, (ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ) ਘਰ ਲੈ ਆਈ। ਜਗਤ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾਇਆ। ੧੩੬।

ਬਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਦੇ ਚਸਮਸ਼ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿਰਾ ਜਾਇ ਮਾਰਾ ਨਿਹਾਦ ॥੧੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਮਦ=ਆਇਆ। ਚਸਮਸ਼=ਅੱਖ ਉਸ। ਕੁਸ਼ਾਦ=ਖੋਲ੍ਹੀ। ਬਿਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ। ਕਿਰਾ ਜਾਏ=ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ। ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਨਿਹਾਦ=ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ਕਿਹਾ-ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ ਦੇ ਘਰ ਲਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ? ॥੧੩੭॥

ਬਗੋਯਦ ਤੁਰਾ ਜ਼ਫਰ ਜੰਗ ਯਾਫ਼ਤਮ ॥

ਬਕਾਰੇ ਸੁਮਾ ਕਿਤ ਖੁਦਾ ਯਾਫ਼ਤਮ ॥੧੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ। ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਜ਼ਫਰ=ਜਿੱਤ। ਯਾਫ਼ਤ=ਪਾਈ ਹੈ। ਮ=ਮੈਂ। ਬਕਾਰੇ=ਕੰਮ ਨਾਲ। ਸੁਮਾ=ਤੁਹਾਡੇ। ਕਿਤ ਖੁਦਾ=ਖਾਵੰਦ, ਪਤੀ। ਯਾਫ਼ਤਮ=ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਬਛੱਤ੍ਰਾਮਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੁਧ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਭਾਵ ਬਚਨ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੧੩੮॥

ਪਸ਼ੇਮਾਂ ਸੁਦਹ ਸੁਖਨ ਗੁਫ਼ਤਹ ਫਜ਼ੂਲ ॥

ਹਰਾਂ ਚਿਹ ਕਿ ਗੋਈ ਤੋ ਬਰ ਮਨ ਕਬੂਲ ॥੧੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਸ਼ੇਮਾਂ=ਪਸ਼ੇਮਾਨ, ਪਛਤਾਵੇ ਵਾਲਾ। ਸੁਦਹ=ਹੋਇਆ। ਗੁਫ਼ਤਹ=ਕਹਿਣ। ਫਜ਼ੂਲ=ਬਿਅਰਥ, ਨਿਕੰਮਾ। ਸੁਖਨ=ਬਚਨ, ਇਕਰਾਰ। ਹਰਾਂ ਚਿਹ=ਜੋ ਕੁਝ ਕਿ। ਗੋਈ=ਆਖੇ। ਤੋ=ਤੂੰ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਕਬੂਲ=ਮਨਜ਼ੂਰ, ਪਰਵਾਨ।

ਅਰਥ—ਨਿਕੰਮੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ (ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ) ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਪਸ਼ੇਮਾਨ ਭਾਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ। ਜੋ ਕੁਝ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਮੈਨੂੰ ਓਹੋ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਭਲਾ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਲਾਵਾਂ ਫੇਰੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ॥੧੩੯॥

ਬਿਦੇਹ ਸਾਕੀਆ ਜਾਮਿ ਫੀਰੋਜ਼ਹ ਫਾਮ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਰੋਜ਼ੇ ਤਮਾਮ ॥੧੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਾਮਿ=ਪਿਆਲਾ। ਫੀਰੋਜ਼ਹ=ਹਰਾ। ਫਾਮ=ਰੰਗਤ। ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਬਕਾਰ ਅਸਤ=ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ੇ ਤਮਾਮ=ਸਾਰੇ ਦਿਨ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਾਕੀ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲਾ ਪਿਆਲਾ ਦਿਓ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪਿਆਲਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥੧੪੦॥

ਤੋ ਮਾਰਾ ਬਿਦੇਹ ਤਾਂ ਸ਼ਵਮ ਤਾਜ਼ਹ ਦਿਲ ॥

ਕਿ ਗੌਹਰ ਬਿਆਰੇਮ ਆਲੂਦਹ ਗਿਲ ॥੧੪੧॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਬਿਦੇਹ=ਦੇਹ। ਸ਼ਵਮ=ਹੋਵੇਗਾ। ਤਾਜ਼ਹ=ਅਨੰਦ, ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪਰਫੁਲਤ। ਗੌਹਰ=ਮੋਤੀ। ਬਿਆਰੇਮ=ਲਿਆਵਾਂ। ਆਲੂਦਹ=ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ। ਗਿਲ=ਮਿੱਟੀ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗਾ। (ਫਿਰ ਮੈਂ) ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮੋਤੀ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ। ੧੪੧।੪।

ਚੌਥੀ ਹਿਕਾਯਤ (ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਈ

ਹਿਕਾਯਤ ਪੰਜਵੀਂ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਤੁਈ ਰਹਿਨੁਮਾ ਓ ਤੁਈ ਦਿਲ ਕੁਸ਼ਾਇ ॥

ਤੁਈ ਦਸਤਗੀਰ ਅੰਦਰ ਹਰ ਦੋ ਸਰਾਇ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਈ=ਤੂੰ ਹੈਂ। ਰਹਿਨੁਮਾ=ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਓ=ਅਤੇ। ਦਿਲ ਕੁਸ਼ਾਇ=ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਸਤਗੀਰ=ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ। ਹਰ ਦੋ ਸਰਾਇ=ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੬

ਤੁ ਰੱਜਾਕ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਦਸਤਗੀਰ ॥

ਕਰੀਮੇ ਖਤਾ ਬਖਸ਼ ਦਾਨਿਸ਼ ਪਜ਼ੀਰ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁ=ਤੂੰ। ਰੱਜਾਕ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ=(ਰੋਜ਼ੀ, ਖੁਰਾਕ) ਖਾਣ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਦਸਤਗੀਰ=ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਕਰੀਮੇ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਖਤਾ=ਗੁਨਾਹ, ਭੁਲਾਂ। ਦਾਨਿਸ਼ ਪਜ਼ੀਰ=ਜਾਣੀ ਜਾਣ, ਅੰਦਰ ਦੇ ਲੁਕਵੇਂ ਭੇਦ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੂੰ ਰਾਜਕ ਹੈਂ, ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ

ਹੈਂ, ਭੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਲੁਕਵੇਂ ਭੇਦ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੨।

ਹਿਕਾਯਤ ਸੁਨੀਦਮ ਯਕੇ ਕਾਜ਼ੀਅਸ਼ ॥

ਕਿ ਬਰਤਰ ਨ ਦੀਦਮ ਕਜ਼ੋ ਦੀਗਰਸ਼ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਕਾਯਤ=ਕਹਾਣੀ। ਸੁਨੀਦਮ=ਮੈਂ ਸੁਣੀ। ਯਕੇ=ਇਕ। ਕਾਜ਼ੀਅਸ਼=ਕਾਜ਼ੀ ਹੈਗਾ ਸੀ। ਕਿ=ਜੋ। ਬਰਤਰ=ਵਧੀਆ। ਦੀਦਮ=ਵੇਖਿਆ। ਕਜ਼ੋ=ਉਸ ਤੋਂ। ਦੀਗਰਸ਼=ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ।੩।

ਯਕੇ ਖ਼ਾਨਹ ਓ ਬਾਨੂਏ ਨੌ ਜਵਾਂ ॥

ਕਿ ਕੁਰਬਾਂ ਸ਼ਵਦ ਹਰ ਕਸੇ ਨਾਜ਼ਦਾਂ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖ਼ਾਨਹ=ਘਰ। ਬਾਨੂਏ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਨੌ ਜਵਾਂ=ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੀ। ਕੁਰਬਾਂ=ਕੁਰਬਾਨ। ਸ਼ਵਦ=ਹੁੰਦਾ। ਹਰ ਕਸੇ=ਸਭ ਕੋਈ। ਨਾਜ਼ਦਾਂ=ਨੇੜੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ (ਕਾਜ਼ੀ) ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨੇੜੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸਭ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।੪।

ਕਿ ਸੋਸਨ ਸਰੇ ਰਾ ਫ਼ਿਰੋ ਮੇਜ਼ਦਹ ॥

ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ ਰਾ ਦਾਗ਼ ਦਰ ਦਿਲ ਸ਼ੁਦਹ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਸਨ=ਇਕ ਫਲ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਕੋਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰੇ=ਸਿਰ। ਰਾ=ਨੂੰ। ਫ਼ਿਰੋ=ਹੇਠਾਂ। ਮੇਜ਼ਦਹ=ਸੁਟਦਾ ਸੀ। ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ='ਲਾਲੇ' ਦਾ ਫੁੱਲ। ਦਾਗ਼=ਪੱਥਾ, ਨਿਸ਼ਾਨ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਸ਼ੁਦਹ=ਹੁੰਦਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੋਸਨ ਸਿਰ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਸੁਟ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਲਾਲੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।੫।

ਕਜ਼ਾਂ ਸੂਰਤੇ ਮਾਹ ਰਾ ਬੀਮ ਸ਼ੁਦ ॥

ਰਸ਼ਕ ਸੋਖਤਹ ਅਜ਼ ਮਿਆਂ ਨੀਮ ਸ਼ੁਦ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਸੂਰਤੇ=ਸ਼ਕਲ। ਮਾਹ=ਚੰਦਰਮਾ। ਰਾ=ਤਾਈਂ। ਬੀਮ=ਡਰ। ਸ਼ੁਦ=ਹੋਇਆ। ਰਸ਼ਕ=ਈਰਖਾ। ਸੋਖਤਹ=ਸੜ ਕੇ। ਮਿਆਂ=ਵਿਚਾਲੇ। ਨੀਮ=ਅੱਧਾ। ਸ਼ੁਦ=ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤਾਈਂ ਡਰ ਹੋਇਆ। ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਅੱਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਮੱਧਮ ਹੋ ਗਿਆ।੬।

ਬਕਾਰ ਅਜ਼ ਸੂਏ ਖ਼ਾਨਹ ਬੇਰੁੰ ਰਵਦ ॥

ਬ ਦੋਸ਼ੇ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਸ਼ੋਰ ਸੁੰਬਲ ਸ਼ਵਦ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਕਾਰ=ਕੰਮ ਲਈ । ਅਜ਼=ਤੋਂ । ਸੂਏ=ਪਾਸੇ । ਖ਼ਾਨਹ=ਘਰ । ਬੇਰੁੰ=ਬਾਹਰ । ਰਵਦ=ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਦੋਸ਼ੇ=ਮੋਢੇ । ਬ=ਉਤੇ । ਸ਼ੋਰ=ਕੂਕ । ਸੁੰਬਲ=ਇਸ਼ਕ-ਪੇਚਾ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੰਮ ਲਈ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਫ਼ਾਂ ਲਮਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ਼ਕ ਪੇਚਾ* ਕੂਕਾਂ ਦੋਂਦਾ ਸੀ ।੧।

ਗਰ ਆਬੇ ਬ ਦਰਿਆਇ ਬਸ਼ੋਯਦ ਰੁਖਸ਼ ॥

ਹਮਹ ਖ਼ਾਰਿ ਮਾਹੀ ਸ਼ਵਦ ਗੁਲ ਰੁਖਸ਼ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਰ=ਜੇਕਰ । ਆਬੇ=ਪਾਣੀ । ਬਸ਼ੋਯਦ=ਧੋਵੇ । ਰੁਖਸ਼=ਮੂੰਹ, ਉਹ । ਹਮਹ=ਸਾਰੇ । ਖ਼ਾਰਿ=ਕੰਡੇ, ਚਾਂਨੇ । ਮਾਹੀ=ਮੱਛੀ । ਸ਼ਵਦ=ਹੁੰਦੇ । ਗੁਲ=ਫੁੱਲ । ਰੁਖਸ਼=ਰੂਪ ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਉਹ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਧੋਂਦੀ ਸੀ (ਤਾਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਕੰਡੇ ਫੁਲ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਦੇ ਛੂਹੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਕੰਡੇ ਵੀ ਫੁਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ।੨।

ਬਖ਼ੁਮ ਉਫ਼ਤਾਦਹ ਹਮਾਂ ਸਾਯਹ ਆਬ ॥

ਜ਼ਿ ਮਸਤੀ ਸ਼ੁਦਹ ਨਾਮ ਨਰਗਸ਼ ਸ਼ਰਾਬ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਬਖ਼ੁਮ=ਮਟ, ਘੜਾ । ਉਫ਼ਤਾਦ=ਪੈ ਗਿਆ । ਹਮਾਂ=ਓਹੀ । ਸਾਯਹ=ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ । ਆਬ=ਪਾਣੀ । ਜ਼ਿ=ਨਾਲ । ਮਸਤੀ=ਨਸ਼ਾ, ਅਮਲ । ਸ਼ੁਦਹ=ਹੋ ਗਿਆ । ਨਰਗਸ਼ ਸ਼ਰਾਬ=ਅੰਗੂਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਘੜੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ । (ਜਿਸ) ਨਾਲ ਘੜੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਸ਼ੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਰਗਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ।੩।

ਬਦੀਦਸ਼ ਯਕੇ ਰਾਜਹੇ ਨੌ ਜਵਾਂ ॥

ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜਹਾਂ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦੀਦਸ਼=ਵੇਖਿਆ ਉਸ ਨੇ । ਯਕੇ=ਇਕ । ਰਾਜਹੇ=ਰਾਜੇ ਨੂੰ । ਕਿ=ਜੋ । ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ=ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਜ਼ਾਹਿਰ ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ ।੧੦।

*ਇਸ਼ਕ-ਪੇਚੇ ਦੀ ਵੇਲ ਸੱਪ ਵਾਂਗੂੰ ਵਲ ਪਾ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ।

ਬਿਗੁਫਤਹ ਕਿ ਐ ਰਾਜਹੇ ਨੇਕ ਬਖਤ ॥

ਤੋ ਮਾਰਾ ਬਿਦੇਹ ਜਾਇ ਨਜ਼ਦੀਕਿ ਤਖਤ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੁਫਤਹ=ਕਿਹਾ। ਨੇਕ=ਚੰਗੇ। ਬਖਤ=ਭਾਗ। ਮਾਰਾ=ਮੇਰੇ। ਬਿਦੇਹ=ਦਿਓ। ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ। ਨਜ਼ਦੀਕਿ=ਨੇੜੇ।

ਅਰਥ—(ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ)—ਹੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਹ ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰ ਲੈ। ੧੧।

ਨਖੁਸਤੀਂ ਸਰਿ ਕਾਜ਼ੀ ਆਵਰ ਤਰਾਸਤ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਕਿ ਈਂ ਖ਼ਾਨਹ ਮਾ ਅਜ਼ ਤੁਰਾਸਤ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਖੁਸਤੀਂ=ਪਹਿਲੇ। ਸਰਿ=ਸਿਰ। ਆਵਰ=ਲਿਆਓ। ਤਰਾਸਤ=ਵੱਢਕੇ। ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ=ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ। ਈਂ=ਇਹ। ਖ਼ਾਨਹ ਮਾ=ਮੇਰਾ ਘਰ। ਤੁਰਾਸਤ=ਤੇਰਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—(ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ)—ਪਹਿਲੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਖਾਵੰਦ ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਮੇਰਾ ਘਰ ਤੇਰਾ ਹੈ। ੧੨।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਰਾ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਨਿਹਾਦ ॥

ਨ ਰਾਜੇ ਦਿਗਰ ਪੇਸ਼ਿ ਔਰਤ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣੀ। ਈਂ=ਇਹ। ਸੁਖਨ=ਗੱਲ। ਨਿਹਾਦ=ਰੱਖ ਲਈ। ਰਾਜੇ=ਭੇਦ ਨੂੰ। ਦਿਗਰ ਪੇਸ਼ਿ=ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ। ਕੁਸ਼ਾਦ=ਖੋਲ੍ਹਿਆ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਲਈ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ੧੩।

ਬਵਕਤੇ ਸ਼ੌਹਰਿ ਚੋ ਖੁਸ਼ ਖੁਫਤਹ ਦੀਦ ॥

ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ ਖੁਦ ਦਸਤ ਸਰਿ ਓ ਬੁਰੀਦ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਵਕਤੇ=ਸਮੇਂ ਸਿਰ। ਸ਼ੌਹਰਿ=ਖਾਵੰਦ, ਪਤੀ। ਚੋ=ਜਦ। ਖੁਸ਼ ਖੁਫਤਹ=ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੁਤਾ। ਦੀਦ=ਵੇਖਿਆ। ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ। ਖੁਦ ਦਸਤ=ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ। ਸਰਿ ਓ ਬੁਰੀਦ=ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆ। ੧੪।

ਬੁਰੀਦਹ ਸਰਿ ਓ ਰਵਾਂ ਜਾਇ ਗਸ਼ਤ ॥

ਦਰਾਂ ਜਾ ਸਬਲ ਸਿੰਘ ਬਿਨਸਤਹ ਅਸਤ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੁਰੀਦਹ=ਵੱਢ ਕੇ । ਸਰਿ ਓ=ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ । ਰਵਾਂ=ਤੁਰ ਪਈ । ਜਾਇ ਗਸ਼ਤ=ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਗਈ । ਦਰਾਂ ਜਾ=ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ । ਸਬਲ ਸਿੰਘ=(ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਉਹ ਮੋਹਤ ਹੋਈ ਸੀ) । ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ=ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ । ਅਸਤ=ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਟਿਕਾਣੇ ਉਤੇ ਜਾ ਪੁਜੀ । ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ, 'ਸਬਲ ਸਿੰਘ' ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੧੫।

ਤੁ ਗੁਫਤੀ ਮਰਾ ਹਮ ਚੁਨੀ ਕਰਦਹ ਅਮ ॥

ਬਪੇਸ਼ਿ ਤੁ ਈਂ ਸਰ ਮਨ ਆਵੁਰਦਹ ਅਮ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁ ਗੁਫਤੀ=ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਹਮ ਚੁਨੀ=ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਕਰਦਹ ਅਮ=ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ । ਬਪੇਸ਼ਿ ਤੁ=ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ । ਈਂ ਸਰ=ਇਹ ਸਿਰ । ਅਵੁਰਦਹ ਅਮ=ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਾ ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਰ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ । ੧੬।

ਅਗਰ ਸਰ ਤੁ ਖੂਹੀ ਸਰ ਤੋ ਮੇ ਦਿਹਮ ॥

ਬਜਾਨੋ ਦਿਲੇ ਬਰ ਤੋ ਆਸ਼ਿਕ ਸੁਦਮ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ । ਸਰ=ਸਿਰ । ਤੁ=ਤੂੰ । ਖੂਹੀ=ਚਾਹੇਂ । ਤੋ=ਤੈਨੂੰ । ਮੇ ਦਿਹਮ=ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ । ਬਜਾਨ=ਜਾਨ ਨਾਲ । ਬਰ ਤੋ=ਤੇਰੇ ਉਤੇ । ਸੁਦਮ=ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਵੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੇਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ? (ਕਿਉਂਕਿ) ਦਿਲ ਜਾਨ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ । ੧੭।

ਕਿ ਇਮ ਸ਼ਬ ਕੁਨ ਆਂ ਅਹਿਦ ਤੋ ਬਸਤਹਈ ॥

ਬ ਗਮਜ਼ਹ ਚਸ਼ਮ ਜਾਨਿ ਮਨ ਕੁਸ਼ਤਹਈ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਇਮ ਸ਼ਬ=ਇਸ ਰਾਤ । ਕੁਨ=ਕਰ । ਆਂ=ਓਹ । ਅਹਿਦ=ਬਚਨ । ਤੋ=ਤੂੰ । ਬਸਤਹਈ=ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਬ=ਨਾਲ । ਗਮਜ਼ਹ ਚਸ਼ਮ=ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ । ਜਾਨਿ=ਜਿੰਦ । ਮਨ=ਮੇਰੀ । ਕੁਸ਼ਤਹਈ=ਕੋਹ ਦਿਤੀ, ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਜੋ ਤੂੰ ਬਚਨ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਰਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਪੂਰਾ ਕਰ । ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੈ । ੧੮।

ਚੋ ਦੀਦਸ਼ ਸਰੇ ਰਾਜਹੇ ਨੌ ਜਵਾਂ ॥

ਬਿਤਰਸੀਦ ਵ ਗੁਫਤਹ ਕਿ ਏ ਬਦਨਿਸ਼ਾਂ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੋ=ਜਦ । ਦੀਦਸ਼=ਉਸ ਨੇ ਡਿੱਠਾ । ਸਰੇ=ਸਿਰ ਵਲ । ਤਰਸੀਦ=ਡਰ ਗਿਆ ।
ਵ=ਅਤੇ । ਗੁਫਤਹ=ਆਖਿਆ । ਏ=ਹੇ । ਬਦਨਿਸ਼ਾ=ਭੈੜੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੀ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਿਰ ਵਲ ਡਿੱਠਾ ਤਾਂ ਡਰ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ—ਜੋ ਹੇ
ਭੈੜੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੀਏ । ੧੯।

ਚੁਨਾ ਬਦ ਤੋ ਕਰਦੀ ਖੁਦਾਵੰਦ ਖੇਸ਼ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਚਿਹ ਆਰੀ ਅਜ਼ੀਂ ਕਾਰ ਬੇਸ਼ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜਿਹਾ । ਬਦ=ਬੁਰਾ । ਤੋ ਕਰਦੀ=ਤੂੰ ਕੀਤਾ । ਖੇਸ਼=ਆਪਣੇ । ਕਿ=ਜੋ ।
ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਚਿਹ=ਕੀ । ਆਰੀ=ਲਿਆਵੇਂਗੀ । ਅਜ਼ੀਂ ਕਾਰ=ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ । ਬੇਸ਼=ਵਧੀਕ । ਖੁਦਾਵੰਦ=
ਪਤੀ ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਤਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਮੈਨੂੰ ਕੀ
ਲਿਆ ਦੇਵੇਂਗੀ ? । ੨੦।

ਭਾਵ—ਜਦ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ
ਕਰੇਂਗੀ ।

ਜ਼ਿ ਤੋ ਦੋਸਤੀ ਮਨ ਬ ਬਾਜ਼ ਆਮਦਮ ॥

ਜ਼ਿ ਕਰਦਹ ਤੋ ਮਨ ਦਰ ਨਿਆਜ਼ ਆਮਦਮ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜ਼ਿ=ਤੋਂ । ਤੋ=ਤੇਰੀ । ਮਨ=ਮੈਂ । ਬਾਜ਼ ਆਮਦਮ=ਬਾਜ਼ ਆਇਆ, ਭਾਵ ਪਿਛੇ ਹਟ
ਗਿਆ । ਕਰਦਹ=ਕੰਮ । ਮਨ=ਮੈਂ । ਦਰ=ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਯਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆਇਆ, ਭਾਵ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਯਾਰੀ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ । ਤੇਰੀਆਂ
ਇਹਨਾਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਆਇਆ ਹੈ । ੨੧।

ਚੁਨੀ ਬਦ ਤੋ ਕਰਦੀ ਖੁਦਾਵੰਦ ਕਾਰ ॥

ਮਰਾ ਕਰਦਹ ਬਾਸ਼ੀ ਚੁਨੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨੀ=ਅਜਿਹਾ । ਬਦ=ਬੁਰਾ । ਤੋ ਕਰਦੀ=ਤੂੰ ਕੀਤਾ । ਖੁਦਾਵੰਦ=ਖਾਵੰਦ । ਕਾਰ=
ਕੰਮ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਬਾਸ਼ੀ=ਹੋਵੇਗਾ । ਚੁਨੀ=ਐਸਾ । ਰੋਜ਼ਗਾਰ=ਵਰਤਾਉਂ ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਅਜਿਹਾ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜਿਹਾ
ਹੀ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ? । ੨੨।

ਭਾਵ—ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸਲੂਕ ਕਰੇਂਗੀ ।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੭]

ਬਿਅੰਦਾਖਤ ਸਰ ਰਾ ਦਰਾਂ ਜਾ ਜ਼ਿ ਦਸਤ ॥

ਬਰੇ ਸੀਨਹ ਓ ਸਰ ਬਿਜ਼ਦ ਹਰ ਦੁ ਦਸਤ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਅੰਦਾਖਤ=ਸੁਟ ਦਿਤਾ। ਸਰ ਰਾ=ਸਿਰ ਨੂੰ। ਦਰਾਂ ਜਾ=ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। ਜਿ=ਤੋਂ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਬਰੇ ਸੀਨਹ=ਛਾਤੀ ਉਤੇ। ਓ=ਅਤੇ। ਬਿਜਦ=ਮਾਰੇ। ਹਰ ਦੁ ਦਸਤ=ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ।

ਅਰਥ—ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁਟ ਦਿਤਾ। ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਛਾਤੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮਾਰੇ ਭਾਵ ਪਿੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ੨੩।

ਮਰਾ ਪੁਸ਼ਤ ਦਾਦੀ ਤੁਰਾ ਹਕ ਦਿਹਦ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਮੌਲਾਇ ਕਾਜ਼ੀ ਸ਼ਵਦ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਪੁਸ਼ਤ=ਪਿੱਠ। ਦਾਦੀ=ਦਿਤੀ। ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਹੱਕ=ਖੁਦਾ। ਦਿਹਦ=ਦੇਵੇਗਾ। ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼=ਉਸ ਦਿਨ। ਮੌਲਾਇ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ। ਸ਼ਵਦ=ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਜ਼ੀ=ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਖੁਦਾ ਪਿੱਠ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ੨੪।

ਬਿਅੰਦਾਖਤ ਸਰ ਖ਼ਾਨਹ ਆਮਦ ਬਬਾਜ਼ ॥

ਬਿਆਂ ਲਾਸ਼ ਕਾਜ਼ੀ ਬ ਖੁਸ਼ਪਦ ਦਰਾਜ਼ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਅੰਦ=ਸੁਟ ਦਿਤਾ। ਸਰ=ਸਿਰ। ਖ਼ਾਨਹ=ਘਰ। ਆਮਦ=ਆ ਗਈ। ਬਬਾਜ਼=ਮੁੜ ਕੇ। ਬਿਆਂ=ਉਸ ਕੋਲ। ਲਾਸ਼=ਮੁਰਦਾ ਲੋਥ। ਖੁਸ਼ਪਦ=ਸੌਂ ਗਈ। ਦਰਾਜ਼=ਲੰਮੀ।

ਅਰਥ—ਸਿਰ ਨੂੰ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਆਪ ਮੁੜ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲੋਥ ਕੋਲ ਹੀ ਲੰਮੀ ਪੈ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ। ੨੫।

ਬਿਅੰਦਾਖਤ ਬਰ ਸਰ ਜ਼ਿ ਖੁਦ ਦਸਤ ਖ਼ਾਕ ॥

ਬਿਗੁਫਤਾ ਕਿ ਖ਼ੇਜ਼ੇਦ ਯਾਰਾਨਿ ਪਾਕ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਅੰਦਾਖਤ=ਪਾਈ। ਬਰ ਸਰ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਜ਼ਿ=ਨਾਲ। ਖੁਦ=ਆਪਣੇ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਖ਼ਾਕ=ਖੇਹ, ਮਿੱਟੀ। ਬਿਗੁਫਤਾ=ਕਿਹਾ। ਖ਼ੇਜ਼ੇਦ=ਉਠੇ। ਯਾਰਾਨਿ ਪਾਕ=ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਿੱਤਰੇ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਪਵਿਤਰ ਮਿੱਤਰੇ! ਉਠੋ। ੨੬।

ਚਿਹ ਬਦ ਕਾਰ ਕਰਦ ਈਂ ਕਸੇ ਸ਼ੋਰ ਬਖ਼ਤ ॥

ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਬਜਾਂ ਕੁਸ਼ਤ ਯਕ ਜ਼ਖਮ ਸਖ਼ਤ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿਹ=ਕੀ। ਬਦ ਕਾਰ=ਬੁਰਾ ਕੰਮ। ਕਰਦ=ਕੀਤਾ। ਈਂ=ਇਹ। ਕਸੇ=ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ। ਸ਼ੋਰ ਬਖ਼ਤ=ਮੰਦ ਭਾਗੀ ਚੰਦਰੇ। ਬਜਾਂ=ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੀ। ਕੁਸ਼ਤ=ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ਯਕ ਜਖਮ=ਇਕੋ ਘਾਉ।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਚੰਦਰੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਇਹ ਕੀ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ? ਜੋ ਇਕ ਹੀ ਸਖ਼ਤ ਸੱਟ ਨਾਲ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਾਨੋ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ੨੭।

ਬ-ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਯਾਬੇਦ ਖੂਨਸ਼ ਨਿਸ਼ਾਂ॥

ਹਮਾਂ ਰਾਹ ਗੀਰੰਦ ਹਮਹ ਮਰਦੁਮਾਂ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ। ਹਰ ਜਾ=ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ, ਜਿਥੇ। ਯਾਬੇਦ=ਪਿਆ ਹੋਇਆ। ਖੂਨਸ਼=ਉਸ ਲਹੂ। ਨਿਸ਼ਾਂ=ਨਿਸ਼ਾਨ, ਚਿੰਨ੍ਹ। ਹਮਾਂ ਰਾਹ=ਉਸ ਰਾਹ। ਗੀਰੰਦ=ਫੜ ਲਿਆ। ਹਮਹ=ਸਭਨਾਂ। ਮਰਦੁਮਾਂ=ਆਦਮੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਸ ਲਹੂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ੨੮।

ਬ ਆਂ ਜਾ ਜਹਾਂ ਖਲਕ ਇਸਤਾਦਹ ਕਰਦ॥

ਬਜਾਇ ਸਰੇ ਕਾਜ਼ੀ ਉਫਤਾਦਹ ਕਰਦ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ। ਆਂ=ਉਸ। ਜਾ=ਜਗ੍ਹਾ। ਜਹਾਂ=ਸੰਸਾਰ, ਮੁਲਕ। ਖਲਕ=ਖਲਕਤ, ਲੋਕ। ਇਸਤਾਦਹ ਕਰਦ=ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ਬਜਾਇ=ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। ਸਰੇ=ਸਿਰ। ਉਫਤਾਦਹ=ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਅਰਥ—ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਰ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ੨੯।

ਬਿਦਾਨਿਸਤ ਹਮ ਔਰਤੇ ਮਰਦੁਮਾਂ॥

ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਬਿਕੁਸ਼ਤ ਅਸਤ ਰਾਜਹ ਹਮਾਂ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦਾਨਿਸਤ=ਜਾਣ ਲਿਆ। ਹਮ=ਵੀ। ਔਰਤੇ ਮਰਦੁਮਾਂ=ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਆਦਮੀਆਂ। ਕਿ=ਜੋ। ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਨੂੰ। ਬਿਕੁਸ਼ਤ=ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਵੱਢਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਹ ਹਮਾਂ=ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ।

ਅਰਥ—ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ੩੦।

ਗ੍ਰਿਫਤੰਦ ਓ ਰਾ ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਸਖਤ॥

ਕਿ ਜਾਇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਿਨਸਤਹ ਤਖਤ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗ੍ਰਿਫਤੰਦ=ਫੜ ਲਿਆ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਸਖਤ=ਕੱਸ ਕੇ। ਕਿ=ਜੋ। ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ। ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ=ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੱਸ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਹਾਂਗੀਰ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ੩੧।

ਬਿਗ੍ਰਫਤੰਦ ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਹਵਾਲਹ ਕੁਨਦ ॥

ਬ ਦਿਲ ਹਰ ਚਹ ਦਾਰਦ ਸਜਾਇਸ਼ ਦਿਹਦ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗ੍ਰਫਤੰਦ=ਕਿਹਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਨੂੰ। ਹਵਾਲਹ ਕੁਨਦ=ਹਵਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਬ=ਵਿਚ। ਹਰ ਚਹ=ਜੋ ਕੁਝ। ਦਾਰਦ=ਰੱਖਦਾ। ਸਜਾਇਸ਼=ਦੰਡ ਜਾਂ ਬਦਲਾ ਉਸ ਨੂੰ। ਦਿਹਦ=ਦੇਵੇਗੀ।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਾਜ਼ਿਆਨੀ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸਜਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਖਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ। ੩੨।

ਬਿਫਰਮੂਦ ਜੱਲਾਦ ਰਾ ਸ਼ੋਰ ਬਖਤ ॥

ਕਿ ਈਂ ਸਰ ਜੁਦਾ ਕੁਨ ਬ ਯਕ ਜ਼ਖਮਿ ਸਖਤ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਫਰਮੂਦ=ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਜੱਲਾਦ ਰਾ=ਮਾਰਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਸ਼ੋਰ ਬਖਤ=ਬੁਰੀ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਈਂ ਸਰ=ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ। ਜੁਦਾ ਕੁਨ=ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦੇਹੁ। ਬ ਯਕ ਜ਼ਖਮਿ ਸਖਤ=ਇਕ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਸੱਟ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਜੱਲਾਦ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ—ਜੋ ਇਸ ਬੁਰੀ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਿਰ ਇਕੋ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਸੱਟ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦੇਹੁ। ੩੩।

ਚੁ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਰਾ ਦੀਦ ਆਂ ਨੌਜਵਾਂ ॥

ਬ ਲਰਜ਼ਹ ਦਰਾਮਦ ਚੋ ਸਰਵੇ ਗਿਰਾਂ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ=ਤਲਵਾਰ। ਰਾ=ਨੂੰ। ਦੀਦ=ਵੇਖਿਆ। ਆਂ=ਉਸ। ਲਰਜ਼ਹ=ਕਾਂਬਾ, ਕੰਬਣੀ। ਦਰਾਮਦ=ਆਈ। ਚੋ=ਵਾਂਗੂ। ਸਰਵੇ ਗਿਰਾਂ=ਭਾਰੇ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂ ਕੰਬਣੀ ਆ ਗਈ। ੩੪।

ਬਿਗ੍ਰਫਤਹ ਕਿ ਮਨ ਕਾਰਿ ਬਦ ਕਰਦਹ ਅਮ ॥

ਬਕਾਰੇ ਸੁਮਾ ਤੌਰ ਖੁਦ ਕਰਦਹ ਅਮ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੁਫਤਹ=ਆਖਿਆ। ਕਿ=ਜੋ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਕਾਰਿ ਬਦ=ਬੁਰਾ ਕੰਮ। ਕਰਦਹ ਅਮ=ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਕਾਰੇ=ਕੰਮ ਵਿਚ। ਸੁਮਾ=ਤੇਰੇ। ਤੋਰ=ਮੁਤਾਬਿਕ, ਅਨੁਸਾਰ। ਖੁਦ=ਆਪ।

ਅਰਥ—ਕਿਹਾ, ਜੋ ਮੈਂ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩੫।

ਨਮੂਦਹ ਇਸ਼ਾਰਤ ਬਚਸ਼ਮੇ ਬਿਆਂ ॥

ਕਿ ਐ ਬਾਨੂਏ ਸਰਵਰਿ ਬਾਨੂਆਂ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਮੂਦ=ਕੀਤੀ। ਇਸ਼ਾਰਤ=ਸੈਨਤ। ਬਚਸ਼ਮੇ=ਅੱਖ ਨਾਲ। ਬਿਆਂ=ਉਸ ਨੂੰ। ਕਿ=ਜੋ। ਬਾਨੂਏ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਸਰਵਰਿ=ਸਿਰਤਾਜ। ਬਾਨੂਆਂ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਅੱਖ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਤਾਜ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਹੇ ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਰਾਣੀ। ੩੬।

ਜਿ ਹੁਕਮਿ ਸੁਮਾਂ ਮਨ ਖਤਾ ਕਰਦਹ ਅਮ ॥

ਕਿ ਕਾਰ ਈਂ ਬ ਬੇਮਸਲਿਹਤ ਕਰਦਹ ਅਮ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਿ=ਤੋਂ। ਸੁਮਾਂ=ਤੇਰਾ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਖਤਾ=ਗੁਨਾਹ, ਭੁੱਲ। ਕਰਦਹ ਅਮ=ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਾਰ ਈਂ=ਇਹ ਕੰਮ। ਬੇਮਸਲਿਹਤ=ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂ ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਂ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਕੰਮ ਮੈਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂ ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩੭।

ਖਿਲਾਸ਼ਮ ਬਿਦਿਹ ਅਹਿਦ ਕਰਦਮ ਕਬੂਲ ॥

ਕਿ ਅਹਿਦਿ ਖੁਦਾ ਅਸਤ ਕਸਮੇ ਰਸੂਲ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਿਲਾਸ਼ਮ=ਖਲਾਸੀ ਮੈਨੂੰ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਮੈਨੂੰ। ਬਿਦਿਹ=ਦੇਹ। ਅਹਿਦ=ਬਚਨ। ਕਰਦਮ=ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਬੂਲ=ਮਨਜ਼ੂਰ। ਕਿ=ਜੋ। ਅਹਿਦਿ=ਸੌਂਹ। ਅਸਤ=ਹੈ। ਕਸਮੇ=ਸੌਂਹ, ਸੁਗੰਧ। ਰਸੂਲ=ਮੁਹੰਮਦ, ਪੈਗੰਬਰ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਹ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਬਚਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸੌਂਹ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਸੌਂਹ ਹੈ। ੩੮।

ਗੁਨਹ ਬਖਸ਼ ਤੋ ਮਨ ਖਤਾ ਕਰਦਹ ਅਮ ॥

ਕਿ ਐ ਜਿਗਰਿ ਜਾਂ ਮਨ ਗੁਲਾਮਿ ਤੁਅਮ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਨਹ=ਭੁਲ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਖਤਾ=ਗੁਨਾਹ, ਗ਼ਲਤੀ। ਕਰਦਹ ਅਮ=ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਗਰਿ=ਜਿੰਦ। ਗੁਲਾਮਿ=ਦਾਸ, ਨੌਕਰ। ਤੁਅਮ=ਤੇਰਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਭੁਲ ਬਖਸ਼, ਮੈਂ ਗ਼ਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਹੇ ਜਿੰਦ ਜਾਨ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਨੌਕਰ ਹਾਂ। ੩੯।

**ਬਿਗੁਫਤਹ ਗਰ ਈਂ ਰਾਜਹ ਪਾਂ ਸਦ ਕੁਸ਼ਮ ॥
ਨ ਕਾਜੀ ਮਰਾ ਜ਼ਿੰਦਹ ਦਸਤ ਆਯਦਮ ॥੪੦॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੁਫਤਹ=ਆਖਿਆ। ਗਰ=ਜੇਕਰ। ਈਂ=ਇਸ। ਪਾਂ ਸਦ=ਪੰਜ ਸੌ। ਕੁਸ਼ਮ=ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ। ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਆਯਦਮ=ਆਵੇਗਾ।

ਅਰਥ—ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ—ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰਾਜੇ ਵੀ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ। ਤਦ ਵੀ ਕਾਜੀ ਮੈਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ੪੦।

**ਕਿ ਓ ਕੁਸ਼ਤਹ ਸੁਦ ਮਨ ਚਰਾ ਈਂ ਕੁਸ਼ਮ ॥
ਕਿ ਖੂਨਿ ਅਜ਼ੀਂ ਬਰ ਸਰਿ ਖੁਦ ਕੁਨਮ ॥੪੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜਦ। ਕੁਸ਼ਤਹ ਸੁਦ=ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਚਰਾ=ਕਿਉਂ। ਈਂ=ਇਸ ਨੂੰ। ਕੁਸ਼ਮ=ਮਾਰਾਂ। ਖੂਨਿ=ਮਾਰਨ ਦਾ ਪਾਪ। ਅਜ਼ੀਂ=ਇਸ ਦਾ। ਬਰ ਸਰਿ=ਸਿਰ ਦੇ ਉਤੇ। ਖੁਦ=ਆਪਣੇ। ਕੁਨਮ=ਕਰ ਲਵਾਂ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਓਹ (ਕਾਜੀ) ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਾਂ? ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰ ਲਵਾਂ। ੪੧।

**ਚਿਹ ਖੁਸ਼ਤਰ ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਖ਼ਲਾਸੀ ਦਿਹਮ ॥
ਵ ਮਨ ਹਜ਼ਰਤੇ ਕਾਬਹ ਅੱਲਹ ਰਵਮ ॥੪੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿਹ=ਕੇਹੀ। ਖੁਸ਼ਤਰ=ਚੰਗੀ ਗੱਲ। ਖ਼ਲਾਸੀ=ਛੁਟਕਾਰਾ। ਦਿਹਮ=ਦੇਵਾਂ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਕਾਬਹ=ਮੱਕਾ। ਰਵਮ=ਮੈਂ ਚਲੀ।

ਅਰਥ—ਕੇਹੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇ ਦੇਵਾਂ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਅੱਲਾਹ (ਦੇ ਘਰ) ਕਾਬੇ ਦਾ ਹੱਜ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ। ੪੨।

**ਬਿਗੁਫਤ ਈਂ ਸੁਖਨ ਰਾ ਵ ਕਰਦਸ਼ ਖਿਲਾਸ ॥
ਬਖ਼ਾਨਹ ਖੁਦ ਆਮਦ ਜਮਹ ਕਰਦ ਖਾਸ ॥੪੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੁਫਤ=ਕਿਹਾ। ਕਰਦਸ਼ ਖਿਲਾਸ=ਅਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਖ਼ਾਨਹ=ਘਰ ਵਿਚ। ਖੁਦ=ਆਪਣੇ। ਆਮਦ=ਆ ਗਈ। ਜਮਹ ਕਰਦ=ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ। ਖਾਸ=ਚੰਗੇ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ। ੪੩।

**ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਬਾਰੋ ਤਿਆਰੀ ਕੁਨਦ ॥
ਕਿ ਏਜ਼ਦ ਮਰਾ ਕਾਮਗਾਰੀ ਦਿਹਦ ॥੪੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਬਾਰੋ=ਭਾਰ ਨੂੰ। ਕੁਨਦ=ਕੀਤੀ। ਏਜ਼ਦ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ। ਮਰਾ=ਮੇਰੀ। ਕਾਮਗਾਰੀ=ਇੱਛਾ, ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ। ਦਿਹਦ=ਦੇਵੇ।

ਅਰਥ—ਭਾਰ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਵੇ। 188। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੮

ਦਰੇਗ ਅਜ਼ ਕਬਾਇਲ ਜੁਦਾ ਮੇ ਸ਼ੂਮ ॥

ਅਗਰ ਜ਼ਿੰਦਹ ਬਾਸ਼ਮ ਬ ਬਾਜ਼ ਆਮਦਮ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰੇਗ=ਅਫਸੋਸ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਕਬਾਇਲ=ਕਬੀਲੇ, ਭਾਈਚਾਰਾ। ਜੁਦਾ=ਵੱਖਰੀ। ਮੇ ਸ਼ੂਮ=ਮੈਂ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਜ਼ਿੰਦਹ=ਜੀਉਂਦੀ। ਬਾਸ਼ਮ=ਰਹੀ। ਬਾਜ਼=ਵਾਪਸ। ਆਮਦਮ=ਆਵਾਂਗੀ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹੀ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ। ੪੫।

ਮਤਾਇ ਨਕਦ ਜਿਨਸ ਰਾ ਬਾਰ ਬਸਤ ॥

ਰਵਾਨਾ ਸੂਏ ਕਾਬਹ ਅੱਲਹ ਸ਼ੁਦਸਤ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਤਾਇ=ਜੇਵਰ ਆਦਿਕ ਪੁੰਜੀ। ਨਕਦ=ਰੋਕ। ਜਿਨਸ=ਚੀਜ਼ਾਂ। ਰਾ=ਦਾ। ਬਾਰ=ਭਾਰ। ਬਸਤ=ਬੰਨ੍ਹਕੇ। ਰਵਾਨਾ=ਤੁਰੀ। ਸੂਏ=ਤਰਫ਼। ਕਾਬਹ=ਮੱਕਾ। ਅੱਲਹ=ਰੱਬ। ਸ਼ੁਦਸਤ=ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਜੇਵਰ, ਰੂਪੇ ਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਘਰ, ਮੱਕੇ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ। ੪੬।

ਚੋ ਬੇਰੂੰ ਬਰਾਮਦ ਦੋ ਸਿਹ ਮੰਜ਼ਲਸ ॥

ਬਯਾਦ ਆਮਦਹ ਖਾਨਹ ਅਜ਼ਾਂ ਦੋਸਤਸ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੋ=ਜਦ। ਬੇਰੂੰ=ਬਾਹਰ। ਬਰਾਮਦ=ਆਈ। ਦੋ ਸਿਹ=ਦੋ ਤਿੰਨ। ਮੰਜ਼ਲਸ=ਪੜਾਉ ਉਹ। ਬ ਯਾਦ=ਚੇਤੇ ਵਿਚ। ਖਾਨਹ=ਘਰ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ। ਦੋਸਤਸ=ਯਾਰ ਉਸ ਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਪੜਾਉ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਯਾਰ ਦਾ ਘਰ ਚੇਤੇ ਆਇਆ। ੪੭।

ਬ ਬਾਜ਼ ਆਮਦਹ ਨੀਮ ਸ਼ਬ ਖਾਨਹ ਆਂ ॥

ਨਿਆਮਤ ਅਜ਼ੀਮੇ ਵ ਦੌਲਤ ਗਿਰਾਂ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਜ਼ ਆਮਦਹ=ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਆਈ। ਨੀਮ ਸ਼ਬ=ਅੱਧੀ ਰਾਤ। ਖਾਨਹ=ਘਰ। ਆਂ=ਉਸ। ਨਿਆਮਤ=ਪਦਾਰਥ, ਸੁਗਾਤਾਂ। ਅਜ਼ੀਮੇ=ਬਹੁਤ ਵਡੀਆਂ। ਦੌਲਤ=ਧਨ ਮਾਲ। ਗਿਰਾਂ=ਬਹੁਤ।

ਅਰਥ—ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਸ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੇ ਘਰ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਆਈ। ਬਹੁਤ ਵਡੀਆਂ ਸੁਗਾਤਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ-ਮਾਲ ਵੀ ਲੈ ਆਈ। ੪੮।

ਬਿ ਦਾਨਿਸਤ ਆਲਮ ਕੁਜਾ ਜਾਇ ਗਸ਼ਤ ॥

ਚਿ ਦਾਨਦ ਕਿ ਕਸ ਹਾਲ ਬਰ ਸਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨਿਸਤ=ਜਾਣਿਆ। ਆਲਮ=ਜਗਤ। ਕੁਜਾ=ਕਿਸ। ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ। ਗਸ਼ਤ=ਗਈ ਹੈ। ਚਿਹ=ਕੀ। ਦਾਨਦ=ਜਾਣਦਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਕਸ=ਕੀ। ਹਾਲ=ਸਮਾਂ। ਬਰ ਸਰ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ=ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਇਹ ਨਾ ਜਾਣਿਆ, ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਗਈ ਹੈ। (ਕੋਈ) ਕੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਿਰ ਉਤੇ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੪੯।

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆ ਪਿਆਲਹ ਫੀਰੋਜ਼ਹ ਫਾਮ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਵਕਤਿ ਤੁਆਮ ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦਿਹ=ਦਿਓ। ਸਾਕੀਆ=ਹੇ ਸਾਕੀ। ਫੀਰੋਜ਼ਹ ਫਾਮ=ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ। ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਬਕਾਰ=ਲੋੜੀਦਾ। ਅਸਤ=ਹੈ। ਵਕਤਿ=ਵੇਲੇ ਸਿਰ। ਤੁਆਮ=ਰੋਟੀ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦਿਓ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਲੋੜੀਦਾ ਹੈ। ੫੦।

ਬ ਮਨ ਦਿਹ ਕਿ ਖੁਸ਼ਤਰ ਦਮਾਗੋ ਕੁਨਮ ॥

ਕਿ ਰੋਸ਼ਨ ਤਬੈ ਚੂੰ ਚਰਾਗੋ ਕੁਨਮ ॥੫੧॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਮਨ=ਮੈਨੂੰ। ਖੁਸ਼ਤਰ=ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ। ਦਮਾਗੋ=ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ। ਕੁਨਮ=ਕਰਾਂ। ਰੋਸ਼ਨ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਤਬੈ=ਤਬਾਅ, ਚਿੱਤ। ਚੂੰ=ਵਾਂਗ। ਚਰਾਗੋ=ਦੀਵੇ ਦੇ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਦਿਹੁ ਜੋ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂ। ਜੋ ਚਿਤ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਕਰ ਦੇਵੇ। ੫੧।੫।

ਪੰਜਵੀਂ ਹਿਕਾਯਤ (ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਈ।

ਹਿਕਾਯਤ ਛੇਵੀਂ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਦਿਲ ਕੁਸ਼ਾਇ ॥

ਰਜਾ ਬਖਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹ ਓ ਰਹਨੁਮਾਇ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਦਾਵੰਦ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਕੁਸ਼ਾਇ=ਚਿੱਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ।
ਰਜਾ ਬਖਸ਼=ਭਾਣਾ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲਾ। ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹ=ਅੰਨ ਦਾਤਾ। ਰਹਨੁਮਾਇ=ਆਗੂ।

ਅਰਥ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਣਾ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ,
ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹੀ ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧।

ਨ ਫੌਜੋ ਨ ਫ਼ਰਸ਼ ਓ ਫੱਰ ਓ ਨਫ਼ੂਰ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਫ਼ਰਸ਼=ਗਲੀਚੇ। ਫੱਰ=ਪਦਾਰਥ। ਨਫ਼ੂਰ=ਨੌਕਰ। ਖੁਦਾਵੰਦ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਜ਼ਾਹਿਰ=ਪ੍ਰਗਟ।

ਅਰਥ—ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਫੌਜ ਹੈ, ਨਾ ਗਲੀਚੇ ਹਨ, ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਨੌਕਰ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚਾਹਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਖਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੨।

ਹਿਕਾਯਤ ਸੁਨੀਦੇਮ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ॥

ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲਸਤ ਰੋਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਕਾਯਤ=ਕਹਾਣੀ। ਸੁਨੀਦੇਮ=ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ। ਹੁਸਨਲ=ਖੂਬਸੂਰਤੀ।
ਜਮਾਲਸਤ=ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਰੋਸ਼ਨ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ। ਜ਼ਮੀਰ=ਅਕਲ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਸਾਂ ਸੁਣੀ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ,
ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅਕਲ ਵਾਲੀ ਸੀ। ੩।

ਵਜ਼ਾਂ ਕੈਸਰੋ ਸ਼ਾਹਿ ਰੂਮੀ ਕੁਲਾਹ ॥

ਦਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਸ਼ਮਸੋ ਬਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਕੈਸਰੋ=ਚੱਕਰਵਰਤੀ। ਸ਼ਾਹਿ=ਰਾਜਾ। ਰੂਮੀ=ਰੂਮ ਦੇਸ ਦੀ। ਕੁਲਾਹ=ਟੋਪੀ।
ਦਰਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਚਮਕਣ ਵਾਲਾ। ਏ=ਵਾਂਗੂ। ਸ਼ਮਸੋ=ਸੂਰਜ। ਬਰਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ। ਮਾਹ=ਚੰਦਮਾ।

ਅਰਥ—ਹੂਮੀ ਟੋਪੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ । ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਚਮਕਣ ਵਾਲਾ ਉਸਦਾ ਤੇਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਗੂ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸੀ । ੪।

ਯਕੇ ਰੋਜ਼ ਰੋਸ਼ਨ ਬਰਾਮਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ॥

ਹਮਰ ਯੂਜ਼ ਅਜ਼ ਬਾਜ਼ ਬਹਰੀ ਹਜ਼ਾਰ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ ਰੋਜ਼=ਇਕ ਦਿਨ । ਰੋਸ਼ਨ=ਚਾਨਣ ਹੁੰਦੇ । ਰੋਜ਼ ਰੋਸ਼ਨ=ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਨਾਲ । ਬਰਾਮਦ=ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ । ਹਮਰ=ਸਾਰੇ । ਯੂਜ਼=ਚਿਤਰਾ । ਅਜ਼=ਆਦਿਕ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ । ਚਿੱਤ੍ਰਾ, ਬਾਜ਼ ਤੇ ਬਹਿਰੀ ਆਦਿਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰ ਲਏ । ੫।

ਬ ਪਹਨ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਬ ਨਖਚੀਰ ਗਾਹ ॥

ਬਿਜ਼ਦ ਗੋਰ ਆਹੂ ਬਸੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਪਹਨ=ਉਜਾੜ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਨਖਚੀਰ ਗਾਹ=ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਾਹ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੇ । ਗੋਰ=ਗੋਰਖਰ, ਰੋੜ । ਆਹੂ=ਹਰਨ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤ । ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜਾ ।

ਅਰਥ—ਉਜਾੜ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਾਹ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ । ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੋੜ, ਹਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਮਾਰ ਗਏ । ੬।

ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹਿ ਮਗਰਬ ਦਰ ਆਮਦ ਦਲੇਰ ॥

ਚੋ ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹੋ ਚੁ ਗੁਰਰਿੰਦਹ ਸ਼ੇਰ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹਿ=ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਜਾ । ਮਗਰਬ=ਲਹਿੰਦਾ, ਪੱਛਮ । ਦਰ ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਚੋ=ਵਾਂਗੂੰ । ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਮਾਹੋ=ਚੰਦਰਮਾ । ਗੁਰਰਿੰਦਹ=ਗਰਜਨਾ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਹੋਰ ਪੱਛਮ ਦਾ ਦਲੇਰ ਰਾਜਾ ਆਇਆ । ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਗੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂ ਗਰਜਨ ਵਾਲਾ ਸੀ । ੭।

ਦੋ ਸ਼ਾਹ ਦਰਾਮਦ ਬ ਯਕ ਜਾਇ ਸਖਤ ॥

ਕਿਰਾ ਤੇਗ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ ਨੇਕ ਬਖਤ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੋ ਸ਼ਾਹ=ਦੋ ਰਾਜੇ । ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ । ਸਖਤ=ਤੰਗ, ਔਖੀ, ਕਠੋਰ । ਕਿਰਾ=ਕਿਸ ਨੂੰ । ਯਾਰੀ=ਸਹਾਇਤਾ, ਮਦਦ । ਦਿਹਦ=ਦੇਵੇਗੀ । ਨੇਕ ਬਖਤ=ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਦੋਵੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਕ ਤੰਗ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਆ ਗਏ । ਕਿਸ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇਗੀ ? । ੮।

ਕਿਰਾ ਰੋਜ਼ ਇਕਬਾਲ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ ॥

ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਕਿਰਾ ਕਾਮਗਾਰੀ ਦਿਹਦ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿਰਾ=ਕਿਸ ਦਾ । ਰੋਜ਼=ਦਿਨ । ਇਕਬਾਲ=ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ, ਵਾਧਾ । ਯਾਰੀ=ਸਹਾਇਤਾ, ਮਦਦ । ਯਜ਼ਦਾਂ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ । ਕਾਮਗਾਰੀ=ਜਿੱਤ, ਫਤਹ । ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦਾ ।

ਅਰਥ—ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਾ ਦਿਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ? ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਤਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।੯।

ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਬਰਾਮਦ ਦੋ ਸ਼ਾਹਿ ਦਲੇਰ ॥

ਕਿ ਬਰ ਆਹੂ ਏ ਯਕ ਬਰਾਮਦ ਦੋ ਸ਼ੇਰ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜੁੰਬਸ਼=ਦਿਲ ਦਾ ਜੋਸ਼, ਗੁਸੇ ਦਾ ਵੇਗ । ਆਹੂ=ਹਰਨ । ਬਰਾਮਦ=ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ ।

ਅਰਥ—ਦੋਵੇਂ ਬਹਾਦਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ । ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਹਰਨ ਉਤੇ ਦੋ ਸ਼ੇਰ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਪਏ ਹਨ ।੧੦।

ਬ ਗੁਰਗੀਦਨ ਆਮਦ ਦੋ ਅਬਰੇ ਸਿਯਾਹ ॥

ਸਨਾਨਿ ਬਿਅੰਦਾਖਤ ਨੇਜ਼ਾ ਚੋ ਕਾਹ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਰਗੀਦਨ=ਗਰਜਨ । ਆਮਦ=ਆਏ । ਅਬਰੇ=ਬੱਦਲ । ਸਿਯਾਹ=ਕਾਲਾ । ਸਨਾਨਿ=ਬਰਛੇ ਦਾ ਫਲ । ਬਿਅੰਦਾਖਤ=ਸੁਟਿਆ । ਕਾਹ=ਘਾਹ ।

ਅਰਥ—ਦੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦੇ ਆ ਗਏ । ਘਾਹ ਦੀਆਂ ਪੁਲੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਬਰਛੇ ਦੇ ਫਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਸੁਟੇ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ।੧੧।

ਚੁਨਾਂ ਤੀਰ ਬਾਰਾਨਿ ਪੱਰਰਾ ਸੁਦਹ ॥

ਜ਼ਮੀ ਆਸਮਾਂ ਪੁਰ ਜ਼ਿ ਕਰਗਸ਼ ਸੁਦਹ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾਂ=ਅਜੇਹੀ । ਬਾਰਾਨਿ=ਬਾਰਸ਼ । ਪੱਰਰਾ=ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ । ਸੁਦਹ=ਹੋਈ । ਜ਼ਮੀ=ਧਰਤੀ । ਆਸਮਾਂ=ਆਕਾਸ਼, ਅਸਮਾਨ । ਪੁਰ ਜ਼ਿ=ਭਰ ਗਿਆ । ਕਰਗਸ਼=ਗਿਰਝਾਂ ।

ਅਰਥ—ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਗਿਰਝਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ।੧੨।

ਚਕਾ ਚੱਕ ਬਰਖਾਸਤ ਨੌਕਿ ਸਨਾਂ ॥

ਯਕੇ ਰੁਸਤਖੇਜ਼ ਅਜ਼ ਬਰਾਮਦ ਜਹਾਂ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਕਾ ਚੱਕ=ਘਚਾ ਘੱਚ । ਬਰਖਾਸਤ=ਉਠੀ । ਨੌਕਿ ਸਨਾਂ=ਬਰਛੇ ਦੀ ਨੌਕ । ਹੁਸਤਖੇਜ਼=ਪਰਲੋ । ਬਰਾਮਦ=ਨਿਕਲੀ । ਜਹਾਂ=ਸੰਸਾਰ ।

ਅਰਥ—ਬਰਛਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨੌਕਾਂ ਨਾਲ ਘਚਾ ਘਚ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਠੀ । ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਲੋ ਜਿਹੀ ਆ ਗਈ । ੧੩। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੯]

ਚੋ ਸੂਰਿ ਸਰਾਫੀਲ ਦਮ ਮੇਜ਼ਦਹ ॥

ਕਿ ਰੋਜੇ ਕਿਆਮਤ ਬਹਮ ਮੇਜ਼ਦਹ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੋ=ਵਾਂਗੂੰ । ਸੂਰਿ=ਤੁਰੀ । ਸਰਾਫੀਲ=ਅਸ਼ਰਫਾਈਲ । (ਚਾਰ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਦਿਨ 'ਤੁਰੀ' ਵਜਾਏਗਾ ਤੇ ਮੁਰਦੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਖਲੋਣਗੇ) । ਦਮ=ਅਵਾਜ਼ । ਮੇਜ਼ਦਹ=ਮਾਰਦੇ ਹਨ । ਰੋਜੇ ਕਿਆਮਤ=ਪਰਲੋ ਦੇ ਦਿਨ । ਬਹਮ=ਆਪੋ ਵਿਚ । ਮੇਜ਼ਦਹ=ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਅਰਥ—ਅਸ਼ਰਫਾਈਲ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਤੁਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਹੀ ਪਰਲੋ ਦੇ ਦਿਨ, ਆਪੋ ਵਿਚ ਟਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਭਾਵ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਸੁਖ ਵਾਸਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ । ੧੪।

ਗੁਰਜਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਬ ਅਰਬੀ ਸਪਾਹ ॥

ਬਗਾਲਿਬ ਦਰਾਮਦ ਹਮਾਂ ਗਰਬ ਸ਼ਾਹ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਰਜਸ਼=ਭਾਂਜ । ਦਰਾਮਦ=ਆ ਗਈ । ਅਰਬੀ=ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੀ । ਸਪਾਹ=ਫੌਜ । ਬਗਾਲਿਬ=ਪ੍ਰਬਲ, ਜਿੱਤ ਲਈ । ਗਰਬ=ਮਗਰਬ, ਪੱਛਮ ।

ਅਰਥ—ਅੰਤ ਅਰਬ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ । ਪੱਛਮ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਿੱਤ ਗਿਆ । ੧੫।

ਕਿ ਤਨਹਾ ਬਿਆਂਦ ਅਸਤ ਸ਼ਾਹਿ ਅਰਬ ॥

ਬ ਵਕਤਿ ਚੋ ਪੇਸ਼ੀਨ ਸ਼ਮਸ ਚੂੰ ਗਰਬ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਨਹਾ=ਇਕੋ ਇਕ, ਇਕੱਲਾ । ਬਿਆਂਦ=ਹੋ ਗਿਆ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਸ਼ਾਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਚੋ=ਜਦ । ਪੇਸ਼ੀਨ=ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ, ਸੰਧਯਾ । ਸ਼ਮਸ=ਸੂਰਜ । ਗਰਬ=ਛਿਪ ਗਿਆ ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਅਰਬ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਜਦ ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੂਰਜ ਛਿਪ ਗਿਆ । ੧੬।

ਚੋ ਤਾਬਸ ਨ ਮਾਨਦ ਸ਼ਵਦ ਦਸਤਗੀਰ ॥

ਚੋ ਦੁਜ਼ਦੇ ਸ਼ਵਦ ਵਕਤਿ ਸ਼ਬ ਰਾ ਅਸੀਰ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੋ=ਜਦ । ਤਾਬ=ਗਰਮੀ, ਤਾਕਤ । ਸ਼=ਉਸ । ਨ ਮਾਨਦ=ਨਾ ਰਹੀ । ਸ਼ਵਦ=ਹੋ ਗਿਆ । ਦਸਤਗੀਰ=ਕੈਦੀ । ਦੁਜ਼ਦੇ=ਚੋਰ । ਸ਼ਵਦ=ਹੋਵੇ । ਸ਼ਬ=ਰਾਤ । ਅਸੀਰ=ਕੈਦੀ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕੈਦੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਭੱਜਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਤਦ ਉਹ ਕੈਦੀ ਹੋ ਗਿਆ। ੧੭।

ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਬੁਰਦੰਦ ਸ਼ਾਹ ਨਿਜ਼ਦਿ ਸ਼ਾਹ ॥

ਚੁ ਮਾਹ ਅਫਗਨੋ ਹਮਚੋ ਬੁਰਦੰਦ ਮਾਹ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਬੁਰਦੰਦ=ਲੈ ਗਏ। ਨਿਜ਼ਦਿ=ਨੇੜੇ, ਕੋਲ। ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਚੁ=ਜਿਵੇਂ। ਮਾਹ ਅਫਗਨੋ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਡੇਗਨ ਵਾਲਾ। ਬੁਰਦੰਦ=ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਹ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਹੂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੮।

ਬਖ਼ਾਨਹ ਖਬਰ ਆਮਦਹ ਸ਼ਾਹ ਬਸਤ ॥

ਹਮਹ ਕਾਰ ਦੁਜ਼ਦੀ ਵ ਮਰਦੀ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿੱਚ। ਖਾਨਹ=ਘਰ। ਆਮਦਹ=ਆ ਗਈ। ਬਸਤ=ਫੜਿਆ ਗਿਆ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਕਾਰ=ਕੰਮ, ਤਰੀਕੇ। ਦੁਜ਼ਦੀ=ਚੋਰੀ। ਵ=ਅਤੇ। ਮਰਦੀ=ਬਹਾਦਰੀ। ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ=ਲੰਘ ਗਏ।

ਅਰਥ—ਘਰ ਵਿਚ ਖਬਰ ਆ ਗਈ (ਕਿ) ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੋਰੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ੧੯।

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਮਜਲਿਸ ਜ਼ ਦਾਨਾਇ ਦਿਲ ॥

ਸੁਖਨ ਰਾਂਦ ਪਿਨਹਾਂ ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ਹ ਖ਼ਜ਼ਲ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠੇ। ਮਜਲਿਸ=ਸਭਾ। ਦਾਨਾਇ ਦਿਲ=ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ, ਬੁਧੀਮਾਨ। ਸੁਖਨ=ਗੱਲ। ਰਾਂਦ=ਚਲਾਈ। ਪਿਨਹਾਂ=ਗੁਪਤ, ਲਾ-ਪਤਾ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ। ਖ਼ਜ਼ਲ=ਲੱਜਾਵਾਨ।

ਅਰਥ—ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਬਣਾ ਕੇ ਜੁੜ ਬੈਠੇ ਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਲਾ-ਪਤਾ ਹੋਏ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲਾਈ ਭਾਵ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੈਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ੨੦।

ਚੋ ਬਿਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਖਬਰ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ॥

ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਜੁਸਤੰਦ ਤੀਰ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੋ=ਜਦੋਂ। ਬਿਸ਼ੁਨੀਦ=ਸੁਣੀ। ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ। ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ=ਤਲਵਾਰ। ਜੁਸਤੰਦ=ਲੜ ਲਏ।

ਅਰਥ—ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਤੇ ਤੀਰ ਲੜ ਲਏ। ੨੧।

ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ ਜ਼ਰ ਬਫ਼ਤ ਰੂਮੀ ਕਬਾਇ ॥

ਬਜ਼ੀਂ ਬਰ ਨਸ਼ਸਤੋ ਬਿਆਮਦ ਬਜਾਇ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ=ਪਹਿਣ ਲਈ । ਜ਼ਰ ਬਫ਼ਤ=ਸੁਨਹਿਰੀ । ਰੂਮੀ ਕਬਾਇ=ਰੂਮ ਦੇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ । ਕਬਾਇ=ਚੋਗਾ । ਬ-ਜ਼ੀਂ=ਜ਼ੀਨ, ਕਾਠੀ । ਬਰ=ਉਪਰ । ਨਸ਼ਸਤੋ=ਬੈਠੀ । ਬਿਆਮਦ=ਆਈ । ਬ-ਜਾਇ=ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਰੂਮ ਦੇਸ ਦੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਣ ਲਈ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਆ ਗਈ । ੨੨।

ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ ਸੂਏ ਸ਼ਾਹਿ ਮਗਰਿਬ ਚੋ ਬਾਦ ॥

ਕਮਾਨੇ ਕਿਯਾਨੀ ਬਤਰਕਸ਼ ਨਿਹਾਦ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ=ਤੁਰ ਪਈ । ਸੂਏ=ਵੱਲ । ਸ਼ਾਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਮਗਰਿਬ=ਲਹਿੰਦਾ ਦੇਸ । ਬਾਦ=ਹਵਾ । ਕਮਾਨੇ=ਕਮਾਨ । ਤਰਕਸ਼=ਭੱਥਾ । ਨਿਹਾਦ=ਰੱਖਿਆ ।

ਅਰਥ—ਪੱਛਮ ਦੇਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲ ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰ ਪਈ । ‘ਕੈਅ’ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਾਲੀ ਕਮਾਨ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੱਥਾ ਪਿੱਠ ਉਤੇ ਰੱਖਿਆ । ੨੩।

ਬਪੇਸ਼ੇ ਸ਼ਾਹਿ ਮਗਰਬਿ ਆਮਦ ਦਲੇਰ ॥

ਚੁ ਗੁਰਰਿੰਦਾ ਅਬਰੋ ਚੋ ਦਰਰਿੰਦਹ ਸ਼ੇਰ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਪੇਸ਼ੇ=ਸਾਹਮਣੇ । ਆਮਦ=ਆ ਗਈ । ਗੁਰਰਿੰਦਾ=ਗਰਜਨ ਵਾਲਾ । ਅਬਰੋ=ਬੱਦਲ । ਚੋ=ਵਾਂਗੂੰ । ਦਰਰਿੰਦਹ=ਵੱਢ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਪੱਛਮ ਦੇਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਾਹਮਣੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਆ ਗਈ । ਗਰਜਨ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ ਤੇ ਵੱਢ ਖਾਣੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ । ੨੪।

ਦੁਆ ਕਰਦ ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹਿ ਆਜ਼ਾਦ ਬਖ਼ਤ ॥

ਸਜ਼ਾਵਾਰਿ ਦੈਹੀਮ ਓ ਸ਼ਾਯਾਨਿ ਤਖ਼ਤ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਆ ਕਰਦ=ਸਲਾਮੀ ਕੀਤੀ । ਆਜ਼ਾਦ ਬਖ਼ਤ=ਉੱਤਮ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ । ਸਜ਼ਾਵਾਰਿ=ਯੋਗ, ਲਾਇਕ । ਦੈਹੀਮ=ਛਤ੍ਰ । ਸ਼ਾਯਾਨਿ=ਯੋਗ ।

ਅਰਥ—ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਲਾਮੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੋ ਉੱਤਮ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! (ਤੂੰ) ਛਤ੍ਰ-ਚੌਰ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈਂ । ੨੫।

ਮਰਾ ਕਾਹੀਆਂ ਆਮਦ ਅਜ਼ ਬਹਰਿ ਕਾਹ ॥

ਦੋ ਸਿਹ ਸਦ ਸਵਾਰੋ ਯਕ ਅਜ਼ ਸ਼ਕਲਿ ਸ਼ਾਹ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਰਾ=ਮੇਰੇ। ਕਾਹੀਆਂ=ਘਾਹੀ। ਆਮਦ=ਆਏ। ਅਜ਼ ਬਹਰਿ=ਵਾਸਤੇ। ਕਾਹ=ਘਾਹ।
ਦੋ ਸਿਹ ਸਦ=ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੌ। ਸ਼ਕਲਿ ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਕਲ।

ਅਰਥ—ਮੇਰੇ ਘਾਹੀ ਘਾਹ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਸਨ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੌ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ,
ਇਕ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਰਗੀ ਹੈ। ੨੬।

ਕਿ ਬਿਹਤਰ ਹਮਾਂ ਅਸਤ ਆਂ ਰਾ ਬਿਦਿਹ ॥

ਵਗਰਨਹ ਖੁਦਸ਼ ਮੌਤ ਬਰ ਸਰ ਬਿਨਿਹ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਬਿਹਤਰ=ਚੰਗਾ। ਹਮਾਂ=ਉਹੀ। ਅਸਤ=ਹੈ। ਆਂ ਰਾ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਬਿਦਿਹ=
ਮੌੜ ਦਿਓ। ਵਗਰਨਹ=ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਖੁਦਸ਼=ਆਪਣੀ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਸਰ=ਸਿਰ। ਬਿਨਿਹ=ਵੇਖੋ, ਰਖੋ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌੜ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਏਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਸਿਰ ਉਤੇ ਵੇਖ ਲਵੋ। ੨੭।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਜ਼ ਮਨ ਸ਼ਾਹ ਗਰ ਈਂ ਸੁਖਨ ॥

ਹਮਾਨਾ ਤੁਰਾ ਬੇਖ ਬਰਕੰਦ ਬੁਨ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ ਈਂ=ਸੁਣ ਲਈ। ਜ਼ ਮਨ=ਮੈਥੋਂ। ਗਰ=ਜੇਕਰ। ਈਂ ਸੁਖਨ=ਇਹ ਗੱਲ।
ਹਮਾਨਾ=ਸਚਮੁਚ। ਤੁਰਾ ਬੇਖ=ਤੇਰੀ ਜੜ੍ਹ। ਬਰਕੰਦ=ਪੁਟ ਸੁਟੇਗਾ। ਬੁਨ=ਮੂਲ, ਮੁਢ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ। ਤਾਂ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਤੇਰੀ ਜੜ੍ਹ
ਮੁਢ ਤੋਂ ਪੁਟ ਸੁਟੇਗਾ। ੨੮।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਸ਼ਾਹ ਫ਼ੌਲਾਦ ਤਨ ॥

ਬਿ ਲਰਜ਼ੀਦ ਬਰ ਖੁਦ ਚੋ ਬਰਗੇ ਸਮਨ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣਿਆ। ਈਂ ਸੁਖਨ=ਇਹ ਬਚਨ। ਫ਼ੌਲਾਦ=ਲੋਹਾ। ਤਨ=ਸਰੀਰ। ਬਿ
ਲਰਜ਼ੀਦ=ਕੰਬ ਗਿਆ। ਬਰ ਖੁਦ=ਆਪਣੇ ਆਪ। ਚੋ=ਵਾਂਗੂ। ਬਰਗੇ=ਪੱਤਾ। ਸਮਨ=ਚੰਬੇਲੀ।

ਅਰਥ—ਲੋਹੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ। ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਪਤੇ ਵਾਂਗੂ
ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਿਆ। ੨੯।

ਚੁਨਾ ਜੰਗ ਕਰਦੰਦ ਈਂ ਕਾਹੀਆਂ ॥

ਨ ਦਾਨਮ ਮਗਰ ਸ਼ਾਹ ਬਾਸ਼ਦ ਜਵਾਂ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹਾ। ਕਰਦੰਦ=ਕੀਤਾ ਹੈ। ਈਂ=ਇਨ੍ਹਾਂ। ਕਾਹੀਆਂ=ਘਾਹੀਆਂ। ਨ ਦਾਨਮ=
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮਗਰ=ਭਾਵੇਂ। ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਬਾਸ਼ਦ=ਹੋਵੇਗਾ। ਜਵਾਂ=ਸੂਰਬੀਰ।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਾਹੀਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸੂਰਬੀਰ ਹੋਵੇਗਾ। ੩੦।

ਨ ਦਾਨਮ ਮਗਰ ਸ਼ਾਹ ਹਸਤਸ਼ ਜਵਾਂ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਗੀਰਦ ਜ਼ਿ ਮਾਯੰਦਰਾਂ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨ ਦਾਨਮ=ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਕਸੇ=ਕੋਈ। ਮਗਰ=ਜੇਕਰ, ਭਾਵੇਂ। ਹਸਤਸ਼=ਹੈ। ਸ਼=ਉਹਨਾਂ। ਜਵਾਂ=ਯੋਧਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਬਗੀਰਦ=ਫੜ ਲਵੇ। ਜ਼ਿ=ਤੋਂ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਏਨਾ ਜਵਾਨ ਹੈ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਮਾਯੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਫੜ ਲਿਆਵੇ। ੩੧।

ਜ਼ਿ ਪੇਸ਼ੀਨਹ ਏ ਸ਼ਾਹ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਬਿਖਾਂਦ ॥

ਸੁਖਨਹਾਏ ਪੋਸ਼ੀਦਹ ਬਾ ਓ ਬਿਰਾਂਦ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੇਸ਼ੀਨਹ=ਸਾਹਮਣੇ। ਏ=ਦੇ। ਬਿਖਾਂਦ=ਬੁਲਾ ਲਏ। ਸੁਖਨਹਾਏ=ਗੱਲਾਂ। ਪੋਸ਼ੀਦਹ=ਗੁਪਤ, ਲੁਕਵੀਆਂ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਓ=ਉਹਨਾਂ। ਰਾਂਦ=ਤੋਰੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਗੁਪਤ ਗੱਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਤੋਰ ਦਿਤੀਆਂ। ੩੨।

ਤੁ ਦੀਦੀ ਚੁਨਾਂ ਕਾਹੀਆਂ ਜੰਗ ਕਰਦ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਮੁਲਕ ਯਜ਼ਦਾਂ ਬਰਾਵੁਰਦ ਗਰਦ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁ ਦੀਦੀ=ਤੁਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਚੁਨਾਂ=ਅਜਿਹਾ। ਕਾਹੀਆਂ=ਘਸਿਆਰਿਆਂ। ਕਰਦ=ਕੀਤਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਮੁਲਕਿ=ਦੇਸ ਦੀ। ਯਜ਼ਦਾਂ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ। ਬਰਾਵੁਰਦ=ਲੈ ਆਂਦਾ। ਗਰਦ=ਖਾਕ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਵਜ਼ੀਰੋ! ਤੁਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, (ਜੋ ਇਹਨਾਂ) ਘਾਹੀਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਖਾਕ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਭਾਵ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ੩੩।

ਮੁਬਾਦਾ ਕੁਨਦ ਤਾਖ਼ਤ ਬਰ ਮੁਲਕ ਸਖ਼ਤ ॥

ਦਿਹਮ ਕਾਹੀਆਂ ਰਾ ਅਜ਼ਾਂ ਨੇਕ ਬਖ਼ਤ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਬਾਦਾ=ਰੱਬ ਨਾ। ਕੁਨਦ=ਕਰੇ। ਤਾਖ਼ਤ=ਚੜ੍ਹਾਈ। ਬਰ ਮੁਲਕ=ਦੇਸ ਉਤੇ। ਸਖ਼ਤ=ਤੰਗ। ਦਿਹਮ=ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ। ਰਾ=ਨੂੰ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਨੂੰ। ਨੇਕ ਬਖ਼ਤ=ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ, ਜੇਕਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਦੇਸ ਉਤੇ ਤੰਗੀ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਘਾਹੀ ਮੋੜ ਦੇਵਾਂ। ੩੪।

ਹਮਾਂ ਸ਼ਾਹ ਮਹਬੂਬੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਖੁਾਂਦ ॥

ਹਵਾਲਹ ਨਮੂਦਸ ਕਿ ਓ ਰਾ ਨਿਸ਼ਾਂਦ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਾਂ=ਤੁਰੰਤ, ਝੱਟ ਪਟ। ਮਹਬੂਬੀਆਂ=ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਇਆਂ। ਪੇਸ਼=ਕੋਲ। ਖੁਾਂਦ=ਬੁਲਾਇਆ। ਹਵਾਲਹ=ਸੌਂਪਣਾ। ਨਮੂਦ=ਕੀਤੇ। ਸ਼=ਉਸ। ਕਿ=ਜੋ ਅਤੇ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਨਿਸ਼ਾਂਦ=ਬਿਠਾਇਆ।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆਂ (ਘਾਹੀਆਂ) ਨੂੰ ਝੱਟ ਪਟ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ੩੫।

ਤੋ ਆਜ਼ਾਦ ਗਸ਼ਤੀ ਅਜ਼ੀਂ ਸਹਿਲ ਚੀਜ਼ ॥

ਬਿਗੀਰ ਐ ਬਰਾਦਰ ਤੁ ਅਜ਼ ਜਾਂ ਅਜ਼ੀਜ਼ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੋ=ਤੂੰ। ਆਜ਼ਾਦ=ਵਿਹਲਾ। ਗਸ਼ਤੀ=ਹੋ ਗਿਆ। ਅਜ਼ੀਂ=ਇਸ ਤੋਂ। ਸਹਿਲ=ਸੁਖੱਲਾ, ਸੌਖਾ, ਸਹਿਜੇ ਹੀ। ਚੀਜ਼=ਕੰਮ। ਬਿਗੀਰ=ਫੜ। ਐ=ਹੋ। ਬਰਾਦਰ=ਭਰਾ, ਭਾਈ। ਅਜ਼=ਨਾਲੋਂ। ਜਾਂ=ਜਾਨ। ਅਜ਼ੀਜ਼=ਪਿਆਰਾ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ, ਤੂੰ (ਮੈਨੂੰ) ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ ਹੈਂ। ੩੬।

ਜ਼ਨੇ ਪੇਚ ਦਸਤਾਰ ਰਸਤਾਰ ਰਾ ਤਾਬ ਦਾਦ ॥

ਦਿਗਰ ਦਸਤ ਬਰ ਮੁਸ਼ਤਿ ਤੇਗਸ਼ ਨਿਹਾਦ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜ਼ਨੇ=ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ। ਪੇਚ=ਪੱਗ ਦੇ ਲਪੇਟ। ਦਸਤਾਰ=ਪੱਗ। ਰਾ=ਨੂੰ। ਤਾਬ ਦਾਦ=ਸਵਾਰ ਲਿਆ। ਦਿਗਰ=ਦੂਜਾ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਮੁਸ਼ਤਿ=ਮੁਠੀ, ਕਬਜ਼ਾ। ਤੇਗ਼=ਤਲਵਾਰ। ਸ਼=ਉਸ। ਨਿਹਾਦ=ਰਖਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ (ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ) ਪੱਗ ਦੇ ਪੇਚ ਨੂੰ ਘੁਟ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਭਾਵ ਸਵਾਰ ਲਿਆ। ਦੂਜਾ ਹੱਥ ਉਸ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮੁਠ ਉਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ੩੭। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੦]

ਬਿਜ਼ਦ ਤਾਜ਼ੀਆਨਹ ਬ ਹਰ ਚਾਰ ਚਾਰ ॥

ਵ ਗੁਫਤਹ ਕਿ ਐ ਬੇਖਬਰ ਬੇਮੁਹਾਰ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੇ। ਤਾਜ਼ੀਆਨਹ=ਚਾਬਕ। ਬ ਹਰ=ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ। ਵ=ਅਤੇ। ਗੁਫਤਹ=ਕਿਹਾ। ਬੇ ਖਬਰ=ਬਿਨ ਪਤਾ, ਲਾ-ਪਤਾ।

ਅਰਥ—ਚਾਰ ਚਾਰ ਕੋਰੜੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਬੇ-ਅਕਲੋ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ? ੩੮।

ਕਿ ਆਮਦ ਦਰੀਂ ਜਾ ਵਜ਼ਾਂ ਕਾਹ ਨੇਸਤ ॥

ਕਿ ਏਜ਼ਦ ਗਵਾਰ ਅਸਤ ਯਜ਼ਦਾਂ ਯਕੇਸਤ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਮਦ=ਆਏ । ਦਰੀਂ ਜਾ=ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ । ਵਜ਼ਾਂ=ਉਥੇ । ਕਾਹ=ਘਾਹ । ਨੇਸਤ=ਨਹੀਂ ਹੈ । ਏਜ਼ਦ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਯਜ਼ਦਾਂ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ । ਯਕੇਸਤ=ਇਕ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਥਾਂ ਆਏ ਹੋ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਘਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕ ਹੈ । ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੇਰਾ ਗਵਾਹ ਹੈ । ੩੯।

ਦਰੋਗੇ ਮਰਾ ਬਰ ਗਫੂਰੇ ਗਵਾਹ ਅਸਤ ॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਮਾਰਾ ਪਨਾਹਿ ਖੁਦਾ ਅਸਤ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰੋਗੇ=ਝੂਠ । ਬਰ=ਉਤੇ । ਗਫੂਰੇ=ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਬਿਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ । ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਪਨਾਹ=ਆਸਰਾ, ਓਟ । ਖੁਦਾ ਅਸਤ=ਖੁਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ—ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਓਟ ਤੇ ਆਸਰਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਗਵਾਹ ਹੈ । ੪੦।

ਰਿਹਾਈ ਦਿਹਦ ਖੁਦ ਖੁਦਾਵੰਦਿ ਤਖ਼ਤ ॥

ਬਿਦਾ ਗਸ਼ਤ ਜਾਂ ਮੰਜ਼ਲੇ ਜਾਇ ਸਖ਼ਤ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਿਹਾਈ=ਛੁਟਕਾਰਾ । ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦੀ ਹੈ । ਖੁਦ=ਆਪਣੇ । ਖੁਦਾਵੰਦ=ਮਾਲਕ । ਤਖ਼ਤ=ਰਾਜਗੱਦੀ । ਬਿਦਾ=ਵਿਦੈਗੀ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋਈ । ਜਾਂ ਮੰਜ਼ਲੇ=ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ । ਜਾਇ=ਸਖ਼ਤ=ਕਠੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ।

ਅਰਥ—ਰਾਜਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾ ਦਿਤਾ । ਫਿਰ ਉਸ ਔਖੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਈ । ੪੧।

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਪਾਨ ॥

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੁਰੂਰ ਅਸਤ ਜਾਹਿਰ ਜਹਾਨ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦਿਹ=ਦੇਹੋ । ਸਾਕੀਆ=ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਸਾਗਰੇ=ਪਿਆਲਾ, ਕਟੋਰਾ । ਸਬਜ਼ ਪਾਨ=ਹਰਾ ਰੰਗ । ਸ਼ੁਰੂਰ=ਸਮਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਜਾਹਿਰ=ਪ੍ਰਸਿੱਧ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ । ਜੋ ਮਾਲਕ ਸਮਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ । ੪੨।

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆ ਜਾਮ ਫੀਰੋਜ਼ਹ ਰੰਗ ॥

ਕਿ ਦਰ ਵਕਤਿ ਸਬ ਚੁੰ ਖੁਸ਼ੇ ਰੋਜ਼ੇ ਜੰਗ ॥੪੩॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਾਮ=ਪਿਆਲਾ । ਫੀਰੋਜ਼ਹ=ਨੀਮ ਸਬਜ਼ । ਸ਼ਬ=ਰਾਤ । ਖੁਸ਼ੇ=ਆਨੰਦ । ਰੋਜ਼ੇ=ਦਿਨ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਫੀਰੋਜ਼ੀ ਰੰਗ ਦਾ ਭਾਵ ਹਰੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪਿਆਲਾ ਦਿਓ । ਜੋ ਰਾਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਤੇ ਜੁਧ ਦੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੪੩।੬।

ਛੇਵੀਂ ਹਿਕਾਯਤ (ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ ।

ਹਿਕਾਯਤ ਸਤਵੀਂ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥

ਕਿ ਜਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ ਅਸਤ ਸਾਹਿਬ ਦਿਯਾਰ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਦਾਵੰਦ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ । ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਬਖਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ=ਅਣਗਿਣਤ । ਕਿ=ਜੋ । ਜਾਹਿਰ=ਪ੍ਰਗਟ । ਜ਼ਹੂਰ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ । ਦਿਯਾਰ=ਦੇਸ ।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਣਗਿਣਤ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ । ੧।

ਤਬੀਅਤ ਬਹਾਲ ਅਸਤ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ॥

ਚਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲੋ ਫਜ਼ੀਲਤ ਕਮਾਲ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਬੀਅਤ=ਚਿੱਤ, ਹਾਲਾਤ । ਬਹਾਲ=ਟਿਕਾਣੇ ਉਤੇ । ਹੁਸਨਲ=ਸਰੂਪ । ਜਮਾਲ=ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ । ਫਜ਼ੀਲਤ=ਅਕਲ, ਬੁਧੀ । ਕਮਾਲ=ਬੇਹਦ ਸੰਪੂਰਨ ।

ਅਰਥ—ਚਿੱਤ ਟਿਕਾਣੇ ਉਤੇ, ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਦਾ ਜਲਵਾ ਰੱਸ਼ਨ ਹੈ । ਜੋ ਸਰੂਪ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਕਲ ਪੂਰਨ ਹੈ । ੨।

ਕਿ ਅਸਫੰਦ ਯਾਰ ਅਜ਼ ਜਹਾਂ ਰਖਤ ਬੁਰਦ ॥

ਨਸਬ ਨਾਮਹ ਏ ਖੁਦ ਬ ਬਹਮਨ ਸਪੁਰਦ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜਦੋਂ । ਅਜ਼=ਤੋਂ । ਜਹਾਂ=ਜਹਾਨ । ਰਖਤ=ਸਾਜ ਸਾਮਾਨ । ਬੁਰਦ=ਲੈ ਗਿਆ । ਨਸਬ ਨਾਮਹ=ਰਾਜ ਗੱਦੀ । ਖੁਦ=ਆਪ । ਸਪੁਰਦ=ਸੌਂਪਣਾ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਅਸਫੰਦ ਯਾਰ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਸਾਜੋ-ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਗਿਆ ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਗੱਦੀ 'ਬਹਮਨ' ਨਾਮੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਗਿਆ । ੩।

ਅਜਾਂ ਦੁਖਤਰੇ ਹਮਚੁ ਪਰ ਹੁਮਾਇ ॥

ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲਸਤ ਦੌਲਤ ਫਿਜ਼ਾਇ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜਾਂ=ਉਸ ਦੀ। ਦੁਖਤਰੇ=ਲੜਕੀ। ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਪਰ=ਖੰਡ। ਹੁਮਾਇ=ਹੁਮਾਊ ਪੰਛੀ। ਜਮਾਲਸਤ=ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਹੈ। ਫਿਜ਼ਾਇ=ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਬਹਮਨ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ, ਹੁਮਾਊ ਪੰਛੀ ਦੇ ਖੰਡ ਵਰਗੀ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਤੇ ਵਡੇ ਉੱਤਮ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਵਾਲੀ ਸੀ। ੪।

ਚੁ ਬਹਮਨ ਸੁਦੋ ਜੀਂ ਜਹਾਂ ਬੁਰਦ ਰਖਤ ॥

ਬ ਦੁਖਤਰ ਸਪੁਰਦੰਦ ਆਂ ਤਾਜ ਤਖਤ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦੋਂ। ਸੁਦੋ=ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜੀਂ=ਇਸ। ਜਹਾਂ=ਜਹਾਨ। ਬੁਰਦ ਰਖਤ=ਸਾਜ-ਸਾਮਾਨ। ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ। ਸਪੁਰਦੰਦ=ਦੇ ਦਿਤਾ। ਤਾਜ ਤਖਤ=ਰਾਜ ਗੱਦੀ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ 'ਬਹਮਨ' ਵੀ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਸਾਜ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ। ੫।

ਨਸ਼ਸਤੰਦ ਬਰ ਤਖਤ ਰੂਮੀ ਹੁਮਾਇ ॥

ਕਿ ਬੁਸਤਾਂ ਬਹਾਰ ਅਸਤ ਸੂਰਤ ਫਿਜ਼ਾਇ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠੀ। ਬਰ=ਉਤੇ। ਤਖਤ=ਰਾਜ-ਗੱਦੀ। ਰੂਮੀ=ਰੂਮ ਦੀ। ਹੁਮਾਇ=ਹੁਮਾ ਪੰਛੀ ਵਰਗੀ। ਬੁਸਤਾਂ=ਬਾਗ। ਬਹਾਰ=ਬਸੰਤ ਰੁਤ। ਸੂਰਤ=ਸਰੂਪ। ਫਿਜ਼ਾਇ=ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਹੁਮਾਊ ਪੰਛੀ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਭਾਵ ਮਨ-ਬਾਛਤ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰੂਮ ਦੀ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬੈਠੀ ਜੋ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ੬।

ਚੁ ਬਿਗੁਜ਼ਸਤ ਬਰ ਵੈ ਜ਼ ਦਹ ਸਾਲ ਚਾਰ ॥

ਕਿ ਪੈਦਾ ਸੁਦਹ ਸਬਜ਼ਹ ਏ ਨੌ ਬਹਾਰ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ। ਬਿਗੁਜ਼ਸਤ=ਬੀਤੇ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਵੈ=ਉਸ ਨੂੰ। ਦਹ=ਦਸ। ਪੈਦਾ ਸੁਦਹ=ਉਗ ਪਈ। ਸਬਜ਼ਹ=ਹਰਿਆਵਲ। ਨੌ ਬਹਾਰ=ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜਰ ਗਏ ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਭਾਵ ਜਵਾਨੀ ਆ ਗਈ। ੭।

ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ ਬ ਨੌਬਤ ਰਸੀਦ ॥

ਚੁ ਬੁਸਤਾਂ ਗੁਲੇ ਸੁਰਖ ਬੇਹੂੰ ਕਸੀਦ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ=ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਬਹਾਰ। ਨੌਬਤ=ਹਾਲਤ। ਰਸੀਦ=ਪੁਜ ਗਈ। ਬੁਸਤਾਂ=ਬਗੀਚੀ। ਗੁਲੇ ਸੁਰਖ=ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁਲ। ਬੇਹੂੰ=ਬਾਹਰ। ਕਸ਼ੀਦ=ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਪੁਜ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਬਗੀਚੀ ਅੰਦਰ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁਲ ਖਿੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ੮।

ਬ ਹੁਸਨ ਆਮਦ ਸ਼ ਤੂਤੀਏ ਨੌ ਬਹਾਰ ॥

ਚੁ ਮਾਹਿ ਕਿ ਬਰ ਖੁਦ ਕੁਨਦ ਨੌ ਬਹਾਰ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਹੁਸਨ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ। ਆਮਦ=ਆਈ। ਸ਼=ਉਸ। ਤੂਤੀਏ=ਤੋਤੀ। ਨੌ ਬਹਾਰ=ਨਵਾਂ ਜੋਬਨ। ਚੁ=ਜਿਵੇਂ। ਮਾਹਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਬਰ ਖੁਦ=ਆਪਣੇ ਉਤੇ। ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ। ਨੌ ਬਹਾਰ=ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਹੁਸਨ (ਸੁੰਦਰਤਾ) ਰੂਪ ਤੋਤੀ ਲਈ (ਜੁਆਨੀ ਰੂਪ) ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਆ ਗਈ। (ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਇਉਂ ਹੋ ਗਿਆ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਨਵੀਂ ਬਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੯।

ਮਿਜ਼ਾਜਸ਼ ਜ਼ ਤਿਫਲੀ ਬਿਹੂੰ ਦਰ ਰਸੀਦ ॥

ਜਵਾਨੀ ਜ਼ਿ ਆਗਾਜ਼ ਬਰ ਵੈ ਕਸ਼ੀਦ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਿਜ਼ਾਜ਼=ਸੁਭਾਉ। ਸ਼=ਉਸ। ਜ਼=ਤੋਂ। ਤਿਫਲੀ=ਅੰਵਾਣਪੁਣਾ। ਬਿਹੂੰ=ਬਾਹਰ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਰਸੀਦ=ਪੁਜ ਗਿਆ। ਆਗਾਜ਼=ਮੁਢ, ਆਰੰਭ। ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਉਤੇ। ਕਸ਼ੀਦ=ਖਿਚਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚੋਂ ਅੰਵਾਣ ਪੁਣਾ ਬਾਹਰ ਪੁਜ ਗਿਆ। ਉਸ ਉਤੇ ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਮੁਢ ਦਾ (ਨਿਸ਼ਾਨ) ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ। ੧੦।

ਬਿਦਾ ਸ਼ੁਦ ਅਜ਼ੋ ਹਾਲਿ ਤਿਫਲੀ ਮਿਜ਼ਾਜ ॥

ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ ਦਰਾਮਦ ਬ ਬਾਜ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦਾ ਸ਼ੁਦ=ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਤੋਂ। ਹਾਲਿ=ਢੰਗ, ਤਰੀਕਾ। ਤਿਫਲੀ=ਬਾਲਪੁਣੇ। ਮਿਜ਼ਾਜ਼=ਸੁਭਾਉ। ਬਹਾਰੇ=ਮੌਸਮ। ਬਾਜ=ਫੇਰ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਬਾਲਪੁਣੇ ਦਾ ਢੰਗ ਤੇ ਸੁਭਾਵ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਆ ਗਿਆ। ੧੧।

ਕਿ ਬਿਨਸ਼ਸਤ ਬਰ ਤਖਤਿ ਸ਼ਾਹਨਸ਼ਹੀ ॥

ਬ ਕਲਮ ਅੰਦਰ ਆਵੇਖਤ ਕਾਗਜ਼ ਮਹੀ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜਦੋਂ। ਬਿਨਸ਼ਸਤ=ਬੈਠੀ। ਬਰ ਤਖਤਿ=ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਉਤੇ। ਸ਼ਾਹਨਸ਼ਹੀ=ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ, ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ। ਆਵੇਖਤ=ਲਟਕਾਇਆ। ਮਹੀ=ਜਥੇਦਾਰੀ ਦਾ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਬੈਠੀ ਅਤੇ ਕਲਮ ਨਾਲ ਕਾਗਜ਼ ਉਤੇ ਲਿਖਣ ਲਗੀ, ਜੋ ਜਥੇਦਾਰੀ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਲਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ੧੨।

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਬਚਹ ਗੌਹਰ ਨਿਗਾਰ ॥

ਕਿ ਬੁਰਦ ਅੰਦਰੁੰਨਸ਼ ਵਕਤਿ ਗੁਬਾਰ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ=ਨਿਗ੍ਹਾ ਕੀਤੀ, ਵੇਖਿਆ। ਬਰ=ਉਪਰ। ਗੌਹਰ ਨਿਗਾਰ=ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਪਾਰਖੂ, ਜੌਹਰੀ। ਬੁਰਦ=ਲੈ ਗਈ। ਗੁਬਾਰ=ਹਨੇਰਾ। ਬਚਹ=ਪੁਤਰ। ਸ਼=ਉਸ ਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਜੌਹਰੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਉਤੇ ਨਿਗ੍ਹਾਹ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਈ। ੧੩।

ਬਿਆਵੇਖਤ ਬਾ ਓ ਦੋ ਸਿਹ ਚਾਰ ਮਾਹ ॥

ਕਿ ਸ਼ਿਕਮਸ਼ ਫਿਰੋਮਾਂਦ ਅਜ਼ ਤੁਖਮਿ ਸ਼ਾਹ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਆਵੇਖਤ=ਫਸੀ ਰਹੀ, ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਚੀ ਮਿਚੀ ਰਹੀ। ਬਾ ਓ=ਉਸ ਨਾਲ। ਦੋ ਸਿਹ=ਦੋ ਤਿੰਨ। ਮਾਹ=ਮਹੀਨੇ। ਸ਼ਿਕਮ=ਢਿੱਡ, ਗਰਭ, ਹਮਲ। ਸ਼=ਉਸ ਨੂੰ। ਫਿਰੋਮਾਂਦ=ਹੋ ਗਿਆ, ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਤੁਖਮਿ=ਬੀਜ, ਬੀਰਜ। ਸ਼ਾਹ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ।

ਅਰਥ—ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਭਾਵ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਫਸੀ ਰਹੀ। ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਬੀਰਜ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ੧੪।

ਚੋ ਨਹਿ ਮਾਹ ਗਸ਼ਤਹ ਬ ਆਬਿਸਤਨੀ ॥

ਬਿ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਰਗੇ ਖੁਸ਼ਤਨੀ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੋ=ਜਦੋਂ। ਨਹਿ ਮਾਹ=ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ। ਗਸ਼ਤਹ=ਲੰਘ ਗਏ। ਆਬਿਸਤਨੀ=ਹਮਲ ਠਹਿਰਿਆ। ਬਿ=ਵਿਚ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼=ਫੜਕਣਾ, ਹਿਲਨਾ। ਰਗੇ=ਨਾੜੀ, ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਨਾੜੀ। ਖੁਸ਼ਤਨੀ=ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ। ਦਰਾਮਦ=ਆਈ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਗਰਭ ਠਹਿਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਲੰਘ ਗਏ। ਤਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਨਾੜੀ ਫੜਕਣ ਲਗ ਪਈ। ੧੫।

ਤਵੱਲੁਦ ਸੁਦਹ ਕੋਦਕੇ ਸ਼ੀਰ ਖਾਰ ॥

ਕਿ ਖੁਦ ਸ਼ਾਹੇ ਸ਼ਾਹ ਅਫਗਨੋ ਨਾਮਦਾਰ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਵੱਲੁਦ ਸੁਦਹ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਕੋਦਕੇ=ਲੜਕਾ, ਪੁੱਤ੍ਰ। ਸ਼ੀਰ ਖਾਰ=ਦੁਧ ਪੀਣ ਵਾਲਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਖੁਦ=ਆਪ। ਸ਼ਾਹੇ=ਰਾਜਾ। ਸ਼ਾਹ ਅਫਗਨ=ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਮਦਾਰ=ਪ੍ਰਗਟ, ਮਸ਼ਹੂਰ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਤੋਂ ਦੁਧ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਜੋ ਆਪ ਰਾਜਾ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ੧੬।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੧]

ਕਿ ਜ਼ਾਹਿਰ ਨ ਕਰਦੰਦ ਸਿਰਰੇ ਜਹਾਂ ॥

ਬ ਸੰਦੂਕ ਓ ਰਾ ਨਿਗਾਹ ਦਾਸ਼ਤ ਆਂ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਜ਼ਾਹਿਰ=ਪ੍ਰਗਟ । ਨ ਕਰਦੰਦ=ਨਾ ਕੀਤਾ । ਸਿਰਰੇ=ਉਹਦੇ ਭੇਦ । ਜਹਾਂ=ਜਹਾਨ, ਜਗਤ । ਬ=ਵਿਚ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਨਿਗਾਹ=ਨਜ਼ਰ । ਦਾਸ਼ਤ=ਰਖਿਆ । ਆਂ=ਉਸ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਭੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ (ਆਪਣੀ) ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ॥੧੭॥

ਜ਼ ਮੁਸ਼ਕੋ ਇਤਰ ਅੰਬਰ ਆਵੇਖਤੰਦ ॥

ਬਰੋ ਉਦ ਅਜ਼ ਜ਼ਅਫਰਾਂ ਰੇਖਤੰਦ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਸ਼ਕੋ=ਕਸਤੂਰੀ । ਇਤਰ=ਅਤਰ । ਅੰਬਰ=ਮੁਸ਼ਕੰਬਰ । ਉਦ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਲੱਕੜੀ । ਜ਼ਅਫਰਾਂ=ਕੇਸਰ । ਆਵੇਖਤੰਦ=ਲਪੇਟਿਆ । ਰੇਖਤੰਦ=ਛਿੜਕਿਆ ।

ਅਰਥ—ਕਸਤੂਰੀ, ਮੁਸ਼ਕੰਬਰ ਤੇ ਅਤਰ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਲੇਪ ਕੀਤਾ । ਉਸ ਉਪਰ ਕੇਸਰ ਘੋਲ ਕੇ ਡੋਲਿਆ ਤੇ ਧੂਪ ਵੀ ਧੁਖਾਇਆ ॥੧੮॥

ਬ ਦਸਤ ਅੰਦਰੂੰ ਦਾਸ਼ਤ ਓ ਰਾ ਅਕੀਕ ॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਸੰਦੂਕ ਦਰੀਆ ਅਮੀਕ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਸਤ=ਹੱਥ । ਅੰਦਰੂੰ=ਅੰਦਰ । ਦਾਸ਼ਤ=ਰੱਖ ਦਿਤਾ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਦੇ । ਅਕੀਕ=ਲਾਲ । ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਤਾ । ਦਰੀਆ=ਨਦੀ । ਅਮੀਕ=ਭੂੰਘੀ

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਇਕ ਲਾਲ ਭਾਵ ਕੀਮਤੀ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਦਿਤਾ । ਸੰਦੂਕ ਨੂੰ ਨਦੀ ਦੇ ਭੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਤਾ ॥੧੯॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਓ ਰਾ ਕੁਨਦ ਜਾਮਹ ਚਾਕ ॥

ਨਜ਼ਰ ਦਾਸ਼ਤ ਬਰ ਸ਼ੁਕਰਿ ਯਜ਼ਦਾਨਿ ਪਾਕ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਤਾ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਕੁਨਦ=ਕੀਤਾ । ਜਾਮਹ=ਕਪੜੇ । ਚਾਕ=ਲੀਰੋ ਲੀਰ । ਨਜ਼ਰ ਦਾਸ਼ਤ=ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ । ਸ਼ੁਕਰਿ=ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ । ਯਜ਼ਦਾਨਿ ਪਾਕ=ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਕਪੜੇ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈਂ ॥੨੦॥

ਨਸ਼ਸਤੰਦ ਬਰ ਰੋਦ ਲਬ ਗਾਜ਼ਰਾਂ ॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਸੰਦੂਕ ਦਰਿਆ ਰਵਾਂ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠੇ ਸਨ । ਬਰ=ਉਪਰ । ਰੋਦ=ਨਦੀ । ਲਬ=ਕੰਢੇ । ਗਾਜ਼ਰਾਂ=ਧੋਬੀ । ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ=ਵੇਖਿਆ । ਰਵਾਂ=ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਆਉਂਦਾ ।

ਅਰਥ—ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉਤੇ ਧੋਬੀ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਆਉਂਦਾ ਸੰਦੂਕ ਵੇਖਿਆ । ੨੧।

ਹਮੀਂ ਖਾਸਤ ਕਿ ਓ ਰਾ ਬਦਸਤ ਆਵਰੰਦ ॥

ਕਿ ਸੰਦੂਕ ਬਸਤਹ ਸ਼ਿਕਸਤ ਆਵਰੰਦ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮੀ ਖਾਸਤ=ਚਾਹਿਆ । ਕਿ=ਜੋ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਬਦਸਤ=ਹੱਥ ਵਿਚ । ਆਵਰੰਦ=ਲਿਆਈਏ । ਬਸਤਹ=ਬੰਦ ਕੀਤੇ । ਸ਼ਿਕਸਤ ਆਵਰੰਦ=ਤੋੜ ਸੁਟੀਏ ।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆਈਏ । ਜੋ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੰਦੂਕ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁਟੀਏ । ੨੨।

ਚੋ ਬਾਜੂ ਬਿਕੋਸ਼ਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਅਜ਼ਾਂ ॥

ਬਦਸਤ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਮਤਾਏ ਗਿਰਾਂ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੋ=ਜਦੋਂ । ਬਾਜੂ=ਬਾਹਾਂ । ਕੋਸ਼ਸ਼=ਯਤਨ । ਦਰਾਮਦ=ਆਏ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਵਿਚੋਂ । ਬਦਸਤ=ਹੱਥ ਵਿਚ । ਆਮਦ=ਆ ਗਿਆ । ਮਤਾਏ=ਪਦਾਰਥ । ਗਿਰਾਂ=ਬਹੁਤ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਇਆ । ੨੩।

ਸ਼ਿਕਸਤੰਦ ਮੋਹਰਸ਼ ਬਰਾਏ ਮਤਾ ॥

ਪਦੀਦ ਆਮਦਹ ਜਾਂ ਚੋ ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਿਕਸਤੰਦ=ਤੋੜ ਦਿਤੀ । ਮੋਹਰ=ਸੀਲ । ਸ਼=ਉਸ ਦੀ । ਬਰਾਏ=ਵਾਸਤੇ । ਮਤਾ=ਧਨ, ਪਦਾਰਥ । ਪਦੀਦ ਆਮਦਹ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਇਆ । ਜਾਂ=ਉਸ ਵਿਚੋਂ । ਚੋ=ਵਾਂਗੂ । ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਚਮਕੀਲਾ । ਮਾਹ=ਚੰਦਰਮਾ ।

ਅਰਥ—ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੀਲ ਮੋਹਰ ਤੋੜ ਦਿਤੀ । ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਚੰਦਰਮਾ ਵਰਗਾ (ਬਾਲਕ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਇਆ । ੨੪।

ਵ ਜ਼ਾਂ ਗਾਜ਼ਰਾਂ ਖਾਨਹ ਕੋਦਕ ਚੋ ਨੇਸਤ ॥

ਖੁਦਾ ਮਨ ਪਿਸਰ ਦਾਦ ਈਂ ਹਮਹ ਬਸ਼ੇਸਤ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵ=ਅਤੇ । ਜ਼ਾਂ=ਉਹਨਾਂ । ਗਾਜ਼ਰਾਂ=ਧੋਬੀਆਂ । ਖਾਨਹ=ਘਰ । ਕੋਦਕ=ਲੜਕਾ । ਨੇਸਤ=ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮਨ=ਮੈਨੂੰ । ਪਿਸਰ=ਪੁਤਰ । ਦਾਦ=ਦਿਤਾ ਹੈ । ਈਂ=ਇਹ । ਹਮ=ਸਾਨੂੰ । ਬਸ਼ੇਸਤ=ਬਹੁਤ

ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਧੋਬੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਖੁਦਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਤਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈ । ੨੫।

ਬਿਆਵੁਰਦ ਓ ਰਾ ਗਿਫਤ ਆਂ ਅਮੀਕ ॥

ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦ ਯਜ਼ਦਾਨਿ ਆਜ਼ਮ ਅਕੀਕ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਆਵੁਰਦ=ਲਿਆਏ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਗਿਫਤ=ਫੜ ਕੇ । ਆਂ=ਉਹ । ਅਮੀਕ=ਡੂੰਘਾ ਪਾਣੀ । ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦ=ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ । ਯਜ਼ਦਾਂ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਆਜ਼ਮ=ਵੱਡਾ । ਅਕੀਕ=ਹੀਰਾ ਵ ਲਾਲ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸਨ । ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਹੀਰਾ ਭਾਵ ਬੱਚਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ । ੨੬।

ਕੁਨਦ ਪਰਵਰਸ਼ ਰਾ ਚੁ ਪਿਸਰਿ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਬ ਯਾਦੇ ਖੁਦਾਇ ਕਿਬਲਹ ਕਾਬਹ ਕਰੀਮ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਰਵਰਸ਼=ਪਾਲਣਾ । ਪਿਸਰਿ=ਪੁੱਤਰ ਦੇ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ । ਬ ਯਾਦੇ=ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ । ਕਿਬਲਹ=ਪੂਜਯ ਜਗ੍ਹਾ । ਕਾਬਹ=ਮੱਕਾ । ਕਰੀਮ=ਕਿਰਪਾਲੂ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੀ ਪੁਤਰ ਵਾਂਗ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ । ਮੱਕਾ ਸ਼ਰੀਫ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ੨੭।

ਚੁ ਬਿਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ਦਰ ਵੈ ਦੋ ਸਿਹ ਸਾਲ ਮਾਹ ॥

ਕਜ਼ੋ ਦੁਖਤਰੇ ਖਾਨਹ ਆਵੁਰਦ ਸ਼ਾਹ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦੋਂ । ਬਿਗੁਜ਼ਸ਼ਤ=ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ । ਦੋ ਸਿਹ=ਦੋ ਤਿੰਨ । ਸਾਲ=ਵਰ੍ਹੇ । ਮਾਹ=ਮਹੀਨੇ । ਕਜ਼ੋ=ਉਸ ਦੀ । ਆਰਵੁਦ=ਲਿਆਈ । ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ । ਤਦ ਉਸ ਧੋਬੀ ਦੀ ਲੜਕੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ । ੨੮।

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਵੈ ਹੁਮਾਇ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਬਿਯਾਦ ਆਮਦਸ਼ ਪਿਸਰੇ ਗਾਜ਼ਰ ਕਰੀਮ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ=ਵੇਖਿਆ । ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਉਤੇ । ਬਿਯਾਦ=ਯਾਦ ਵਿਚ । ਆਮਦ=ਆ ਗਿਆ । ਪਿਸਰੇ=ਪੁਤਰ । ਗਾਜ਼ਰ=ਧੋਬੀ ।

ਅਰਥ—‘ਹੁਮਾਇ ਅਜ਼ੀਮ’ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਿਆ। (ਜੋ) ‘ਕਰੀਮ’ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ੨੮।

ਬਿ ਪੁਰਸੀਦ ਓ ਰਾ ਕਿ ਐ ਨੇਕ ਜ਼ਨ ॥

ਕੁਜਾ ਯਾਫਤੀ ਪਿਸਰ ਖੁਸ਼ ਖੋਇ ਤਨ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿ=ਪਾਸੋਂ। ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਿਆ। ਓ=ਉਸ ਨੂੰ। ਐ=ਹੇ। ਨੇਕ ਜ਼ਨ=ਚੰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਕੁਜਾ=ਕਿਥੋਂ। ਯਾਫਤੀ=ਤੂੰ ਲੱਭਾ ਹੈ। ਪਿਸਰ=ਪੁੱਤਰ। ਖੁਸ਼ ਖੋਇ=ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ। ਤਨ=ਸਰੀਰ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਲੜਕੀ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਿਆ-ਹੇ ਚੰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਜੋ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਤੂੰ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ੩੦।

ਬਿਦਾਨੇਮ ਖਾਨੇਮ ਸ਼ਨਾਸੇਮ ਮਨ ॥

ਯਕੇ ਮਨ ਸ਼ਨਾਸਮ ਨ ਦੀਗਰ ਸੁਖਨ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨੇਮ=ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਖਾਨੇਮ=ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਸ਼ਨਾਸੇਮ=ਪਛਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਯਕੇ ਮਨ=ਇਕੋ ਮੈਂ। ਸ਼ਨਾਸਮ=ਪਛਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਨ=ਨਹੀਂ। ਦੀਗਰ=ਦੂਸਰਾ। ਸੁਖਨ=ਗੱਲ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ-ਇਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਛਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਇਕ ਮੈਂ ਹੀ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸ ਭੇਦ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ੩੧।

ਦਵੀਦੰਦ ਮਰਦੁਮ ਕਿ ਖਾਹੰਦ ਜੋ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਖਾਨਹ ਏ ਗਾਜ਼ਰਾਨਸ਼ ਅਜੋ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਵੀਦੰਦ=ਦੌੜ। ਮਰਦੁਮ=ਲੋਕ। ਖਾਹੰਦ=ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ=ਉਸ ਤੋਂ। ਕਿ=ਜੋ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਖਾਨਹ=ਘਰ। ਗਾਜ਼ਰਾਨਸ਼=ਉਹਨਾਂ ਪੋਥੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਲੋਕ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਲੜਕਾ ਲੈ ਆਈਏ, ਉਹ ਪੋਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਲ ਦੌੜ ਗਏ। ੩੨।

ਬਿਖਾਦੰਦ ਓ ਰਾ ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਸਖਤ ॥

ਬਿਪੁਰਸੀਦ ਓ ਰਾ ਕਿ ਐ ਨੇਕ ਬਖਤ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਖਾਦੰਦ=ਬੁਲਾਇਆ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਸਖਤ=ਪੱਕਾ, ਘੁੱਟ ਕੇ। ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਹੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ! ਤੂੰ ਇਹ ਲੜਕਾ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ੩੩।

ਬਿਗੋਯਮ ਤੁਰਾ ਹਮ ਚੁਨੀ ਯਾਫਤੇਮ ॥

ਨਮਾਯਮ ਬ ਤੋ ਹਾਲ ਚੂੰ ਸਾਖਤੇਮ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੋਯਮ=ਕਿਹਾ। ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਹਮ ਚੁਨੀ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਯਾਫਤੇਮ=ਲੱਭਾ ਹੈ। ਨਮਾਯਮ=ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਬ ਤੋ=ਤੈਨੂੰ। ਹਾਲ=ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ। ਚੂੰ=ਜੈਸਾ। ਸਾਖਤੇਮ=ਅਸਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਹਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩੪।

ਕਿ ਸਾਲੇ ਫਲਾਂ ਮਾਹ ਦਰ ਵਕਤਿ ਸ਼ਾਮ ॥

ਕਿ ਈਂ ਕਾਰ ਰਾ ਕਰਦਹ ਅਮ ਮਨ ਤਮਾਮ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਸਾਲੇ=ਵਰ੍ਹੇ। ਫਲਾਂ=ਫਲਾਣੇ, ਅਮਕੇ। ਮਾਹ=ਮਹੀਨੇ। ਵਕਤਿ ਸ਼ਾਮ=ਸੰਧਿਆ ਵੇਲੇ। ਈਂ ਕਾਰ=ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਕਰਦਹ ਅਮ=ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਫਲਾਣੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਅਮਕੇ ਮਹੀਨੇ ਸੰਧਿਆ ਦੇ ਵੇਲੇ, ਮੈਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ੩੫।

ਗਿਫਤੇਮ ਸੰਦੂਕ ਦਰੀਆ ਅਮੀਕ ॥

ਯਕੇ ਦਸਤ ਜੋ ਯਾਫਤਮ ਈਂ ਅਕੀਕ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਿਫਤੇਮ=ਮੈਂ ਫੜਿਆ। ਅਮੀਕ=ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ। ਯਾਫਤਮ=ਮੈਂ ਲੱਭਿਆ। ਅਕੀਕ=ਹੀਰਾ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਡੂੰਘੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਸੰਦੂਕ ਫੜਿਆ। ਜਦ ਸੰਦੂਕ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਲੜਕਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਹੀਰਾ ਲੱਭਿਆ। ੩੬।

ਬਿਦੀਦੰਦ ਗੌਹਰ ਗਿਫਤੰਦ ਅਜ਼ਾਂ ॥

ਸ਼ਨਾਸੰਦ ਕਿ ਈਂ ਪਿਸਰ ਹਸਤ ਅਾਂ ਹੁਮਾ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦੀਦੰਦ=ਵੇਖ ਕੇ। ਗੌਹਰ=ਮੋਤੀ। ਗਿਫਤੰਦ=ਫੜ ਲਿਆ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਸ਼ਨਾਸੰਦ=ਪਛਾਣ। ਪਿਸਰ=ਲੜਕਾ। ਹੁਮਾਂ=ਓਹੀ।

ਅਰਥ—ਮੋਤੀ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਓਹੀ ਲੜਕਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰੋੜ੍ਹਿਆ ਸੀ)। ੩੭।

ਬਰੋ ਤਾਜ਼ਹ ਸੁਦ ਸ਼ੀਰ ਪਿਸਤਾਂ ਅਜ਼ੋ ॥

ਬਿਜ਼ਦ ਸੀਨਹ ਖੁਦ ਹਰ ਦੋ ਦਸਤਾਂ ਅਜ਼ੋ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰੋ=ਉਸ ਦੇ । ਤਾਜ਼ਹ ਸੁਦ=ਸਜਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਵਗਣ ਲਗ ਪਿਆ । ਸ਼ੀਰ=ਦੁਧ । ਪਿਸਤਾਂ=(ਪਿਸਤਾਨ) ਥਣਾਂ । ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਨੇ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ । ਸੀਨਹ=ਛਾਤੀ । ਖੁਦ=ਆਪਣੀ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਹਾਂ । ਦਸਤਾਂ=ਹੱਥਾਂ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਥਣਾਂ ਵਿਚ ਦੁਧ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਥਣਾਂ ਵਿਚ ਦੁਧ ਉਤਰ ਆਇਆ । ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਰਖ ਲਿਆ ॥੩੮॥ [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੨]

ਸ਼ਨਾਸਦ ਅਜ਼ੋ ਹਰ ਦੋ ਲਬ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥

ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਨ ਕਰਦਸ਼ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਨਿਹਾਦ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਨਾਸਦ=ਪਛਾਣ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ । ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਦੇ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ । ਲਬ=ਹੋਠ । ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ=ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ । ਕਰਦਸ਼=ਉਸ ਨੇ ਕੀਤਾ । ਨਿਹਾਦ=ਰਖਿਆ ।

ਅਰਥ—ਪਛਾਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੋਠ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਭਾਵ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ । (ਪਰ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ (ਆਪਣੇ) ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਖਿਆ ॥੩੯॥

ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ ਰਫ਼ਤੰਦ ਜ਼ੋਜਹ ਫਲਾਂ ॥

ਮਰਾ ਖ਼ਾਬ ਦਾਦਹ ਬਜ਼ੁਰਗੋ ਹਮਾਂ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼=ਦੂਜੇ ਦਿਨ । ਰਫ਼ਤੰਦ=ਚਲੀ ਗਈ । ਜ਼ੋਜਹ ਫਲਾਂ=ਫਲਾਣੇ ਦੀ ਵਹੁਟੀ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਖ਼ਾਬ=ਸੁਪਨਾ [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੦੫] ਦਾਦਹ=ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਫਲਾਣੇ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਚਲੀ ਗਈ । ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ (ਦਰਸ਼ਨ) ਦਿਤਾ ਹੈ ॥੪੦॥

ਤੁਰਾ ਮਨ ਕਿ ਫ਼ਰਜ਼ੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਹ ਅਮ ॥

ਚਰਾਗੋ ਕਿਆਂ ਰਾ ਦਰਖਸ਼ੀਦਹ ਅਮ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ । ਮਨ=ਮੈਂ । ਕਿ=ਜੋ । ਫ਼ਰਜ਼ੰਦ=ਪੁਤ੍ਰ । ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਹ ਅਮ=ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ । ਚਰਾਗੋ=ਦੀਵਾ । ਕਿਆਂ=ਕੈਆਂ ਖ਼ਾਨਦਾਨ । ਰਾ=ਨੂੰ । ਦਰਖਸ਼ੀਦਹ ਅਮ=ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਤੈਨੂੰ, ਮੈਂ ਜੋ ਪੁਤ੍ਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ 'ਕੈਆਂ' ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਭਾਵ 'ਕੈਆਂ' ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੇਗਾ ॥੪੧॥

ਜ਼ ਗੰਜੋ ਜ਼ਰ ਸ਼ ਗੌਹਰੋ ਤਖ਼ਤ ਦਾਦ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਿਸਰ ਰਾ ਖਾਨਹ ਏ ਖੁਦ ਨਿਹਾਦ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੰਜੋ=ਖਜ਼ਾਨਾ । ਜ਼ਰ=ਸੋਨਾ । ਗੌਹਰੋ=ਮੋਤੀ । ਦਾਦ=ਦਿਤਾ । ਪਿਸਰ ਰਾ=ਲੜਕੇ ਨੂੰ ।
ਖਾਨਹ ਏ=ਘਰ ਵਿਚ । ਖੁਦ=ਆਪਣੇ । ਨਿਹਾਦ=ਰਖਿਆ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਖਜ਼ਾਨਾ, ਸੋਨਾ, ਮੋਤੀ ਤੇ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਦਿਤੀ । ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ । ੪੨।

ਬਿਗੁਫਤਸ਼ ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਜ਼ ਦਰੀ ਆਫਤਮ ॥

ਕਿ ਦਾਰਾਬ ਨਾਮਸ਼ ਅਜ਼ਾਂ ਸਾਖਤਮ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਤ=ਕਿਹਾ । ਸ਼=ਉਸ ਨੇ । ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਨੂੰ । ਜ਼ ਦਰੀਆਫਤਮ=ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਾ ਮੈਂ । ਸਾਖਤਮ=ਰਖਿਆ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਦਾਰਾਬ’ ਰਖਿਆ । ੪੩।

ਕਿ ਸ਼ਾਹੀ ਜਹਾਂ ਰਾ ਬਦੋ ਮੇ ਦਿਹਮ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਤਾਜਿ ਇਕਬਾਲ ਬਰ ਸਰ ਨਿਹਮ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹੀ=ਰਾਜ । ਜਹਾਂ ਰਾ=ਜਗਤ ਦਾ । ਬਦੋ=ਉਸ ਨੂੰ । ਮੇ ਦਿਹਮ=ਮੈਂ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ ।
ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦੇ । ਤਾਜਿ=ਛਤ੍ਰ, ਚੌਰ । ਇਕਬਾਲ=ਪ੍ਰਤਾਪ । ਬਰ ਸਰ=ਸਿਰ ਉਤੇ । ਨਿਹਮ=ਰਖਦੀ ਹਾਂ ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ । ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਛਤ੍ਰ ਤੇ ਚੌਰ ਮੈਂ ਰਖਦੀ ਹਾਂ । ੪੪।

ਮਰਾ ਖੁਸ਼ਤਰ ਆਮਦ ਅਜ਼ਾਂ ਸੂਰਤਸ਼ ॥

ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਖੁਸ਼ ਸੂਰਤਸ਼ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਖੁਸ਼ਤਰ=ਪਿਆਰਾ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਅਜ਼ਾਂ=ਇਸ ਕਰਕੇ । ਸੂਰਤ=ਸ਼ਕਲ । ਸ਼=ਉਸਦੀ । ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ=ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਖੁਸ਼=ਚੰਗਾ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬੜੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੂਰਤ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹੈ । ੪੫।

ਕਿ ਅਜ਼ ਸ਼ਾਹ ਓ ਚੂੰ ਖਬਰ ਯਾਫਤਸ਼ ॥

ਕਿ ਦਾਰਾਬ ਨਾਮਸ਼ ਮੁਕਰਰ ਸੁਦਸ਼ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਅਜ਼=ਤੋਂ । ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਓ=ਉਹ । ਚੂੰ=ਜਦ । ਖਬਰ ਯਾਫਤ=ਪਤਾ ਲਗਾ । ਸ਼=ਉਸ ਨੂੰ । ਨਾਮਸ਼=ਨਾਮ ਉਸ ਦਾ । ਮੁਕਰਰ=ਪੱਕਾ, ਕਾਇਮ । ਸੁਦਸ਼=ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਜੋ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦਾਰਾਬ' ਪੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੪੬।

ਅਜ਼ਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ੁਦ ਸ਼ਾਹ ਦਾਰਾਇ ਦੀਨ ॥

ਹਕੀਕਤ ਸ਼ਨਾਸ ਅਸਤ ਐਨਲ ਯਕੀਨ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ । ਸ਼ੇਰ=ਸੂਰਮਾ, ਜੋਧਾ । ਸ਼ੁਦ=ਹੋਇਆ । ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਦਾਰਾਇ=ਰਖਿਅਕ । ਦੀਨ=ਧਰਮ । ਹਕੀਕਤ=ਸਚਿਆਈ । ਸ਼ਨਾਸ=ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਐਨਲ=ਪ੍ਰਪੱਕ । ਯਕੀਨ=ਨਿਸਚਾ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਇਆ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਧਰਮ ਦਾ ਰਖਿਅਕ ਹੈ । ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲਾ ਹੈ । ੪੭।

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆ ਸਾਗਰੇ ਸੁਰਖ ਫ਼ਾਮ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰਸਤ ਵਕਤੇ ਮੁਦਾਮ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਾਗਰੇ=ਪਿਆਲਾ । ਸੁਰਖ=ਲਾਲ । ਫ਼ਾਮ=ਰੰਗ । ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਬਕਾਰ=ਲੋੜੀਦਾ । ਮੁਦਾਮ=ਹਮੇਸ਼ਾ, ਹਰ ਵੇਲੇ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਮੈਨੂੰ 'ਲਾਲ' ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ । ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੋੜੀਦਾ ਹੈ । ੪੮।

ਬਿਦਿਹ ਪਿਆਲਹ ਫੀਰੋਜ਼ਹ ਰੰਗੀਨ ਰੰਗ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਖੁਸ਼ ਆਮਦ ਬਸੇ ਵਕਤਿ ਜੰਗ ॥੪੯॥੧॥

ਅਰਥ—ਫੀਰੋਜ਼ੀ ਰੰਗ ਦੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਜਾਪਿਆ ਹੈ । ੪੯।੧।

ਸੱਤਵੀਂ ਹਿਕਾਯਤ (ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ ।

ਹਿਕਾਯਤ ਅੱਠਵੀਂ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਦਿਲ ਕਰਾਰ ॥

ਰਜਾ ਬਖਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਨਉ ਬਹਾਰ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਦਾਵੰਦ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ । ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਕਰਾਰ=ਸਥਿਰਤਾ । ਰਜਾ=ਅਨੰਦ, ਖੁਸ਼ੀ । ਨਉ ਬਹਾਰ=ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਅੰਨ ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧।

ਕਿ ਮੀਰ ਅਸਤ ਪੀਰਸਤ ਹਰ ਦੋ ਜਹਾਂ ॥

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਹਰ ਯਕ ਅਮਾਂ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੀਰ=ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਪੀਰ=ਮੁਰਸ਼ਦ, ਗੁਰੂ। ਅਸਤ=ਹੈ। ਸਤ=ਹੈ। ਹਰ ਦੋ ਜਹਾਂ=ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ। ਹਰ ਯਕ=ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਅਮਾਂ=ਸੁਖ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੋ ਜਹਾਨਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੈ। ਉਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ੨।

ਹਿਕਾਯਤ ਸੁਨੀਦੇਮ ਸ਼ਾਹੇ ਅਜਮ ॥

ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲਸਤ ਸਾਹਿਬ ਕਰਮ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਕਾਯਤ=ਕਹਾਣੀ। ਸੁਨੀਦੇ=ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੇ ਅਜਮ=ਪਾਰਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਜਮ' ਸੀ। ਹੁਸਨਲ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਜਮਾਲ=ਚਿਹਰਾ। ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ। ਕਰਮ=ਦਾਤ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਪਾਰਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ 'ਅਜਮ' ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਸਾਂ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ੩।

ਕਿ ਸੂਰਤ ਜਮਾਲਸਤ ਹੁਸਨਲ ਤਮਾਮ ॥

ਹਮਹ ਰੋਜ਼ ਆਸਾਇਸ਼ ਰੋਦ ਓ ਜਾਮ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੂਰਤ=ਸ਼ਕਲ। ਜਮਾਲ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਸਤ=ਹੈ। ਹੁਸਨਲ ਤਮਾਮ=ਪੂਰਨ ਸੁੰਦਰਤਾ। ਹਮਹ=ਸਾਰਾ। ਰੋਜ਼=ਦਿਨ। ਆਸਾਇਸ਼=ਸੁਖ। ਰੋਦ ਓ ਜਾਮ=ਰਾਗ ਤੇ ਪਿਆਲਾ।

ਅਰਥ—(ਜਿਸ ਦੀ) ਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਉਸ ਦਾ) ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਤੇ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣ ਵਿਚ ਬੀਤਦਾ ਸੀ। ੪।

ਕਿ ਸਰਹੰਗ ਦਾਨਿਸ਼ ਜ਼ ਫਰਜ਼ਾਨਗੀ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਮਸਲਿਹਤ ਮੌਜਿ ਮਰਦਾਨਗੀ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਹੰਗ=ਸੂਰਬੀਰ। ਦਾਨਿਸ਼=ਬੁਧਿਮਾਨ। ਜ਼=ਵਿਚ। ਫਰਜ਼ਾਨਗੀ=ਬੁਧੀ। ਕਿ=ਜੋ। ਅਜ਼=ਨਾਲ। ਮਸਲਿਹਤ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਮੌਜਿ=ਠਾਠ। ਮਰਦਾਨਗੀ=ਸੂਰਮਤਾਈ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸੂਰਬੀਰ ਅਕਲ ਭਾਵ ਸਿਆਣਪ ਕਰ ਕੇ ਬੁਧੀਮਾਨ ਸੀ। ਜੋ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਠਾਠ ਵਿਚ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ (ਸੋਭਦਾ ਸੀ)। ੫।

ਵਜ਼ਾਂ ਬਾਨੂਏ ਹਮਚੁ ਮਾਹਿ ਜਵਾਂ ॥

ਕਿ ਕੁਰਬਾਂ ਸ਼ਵਦ ਹਰ ਕਸੇ ਨਾਜ਼ਦਾਂ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜਾ=ਉਸਦੀ। ਬਾਨੂਏ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਮਾਹਿ=ਚੰਦਰਮਾ। ਜਵਾਂ=ਪੂਰਨ, ਭਾਵ ਪੁੰਨਿਆਂ। ਕਿ=ਜੋ। ਕੁਰਬਾਂ=ਕੁਰਬਾਨ। ਹਰ ਕਸੇ=ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ। ਨਾਜ਼ਦਾਂ=ਸੂਖਮ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਬਰੀਕ ਬੀਨੀ ਦੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ੬।

ਕਿ ਖੁਸ਼ ਰੰਗ ਖੁਸ਼ ਖੋਇ ਓ ਖੁਸ਼ਬੂ ਜਮਾਲ ॥

ਖੁਸ਼ ਆਵਾਜ਼ ਖੁਸ਼ ਖਾਰਗੀ ਖੁਸ਼ ਖਿਆਲ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਸ਼=ਚੰਗਾ। ਰੰਗ=ਵਰਨ। ਖੋਇ=ਸੁਭਾਉ। ਖੁਸ਼ਬੂ=ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ। ਜਮਾਲ=ਸਰੂਪ। ਖਾਰਗੀ=ਭੋਗਣ ਵਾਲੀ। ਖਿਆਲ=ਵਿਚਾਰ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਚੰਗੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ, ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਚੰਗੀ ਆਵਾਜ਼, ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ ਭੋਗਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚੰਗੇ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਸੀ। ੭।

ਬਦੀਦਨ ਕਿ ਖੁਸ਼ ਖੋਇ ਖੁਸ਼ੀ ਜਹਾਂ ॥

ਜ ਹਰਫਾਤ ਕਰਦਨ ਖੁਸ਼ੋ ਖੁਸ਼ ਜਬਾਂ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦੀਦਨ=ਵੇਖਣ ਵਿਚ। ਖੁਸ਼ ਖੋਇ=ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੀ। ਖੁਸ਼ੀ=ਸੋਹਣੀ। ਹਰਫਾਤ ਕਰਦਨ=ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ। ਖੁਸ਼ੋ=ਚੰਗੀ ਅਤੇ। ਖੁਸ਼ ਜਬਾਂ=ਮਿਠੀ ਜ਼ਬਾਨ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੋਹਣੀ। ਜੋ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਅਤੇ ਮਿਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ੮।

ਦੋ ਪਿਸਰਾਂ ਅਜਾਂ ਬੂਦ ਚੂੰ ਸ਼ਮਸ ਮਾਹਿ ॥

ਕਿ ਰੋਸ਼ਨ ਤਬੀਅਤ ਹਕੀਕਤ ਗਵਾਹਿ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਿਸਰਾਂ=ਪੁਤ੍ਰ। ਅਜਾਂ=ਉਸ ਦੇ। ਬੂਦ=ਹੋਏ। ਸ਼ਮਸ=ਸੂਰਜ। ਮਾਹਿ=ਚੰਦਰਮਾ। ਚੂੰ=ਵਰਗੇ। ਰੋਸ਼ਨ ਤਬੀਅਤ=ਖੁਸ਼ ਮਿਜ਼ਾਜ਼। ਹਕੀਕਤ ਗਵਾਹ=ਸੱਚ ਦੀ ਪਰਖ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਪੁਤਰ ਹੋਏ। ਜੋ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਪਰਖ ਵਾਲੇ ਸਨ। ੯।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੩]

ਕਿ ਗੁਸਤਾਖ ਦਸਤ ਅਸਤ ਚਾਲਾਕ ਜੰਗ ॥

ਬ ਵਕਤਿ ਤਰੱਦਦ ਚੋ ਸ਼ੇਰੋ ਨਿਹੰਗ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਸਤਾਖ=ਚਲਾਕ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਅਸਤ=ਹੈਸਨ। ਚਾਲਾਕ=ਤੀਖਨ ਬੁਧਿ ਵਾਲੇ, ਹੁਸ਼ਿਆਰ। ਤਰੱਦਦ=ਯਤਨ, ਉਪਾਉ। ਸ਼ੇਰੋ ਨਿਹੰਗ=ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਮਗਰ ਮੱਛ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਚਲਾਕ ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਨ । ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਮਗਰ ਮੱਛ ਵਰਗੇ ਸਨ । ੧੦।

ਦੋ ਪੀਲ ਅਫਗਨੋ ਹਮਚੁ ਸ਼ੇਰ ਅਫਗਨ ਅਸਤ ॥

ਬ ਵਕਤਿ ਵਗਾਂ ਸ਼ੇਰ ਰੋਈਂ ਤਿਨ ਅਸਤ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੀਲ=ਹਾਥੀ । ਅਫਗਨੋ=ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ । ਵਗਾਂ=ਜੁਧ । ਰੋਈਂ ਤਨ=ਲੋਹੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ।

ਅਰਥ—ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਵਾਲੇ ਸਨ । ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰ ਸਨ । ੧੧।

ਯਕੇ ਖੂਬ ਰੂਇ ਦਿਗਰ ਤਨ ਸੁ ਸੀਮ ॥

ਦੋ ਸੂਰਤ ਸਜ਼ਾਵਾਰ ਆਜ਼ਮ ਅਜ਼ੀਮ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ=ਇਕ ਤਾਂ । ਖੂਬ=ਸੋਹਣਾ । ਰੂਇ=ਚੇਹਰਾ । ਸੀਮ=ਚਾਂਦੀ । ਸੂਰਤ=ਸ਼ਕਲਾਂ । ਸਜ਼ਾਵਾਰ=ਸੋਭਾ ਵਾਲੀਆਂ । ਆਜ਼ਮ=ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ । ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਤਾਂ ਚਿਹਰਾ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਸਰੀਰ ਚਾਂਦੀ ਵਰਗਾ ਹੈ । ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ । ੧੨।

ਵਜ਼ਾਂ ਮਾਦਰੇ ਬਰ ਕਸ ਆਸ਼ੁਫਤਹ ਗਸ਼ਤ ॥

ਚੁ ਮਰਦ ਅਸਤ ਗੁਲ ਹਮ ਚੁਨੀ ਗੁਲ ਪ੍ਰਸਤ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ । ਮਾਦਰੇ=ਮਾਂ । ਬਰ=ਉਤੇ । ਕਸੇ=ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ । ਆਸ਼ੁਫਤਹ=ਮੋਹਤ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਈ । ਗੁਲ=ਫੁਲ । ਚੁ=ਜੈਸਾ । ਹਮ ਚੁਨੀ=ਅਜਿਹੀ । ਗੁਲ ਪ੍ਰਸਤ=ਫੁਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ । (ਉਹ) ਮਰਦ ਫੁਲ ਵਰਗਾ ਸੀ (ਅਤੇ) ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਜਿਹੇ ਫੁਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ । ੧੩।

ਸ਼ਬਾਂ ਗਾਹ ਦਰ ਖੂਬ ਗਾਹ ਆਮਦੰਦ ॥

ਕਿ ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ ਦਰ ਨਿਗਾਹ ਆਮਦੰਦ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਬਾਂ ਗਾਹ=ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ । ਦਰ=ਵਿਚ । ਖੂਬ ਗਾਹ=ਸੌਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ । ਆਮਦੰਦ=ਆਏ । ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ=ਬਲਵਾਨ । ਦਰ ਨਿਗਾਹ=ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੌਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਆ ਗਏ । ਜੋ ਬੜੇ ਬਲ ਵਾਲੇ (ਦੋਵੇਂ ਪੁਰ੍ਹ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਆਏ । ੧੪।

ਬਖ਼ਾਦੰਦ ਪਸ ਪੇਸ਼ ਖੁਰਦੋ ਕਲਾਂ ॥

ਮੈ ਓ ਰੋਦ ਰਾਮਬ ਗਰਾਰਾਂ ਹਮਾ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਖਾਦੰਦ=ਬੁਲਾਇਆ । ਪਸ=ਪਿਛੇ । ਪੇਸ਼=ਅਗੇ । ਖੁਰਦੋ=ਛੋਟਾ । ਕਲਾਂ=ਵੱਡਾ ।
ਮੈ= (ਮਯ) ਸ਼ਰਾਬ । ਓ=ਅਤੇ । ਰੋਦ=ਰਾਗ । ਰਾਮਸ਼ ਗਰਾਰਾਂ=ਗਵਯੇ ਲੋਕਾਂ ।

ਅਰਥ—ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਬੁਲਾਇਆ । ਗਵਈਏ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰਾਗ ਸੁਣਿਆ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆ ਕੇ ਮਸਤ ਕਰ ਦਿਤਾ । ੧੫।

ਬਿ ਦਾਨਿਸ਼ਤ ਕਿ ਅਜ ਮਸਤੀਅਸ ਮਸਤ ਗਸ਼ਤ ॥

ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ ਖੁਦ ਦਸਤ ਹਰ ਦੋ ਸ਼ਿਕਸਤ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨਿਸ਼ਤ=ਜਾਣਿਆ । ਕਿ=ਜੋ । ਅਜ=ਨਾਲ । ਮਸਤੀ=ਸ਼ਰਾਬ, ਅਮਲ । ਅਸ=ਉਸ ।
ਮਸਤ=ਮਤਵਾਲੇ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਏ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ । ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ । ਖੁਦ ਦਸਤ=ਆਪਣੇ ਹੱਥ ।
ਸ਼ਿਕਸਤ=ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ
ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ । ੧੬।

ਬਿਜ਼ਦ ਹਰ ਦੋ ਦਸਤਸ਼ ਸਰੇ ਖੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ॥

ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਬਿ ਕਰਦੰਦ ਸ਼ੋਰ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੇ । ਹਰ ਦੋ ਦਸਤ=ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ । ਸ਼=ਉਸ । ਸਰੇ=ਸਿਰ ਉਤੇ । ਖੇਸ਼=ਆਪਣੇ ।
ਜ਼ੋਰ=ਬਲ । ਜੁੰਬਸ਼=ਹਿਲਣਾ, ਕੰਬਣਾ । ਦਰਾਮਦ=ਵਿਚ ਆਈ । ਕਰਦੰਦ=ਕੀਤਾ । ਸ਼ੋਰ=ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਭਾਵ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ ।
ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਕੰਬਣ ਲਗੀ ਤੇ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ । ੧੭।

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਐ ਮੁਸਲਮਾਨਾਨ ਪਾਕ ॥

ਚਰਾ ਚੁੰ ਕਿ ਕੁਸ਼ਤੀ ਅਜ਼ੀਂ ਜਾਮਹ ਚਾਕ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਕ=ਪਵਿਤ੍ਰ । ਚਰਾ=ਕਿਉਂ । ਚੁੰ=ਵਾਂਗੂੰ । ਕਿ=ਕਿਸੇ ਨੇ । ਕੁਸ਼ਤੀ=ਵੱਢ ਸੁਟਿਆ ।
ਅਜ਼ੀਂ=ਇਹਨਾਂ । ਜਾਮਹ=ਕੱਪੜੇ । ਚਾਕ=ਲੀਰਾਂ ।

ਅਰਥ—ਕਹਿਣ ਲਗੀ, ਜੋ ਹੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੁਸਲਮਾਨੋ! ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਲੀਰਾਂ ਕਰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਉਂ ਵੱਢ ਸੁਟਿਆ ਹੈ । ੧੮।

ਬਿ ਖੁਰਦੰਦ ਮੈ ਹਰ ਦੋ ਆਂ ਮਸਤ ਗਸ਼ਤ ॥

ਗਿਰਫਤੰਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਿ ਪੌਲਾਦ ਦਸਤ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਰਦੰਦ=ਪੀ ਲਈ । ਮੈ=(ਮਯ) ਸ਼ਰਾਬ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਹਾਂ । ਮਸਤ=ਮਤਵਾਲੇ । ਗਸ਼ਤ=
ਹੋ ਗਏ । ਗਿਰਫਤੰਦ=ਫੜ ਲਈਆਂ । ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਿ=ਤਲਵਾਰਾਂ । ਦਸਤ=ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲਈ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ । (ਫਿਰ) ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੌਲਾਦੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ । ੧੯।

ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਆਂ ਬ ਈਂ ਆਂ ਜ਼ਿਦੰਦ ॥

ਬ ਦੀਦਹ ਮਰਾ ਹਰ ਦੁ ਈਂ ਕੁਸ਼ਤਹ ਅੰਦ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਨੇ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ । ਆਂ=ਉਸਨੇ । ਬ ਈਂ=ਇਸ ਨੂੰ । ਆਂ=ਉਸ । ਜ਼ਿਦੰਦ=ਮਾਰਿਆ । ਦੀਦਹ=ਵੇਖਦਿਆਂ । ਹਰ ਦੁ=ਦੋਵੇਂ । ਈਂ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਕੁਸ਼ਤਹ ਅੰਦ=ਕਤਲ ਹੋਏ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਕਤਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ੨੦।

ਦਰੇਗਾ ਮਰਾ ਜਾ ਜ਼ਮੀਂ ਹਮ ਨ ਦਾਦ ॥

ਨ ਦਹਲੀਜ਼ ਦੋਜ਼ਖ ਮਰਾ ਰਹ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰੇਗਾ=ਅਫ਼ਸੋਸ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਜਾ=ਜਗ੍ਹਾ । ਹਮ=ਭੀ । ਨ ਦਾਦ=ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਦਹਲੀਜ਼=ਦਲੀਜ਼ ਭਾਵ ਬੁਰਾ । ਰਹ=ਰਸਤਾ । ਕੁਸ਼ਾਦ=ਖੁਲ੍ਹਾ ।

ਅਰਥ—ਹਾਇ ! ਅਫ਼ਸੋਸ ! ਮੈਨੂੰ ਧਰਤੀ ਨੇ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਾ । ੨੧।

ਦੁ ਚਸ਼ਮੇ ਮਰਾ ਬੀਂ ਚਿਹ ਗਰਦੀਦਹ ਈਂ ॥

ਕਿ ਈਂ ਦੀਦਹੇ ਖੁੰਨਿ ਈਂ ਦੀਦਹ ਈਂ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁ=ਦੋਵੇਂ । ਚਸ਼ਮੇ=ਅੱਖਾਂ । ਮਰਾ=ਮੇਰੀਆਂ । ਬੀਂ=ਵੇਖਦੀਆਂ । ਚਿਹ=ਕੀ । ਗਰਦੀਦਹ=ਹੋ ਗਿਆ । ਈਂ=ਇਹ । ਕਿ=ਜੋ । ਦੀਦਹ=ਅੱਖਾਂ । ਖੁੰਨਿ=ਕਤਲ, ਮਰਨਾ । ਦੀਦਹ=ਵੇਖਿਆ ।

ਅਰਥ—ਮੇਰੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ? ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ੨੨।

ਬਿਹਲ ਮਨ ਤਨੇ ਤਰਕ ਦੁਨੀਆਂ ਕੁਨਮ ॥

ਫਕੀਰੇ ਸ਼ਵਮ ਮੁਲਕਿ ਚੀਂ ਮੇ ਰਵਮ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਹਲ=ਛੱਡ ਦਿਤਾ । ਮਨ=ਮੈਂ । ਤਨੇ=ਸਰੀਰ । ਤਰਕ=ਤਿਆਗ । ਕੁਨਮ=ਕਰਾਂ । ਸ਼ਵਮ=ਹੋਵਾਂ । ਮੁਲਕਿ ਚੀਂ=ਚੀਨ ਦੇਸ ਵਲ । ਮੇ ਰਵਮ=ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ।

ਅਰਥ—ਤੁਸਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਭਾਵ ਫਕੀਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਚੀਨ ਦੇਸ ਵਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ । ੨੩।

ਬਿਗੁਫਤ ਈਂ ਸੁਖਨ ਰਾ ਕੁਨਦ ਜਾਮਹ ਚਾਕ ॥

ਰਵਾਂ ਸੁਦ ਸੂਏ ਦਸਤ ਸਤ ਚਾਕ ਚਾਕ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਤ=ਆਖੀ। ਈਂ ਸੁਖਨ=ਇਹ ਗੱਲ। ਰਾ=ਨੂੰ। ਕੁਨਦ=ਕੀਤਾ। ਜਾਮਹ=ਕੱਪੜੇ। ਚਾਕ=ਲੀਰਾਂ, ਪਾੜਨਾ। ਰਵਾਂ ਸੁਦ=ਤੁਰ ਪਈ। ਸੂਏ=ਵੱਲ, ਤਰਫ਼। ਦਸਤ=ਉਜਾੜ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਕੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਲੀਰਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਜਾੜ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈ। ੨੪।

ਕਿ ਆਂ ਜਾ ਬਿਦੀਦੰਦ ਖੁਸ਼ ਖ਼ਾਬਗਾਹ ॥

ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਅਸਤ ਬਰ ਗਾਓ ਬਾ ਜ਼ਨ ਚੁ ਮਾਹ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਆਂ=ਉਸ। ਜਾ=ਜਗ੍ਹਾ। ਬਿਦੀਦੰਦ=ਵੇਖਿਆ। ਖੁਸ਼=ਸੋਹਣਾ। ਖ਼ਾਬਗਾਹ=ਸੌਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਨਿਸ਼ਸਤਹ=ਬੈਠੀ। ਅਸਤ=ਹੈ। ਬਰ=ਉਤੇ। ਗਾਓ=ਬਲਦ, ਬੈਲ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਜ਼ਨ=ਔਰਤ। ਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਮਾਹ=ਚੰਦਰਮਾ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸੌਣ ਦੀ ਇਕ ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਥੇ ਬਲਦ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਡਿੱਠਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚੰਦਮਾ ਵਰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ। ੨੫।

ਬਿ ਪੁਰਸੀਦ ਓ ਰਾ ਕਿ ਐ ਨੇਕ ਜ਼ਨ ॥

ਹਮਾਯੂੰ ਦਰਖਤੇ ਚੁ ਸਰਵਿ ਚਮਨ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਿਆ। ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਨੇਕ ਜ਼ਨ=ਭਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਹਮਾਯੂੰ=ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ। ਚੁ=ਵਰਗਾ। ਸਰਵਿ=ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ। ਚਮਨ=ਬਗੀਚੀ।

ਅਰਥ—ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ—ਹੇ ਭਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀਏ! ਬਗੀਚੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂ ਤੂੰ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਕੌਣ ਹੈਂ? ੨੬।

ਕਿ ਹੂਰੇ ਪਰੀ ਤੋ ਚੁ ਨੂਰੇ ਜਹਾਂ ॥

ਕਿ ਮਾਹਿ ਫਲਕ ਆਫਤਾਬੇ ਯਮਾਂ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਮਾਹਿ=ਚੰਦਰਮਾ। ਫਲਕ=ਅਕਾਸ਼। ਆਫਤਾਬੇ=ਸੂਰਜ। ਯਮਾਂ=ਯਮਨ, ਜਗਤ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਤੂੰ ਹੂਰ ਹੈਂ ਜਾਂ ਪਰੀ ਹੈਂ। ਜਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਚਾਨਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਜਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਹੈਂ ਜਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈਂ। ੨੭।

ਨ ਹੂਰੋ ਪਰੀ ਅਮ ਨ ਨੂਰਿ ਜਹਾਂ ॥

ਮਨਮ ਦੁਖਤਰੇ ਸ਼ਾਹਿ ਜਾਬਿਲਸਤਾਂ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਨਮ=ਮੈਂ ਹਾਂ। ਦੁਖਤਰੇ=ਲੜਕੀ। ਜਾਬਿਲਸਤਾਂ=ਜਾਬਿਲਸਤਾਨ ਇਕ ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਅਰਥ—(ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਹੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਨਾ ਮੈਂ ਹੂਰ ਹਾਂ, ਨਾ ਪਰੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਜਾਬਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹਾਂ। ੨੮।

ਬਿਪੁਰਸੀਦ ਦਰਾਮਦ ਪਰਸਤਸ ਨਮੂਦ ॥

ਬ ਨਿਜਦਸ ਜਬਾਂ ਰਾ ਬਫੁਰਸਤ ਕਸੂਦ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਣਾ। ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ। ਪਰਸਤਸ=ਨਮਸਕਾਰ। ਨਮੂਦ=ਕੀਤੀ। ਨਿਜਦਸ=ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ। ਜਬਾਂ=ਜਬਾਨ, ਜੀਭ। ਫੁਰਸਤ=ਵਿਹਲ। ਕਸੂਦ=ਖੋਲ੍ਹਿਆ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਜਬਾਨ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਭਾਵ ਬੜੇ ਠਰ੍ਹਮੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ੨੯।

ਬਦੀਦਨ ਤੁਰਾ ਮਨ ਬਸ ਅਜ਼ੁਰਦਹ ਅਮ ॥

ਬਿਗੋਈ ਤੋ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਖਸ਼ੀਦਹ ਅਮ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਦਨ=ਵੇਖਣਾ। ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਬਸ=ਬਹੁਤ। ਅਜ਼ੁਰਦਹ ਅਮ=ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਬਿਗੋਈ=ਆਖੇ।

ਅਰਥ—(ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਭਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ!) ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦੇਵਾਂ? ੩੦।

ਬਹੰਗਾਮਿ ਪੀਰੀ ਜਵਾਂ ਮੇ ਸ਼ਵਮ ॥

ਬਮੁਲਕਿ ਹਮਾਂ ਯਾਰ ਮਨ ਮੇ ਰਵਮ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਹੰਗਾਮਿ=ਸਮਾਂ, ਉਮਰਾਂ ਤੋਂ। ਪੀਰੀ=ਬੁਢੇਪਾ। ਜਵਾਂ=ਜਵਾਨ। ਮੇ ਸ਼ਵਮ=ਮੈਂ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਹਮਾਂ=ਉਸੇ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਮੇ ਰਵਮ=ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਬਿਰਧ ਉਮਰ ਤੋਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸੇ ਹੀ ਯਾਰ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ। ੩੧।

ਬਿ ਦਾਨਿਸ਼ ਤੋ ਦਾਨੀ ਵਗਰ ਈਂ ਵਫਾ ॥

ਬਿਯਾਦ ਆਮਦਸ ਬਦਤਰੀਂ ਬੇਵਫਾ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿ=ਨਾਲ। ਦਾਨਿਸ਼=ਬੁਧੀ। ਦਾਨੀ=ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ। ਵਗਰ=ਜੇਕਰ। ਈਂ=ਇਹ। ਵਫਾ=ਭਲਾ ਕੰਮ। ਬਿਯਾਦ=ਚੇਤੇ। ਆਮਦਸ=ਆਇਆ। ਬਦਤਰੀਂ=ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ। ਬੇਵਫਾ=ਖੋਟਾ।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬੁਧੀ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਤੇ ਖੋਟਾ ਖਿਆਲ ਚਿਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ੩੨। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੪]

ਵਜ਼ਾਂ ਜਾ ਬਿਯਾਮਦ ਬਗਿਰਦੇ ਚੁ ਚਾਹ ॥

ਕਜ਼ਾਂ ਜਾ ਅਜ਼ੋ ਬੁਦ ਨਖਜ਼ੀਰਗਾਹ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ ਜਾ=ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ। ਬਿਯਾਮਦ=ਆਈ। ਗਿਰਦ=ਨੇੜੇ। ਚੁ=ਜਦ। ਚਾਹ=ਖੂਹ। ਕਜ਼ਾਂ ਜਾ=ਜੋ ਜਗ੍ਹਾ। ਅਜ਼ੋ ਬੁਦ=ਉਸ ਦੀ ਸੀ। ਨਖਜ਼ੀਰਗਾਹ=ਸ਼ਿਕਾਰਗਾਹ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਖੂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ (ਖੇਡਣ) ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ। ੩੩।

ਬ ਸੈਰੇ ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ ਆਮਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ॥

ਚੁ ਮਿਨਕਾਲ ਅਜ਼ ਬਾਸ਼ਹ ਏ ਨੌ ਬਹਾਰ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਾਸਤੇ। ਸੈਰੇ=ਸੈਰ। ਮਿਨਕਾਲ=ਚੁੰਝ। ਬਾਸ਼ਹ=ਬਾਜ਼ ਵਰਗੇ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਨੌ ਬਹਾਰ=ਬਸੰਤ ਸ਼ੁਰੂ।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਮਿਤਰ ਸੈਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ। ਜੋ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਬਾਸ਼ੇ ਪੰਛੀ ਦੀ ਲਾਲ ਚੁੰਝ ਵਰਗਾ ਸੀ। ੩੪।

ਕਿ ਬਰਖਾਸਤ ਪੇਸ਼ਸ ਗਵਜ਼ਨੇ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਰਵਾਂ ਕਰਚੁ ਅਸਪ ਹਮਚੁ ਬਾਦੇ ਨਸੀਮ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਖਾਸਤ=ਉਠਿਆ। ਪੇਸ਼ਸ=ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ। ਗਵਜ਼ਨੇ=ਇਕ ਜੰਗਲੀ ਗਊ। ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡੀ। ਰਵਾਂ ਕਰਚੁ=ਤੋਰਿਆ। ਅਸਪ=ਘੋੜਾ। ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਬਾਦੇ=ਹਵਾ। ਨਸੀਮ=ਸਵੇਰਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਜੰਗਲੀ ਗਊ ਉਠ ਭਜੀ। ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ ਵਾਂਗੂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਘੋੜਾ ਤੋਰ ਦਿਤਾ। ੩੫।

ਬਸੇ ਦੂਰ ਗਸ਼ਤਸ ਨ ਮਾਂਦਹ ਦਿਗਰ ॥

ਅ ਆਬੋ ਨ ਤੋਸਹ ਨ ਅਜ਼ ਖੁਦ ਖਬਰ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਗਸ਼ਤਸ=ਚਲੇ ਗਏ, ਉਹ। ਨ ਮਾਂਦਹ=ਨਾ ਰਿਹਾ। ਦਿਗਰ=ਹੋਰ। ਆਬੋ=ਪਾਣੀ। ਤੋਸਹ=ਖੁਰਾਕ। ਅਜ਼ ਖੁਦ=ਆਪਣਾ ਆਪ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਨਾ ਪਾਣੀ, ਨਾ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਖਬਰ ਰਹੀ। ੩੬।

ਰਵਾਂ ਓ ਸੁਦਹ ਬਾ ਤਨੇ ਨੌ ਜਵਾਂ ॥

ਨ ਹੂਰੋ ਪਰੀ ਆਫਤਾਬੇ ਜਹਾਂ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਓ ਸੁਦਹ=ਉਹ ਤੁਰ ਪਈ। ਬ=ਨਾਲ। ਤਨੇ=ਸਰੀਰ ਦੇ। ਆਫਤਾਬੇ ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ਦਾ ਸੂਰਜ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨਾ ਹੂਰ ਤੇ ਪਰੀ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਹਾਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈ। ੩੭।

ਬਦੀਦਨ ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਹ ਆਸ਼ੁਫਤਹ ਗਸ਼ਤ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਖੁਦ ਖਬਰ ਰਫਤ ਵ ਅਜ਼ ਹੋਸ਼ ਦਸਤ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦੀਦਨ=ਵੇਖਣ ਨਾਲ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਨੂੰ। ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜਾ। ਆਸ਼ੁਫਤਹ=ਮੋਹਤ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ। ਖੁਦ ਖਬਰ ਰਫਤ=ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਹੋਸ਼=ਸੁਰਤ। ਦਸਤ=ਹੱਥ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜਾ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਮਾਰੀ ਗਈ ਤੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਸੁਰਤ ਵੀ ਚਲੀ ਗਈ। ੩੮।

ਕਿ ਕਸਮਿ ਖੁਦਾ ਮਨ ਤੁਰਾ ਮੇ ਕੁਨਮ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਜਾਨਿ ਜਾਨੀ ਤੋ ਬਰਤਰ ਕੁਨਮ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਨ=ਮੈਂ। ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਅਜ਼=ਨਾਲੋਂ। ਜਾਨਿ ਜਾਨੀ=ਜਿੰਦ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ। ਬਰਤਰ=ਵਧਕੇ।

ਅਰਥ—ਖੁਦਾ ਦੀ ਸਹੁੰ ਹੈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ੩੯।

ਉਜ਼ਰ ਕਰਦ ਓ ਚੂੰ ਦੋ ਸਿਹ ਚਾਰ ਬਾਰ ॥

ਹਮ ਆਖਰ ਬਿਗੁਫਤਨ ਵਜ਼ਾਂ ਕਰਦ ਕਾਰ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਜ਼ਰ=ਨਾਂਹ ਨੁਕਰ। ਕਰਦ=ਕੀਤੀ। ਦੋ ਸਿਹ ਚਾਰ=ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ। ਬਾਰ=ਵਾਰੀ। ਹਮ ਆਖਰ=ਅੰਤ ਨੂੰ। ਬਿਗੁਫਤਨ=ਕਹਿਣਾ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦੇ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਨਾਂਹ ਨੁਕਰ ਕੀਤੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ੪੦।

ਬਿ ਬੀਂ ਗਰਦਸ਼ਿ ਬੇਵਫਾਏ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਕਿ ਖੁੰਨਿ ਸਿਤਾਦਸ਼ ਨ ਮਾਂਦਸ਼ ਨਸ਼ਾਂ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੀਂ=ਵੇਖ। ਗਰਦਸ਼ਿ=ਚੱਕ੍ਰ, ਤੌਰ। ਬੇਵਫ਼ਾਏ ਜ਼ਮਾਂ=ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਬੇ ਵਫ਼ਾਈ। ਮਾਂਦਸ਼=ਰਿਹਾ। ਨਸ਼ਾਂ=ਨਿਸ਼ਾਨ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਬੇਵਫ਼ਾਈ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਵੇਖ। ਜੋ 'ਸਿਤਾਦਸ਼' ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਾ ਰਿਹਾ। ੪੧।

ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹਿ ਕੈ ਖੁਸਰੋ ਓ ਜਾਮ ਜਮ ॥

ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹਿ ਆਦਮ ਮੁਹੰਮਦ ਖ਼ਤਮ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਜਾ=ਕਿਥੇ। ਸ਼ਾਹਿ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਜਾਮ=ਪਿਆਲਾ। ਜਮ=ਜਮਸ਼ੈਦ। ਆਦਮ=ਬਾਬਾ ਆਦਮ, ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮਨੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਖ਼ਤਮ=ਅਖੀਰਲਾ (ਪੈਗੰਬਰ)।

ਅਰਥ—ਕਿਥੇ ਹੈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਖੁਸਰੋ ਅਤੇ ਜਮਸ਼ੈਦ ਤੇ ਕਿਥੇ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਲਾ? ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਕਿਥੇ ਹੈ? ੪੨।

ਫਿਰੇਦੁੰ ਕੁਜਾ ਬਹਮਨ ਅਸਫੰਦ ਯਾਰ ॥

ਨ ਦਾਰਾਬ ਦਾਰਾ ਦਰਾਮਦ ਸੁਮਾਰ ॥੪੩॥

ਅਰਥ—ਫਿਰੇਦੁੰ, ਬਹਮਨ ਤੇ ਅਸਫੰਦ ਯਾਰ ਨਾਮੀ ਤਿੰਨੇ ਨਾਮੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹਨ? ਨਾ ਦਾਰਾਬ ਹੈ, ਨਾ ਦਾਰਾ ਹੈ। ਗਿਣਤੀ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ੪੩।

ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹਿ ਅਸਕੰਦਰ ਓ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ॥

ਕਿ ਯਕ ਹਮ ਨ ਮਾਂਦਸਤ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬ ਜਾਹ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮ=ਭੀ। ਨ ਮਾਂਦਸਤ=ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਬ ਜਾਹ=ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਅਸਕੰਦਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਜੋ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਇਕ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ੪੪।

ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹ ਤੈਮੂਰ ਬਾਬਰ ਕੁਜਾਸਤ ॥

ਹਮਾਯੂੰ ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹਿ ਅਕਬਰ ਕੁਜਾਸਤ ॥੪੫॥

ਅਰਥ—ਤੈਮੂਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਬਾਬਰ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਹਮਾਯੂੰ ਕਿਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਚਲਿਆ ਤੂੰ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ੪੫।

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆ ਸੁਰਖ ਰੰਗੇ ਫਿਰੰਗ ॥

ਖੁਸ਼ ਆਮਦ ਮਰਾ ਵਕਤਿ ਜ਼ਦ ਤੇਗ ਜੰਗ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਫਿਰੰਗ=ਇਕ ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਮ। ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਜ਼ਦ ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਨੀ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਫਿਰੰਗ ਦੇਸ ਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਜੁਧ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ੪੬।

ਬ ਮਨ ਦਿਹ ਕਿ ਖੁਦ ਰਾ ਪਯੋਹਸ ਕੁਨਮ ॥

ਬ ਤੇਗ ਆਜ਼ਮਾਈ ਸੁਕੋਹਸ ਕੁਨਮ ॥੪੭॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਮਨ=ਮੈਨੂੰ। ਖੁਦ ਰਾ=ਆਪ ਨੂੰ। ਪਯੋਹਸ=ਢੂੰਡ, ਵਿਚਾਰ। ਤੇਗ ਆਜ਼ਮਾਈ=ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣੀ। ਸੁਕੋਹਸ=ਦਬਾਉਣਾ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਦੇਹੁ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂ। ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਸੁਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਕਰਾਂ। ੪੭।੮।

ਅੱਠਵੀਂ ਹਿਕਾਯਤ (ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

ਹਿਕਾਯਤ ਨੌਵੀਂ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਕਮਾਲਸ਼ ਕਰਾਮਾਤ ਆਜ਼ਮ ਕਰੀਮ ॥

ਰਜ਼ਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਿਹਾਕੋ ਰਹੀਮ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਮਾਲ=ਪੂਰਨ। ਸ਼=ਉਹ। ਕਰਾਮਾਤ=ਬਰਕਤ, ਵਡਿਆਈ ਪੂਰਨ ਤਾਕਤਾਂ। ਆਜ਼ਮ=ਵੱਡਾ। ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਰਾਜ਼ਿਕ=ਰਿਜ਼ਕ ਦਾਤਾ। ਰਿਹਾਕੋ=ਛੁਟਕਾਰਾ। ਰਹੀਮ=ਰਹਿਮ ਦਿਲ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੇ ਵੱਡਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ। ਭਾਣੇ ਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਹਿਮ ਦਿਲ ਹੈ। ੧।

ਬ ਜ਼ਾਕਿਰ ਦਿਹਦ ਈਂ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਮਲੂਕੋ ਮਲਾਇਕ ਹਮਰ ਆਂ ਜਹਾਂ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜ਼ਾਕਿਰ=ਜਪਣ ਵਾਲਾ। ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਈਂ=ਇਸ। ਜ਼ਮਾਂ=ਅਕਾਸ਼। ਮਲੂਕੋ=ਰਾਜੇ। ਮਲਾਇਕ=ਦੇਵਤੇ। ਹਮਰ=ਸਾਰੇ। ਆਂ=ਉਸ। ਜਹਾਂ=ਜਗਤ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ (ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਬਣਾ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੨।

ਹਿਕਾਯਤ ਸੁਨੀਦੇਮ ਸ਼ਾਹਿ ਫ਼ਿਰੰਗ ॥

ਚੁ ਬਾ ਜ਼ਨ ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਪੁਸ਼ਤਿ ਪਲੰਗ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦੇਮ=ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਬਾ ਜ਼ਨ=ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮੇਤ। ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੁਸ਼ਤਿ ਪਲੰਗ=ਮੰਜੇ ਉਤੇ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ‘ਫ਼ਰੰਗ’ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੈਂ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਣੇ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ੩।

ਨਦਰ ਕਰਦ ਬਰ ਬਚਹ ਗੌਹਰ ਨਿਗਾਰ ॥

ਬਦੀਦਨ ਹਮਾਯੂੰ ਜਵਾਂ ਉਸਤਵਾਰ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਦਰ ਕਰਦ=ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਬਰ ਬਚਹ=ਪੁਤ੍ਰ ਉਤੇ। ਗੌਹਰ=ਮੋਤੀ। ਨਿਗਾਰ=ਪਾਰਖੂ। ਬਦੀਦਨ=ਵੇਖਣਾ। ਹਮਾਯੂੰ=ਸੁੰਦਰ। ਉਸਤਵਾਰ=ਤਕੜਾ।

ਅਰਥ—ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੌਹਰੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਉਤੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਉਹ ਲੜਕਾ ਸੁੰਦਰ, ਜਵਾਨ ਤੇ ਤਕੜਾ ਦਿਸਿਆ। ੪।

ਬਵਕਤਿ ਸ਼ਬ ਓ ਰਾ ਬਿਖਾਦੰਦ ਪੇਸ਼ ॥

ਬਦੀਦਨ ਹਮਾਯੂੰ ਬ ਬਾਲਾਏ ਬੇਸ਼ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਵਕਤਿ=ਵੇਲੇ, ਸਮੇਂ। ਸ਼ਬ=ਰਾਤ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਖਾਦੰਦ=ਸੌਂਦਿਆ। ਪੇਸ਼=ਅਗੇ, ਸਾਹਮਣੇ। ਬਾਲਾਏ=ਉਚਿਆਈ। ਬੇਸ਼=ਬਹੁਤ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਜੋ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਤੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਜਵਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ੫।

ਬਿਆਵੇਖਤ ਬਾ ਓ ਹਮਹ ਯਕ ਦਿਗਰ ॥

ਕਿ ਜ਼ਾਹਿਰ ਸ਼ਵਦ ਹੋਸ਼ੋ ਹੈਬਤ ਹੁਨਰ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਆਵੇਖਤ=ਰਚ ਮਿਚ ਗਏ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਜ਼ਾਹਿਰ=ਪ੍ਰਗਟ। ਸ਼ਵਦ=ਹੋਵੇ। ਬਾ ਓ=ਆਪੋ ਵਿਚ। ਹੋਸ਼=ਬੁਧੀ। ਹੈਬਤ=ਦਬਾਉ ਵਾ ਵਡਿਆਈ। ਹੁਨਰ=ਵਿਦਿਆ।

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਆਪੋ ਵਿਚ ਰਚ ਮਿਚ ਗਏ। ਜੋ ਅਕਲ, ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ। ੬।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੫]

ਯਕੇ ਮੂਇ ਚੀਂ ਰਾ ਬਿਖਾਦੰਦ ਪੇਸ਼ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਮੂਇ ਚੀਨੀ ਬਰਾਵੁਰਦ ਰੇਸ਼ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ=ਇਕ। ਮੂਇ ਚੀਂ=ਵਾਲ ਚੁਗਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਨਾਈ। ਰਾ=ਨੂੰ। ਬਿਖਾਦੰਦ=ਸੌਂਦਿਆ। ਪੇਸ਼=ਕੋਲ। ਅਜ਼=ਨਾਲ। ਮੂਇ ਚੀਨੀ=ਵਾਲ ਸੰਦੇ, ਮੋਚਨਾ। ਬਰਾਵੁਰਦ=ਲਿਆਵੇ। ਰੇਸ਼=

ਵੱਢਣਾ, ਮੁੰਨ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਨਾਈ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੱਦਿਆ। ਜੋ ਮੋਚਨੇ ਨਾਲ ਦਾੜੀ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਭਾਵ ਮੁੰਨ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਬਣਾ ਦੇਵੇ। ੭।

ਬਰੋ ਹਰ ਕਿ ਬੀਨਦ ਨ ਦਾਨਦ ਸੁਖਨ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਰੂਇ ਮਰਦੋ ਸੁਦਹ ਸ਼ਕਲਿ ਜ਼ਨ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰੋ=ਉਤੇ, ਉਸ। ਹਰ ਕਿ=ਜੋ ਕੋਈ। ਬੀਨਦ=ਵੇਖਦਾ। ਨ ਦਾਨਦ=ਨ ਜਾਣਦਾ। ਸੁਖਨ=ਗੱਲ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਰੂਇ ਮਰਦ=ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਚਿਹਰਾ। ਸ਼ਕਲਿ=ਸੂਰਤ। ਜ਼ਨ=ਔਰਤ। ਸੁਦਹ=ਹੋ ਗਈ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੋਈ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ, ਅਸਲ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਔਰਤ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ੮।

ਬਿਦੀਦੰਦ ਹਰ ਕਸ ਕਿ ਈਂ ਹਮ ਜ਼ਨ ਅਸਤ ॥

ਕਿ ਦਰ ਪੈਕਰਿ ਚੂੰ ਪਰੀ ਰੋਸ਼ਨ ਅਸਤ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦੀਦੰਦ=ਜਾਣਿਆ। ਹਰ ਕਸ=ਸਭ ਕਿਸੇ। ਈਂ ਹਮ=ਇਹ ਭੀ। ਜ਼ਨ ਅਸਤ=ਔਰਤ ਹੈ। ਕਿ=ਜੋ। ਦਰ ਪੈਕਰਿ=ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ। ਚੂੰ=ਵਾਂਗੂ। ਰੋਸ਼ਨ=ਚਮਕੀਲੀ। ਅਸਤ=ਹੈ।

ਅਰਥ—ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਜੋ ਇਹ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰੀ ਵਾਂਗੂ ਚਮਕੀਲੀ ਸੀ। ੯।

ਬਿਦੀਦੰਦ ਓ ਰਾ ਯਕੇ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਹਿ ॥

ਕਿ ਮਕਬੂਲ ਸੂਰਤ ਚੋ ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦੀਦੰਦ=ਜਾਣਿਆ ਭਾਵ ਵੇਖਿਆ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਤਾਈਂ। ਮਕਬੂਲ=ਪਿਆਰੀ। ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਚਮਕੀਲਾ। ਮਾਹ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਜੋ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੀ ਪਿਆਰੀ ਤੇ ਚਮਕੀਲੀ ਸੂਰਤ ਵਾਲੀ ਹੈ। ੧੦।

ਬਿਪੁਰਸੀਦ ਓ ਰਾ ਕਿ ਐ ਨੇਕ ਬਖ਼ਤ ॥

ਸਜ਼ਾਵਾਰ ਸ਼ਾਹੀਸਤ ਸ਼ਾਯਾਨਿ ਤਖ਼ਤ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਰਸੀਦ=ਪੁਛਿਆ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਸਜ਼ਾਵਾਰ=ਯੋਗ, ਲਾਇਕ। ਸ਼ਾਹੀਸਤ=ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਯਾਨਿ=ਲਾਇਕ। ਤਖ਼ਤ=ਰਾਜ-ਗੱਦੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ—ਜੋ ਹੋ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ! ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਯੋਗ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈਂ। ੧੧।

ਕਿ ਜਨ ਤੋ ਕੁਦਾਮੀ ਕਿਰਾ ਦੁਖਤਰੀ ॥

ਕਿ ਮੁਲਕੇ ਕਿਰਾ ਤੋ ਕਿਰਾ ਖੁਹਰੀ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਨ=ਔਰਤ । ਕੁਦਾਮੀ=ਕਿਸ ਦੀ । ਕਿਰਾ=ਕਿਸ ਦੀ । ਦੁਖਤਰੀ=ਬੇਟੀ, ਲੜਕੀ ।
ਮੁਲਕੇ=ਦੇਸ । ਖੁਹਰੀ=ਭੈਣ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੀ ਔਰਤ ਹੈਂ ? ਕਿਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈਂ ? ਜੋ ਤੇਰਾ ਦੇਸ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਅਤੇ
ਕਿਸ ਦੀ ਤੂੰ ਭੈਣ ਹੈਂ ? ॥੧੨॥

ਬ ਨਦਰ ਅੰਦਰੂ ਬਹਰਹ ਮੰਦ ਆਮਦਸ਼ ॥

ਬਦੀਦਨ ਸ਼ਹੇ ਦਿਲ ਪਸੰਦ ਆਮਦਸ਼ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਨਦਰ=ਵੇਖਣ ਵਿਚ । ਬਹਰਹ ਮੰਦ=ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ । ਆਮਦ=ਆਈ । ਸ਼=ਉਹ ।
ਦੀਦਨ=ਦੇਖਣ । ਸ਼ਾਹੇ=ਇਕ ਰਾਜਾ ।

ਅਰਥ—ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈਂ । ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ (ਤਾਂ) ਉਸ
ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਗਈ ॥੧੩॥

ਕਨੀਜ਼ਕ ਯਕੇ ਰਾ ਬਿਖਾਦੰਦ ਪੇਸ਼ ॥

ਸ਼ਬਾਂ ਗਾਹ ਬੁਰਦਸ਼ ਦਰੂ ਖਾਨਹ ਖੇਸ਼ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਨੀਜ਼ਕ=ਗੋਲੀ । ਯਕੇ ਰਾ=ਇਕ ਨੂੰ । ਬਿਖਾਦੰਦ=ਸਦਿਆ । ਪੇਸ਼=ਕੋਲ । ਸ਼ਬਾਂ
ਗਾਹ=ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ । ਬੁਰਦਸ਼=ਲੈ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ । ਦਰੂ=ਅੰਦਰ । ਖਾਨਹ=ਘਰ ਵਿਚ । ਖੇਸ਼=ਆਪਣੇ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੱਦਿਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ॥੧੪॥

ਬਿ ਗੁਫਤਹ ਕਿ ਐ ਸਰਵ ਕਦ ਸੀਮ ਤਨ ॥

ਚਰਾਗੇ ਫਲਕ ਆਫਤਾਬੇ ਯਮਨ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਤਹ=ਕਿਹਾ । ਐ=ਹੇ । ਸਰਵ ਕੱਦ=ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਰਗੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ । ਸੀਮ=ਚਾਂਦੀ ।
ਤਨ=ਸਰੀਰ । ਚਰਾਗੇ ਫਲਕ=ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਦੀਵਾ (ਚੰਦਰਮਾ) । ਆਫਤਾਬ=ਸੂਰਜ । ਯਮਨ=ਇਕ ਦੇਸ਼ ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂ ਲੰਮੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚਾਂਦੀ (ਵਾਂਗੂ ਚਮਕਣ ਵਾਲੇ)
ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ । ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਦੀਵੇ ਭਾਵ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਯਮਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲੀ ॥੧੫॥

ਵਜਾਂ ਬਹਰ ਮਾ ਰਾ ਬ ਤਪਸ਼ੀਦ ਦਿਲ ॥

ਕਿ ਮਾਹੀ ਬਿਉਫਤਾਦ ਅਜ਼ ਆਬੋ ਗਿਲ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜਾਂ=ਉਸ । ਬਹਰ=ਲਈ । ਮਾ ਰਾ=ਮੇਰਾ । ਤਪਸ਼ੀਦ=ਤੜਫ ਰਿਹਾ । ਮਾਹੀ=ਮੱਛੀ ।

ਕਿ ਜਨ ਤੋ ਕੁਦਾਮੀ ਕਿਰਾ ਦੁਖਤਰੀ ॥

ਕਿ ਮੁਲਕੇ ਕਿਰਾ ਤੋ ਕਿਰਾ ਖੁਹਰੀ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਨ=ਔਰਤ । ਕੁਦਾਮੀ=ਕਿਸ ਦੀ । ਕਿਰਾ=ਕਿਸ ਦੀ । ਦੁਖਤਰੀ=ਬੇਟੀ, ਲੜਕੀ ।
ਮੁਲਕੇ=ਦੇਸ । ਖੁਹਰੀ=ਭੈਣ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੀ ਔਰਤ ਹੈਂ ? ਕਿਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈਂ ? ਜੋ ਤੇਰਾ ਦੇਸ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਅਤੇ
ਕਿਸ ਦੀ ਤੂੰ ਭੈਣ ਹੈਂ ? ॥੧੨॥

ਬ ਨਦਰ ਅੰਦਰੂ ਬਹਰਹ ਮੰਦ ਆਮਦਸ਼ ॥

ਬਦੀਦਨ ਸ਼ਹੇ ਦਿਲ ਪਸੰਦ ਆਮਦਸ਼ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਨਦਰ=ਵੇਖਣ ਵਿਚ । ਬਹਰਹ ਮੰਦ=ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ । ਆਮਦ=ਆਈ । ਸ਼=ਉਹ ।
ਦੀਦਨ=ਦੇਖਣ । ਸ਼ਾਹੇ=ਇਕ ਰਾਜਾ ।

ਅਰਥ—ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈਂ । ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ (ਤਾਂ) ਉਸ
ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਗਈ ॥੧੩॥

ਕਨੀਜ਼ਕ ਯਕੇ ਰਾ ਬਿਖਾਦੰਦ ਪੇਸ਼ ॥

ਸ਼ਬਾਂ ਗਾਹ ਬੁਰਦਸ਼ ਦਰੂ ਖਾਨਹ ਖੇਸ਼ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਨੀਜ਼ਕ=ਗੋਲੀ । ਯਕੇ ਰਾ=ਇਕ ਨੂੰ । ਬਿਖਾਦੰਦ=ਸੌਂਦਿਆ । ਪੇਸ਼=ਕੋਲ । ਸ਼ਬਾਂ
ਗਾਹ=ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ । ਬੁਰਦਸ਼=ਲੈ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ । ਦਰੂ=ਅੰਦਰ । ਖਾਨਹ=ਘਰ ਵਿਚ । ਖੇਸ਼=ਆਪਣੇ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੌਂਦਿਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ॥੧੪॥

ਬਿ ਗੁਫਤਹ ਕਿ ਐ ਸਰਵ ਕਦ ਸੀਮ ਤਨ ॥

ਚਰਾਗੇ ਫਲਕ ਆਫਤਾਬੇ ਯਮਨ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਤਹ=ਕਿਹਾ । ਐ=ਹੇ । ਸਰਵ ਕੱਦ=ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਰਗੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ । ਸੀਮ=ਚਾਂਦੀ ।
ਤਨ=ਸਰੀਰ । ਚਰਾਗੇ ਫਲਕ=ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਦੀਵਾ (ਚੰਦਰਮਾ) । ਆਫਤਾਬ=ਸੂਰਜ । ਯਮਨ=ਇਕ ਦੇਸ਼ ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂ ਲੰਮੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚਾਂਦੀ (ਵਾਂਗੂ ਚਮਕਣ ਵਾਲੇ)
ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ । ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਦੀਵੇ ਭਾਵ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਯਮਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲੀ ॥੧੫॥

ਵਜਾਂ ਬਹਰ ਮਾ ਰਾ ਬ ਤਪਸ਼ੀਦ ਦਿਲ ॥

ਕਿ ਮਾਹੀ ਬਿਉਫਤਾਦ ਅਜ਼ ਆਬੋ ਗਿਲ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜਾਂ=ਉਸ । ਬਹਰ=ਲਈ । ਮਾ ਰਾ=ਮੇਰਾ । ਤਪਸ਼ੀਦ=ਤੜਫ ਰਿਹਾ । ਮਾਹੀ=ਮੱਛੀ ।

ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿਗ ਪਵੇ । ਅਜ=ਤੋਂ । ਆਬੋ=ਪਾਣੀ ਤੋਂ । ਗਿਲ=ਮਿੱਟੀ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਇਉਂ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਤੜਫਦੀ ਹੈ । ੧੬।

ਬਿਰੋਂ ਐ ਸਬਾਪੈਕ ਗੁਲਜ਼ਾਰਿ ਮਾ ॥

ਕਿ ਦਰਪੇਸ਼ ਯਾਰੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਮਾ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਰੋਂ=ਜਾਹ । ਐ=ਹੇ । ਸਬਾਪੈਕ=ਫੁਰਤੀਲੀ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ । ਗੁਲਜ਼ਾਰਿ=ਬਗੀਚੀ । ਮਾ=ਮੇਰੀ । ਦਰਪੇਸ਼=ਸਾਹਮਣੇ । ਵਫ਼ਾਦਾਰ=ਬਚਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਮੇਰੇ (ਦਿਲ ਦੀ) ਫੁਲਵਾੜੀ ! ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਜਾਹ । ਮੇਰੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਯਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਹ । ੧੭।

ਤੋਂ ਗਰ ਪੇਸ਼ ਓ ਰਾ ਬਿਆਰੀ ਮਰਾ ॥

ਬਿਬਖਸ਼ਮ ਸਰਿ ਬਸਤਹ ਗੰਜੇ ਤੁਰਾ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੋਂ=ਤੂੰ । ਗਰ=ਜੇਕਰ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਬਿਆਰੀ=ਲੈ ਆਵੇਂ । ਮਰਾ=ਮੇਰੇ । ਬਿਬਖਸ਼ਮ=ਬਖਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਸਰਿ ਬਸਤਹ=ਮੂੰਹੋਂ ਮੂੰਹ ਤਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ । ਗੰਜੇ=ਖਜ਼ਾਨਾ । ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਵੇਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਮੂੰਹ ਤਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ । ੧੮।

ਰਵਾਂ ਸੁਦ ਕਨੀਜ਼ ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ॥

ਬਿਗੋਯਦ ਸੁਖਨ ਰਾ ਜ਼ਿ ਸਰ ਤਾ ਬ ਬੁਨ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ=ਤੁਰ ਪਈ । ਕਨੀਜ਼=ਗੋਲੀ । ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣਦਿਆਂ । ਈਂ ਸੁਖਨ=ਇਹ ਗੱਲ । ਬਿਗੋਯਦ=ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਸੁਖਨ ਰਾ=ਗੱਲ ਨੂੰ । ਜ਼ਿ=ਤੋਂ । ਸਰ ਤਾ=ਸਿਰ ਤੋਂ । ਬ ਬੁਨ=ਪੈਰਾਂ ਤਕ ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਗੋਲੀ ਤੁਰ ਪਈ । ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿਤੀ । ਭਾਵ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ । ੧੯।

ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਨੀਜ਼ਕ ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ॥

ਬਿ ਪੇਚੀਦ ਬਰ ਖੁਦ ਜ਼ਿ ਪੋਸ਼ਾਕ ਜ਼ਨ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣਿਆ । ਈਂ ਸੁਖਨ=ਇਹ ਗੱਲ । ਕਨੀਜ਼ਕ=ਗੋਲੀ ਦੀ । ਪੇਚੀਦ=ਵੱਟ । ਬਰ ਖੁਦ=ਆਪਣੇ ਉਤੇ । ਜ਼ਿ=ਤੋਂ । ਜ਼ਨ=ਇਸਤ੍ਰੀ ।

ਅਰਥ—ਗੋਲੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੈਨੂੰ ਵਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਤੋਂ ਵੱਟ ਖਾਧਾ ਭਾਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿਬਾਸ ਤੋਂ ਨਫਰਤ ਕੀਤੀ । ੨੦।

ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਕੁਨਾਨੀਦ ਅਸਬਾਬਿ ਖੇਸ਼ ॥

ਕਿ ਦੀਦਨ ਜਹਾਂ ਰਾ ਬਿ ਕਿਰਦਾਰੇ ਖੇਸ਼ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ । ਜ਼ਾਹਰ=ਪ੍ਰਗਟ । ਕੁਨਾਨੀਦ=ਕਰਾ ਲਿਆ । ਅਸਬਾਬਿ=ਭੇਦ, ਪਾਜ਼ । ਖੇਸ਼=ਆਪਣਾ । ਦੀਦਨ=ਵੇਖਣਾ । ਜਹਾਂ ਰਾ=ਜਗਤ ਦਾ । ਬਿ=ਉਪਰ । ਕਿਰਦਾਰੇ=ਕਰਤਬ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਵੇਖਿਆ ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਕਰਤਬ ਹੈ ? ॥੨੧॥

ਬਿ ਖਾਹਦ ਮਰਾ ਸ਼ਾਹਿ ਐ ਯਾਰਿ ਮਾ ॥

ਮਰਾ ਮਸਲਿਹਤ ਦੇਹ ਵਫ਼ਾਦਾਰਿ ਮਾ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਾਹਦ=ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਸ਼ਾਹਿ=ਰਾਜਾ । ਮਾ=ਮੇਰੇ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਮਸਲਿਹਤ=ਸਲਾਹ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਮੇਰੇ ਯਾਰ ! ਹੇ ਮੇਰੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ! ਰਾਜਾ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਹ ਜੋ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ॥੨੨॥

ਤੁ ਗੋਈ ਮਨ ਈਂ ਜਾ ਗੁਰੇਜ਼ਾ ਸ਼ਵਮ ॥

ਕਿ ਇਮ ਰੋਜ਼ ਅਜ਼ ਜਾਇ ਖੇਜ਼ਾ ਸ਼ਵਮ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁ ਗੋਈ=ਤੂੰ ਆਖੇਂ । ਮਨ=ਮੈਂ । ਈਂ ਜਾ=ਇਸ ਤੋਂ । ਗੁਰੇਜ਼ਾ ਸ਼ਵਮ=ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂ । ਇਮ ਰੋਜ਼=ਅਜ । ਅਜ਼ ਜਾਇ=ਇਸ ਤੋਂ । ਖੇਜ਼ਾ ਸ਼ਵਮ=ਉਠ ਜਾਵਾਂ ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ? ਜਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਅਜ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਤੁਰ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭੇਦ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ ? ॥੨੩॥

ਨ ਤਰਸੀ ਇਲਾਜ ਤੁਰਾ ਮਨ ਕੁਨਮ ॥

ਬਦੀਦਨ ਵਜ਼ਾਂ ਚਾਰਿ ਮਾਹਿ ਨਿਹਮ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਰਸੀ=ਡਰ । ਇਲਾਜ=ਉਪਾਵ । ਕੁਨਮ=ਕਰਦੀ ਹਾਂ । ਬਦੀਦਨ=ਵੇਖਦੇ । ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦੇ । ਮਾਹੇ=ਮਹੀਨੇ । ਨਿਹਮ=ਰੱਖਾਂਗੀ ।

ਅਰਥ—ਡਰ ਨਾ ਤੇਰਾ ਉਪਾਵ ਮੈਂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ । ਉਸ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਾਂਗੀ ॥੨੪॥

ਚੁ ਖੁਸ਼ਪੀਦ ਯਕ ਜਾਇ ਚੂੰ ਬੇਖਬਰ ॥

ਖਬਰ ਗਸ਼ਤ ਸੁਦ ਸ਼ਾਹ ਓ ਸ਼ੇਰ ਨਰ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦੋਂ । ਖੁਸ਼ਪੀਦ=ਸੌਂ ਗਏ । ਯਕ ਜਾਇ=ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋਈ । ਸੁਦ=ਹੋਇਆ । ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜਾ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਹੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ । ਤਦ ਸ਼ੇਰ ਮਰਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਹੋਈ । ੨੫।

ਦਹਾਨਿ ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਕਨੀਜ਼ਕ ਸੁਖਨ ॥

ਬਜੁੰਬਸ਼ ਬ ਲਰਜ਼ੀਦ ਸਰ ਤਾ ਬ ਬੁਨ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਹਾਨਿ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ । ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣਿਆ । ਈਂ=ਇਹ । ਕਨੀਜ਼ਕ=ਦਾਸੀ । ਬ ਜੁੰਬਸ਼=ਗੁਸੇ ਨਾਲ । ਬ ਲਰਜ਼ੀਦ=ਕੰਬ ਗਿਆ । ਸਰ=ਸਿਰ । ਤਾ=ਤੋਂ । ਬ ਬੁਨ=ਜੜ੍ਹ ਭਾਵ ਪੈਰ ਤਕ ।

ਅਰਥ—ਦਾਸੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ । ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਿਆ । ੨੬।

ਬਿਆਮਦ ਕਜ਼ੋ ਜਾਇ ਓ ਖੁਫਤਹ ਦੀਦ ॥

ਜ਼ ਸਰ ਤਾ ਕਦਮ ਹਮਚੁ ਮੇਹਰਸ਼ ਤਪੀਦ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਆਮਦ=ਆਇਆ । ਕਜ਼ੋ=ਉਸ । ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ । ਓ=ਉਸ । ਖੁਫਤਹ=ਸੁਤਾ । ਦੀਦ=ਵੇਖਿਆ । ਜ਼=ਤੋਂ । ਕਦਮ=ਪੈਰ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਮੇਹਰਸ਼=ਸੂਰਜ । ਤਪੀਦ=ਤਪ ਗਿਆ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆਇਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਸੁਤੇ ਪਿਆਂ ਵੇਖਿਆ । ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ ਤਪ ਗਿਆ । ੨੭।

ਬਿ ਦਾਨਿਸ਼ਤ ਈਂ ਰਾ ਖਬਰਦਾਰ ਸੁਦ ॥

ਬਿਰੋਜ਼ਿ ਅਜ਼ਾ ਈਂ ਖਬਰਦਾਰ ਸੁਦ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨਿਸ਼ਤ=ਜਾਣਿਆ । ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਨੂੰ । ਖਬਰਦਾਰ=ਖਬਰ ਵਾਲੀ । ਸੁਦ=ਹੋ ਗਈ । ਰੋਜ਼ਿ ਅਜ਼ਾ=ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ । ਈਂ=ਇਹ । ਖਬਰ=ਸਾਵਧਾਨ । ਸੁਦ=ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਖਬਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਖਬਰਦਾਰ ਭਾਵ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ੨੮।

ਬਿ ਖੁਸ਼ਪੀਦ ਯਕ ਜਾਇ ਯਕੇ ਖ਼ਾਬਗਾਹ ॥

ਮਰਾ ਦਾਉ ਉਫਤਦ ਨ ਯਜ਼ਦਾਂ ਗਵਾਹ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਸ਼ਪੀਦ=ਸੁੱਤੀ । ਯਕ ਜਾਇ=ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ । ਖ਼ਾਬਗਾਹ=ਸੌਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ । ਯਜ਼ਦਾਂ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ—ਇਕੋ ਸੌਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ, ਇਕ ਹੀ ਥਾਂ ਸੌਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੇਰਾ ਦਾਅ ਨਹੀਂ ਫਬਿਆ । ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗਵਾਹ ਹੈ । ੨੯।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੬]

ਜੁਦਾ ਗਰ ਬਿ ਬੀਨਮ ਅਜ਼ੀਂ ਖਾਬਗਾਹ ॥

ਯਕੇ ਜੁਫਤਹ ਬਾਸ਼ਮ ਚੁ ਖੁਰਸ਼ੈਦ ਮਾਹ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜੁਦਾ=ਵੱਖਰੇ । ਗਰ=ਜੇਕਰ । ਬੀਨਮ=ਵੇਖ ਲਵਾਂ । ਅਜ਼ੀਂ=ਇਸ ਨੂੰ । ਖਾਬਗਾਹ=ਮੰਜਾ । ਜੁਫਤਹ=ਜੋੜਾ । ਬਾਸ਼ਮ=ਹੋ ਜਾਵਾਂ । ਖੁਰਸ਼ੈਦ=ਸੂਰਜ । ਮਾਹ=ਚੰਦਰਮਾ ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਵੱਖਰੀ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਵੇਖ ਲਵਾਂ, ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਗੂ ਇਕ ਦਮ ਜੋੜਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੩੦॥

ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਗਸ਼ਤ ਓ ਬਿਆਮਦ ਦਿਗਰ ॥

ਹਮਾਂ ਖੁਫਤਹ ਦੀਦੰਦ ਯਕ ਜਾਇ ਬਬਰ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ । ਰੋਜ਼=ਦਿਨ । ਗਸ਼ਤ=ਚਲਾ ਗਿਆ । ਬਿਆਮਦ=ਆਇਆ । ਦਿਗਰ=ਦੂਜੇ । ਹਮਾਂ=ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਖੁਫਤਹ=ਸੁੱਤੇ ਪਿਆਂ । ਦੀਦੰਦ=ਵੇਖਿਆ । ਬਬਰ=ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦਿਨ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਆਇਆ । ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਸੁੱਤੇ ਪਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ॥੩੧॥

ਦਰੇਗਾ ਅਜ਼ਾਂ ਗਰ ਜੁਦਾ ਯਾਫਤਮ ॥

ਯਕੇ ਹਮਲਹ ਚੂੰ ਸ਼ੇਰਿ ਨਰ ਸਾਖਤਮ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰੇਗਾ=ਅਫਸੋਸ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ । ਗਰ=ਜੇਕਰ । ਜੁਦਾ=ਵੱਖਰਾ । ਯਾਫਤਮ=ਪਾਉਂਦਾ । ਹਮਲਹ=ਹੱਲਾ । ਸਾਖਤਮ=ਮੈਂ ਕਰਦਾ ।

ਅਰਥ—ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਪਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਨਰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ॥੩੨॥

ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ ਰਫਤਸ਼ ਸਿਵਮ ਆਮਦਸ਼ ॥

ਬਿ ਦੀਦੰਦ ਯਕ ਜਾਇ ਬਰਤਾਫਤਸ਼ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਜੇ । ਰੋਜ਼=ਦਿਨ । ਰਫਤਸ਼=ਗਿਆ । ਸ਼=ਉਹ । ਸਿਵਮ=ਤੀਜੇ । ਆਮਦਸ਼=ਆਇਆ । ਦੀਦੰਦ=ਵੇਖਿਆ । ਬਰਤਾਫਤਸ਼=ਮੁੜ ਆਇਆ ।

ਅਰਥ—ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਗਿਆ ਤਦ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਆਇਆ । ਫਿਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਆਇਆ ॥੩੩॥

ਬਰੋਜ਼ੇ ਚੁਵਮ ਆਮਦ ਦੀਦੰਦ ਜੁਫਤ ॥

ਬ ਹੈਰਤ ਫਿਰੋ ਰਫਤ ਬਾ ਦਿਲ ਬਿਗੁਫਤ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਵਮ=ਚੌਥੇ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਦੀਦੰਦ=ਵੇਖੇ । ਜੁਫਤ=ਇਕੱਠੇ । ਹੈਰਤ=ਹੈਰਾਨ । ਫਿਰੋ ਰਫਤ=ਓਹ ਫਿਰ ਚਲਿਆ ।

ਅਰਥ—ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਵੇਖੇ । ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ । ੩੪।

ਕਿ ਹੈਫ ਅਸਤ ਆਂ ਰਾ ਜੁਦਾ ਯਾਫਤਮ ॥

ਕਿ ਤੀਰੋ ਕਮਾਂ ਅੰਦਰੂੰ ਸਾਖਤਮ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੈਫ ਅਸਤ=ਅਫਸੋਸ ਹੈ । ਆਂ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਜੁਦਾ=ਵਖਰਿਆਂ । ਯਾਫਤਮ=ਮੈਂ ਪਾਉਂਦਾ । ਤੀਰੋ=ਤੀਰ ਨੂੰ । ਅੰਦਰੂੰ=ਵਿਚ । ਸਾਖਤਮ=ਮੈਂ ਰਖ ਦੇਂਦਾ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਖਰਿਆਂ ਪਾ ਲੈਂਦਾ । ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਤੀਰ ਟਿਕਾ ਦੇਂਦਾ । ਭਾਵ ਇਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ । ੩੫।

ਨ ਦੀਦੇਮ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਦੋਸ਼ਮ ਬ ਤੀਰ ॥

ਨ ਕੁਸ਼ਤਮ ਅਦੂ ਰਾ ਨ ਕਰਦਮ ਅਸੀਰ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਦੇਮ=ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ । ਦੋਸ਼ਮ=ਪ੍ਰੇਤਾ, ਵਿੰਨ੍ਹਿਆਂ । ਕੁਸ਼ਤਮ=ਮੈਂ ਮਾਰਿਆ । ਅਦੂ ਰਾ=ਵੈਰੀ, ਬੁਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ । ਅਸੀਰ=ਕੈਦ ਕੀਤਾ ।

ਅਰਥ—ਨਾ ਮੈਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਨਾ ਤੀਰ ਵਿਚ ਪਰੋਤਾ । ਨਾ ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਹੈ । ੩੬।

ਸ਼ਸ਼ਮ ਰੋਜ਼ ਆਮਦ ਬਦੀਦਹ ਵਜ਼ਾਂ ॥

ਬ ਪੇਚਸ਼ ਦਰ ਆਵੇਖਤ ਗੁਫਤ ਅਜ਼ ਜ਼ਬਾਂ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਸ਼ਮ=ਛੇਵੇਂ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਬਦੀਦਹ=ਡਿੱਠਾ । ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਪੇਚਸ਼=ਵੱਟ । ਆਵੇਖਤ=ਲਪੇਟਿਆ । ਗੁਫਤ=ਕਿਹਾ । ਅਜ਼=ਤੋਂ । ਜ਼ਬਾਂ=ਜ਼ਬਾਨ ।

ਅਰਥ—ਛੇਵੇਂ ਦਿਨ ਫਿਰ ਆਇਆ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵੇਖਿਆ । ਫਿਰ ਵੱਟ ਖਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਣ ਲੱਗਾ । ੩੭।

ਨ ਦੀਦੇਮ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕਿ ਰੇਜ਼ੇਮ ਖੂੰ ॥

ਦਰੇਗਾ ਨ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ ਅੰਦਰੂੰ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਦੇਮ=ਮੈਂ ਡਿੱਠਾ । ਰੇਜ਼ੇਮ=ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ । ਖੂੰ=ਖੂਨ, ਕਤਲ । ਦਰੇਗਾ=ਅਫਸੋਸ । ਕੈਬਰ=ਤੀਰ । ਕਮਾਂ=ਕਮਾਨ । ਅੰਦਰੂੰ=ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਨਾ ਮੈਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਡਿੱਠਾ ਜੋ ਖੂਨ (ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ) ਮੈਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਦਾ । ਜੇ ਮੈਂ

ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਵੇਖਦਾ ਤਾਂ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਣ ਕਰ ਦੇਂਦਾ । ਅਫ਼ਸੋਸ ! (ਮੈਂ) ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਤੀਰ ਨਹੀਂ (ਧਰ ਸਕਿਆ) ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਤੀਰ (ਲਿੰਗ) ਕਮਾਨ ਵਰਗੀ ਭਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਿਆ । ੩੮।

ਦਰੇਗਾ ਬ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਆਵੇਖਤਮ ॥

ਦਰੇਗਾ ਨ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਰੇਖਤਮ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਵੇਖਤਮ=ਚੰਬੜਿਆ । ਬਾ=ਨਾਲ । ਰੇਖਤਮ=ਭੁਲੇ ।

ਅਰਥ—ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਚੰਬੜਿਆ ਨਹੀਂ । ਅਫ਼ਸੋਸ (ਕਿ) ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ (ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ) ਭੁਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ੩੯।

ਹਕੀਕਤ ਸ਼ਨਾਸਦ ਨ ਹਾਲੇ ਦਿਗਰ ॥

ਕਿ ਮਾਇਲ ਬਸੇ ਗਸ਼ਤ ਓ ਤਾਬ ਸਰ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਕੀਕਤ=ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਸੱਚ ਸਰੂਪ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਸ਼ਨਾਸਦ=ਪਛਾਣਿਆ । ਹਾਲੇ=ਢੰਗ, ਤਰੀਕਾ । ਮਾਇਲ=ਮੋਹਤ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋਇਆ । ਤਾਬ=ਤਕ ।

ਅਰਥ—ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਦੂਜੇ ਢੰਗ ਵਿਚ, ਉਹ ਸਿਰ ਤਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ੪੦।

ਬਿਬੀਂ ਬੇਖਬਰ ਰਾ ਚਿ ਕਾਰੇ ਕੁਨਦ ॥

ਕਿ ਕਾਰਿ ਬਦਸ਼ ਇਖਤਿਆਰੇ ਕੁਨਦ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਬੀਂ=ਵੇਖ । ਬੇਖਬਰ=ਬੇਸੁਰਤ, ਕਮਲਾ । ਚਿ ਕਾਰੇ=ਕਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ । ਕਿ=ਜੋ । ਕਾਰਿ=ਕੰਮ ਨੂੰ । ਬਦਸ਼=ਬੁਰਾ ਹੈ । ਇਖਤਿਆਰੇ=ਪ੍ਰਵਾਨ, ਮਨਜ਼ੂਰ, ਹੱਕ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਇਸ ਕਮਲੇ ਜੀਵ ਵਲ ਵੇਖ ! ਕੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੋ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੪੧।

ਬਿਬੀਂ ਬੇਖਬਰ ਬਦ ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ ਕੁਨਦ ॥

ਕਿ ਬੇ ਆਬ ਸਰ ਖ਼ੁਦ ਤਰਾਸ਼ੀ ਕੁਨਦ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਬੀਂ=ਵੇਖ । ਬੇਖਬਰ=ਸੁਰਤ ਤੋਂ ਹੀਣਾ । ਬਦ=ਬੁਰਾ । ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ=ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਬੇ=ਬਿਨਾਂ । ਆਬ=ਪਾਣੀ । ਸਰ=ਸਿਰ । ਖ਼ੁਦ=ਆਪਣਾ । ਤਰਾਸ਼ੀ=ਛਿਲਣਾ, ਮੁੰਨਣਾ । ਕੁਨਦ=ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਓ ਸੁਰਤ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ! ਵੇਖ, (ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਜੋ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਛਿਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ? । ੪੨।

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆ ਜਾਮ ਸਬਜ਼ੇ ਮਰਾ ॥

ਕਿ ਸਰ ਬਸਤਹ ਮਨ ਗੰਜ ਬਖਸ਼ਮ ਤੁਰਾ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਦਿਹ=ਦਿਓ। ਜਾਮ=ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼ੇ=ਸਾਵੇ ਰੰਗ ਦਾ। ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਸਰ ਬਸਤਹ=ਬੰਦ ਦਾ ਬੰਦ, ਭਰਿਆ ਭਰਾਇਆ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਗੰਜ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਬਖਸ਼ਮ=ਬਖਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸਾਵੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ। ਜੋ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਭਰਿਆ ਭਰਾਇਆ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ ॥੪੩॥

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਫ਼ਾਮ ॥

ਕਿ ਖਸ਼ਮ ਅਫ਼ਗਨੀ ਵਕਤ ਹਸਤਸ਼ ਬਕਾਮ ॥੪੪॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਾਗਰੇ=ਪਿਆਲਾ। ਫ਼ਾਮ=ਵਰਨ, ਰੰਗ। ਖਸ਼ਮ=ਵੈਰੀ। ਅਫ਼ਗਨੀ=ਢਾਹੁਣ ਦੇ। ਵਕਤ=ਵੇਲੇ। ਹਸਤਸ਼=ਹੈਰਾ ਹੈ। ਬਕਾਮ=ਕੰਮ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸਬਜ਼ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ। ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਪਟਕਾਉਣ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ॥੪੪॥੯॥

ਨੌਵੀਂ ਹਿਕਾਯਤ (ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

ਹਿਕਾਯਤ ਦਸਵੀਂ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਗਫ਼ੂਰੋ ਗੁਨਹ ਬਖਸ਼ ਗਾਫ਼ਿਲ ਕੁਸ਼ ਅਸਤ ॥

ਜਹਾਂ ਰਾ ਤੋਈ ਬਸਤ ਈਂ ਬੰਦੋਬਸਤ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਫ਼ੂਰੋ=ਦਿਆਲੂ ਅਤੇ। ਗੁਨਹ=ਔਗੁਣ, ਬੁਰੇ ਕੰਮ। ਬਖਸ਼=ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਗਾਫ਼ਿਲ=ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਭੁਲੇ ਹੋਏ, ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਚੁਕੇ। ਕੁਸ਼ ਅਸਤ=ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਹਾਂ=ਜਗਤ। ਰਾ=ਦਾ। ਤੋਈ=ਤੂੰਹੀ। ਬਸਤ ਈਂ=ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਦਿਆਲੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਔਗੁਣ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੧॥

ਨ ਪਿਸਰੋ ਨ ਮਾਦਰ ਬਿਰਾਦਰ ਪਿਦਰ ॥

ਨ ਦਾਮਾਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਯਾਰੇ ਦਿਗਰ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਿਸਰ=ਪੁੱਤਰ । ਮਾਦਰ=ਮਾਂ । ਬਿਰਾਦਰ=ਭਰਾ । ਪਿਦਰ=ਪਿਉ । ਦਾਮਾਦ=ਜਵਾਈ ।
ਯਾਰੇ=ਮਿੱਤਰ । ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ ।

ਅਰਥ—ਨਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਭਰਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਿਉ ਹੈ । ਨਾ ਕੋਈ ਜਵਾਈ ਹੈ, ਨਾ ਦੂਸਰਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਮਿਤਰ ਹੈ । ੨।

ਸੁਨੀਦਮ ਸੁਖਨ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਜ਼ਿੰਦਰਾਂ ॥

ਕਿ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਲੋ ਨਾਮ ਬੁਰਦਸ਼ ਜ਼ਮਾਂ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦਮ=ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ । ਸੁਖਨ=ਗੱਲ, ਵਾਰਤਾ, ਕਹਾਣੀ । ਸ਼ਾਹਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ । ਬੁਰਦ=ਲੈਂਦਾ । ਜ਼=ਉਸ ਦਾ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਅਸਾਂ ਮਾਜ਼ਿੰਦਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜੋ ਰੋਸ਼ਨ ਚਿੱਤ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੀ ਸੀ । ੩।

ਕਿ ਨਾਮਸ਼ ਵਜ਼ੀਰ ਅਸਤ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੁਰੂਰ ॥

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਮਾਗ ਅਸਤ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਾਮਸ਼=ਨਾਮ ਉਸ ਦਾ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਸ਼ੁਰੂਰ=ਬੁਧੀਮਾਨ । ਸਾਹਿਬ ਦਮਾਗ=ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ । ਜ਼ਾਹਿਰ=ਪ੍ਰਗਟ । ਜ਼ਹੂਰ=ਜਲਵਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਬੁਧੀਮਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਾਹਿਬ' ਸੀ । ਜੋ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਸੀ । ੪।

ਕਿ ਪਿਸਰੇ ਅਜ਼ਾਂ ਬੂਦ ਰੋਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ॥

ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਸਾਹਿਬ ਅਮੀਰ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਿਸਰੇ=ਪੁੱਤਰ । ਅਜ਼ਾਂ ਬੂਦ=ਉਸ ਦਾ ਹੋਇਆ । ਹੁਸਨਲ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । ਜਮਾਲ=ਚਿਹਰਾ । ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ ।

ਅਰਥ—'ਰੋਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ । ਜੋ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ । ੫।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੭]

ਕਿ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਲੇ ਸ਼ਾਹ ਓ ਨਾਮ ਬੂਦ ॥

ਅਦੂ ਰਾ ਜ਼ ਮਰਦੀ ਬਰ ਆਵੁਰਦ ਦੂਦ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜਾ । ਬੂਦ=ਸੀ । ਅਦੂ=ਵੈਰੀ, ਦੁਸ਼ਮਨ । ਰਾ=ਦਾ । ਮਰਦੀ=ਬਹਾਦਰੀ । ਜ਼=ਨਾਲ । ਬਰ ਆਵੁਰਦ=ਕਢਿਆ । ਦੂਦ=ਧੁੰਆਂ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਲ' ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਧੁੰਆਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਸੀ । ੬।

ਵਜ਼ੀਰੇ ਯਕੇ ਬੂਦ ਜੋ ਹੋਸ਼ ਮੰਦ ॥

ਰੱਯਤ ਨਵਾਜ਼ ਅਸਤ ਦੁਸ਼ਮਨ ਗਜ਼ੰਦ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੂਦ=ਸੀ। ਹੋਸ਼ ਮੰਦ=ਅਕਲ ਵਾਲਾ। ਰੱਯਤ=ਪਰਜਾ। ਨਵਾਜ਼=ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ। ਗਜ਼ੰਦ=ਦੁਖਦਾਈ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਬੜਾ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਪਰਜਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ੭।

ਵਜ਼ਾਂ ਦੁਖਤਰੇ ਹਸਤ ਰੋਸ਼ਨ ਚਰਾਗ਼ ॥

ਕਿ ਨਾਮੇ ਅਜ਼ਾਂ ਬੂਦ ਰੋਸ਼ਨ ਦਮਾਗ਼ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦੀ। ਦੁਖਤਰੇ=ਲੜਕੀ। ਚਰਾਗ਼=ਦੀਵਾ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦਾ। ਬੂਦ=ਸੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਦੀਵੇ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ (ਸਮਾਨ) ਹੈਗੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਰੋਸ਼ਨ ਦਮਾਗ਼' ਸੀ। ੮।

ਬ ਮਕਤਬਿ ਸਪੁਰਦੰਦ ਹਰ ਦੋ ਤਿਫਲ ॥

ਕਿ ਤਿਫਲਸ਼ ਬਸੇ ਰੋਜ਼ ਗਸ਼ਤੰਦ ਖਿਜ਼ਲ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ। ਮਕਤਬਿ=ਮਦਰਸਾ। ਸਪੁਰਦੰਦ=ਬਿਠਾ ਦਿਤੇ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ। ਤਿਫਲ=ਬਾਲ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਰੋਜ਼=ਦਿਨ। ਗਸ਼ਤੰਦ=ਹੋਏ, ਫਿਰਦੇ। ਖਿਜ਼ਲ=ਅਵਾਰਾ ਗਰਦ।

ਅਰਥ—ਮਦਰਸੇ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਬਾਲ ਪੜ੍ਹਣੇ ਬਿਠਾ ਦਿਤੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਅਵਾਰਾ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ੯।

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਦਾਨਾਇ ਮਉਲਾਇ ਰੂਮ ॥

ਕਿ ਦਿਰਮਸ਼ ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ ਆਂ ਮਰਜ਼ ਬੂਮ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠੇ। ਦਾਨਾਇ=ਸਿਆਣਾ। ਮਉਲਾਇ=ਮੌਲਾਣਾ, ਵਿਦਵਾਨ। ਦਿਰਮਸ਼=ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਂ=ਉਸ ਨੂੰ। ਮਰਜ਼=ਧਰਤੀ। ਬੂਮ=ਦੇਸ, ਜਾਗੀਰ।

ਅਰਥ—ਰੂਮ ਦੇਸ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਮੌਲਾਣੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ। ਉਸਨੂੰ ਨਕਦ ਦੌਲਤ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਜਗੀਰ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੀ। ੧੦।

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਦਰਾਂ ਜਾਇ ਤਿਫਲਾਂ ਬਸੇ ॥

ਬਖਾਂਦੇ ਸੁਖਨ ਅਜ਼ ਕਿਤਾਬ ਹਰ ਕਸੇ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠੇ। ਦਰਾਂ ਜਾਇ=ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। ਤਿਫਲਾਂ=ਲੜਕੇ, ਮੁੰਡੇ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਬਖਾਂਦੇ=ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਸੁਖਨ=ਵਾਰਤਾ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਹਰ ਕਸੇ=ਸਭ ਕੋਈ।

ਅਰਥ—ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੜਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਭ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਸੰਥਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ੧੧।

ਬ ਬਗਲ ਅੰਦਰ ਆਰੰਦ ਹਰ ਯਕ ਕਿਤਾਬ ॥

ਜ ਤੌਰੇਤ ਅੰਜੀਲ ਵਜਹੇ ਅਦਾਬ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਗਲ=ਕੱਛ। ਆਰੰਦ=ਲੈ ਆਉਂਦੇ। ਜ=ਵਗੈਰਾ। ਤੌਰੇਤ=ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਵਜਹੇ=ਗੀਤੀ। ਅੰਜੀਲ=ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਅਦਾਬ=ਵਰਤਾਰਾ।

ਅਰਥ—ਹਰ ਇਕ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਲੜਕੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਕੱਛ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਤੌਰੇਤ ਅਤੇ ਅੰਜੀਲ ਆਦਿਕ (ਉਤੇ ਭੀ ਇਸੇ) ਗੀਤੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ੧੨।

ਭਾਵ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਛੇ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਦੋ ਮਕਤਬਿ ਕੁਨਾਨੀਦ ਹਫਤ ਅਜ਼ ਜੁਬਾਂ ॥

ਯਕੇ ਮਰਦ ਬੁਖਾਂਦੰਦ ਦੀਗਰ ਜ਼ਨਾਂ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਕਤਬਿ=ਮਦਰਸੇ, ਸਕੂਲ। ਕੁਨਾਨੀਦ=ਬਣਾਏ ਗਏ। ਹਫਤ=ਸੱਤ। ਅਜ਼=ਵਾਸਤੇ। ਜੁਬਾਂ=ਬੋਲੀਆਂ। ਬੁਖਾਂਦੰਦ=ਪੜ੍ਹਦੇ। ਯਕੇ=ਇਕ ਵਿਚ। ਜ਼ਨਾਂ=ਔਰਤਾਂ।

ਅਰਥ—ਸੱਤਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਸਕੂਲ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਇਕ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਸੱਤਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ੧੩।

ਕਿ ਤਿਫਲਾ ਬਿਖਾਂਦੰਦ ਮੁਲਾਂ ਖੁਸ਼ਸ਼ ॥

ਜ਼ਨਾਂ ਰਾ ਬਿਖਾਨਦ ਜ਼ਨੇ ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਸ਼ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਿਫਲਾ=ਲੜਕਿਆਂ। ਬਿਖਾਂਦੰਦ=ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਖੁਸ਼ਸ਼=ਉਹ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਜ਼ਨਾਂ=ਔਰਤਾਂ। ਬਿਖਾਨਦ=ਪੜ੍ਹਾਂਦੀ ਸੀ। ਜ਼ਨੇ=ਇਕ ਜ਼ਨਾਨੀ। ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਸ਼=ਪੂਰੀ ਵਿਦਵਾਨ।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਮੁਲਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਭਾਵ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਜ਼ਨਾਨੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਸੀ। ੧੪।

ਵਜ਼ੀਂ ਦਰਮਿਆਂ ਬੂਦ ਦੀਵਾਰ ਅਜ਼ੀਂ ॥

ਯਕੇ ਆਂ ਤਰਫ ਬੂਦ ਯਕੇ ਤਰਫ ਈਂ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ੀਂ=ਉਨ੍ਹਾਂ। ਦਰਮਿਆਂ=ਵਿਚਾਲੇ। ਬੂਦ=ਸੀ। ਦੀਵਾਰ=ਕੰਧ। ਅਜ਼ੀਂ=ਇਸ ਵਾਸਤੇ। ਯਕੇ=ਇਕ। ਆਂ ਤਰਫ=ਉਸ ਪਾਸੇ। ਤਰਫ ਈਂ=ਇਸ ਪਾਸੇ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਕੰਧ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਕ ਉਸ ਪਾਸੇ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਇਕ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੜਕੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ। ੧੫।

ਸਬਕ ਬੁਰਦ ਹਰ ਦੋ ਜ਼ ਹਰ ਯਕ ਹੁਨਰ ॥

ਇਲਮ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਕਰਦ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਬਕ=ਵਾਧਾ। ਬੁਰਦ=ਲੈਂਦੇ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ। ਜ਼=ਨਾਲੋਂ। ਹਰ ਯਕ=ਹਰ ਇਕ। ਹੁਨਰ=ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗੁਣ। ਇਲਮ=ਵਿਦਿਆ। ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਕਰਦ=ਖਿੱਚਾ ਖਿੱਚੀ ਕਰਦੇ। ਬਾ=ਨਾਲੋਂ। ਯਕ ਦਿਗਰ=ਇਕ ਦੂਜੇ।

ਅਰਥ—ਹਰ ਇਕ ਗੁਣ ਸਿਖਣ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਵਾਧਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਖਿੱਚਾ ਖਿੱਚੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ੧੬।

ਸੁਖਨ ਹਰ ਯਕੇ ਰਾਂਦ ਹਰ ਯਕ ਕਿਤਾਬ ॥

ਜ਼ਬਾਂ ਫ਼ਰਸ ਅਰਬੀ ਬਿਗੋਯਦ ਜਵਾਬ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਖਨ=ਗੱਲ। ਹਰ ਯਕੇ=ਕੱਲਾ ਕੱਲਾ। ਰਾਂਦ=ਪੜ੍ਹਦਾ। ਹਰ ਯਕ=ਵੱਖੋ ਵੱਖ। ਜ਼ਬਾਂ=ਬੋਲੀ। ਫ਼ਰਸ=ਫ਼ਾਰਸੀ। ਗੋਯਦ=ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ।

ਅਰਥ—ਹਰ ਕੋਈ ਹਰ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ੧੭।

ਇਲਮ ਰਾ ਸੁਖਨ ਰਾਂਦ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ॥

ਜ਼ਿ ਕਾਮਿਲ ਜ਼ਿ ਜਾਹਿਲ ਜ਼ਿ ਨਾਦਰ ਸਿਯਰ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਇਲਮ=ਵਿਦਿਆ। ਰਾ=ਦੀ। ਸੁਖਨ=ਗੱਲ। ਰਾਂਦ=ਚਲਾਈ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਯਕ ਦਿਗਰ=ਇਕ ਦੂਜੇ। ਜ਼ਿ=ਨਾਲ। ਕਾਮਿਲ=ਪੂਰਨ। ਜਾਹਿਲ=ਮੂਰਖ। ਨਾਦਰ=ਸੋਹਣਾ ਸੁਭਾਉ। ਸਿਯਰ=ਭੈੜੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲਾਈ। ਪੂਰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਨਾਲ। ੧੮।

ਕਿ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਿ ਇਲਮੋ ਅਲਮ ਬਰ ਕਸ਼ੀਦ ॥

ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ ਬ ਹਰ ਦੋ ਰਸ਼ੀਦ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਿ=ਤਲਵਾਰ ਦੀ। ਇਲਮੋ=ਵਿਦਿਆ ਦਾ। ਅਲਮ=ਝੰਡਾ। ਬਰ=ਉੱਚਾ। ਕਸ਼ੀਦ=ਚੁਕ ਲਿਆ। ਬਹਾਰੇ=ਰੁੱਤ, ਮੌਸਮ। ਰਸ਼ੀਦ=ਪੁਜ ਗਏ।

ਅਰਥ—ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਝੰਡਾ ਉੱਚਾ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਬਾਲਕ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਉਤੇ ਪੁਜ ਗਏ ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਏ। ੧੯।

ਬਹਾਰਸ਼ ਦਰਾਂਮਦ ਗੁਲੇ ਬੋਸਤਾਂ ॥

ਬਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਂਮਦ ਸ਼ਾਹੇ ਚੀਸਤਾਂ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਹਾਰ=ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ । ਸ਼=ਉਹਨਾਂ । ਗੁਲ=ਫੁੱਲ । ਬੋਸਤਾਂ=ਫੁੱਲਵਾੜੀ । ਬਜੁੰਬਸ਼=ਹਿਲਣਾ । ਸ਼ਾਹੇ=ਰਾਜਾ । ਚੀਸਤਾਂ=ਚੀਨ ਦੇਸ ਦਾ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੀ ਫੁੱਲਵਾੜੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਹਿਲਜੁਲ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਵਧ ਗਿਆ । ੨੦।

ਬਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਸ਼ਾਹਿਨ ਸ਼ਾਹਿ ਚੀਂ ॥

ਬਖੂਬੀ ਦਰਾਂਮਦ ਤਨਿ ਨਾਜ਼ਨੀਂ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਖਸ਼=ਚਮਕ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹਿ=ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਚੀਂ=ਚੀਨ । ਬਖੂਬੀ=ਸੁੰਦਰਤਾ । ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ । ਨਾਜ਼ਨੀਂ=ਸੂਖਮ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ।

ਅਰਥ—ਚੀਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚਮਕ ਦਮਕ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਆ ਗਈ । ੨੧।

ਬਖੂਬੀ ਦਰਾਂਮਦ ਗੁਲੇ ਬੋਸਤਾਂ ॥

ਬ ਐਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਮਿਲਿ ਦੋਸਤਾਂ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਖੂਬੀ=ਸੁੰਦਰਤਾ । ਦਰਾਂਮਦ=ਵਿਚ ਆਏ । ਗੁਲੇ=ਫੁੱਲ । ਬੋਸਤਾਂ=ਫੁਲਵਾੜੀ । ਐਸ਼=ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ।

ਅਰਥ—ਫੁਲਵਾੜੀ ਦਾ ਫੁਲ ਭਾਵ ਲੜਕਾ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਆ ਗਏ । ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਨ ਲਗੇ । ੨੨।

ਜ਼ ਦੀਵਾਰਿ ਓ ਅੰਦਰੂੰ ਮੂਸ ਹਸਤ ॥

ਜ਼ ਦੀਵਾਰਿ ਓ ਹਮਚੁ ਸੂਰਾਖ ਗਸ਼ਤ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਵਾਰਿ=ਕੰਧ ਦੇ । ਮੂਸ=ਚੂਹਾ । ਹਸਤ=ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਹਮਚੁ=ਜੇਹਾ । ਸੂਰਾਖ=ਛੇਕ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਕੰਧ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਚੂਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਕੰਧ ਵਿਚ ਛੇਕ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ । ੨੩।

ਬਦੀਦੇ ਅਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰੂੰ ਹਰ ਦੋ ਤਨ ॥

ਚਰਾਗੋ ਜਹਾਂ ਆਫ਼ਤਾਬਿ ਯਮਨ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦੀਦੇ=ਵੇਖਦੇ ਸੀ। ਅਜਾਂ ਅੰਦਰੂਂ=ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ। ਹਰ ਦੋ ਤਨ=ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ। ਚਰਾਗੇ ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ਦਾ ਦੀਵਾ (ਚੰਦਰਮਾ)। ਆਫ਼ਤਾਬਿ ਯਮਨ=ਯਮਨ ਦਾ ਸੂਰਜ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਲੜਕੀ ਜਗਤ ਦਾ ਦੀਵਾ ਭਾਵ ਚੰਦਮਾ ਅਤੇ ਲੜਕਾ ਯਮਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਸੀ। ੨੪।

ਚੁਨਾ ਇਸ਼ਕ ਆਵੇਖਤ ਹਰ ਦੋ ਨਿਹਾਂ ॥

ਕਿ ਇਲਮਸ਼ ਰਵਦ ਦਸਤ ਹੋਸ਼ ਅਜ਼ ਜਹਾਂ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਆਵੇਖਤ=ਫਸ ਗਿਆ, ਚੰਬੜ ਗਿਆ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ। ਨਿਹਾਂ=ਲੁਕਵਾਂ। ਇਲਮ=ਵਿਦਿਆ। ਸ਼=ਉਸ ਦਾ। ਹੋਸ਼=ਸੁਰਤ। ਰਵਦ=ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਜ਼ ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ਤੋਂ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਦੋਵੇਂ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਜਹਾਨ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਚਲੀ ਗਈ। ੨੫।

ਚੁਨਾ ਹਰ ਦੋ ਆਵੇਖਤ ਬਾਹਮ ਰਗੋਬ ॥

ਕਿ ਦਸਤ ਅਜ਼ ਇਨਾਂ ਰਫ਼ਤ ਪਾਂ ਅਜ਼ ਰਕੇਬ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜਿਹਾ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ। ਆਵੇਖਤ=ਫਸ ਗਏ। ਬਾਹਮ=ਆਪੋ ਵਿਚ। ਰਗੋਬ=ਵਡੀ ਇੱਛਾ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਇਨਾਂ=ਵਾਂਗ। ਰਫ਼ਤ=ਗਿਆ। ਪਾਂ ਅਜ਼=ਪੈਰ ਤੋਂ। ਰਕੇਬ=ਰਕਾਬ (ਪੈਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਰੂਪ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੜਾ ਜਿਹਾ ਜੋ ਘੋੜੇ ਦੀ ਜ਼ੀਨ ਨਾਲ ਲਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

ਅਰਥ—ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਫਸ ਗਏ। ਜੋ (ਦੋਹਾਂ ਦੇ) ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਪੈਰ ਵਿਚੋਂ ਰਕਾਬ ਨਿਕਲ ਗਈ। ੨੬।

ਬਿ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਹਰ ਦੋ ਕਿ ਐ ਨੇਕ ਖੋਇ ॥

ਕਿ ਏ ਆਫ਼ਤਾਬਿ ਜਹਾਂ ਮਾਹ ਰੋਇ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਰਸ਼ੀਦ=ਪੁਛਿਆ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਹਾਂ। ਆਫ਼ਤਾਬਿ=ਸੂਰਜ। ਮਾਹ=ਚੰਦਮਾ। ਰੋਇ=ਮੁਖ।

ਅਰਥ—ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ—ਹੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ! ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਚੰਦ ਮੁਖੜੇ! ਜੋ (ਤੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ) ਹੈ। ੨੭।

ਕਿ ਈਂ ਹਾਲ ਗੁਜ਼ਰਦ ਬ ਆਂ ਹਰ ਦੋ ਤਨ ॥

ਬਿ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਅਖਵੰਦ ਵ ਅਖਵੰਦ ਜਨ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਜ਼ਰਦ=ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਬ ਆਂ=ਉਹਨਾਂ। ਹਰ ਦੋ ਤਨ=ਦੋਹਾਂ ਜਣਿਆਂ। ਪੁਰਸ਼ੀਦ=ਪੁਛਿਆ। ਅਖਵੰਦ=ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਸਟਰ। ਵ=ਅਤੇ। ਅਖਵੰਦ ਜਨ=ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਜਣਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਮਾਸਟਰਨੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ। ੨੮। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੮]

ਚਰਾਗੇ ਫਲਕ ਆਫਤਾਬਿ ਜਹਾਂ ॥

ਚਿਰਾ ਲਾਗਰੀ ਗਸ਼ਤ ਵਜਹੇ ਹਮਾਂ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਰਾਗੇ ਫਲਕ=ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਦੀਵੇ ਭਾਵ ਚੰਦਮਾ। ਆਫਤਾਬਿ ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ਦੇ ਸੂਰਜ। ਚਿਰਾ=ਕਿਉਂ। ਲਾਗਰੀ=ਕਮਜ਼ੋਰ, ਲਿੱਸੇ। ਗਸ਼ਤ=ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ। ਵਜਹ=ਕਾਰਨ। ਹਮਾਂ=ਉਹ ਭੀ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸੂਰਜ! ਤੁਸੀਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਉਹ ਕਾਰਨ ਦਸੋ। ੨੯।

ਚਿ ਆਜ਼ਾਰ ਗਸ਼ਤਹ ਬਿਗੋ ਜਾਨਿ ਮਾ ॥

ਕਿ ਲਾਗਿਰ ਚਿਰਾ ਗਸ਼ਤੀ ਏ ਜਾਨਿ ਮਾ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿ=ਕੀ। ਆਜ਼ਾਰ=ਦੁਖ। ਗਸ਼ਤਹ=ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਿਗੋ=ਕਹੁ। ਜਾਨਿ ਮਾ=ਮੇਰੀ ਜਾਨ। ਲਾਗਿਰ=ਲਿੱਸੇ। ਚਿਰਾ=ਕਿਉਂ। ਗਸ਼ਤੀ=ਹੋ ਗਏ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ! ਦਸ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਹੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ! ਕਹੁ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਏ ਹੋ? ੩੦।

ਅਜ਼ਾਰਸ਼ ਬਿਗੋ ਤਾ ਇਲਾਜਸ਼ ਕੁਨਮ ॥

ਕਿ ਦਰਦਿ ਸੁਮਾ ਰਾ ਦਵਾਇਸ਼ ਕੁਨਮ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼ਾਰ=ਦੁਖ। ਬਿਗੋ=ਦਸੋ। ਤਾ=ਤਦ। ਸ਼=ਉਸ ਦਾ। ਕੁਨਮ=ਮੈਂ ਕਰਾਂ। ਦਰਦਿ=ਦਰਦ ਦਾ। ਸੁਮਾ ਰਾ=ਤੁਹਾਨੂੰ। ਦਵਾਇਸ਼=ਉਸਦੀ ਦਵਾਈ। ਕੁਨਮ=ਮੈਂ ਕਰਾਂ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਦਸੋ ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਮੈਂ ਕਰਾਂ। ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਦ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਮੈਂ ਕਰਾਂ। ੩੧।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਰਾ ਨ ਦਾਦਸ਼ ਜਵਾਬ ॥

ਫਿਰੋ ਬੁਰਦ ਹਰ ਦੋ ਤਨੇ ਇਸ਼ਕ ਤਾਬ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣੀ। ਈਂ ਸੁਖਨ ਰਾ=ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ। ਨ ਦਾਦਸ਼=ਨਾ ਦਿਤਾ ਉਹਨਾਂ। ਫਿਰੋ ਬੁਰਦ=ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ। ਹਰ ਦੋ ਤਨੇ=ਦੋਹਾਂ ਜਣਿਆਂ। ਇਸ਼ਕ=ਪ੍ਰੇਮ। ਤਾਬ=ਝਾਲ, ਦਬਾਓ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਜਣਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਦਬਾਓ ਨਾਲ ਧੌਣ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਲਈ। ੩੨।

ਚੁ ਗੁਜਰੀਦ ਬਰ ਵੈ ਦੋ ਸਿਹ ਚਾਰ ਰੋਜ਼ ॥

ਬਰਾਮਦ ਦੋ ਤਨ ਹਰ ਦੋ ਗੇਤੀ ਫਿਰੋਜ਼ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਜਰੀਦ=ਬੀਤ ਗਏ । ਬਰ ਵੈ=ਉਤੇ । ਰੋਜ਼=ਦਿਨ । ਸਿਹ=ਤਿੰਨ । ਬਰਾਮਦ=ਆਏ । ਗੇਤੀ=ਜਗਤ । ਫਿਰੋਜ਼=ਪ੍ਰਗਟ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬੀਤ ਗਏ । ਦੋਹਾਂ ਜਣਿਆਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਰੀਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਭਾਵ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ । ੩੩।

ਬਰੋ ਦੂਰ ਗਸ਼ਤੰਦ ਤਿਫਲੀ ਗੁਬਾਰ ॥

ਕਿ ਮਿਹਰਸ਼ ਬਰਾਵਰਦ ਚੁੰ ਨੌ ਬਹਾਰ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰੋ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੋਂ । ਦੂਰ ਗਸ਼ਤ=ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਤਿਫਲੀ=ਅੰਝਾਣ ਪੁਣਾ । ਗੁਬਾਰ=ਹਨੇਰਾ । ਮਿਹਰਸ਼=ਸੂਰਜ ਉਹ । ਬਰਾਵਰਦ=ਨਿਕਲ ਆਇਆ । ਨੌ ਬਹਾਰ=ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੋਂ ਅੰਝਾਣਪੁਣੇ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲ ਆਇਆ । ੩੪।

ਵਜ਼ਾਂ ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਸ਼ ਬੂਦ ਦੁਖਤਰ ਯਕੇ ॥

ਕਿ ਸੂਰਤ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਦਾਨਿਸ਼ ਬਸੇ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ । ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ=ਵਿਦਵਾਨ । ਸ਼=ਉਸ । ਬੂਦ=ਸੀ । ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ । ਜਮਾਲ=ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ । ਦਾਨਿਸ਼=ਸਿਆਣੀ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ । ਜੋ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿਆਣੀ ਸੀ । ੩੫।

ਸ਼ਨਾਸੀਦ ਓ ਰਾ ਜ਼ ਹਾਲਤ ਵਜ਼ਾਂ ॥

ਬ ਖ਼ਲਵਤ ਦਰੁੰ ਗੁਫ਼ਤਸ਼ ਆਂ ਖੁਸ਼ ਜ਼ਬਾਂ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਨਾਸੀਦ=ਪਛਾਣ ਲਿਆ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੇ । ਖ਼ਲਵਤ=ਨਵੇਕਲੇ । ਗੁਫ਼ਤਸ਼=ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ । ਆਂ=ਉਨ੍ਹਾਂ । ਖੁਸ਼ ਜ਼ਬਾਂ=ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ । ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ । ੩੬।

ਕਿ ਐ ਸਰਵ ਕੱਦ ਮਾਹ ਰੂਇ ਸੀਮ ਤਨ ॥

ਚਰਾਗੇ ਫ਼ਲਕ ਆਫਤਾਬਿ ਯਮਨ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਵ=ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ । ਮਾਹ ਰੂਇ=ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ । ਸੀਮ=ਚਾਂਦੀ । ਚਰਾਗੇ ਫਲਕ=ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਦੀਵੇ । ਆਫਤਾਬਿ ਯਮਨ=ਯਮਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਰੂ ਵਰਗੇ ਕੱਦ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਸਮਾਨ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ, ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਦੀਵੇ ਅਤੇ ਯਮਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ! ॥੩੭॥

ਜੁਦਾਈ ਮਰਾ ਅਜ਼ ਤੁਰਾ ਕਤਰਹ ਨੇਸਤ ॥

ਬਦੀਦਨ ਦੋ ਕਾਲਿਬ ਬਗੁਫਤਨ ਯਕੇਸਤ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜੁਦਾਈ=ਵਿਛੋੜਾ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਅਜ਼ ਤੁਰਾ=ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ । ਕਤਰਹ=ਇਕ ਛਿਨ ਭਰ । ਨੇਸਤ=ਨਹੀਂ । ਬਦੀਦਨ=ਦੇਖਣ ਵਿਚ । ਕਾਲਿਬ=ਵਜੂਦ, ਸਰੀਰ ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਨਾ ਇਕ ਛਿਨ ਭਰ (ਭੀ ਚੰਗਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਦੋ ਸਰੀਰ ਹਨ, (ਪਰ) ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ॥੩੮॥

ਬਮਨ ਹਾਲ ਗੋ ਤਾ ਚਿਹ ਗੁਜ਼ਰਦ ਤੁਰਾ ॥

ਕਿ ਸੋਜ਼ਦ ਹਮਹ ਜਾਨ ਜਿਗਰੇ ਮਰਾ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਮਨ=ਮੈਨੂੰ । ਗੋ=ਦਸ । ਚਿਹ=ਕੀ । ਗੁਜ਼ਰਦ=ਬੀਤਦਾ ਹੈ । ਤੁਰਾ=ਤੇਰੇ । ਸੋਜ਼ਦ=ਸੜਦਾ ਹੈ । ਹਮਹ=ਸਾਰੇ ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹਾਲ ਦੱਸ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਬੀਤ ਰਹੀ ਹੈ । (ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਕੇ) ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਤੇ ਜਿਗਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੩੯॥

ਕਿ ਪਿਨਹਾਂ ਸੁਖਨ ਕਰਦ ਯਾਰਾਂ ਖਤਾਸਤ ॥

ਅਗਰ ਰਾਸਤ ਗੋਈ ਤੁ ਬਰ ਮਨ ਰਵਾਸਤ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਿਨਹਾਂ=ਲੁਕਾਉਣਾ । ਖਤਾਸਤ=ਭੁੱਲ ਹੈ । ਅਗਰ=ਜੇਕਰ । ਰਾਸਤ ਗੋਈ=ਸੱਚ ਆਖਿਆ । ਰਵਾਸਤ=ਠੀਕ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਗੱਲ ਲੁਕਾਉਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦੇਵੇਂ, (ਤਾਂ ਇਹ) ਤੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਠੀਕ ਹੈ ॥੪੦॥

ਕਿ ਦੀਗਰ ਮਗੋਯਮ ਮਰਾ ਰਾਸਤ ਗੋ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਖੂਨ ਜਿਗਰੇ ਮਰਾ ਤੋ ਬਿਸ਼ੋ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਗਰ=ਦੂਜੇ । ਮਗੋਯਮ=ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਰਾਸਤ ਗੋ=ਸੱਚ ਕਹੁ । ਬਿਸ਼ੋ=ਧੋ ਦੇਹੁ ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦੇਹੁ ਜੋ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੀ । ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਜਿਗਰ ਉੱਤੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਧੋ ਦੇਹ ॥੪੧॥

ਸੁਖਨ ਦੁਜਦਗੀ ਕਰਦ ਯਾਰਾਂ ਖਤਾਸਤ ॥

ਅਮੀਰਾਨ ਦੁਜਦੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਖਤਾਸਤ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਜਦਗੀ=ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ । ਕਰਦ=ਕਰਨੀ । ਖਤਾਸਤ=ਪਾਪ ਹੈ । ਅਮੀਰਾਨ=ਰਾਜਿਆਂ । ਦੁਜਦੀ=ਚੋਰੀ ।

ਅਰਥ—ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਪਾਪ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਭੀ ਪਾਪ ਹੈ ॥੪੨॥

ਸੁਖਨ ਗੁਫਤਨੋ ਰਾਸਤ ਗੁਫਤਨ ਖੁਸ਼ ਅਸਤ ॥

ਕਿ ਹੱਕ ਗੁਫਤਨੋ ਹਮਚੁ ਸਾਫੀ ਦਿਲ ਅਸਤ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਤਨੋ=ਆਖਣੀ । ਰਾਸਤ=ਸੱਚ । ਗੁਫਤਨ=ਆਖਣਾ । ਖੁਸ਼=ਚੰਗਾ । ਹੱਕ=ਸੱਚ । ਗੁਫਤਨੋ=ਬੋਲਣਾ ਹੀ । ਸਾਫੀ ਦਿਲ=ਸੁੱਧ ਮਨ । ਅਸਤ=ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੱਸਣੀ ਅਤੇ ਸੱਚ ਕਹਿਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਜੋ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਹੈ, (ਏਹੋ ਹੀ) ਸੁੱਧ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ॥੪੩॥

ਬਸੇ ਬਾਰ ਗੁਫਤਸ ਜਵਾਬੋ ਨ ਦਾਦ ॥

ਜਵਾਬ ਜਬਾਂ ਸੁਖਨ ਸ਼ੀਰੀਂ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸੇ=ਬਹੁਤ । ਬਾਰ=ਵਾਰੀ । ਗੁਫਤਸ=ਕਿਹਾ ਉਸ ਨੇ । ਦਾਦ=ਦਿੱਤਾ । ਸ਼ੀਰੀਂ=ਮਿੱਠੀ । ਕੁਸ਼ਾਦ=ਖੋਲ੍ਹੀ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਆਖਿਆ (ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ) ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ । ਉੱਤਰ ਵਾਸਤੇ (ਹੀ ਉਸ ਨੇ) ਮਿੱਠੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਜ਼ਬਾਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਸੀ ॥੪੪॥

ਯਕੇ ਮਜਲਿਸ ਆਰਾਸਤਹ ਰੋਦ ਜਾਮ ॥

ਕਿ ਹਮ ਮਸਤ ਸ਼ੁਦ ਮਜਲਿਸੇ ਓ ਤਮਾਮ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਜਲਿਸ=ਸਭਾ । ਆਰਾਸਤਹ=ਬਣਾਈ । ਰੋਦ=ਰਾਗ । ਜਾਮ=ਪਿਆਲਾ । ਹਮ=ਸਾਰੇ । ਮਸਤ ਸ਼ੁਦ=ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ । ਮਜਲਿਸੇ=ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ । ਤਮਾਮ=ਸਾਰੇ ਹੀ ।

ਅਰਥ—(ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ) ਇਕ ਸਭਾ ਬਣਾਈ, (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਰਾਗ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਿਆਲਾ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ ॥੪੫॥

ਬ ਕੈਫ ਸ਼ ਹਮਹ ਹਮ ਚੁਨਾ ਆਵੇਖਤੰਦ ॥

ਕਿ ਜ਼ਖਮੇ ਜਿਗਰ ਬਾ ਜ਼ੁਬਾਂ ਰੇਖਤੰਦ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਨਾਲ। ਕੈਫ=ਸ਼ਰਾਬ। ਸ਼=ਉਹ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਹਮ ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹਾ। ਆਵੇਖਤੰਦ=ਪਏ, ਡਿਗੇ, ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਕਿ=ਜੋ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਰੇਖਤੰਦ=ਸੁੱਟਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਜੋ ਜਿਗਰ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ (ਬਾਹਰ) ਸੁੱਟਿਆ ਭਾਵ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ॥੪੬॥

ਸੁਖਨ ਬਾ ਜ਼ਬਾਂ ਹਮਚੁ ਗੋਯਦ ਮੁਦਾਮ ॥

ਨ ਗੋਯਦ ਬਜੁਜ਼ ਸੁਖਨ ਮਹਬੂਬ ਨਾਮ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਖਨ=ਗੱਲਾਂ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਹਮਚੁ=ਅਜੇਹਾ। ਗੋਯਦ=ਕਹਿੰਦੇ। ਮੁਦਾਮ=ਸਦਾ। ਬਜੁਜ਼=ਬਿਨਾਂ। ਮਹਬੂਬ=ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪਿਆਰੇ।

ਅਰਥ—ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ॥੪੭॥

ਦਿਗਰ ਮਜਲਿਸ ਆਰਾਸਤ ਬਾ ਰੋਦ ਚੰਗ ॥

ਜਵਾਨਾਨਿ ਸ਼ਾਇਸਤਹ ਏ ਖੂਬ ਰੰਗ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਜੀ। ਮਜਲਿਸ=ਸਭਾ। ਆਰਾਸਤ=ਕੀਤੀ। ਰੋਦ=ਵਾਜੇ ਅਤੇ। ਚੰਗ=ਸਾਰੰਗੀ। ਜਵਾਨਾਨਿ=ਜੁਆਨਾਂ। ਸ਼ਾਇਸਤਹ=ਸਜੀਲੇ। ਖੂਬ ਰੰਗ=ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਮੁਲਾਣੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸਭਾ ਵਾਜਿਆਂ ਤੇ ਸਾਰੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਸਜੀਲੇ ਜੁਆਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀ ॥੪੮॥

ਹਮਹ ਮਸਤ ਖੋ ਸੁਦ ਹਮਹ ਖੂਬ ਮਸਤ ॥

ਇਨਾਨੇ ਫਜ਼ੀਲਤ ਬਿਰੁੰ ਸੁਦ ਜ਼ ਦਸਤ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਹ ਸਾਰੇ। ਮਸਤ=ਮਤਵਾਲੇ। ਖੋ=ਸੁਭਾਵ। ਸੁਦ=ਹੋ ਗਏ। ਖੂਬ=ਚੰਗੇ। ਮਸਤ=ਮਤਵਾਲੇ। ਇਨਾਨੇ=ਵਾਗ ਡੋਰ। ਫਜ਼ੀਲਤ=ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਗੁਣ। ਬਿਰੁੰ ਸੁਦ=ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ। ਜ਼=ਤੋਂ। ਦਸਤ=ਹੱਥ।

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਮਸਤ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ, ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਤੋਂ ਹੱਥ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ ॥੪੯॥

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਅਜ਼ ਇਲਮ ਸੁਖਨਸ਼ ਬਿਰਾਂਦ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਬੇਖੁਦੀ ਨਾਮਿ ਹਰ ਦੋ ਬਿਖਾਂਦ ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਾਂ ਕਸ=ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ । ਅਜ਼ ਇਲਮ=ਵਿਦਿਆ ਦੀ । ਸ਼=ਉਹਨਾਂ । ਬਿਰਾਂਦ=ਚਲਾਈ । ਬੇਖੁਦੀ=ਮਸਤੀ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ । ਬਿਖਾਂਦ=ਬੋਲਦੇ ਸਨ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਰੀ । ਦੋਵੇਂ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਸਨ । ੫੦। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੧੯]

ਚੁ ਇਲਮੋ ਫਜ਼ੀਲਤ ਫਰਾਮੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ ॥

ਬਿਖਾਂਦ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਨਾਮ ਮਸਤ ॥੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦੋਂ । ਇਲਮੋ ਫਜ਼ੀਲਤ=ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ । ਫਰਾਮੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ=ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਈ । ਬਿਖਾਂਦ=ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਨਾਮ=ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਭੁੱਲ ਗਈ । ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੫੧।

ਹਰਾਂਕਸ ਕਿ ਦੇਰੀਨਹ ਏ ਹਸਤ ਦੋਸਤ ॥

ਜ਼ਬਾਂ ਖੁਦ ਕੁਸ਼ਾਇੰਦਹ ਅਜ਼ ਨਾਮਿ ਓਸਤ ॥੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੇਰੀਨਹ=ਚਿਰਾਕਾ । ਹਸਤ=ਹੈਰਾ ਸੀ । ਖੁਦ=ਆਪਣੀ । ਕੁਸ਼ਾਇੰਦਹ=ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈਰਾ ਸੀ । ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਭਾਵ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ । ੫੨।

ਸ਼ਨਾਸਦ ਕਿ ਈਂ ਗੁਲ ਸੁਖਨ ਆਸ਼ਿਕ ਅਸਤ ॥

ਕਿ ਗੁਫਤਨ ਹਮਾਯੂੰ ਸੁਬਕ ਤਨ ਖੁਸ਼ ਅਸਤ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਨਾਸਦ=ਪਛਾਣ ਲਿਆ । ਈਂ ਗੁਲ=ਇਹ ਲੜਕਾ । ਗੁਫਤਨ=ਕਿਹਾ । ਹਮਾਯੂੰ=ਸ਼ੁਭ ਲਗਨ । ਸੁਬਕ=ਕੌਮਲ । ਖੁਸ਼=ਚੰਗੇ ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਜੋ ਇਹ ਲੜਕਾ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੋ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਲਗਨ ਵਾਲਾ, ਕੌਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਤੇ ਚੰਗਾ ਹੈ । ੫੩।

ਕਿ ਅਜ਼ ਇਸ਼ਕ ਅਜ਼ ਮੁਸ਼ਕ ਅਜ਼ ਖਮਰ ਖੂੰ ॥

ਕਿ ਪਿਨਹਾਂ ਨ ਮਾਂਦ ਅਸਤ ਆਮਦ ਬਿਰੂੰ ॥੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਇਸ਼ਕ=ਪ੍ਰੇਮ । ਮੁਸ਼ਕ=ਵਾਸ਼ਨਾ । ਖਮਰ=ਮਦ, ਸ਼ਰਾਬ । ਖੂੰ=ਖੂਨ ਕਰਨਾ । ਪਿਨਹਾਂ=ਲੁਕਣਾ । ਨ ਮਾਂਦ=ਰਹਿੰਦੇ । ਆਮਦ ਬਿਰੂੰ=ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਪਰੇਮ, ਵਾਸ਼ਨਾ, ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਛਿਪਾਇਆਂ ਛਿਪੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਭਾਵ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੫੪।

ਬ ਸ਼ਹਰ ਅੰਦਰੁੰ ਗਸ਼ਤ ਸੁਹਰਤ ਪਦੀਦ ॥

ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਸੁਦ ਸ਼ਾਹ ਓ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ॥੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਸ਼ਤ=ਫਿਰ ਗਈ। ਸੁਹਰਤ=ਰੋਲਾ, ਖ਼ਬਰ। ਪਦੀਦ=ਪਰਗਟ। ਆਜ਼ਾਦ ਸੁਦ=ਖੁਲ੍ਹਮ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ।

ਅਰਥ—ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਖ਼ਬਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ (ਦਾ ਪੁੱਤਰ) ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹਮ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ੫੫।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਸ਼ਾਹ ਦੁ ਕਿਸ਼ਤੀ ਬਿਖਾਂਦ ॥

ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ ਹਰ ਦੋ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨਿਸ਼ਾਂਦ ॥੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣਿਆ। ਸੁਖਨ=ਬਚਨ। ਦੁਕਿਸ਼ਤੀ=ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ। ਬਿਖਾਂਦ=ਮੰਗਵਾਈਆਂ। ਨਿਸ਼ਾਂਦ=ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਬੇੜੀ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ੫੬।

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਓ ਰਾ ਬ ਦਰੀਯਾ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਦੋ ਕਿਸ਼ਤੀ ਯਕੇ ਸੁਦ ਹਮਰ ਮੌਜ ਬੀਮ ॥੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਤੋਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਜ਼ੀਮ=ਭੁੱਘੇ ਪਾਣੀ। ਯਕੇ ਸੁਦ=ਇਕ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮੌਜ=ਲਹਿਰਾਂ। ਬੀਮ=ਡਰਾਉਣੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਬੇੜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਭੁੱਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਬੇੜੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਹੋ ਗਈਆਂ। ੫੭।

ਦੋ ਕਿਸ਼ਤੀ ਯਕੇ ਸੁਦ ਬਹੁਕਮਿ ਅਲਾਹ ॥

ਬ ਯਕ ਜਾ ਦਰਾਮਦ ਹੁਮਾ ਸ਼ਮਸ਼ ਮਾਹ ॥੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਦ=ਹੋ ਗਈਆਂ। ਬ=ਨਾਲ। ਯਕ ਜਾ=ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ। ਸ਼ਮਸ਼ ਮਾਹ=ਸੂਰਜ ਚੰਦ।

ਅਰਥ—ਅਲਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਬੇੜੀਆਂ ਇਕ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲੜਕਾ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਵਾਂਗੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਇਕ ਬੇੜੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ੫੮।

ਬਿ ਬੀਂ ਕੁਦਰਤ ਕਿਰਦਗਾਰਿ ਅਲਾਹ ॥

ਦੋ ਤਨ ਰਾ ਯਕੇ ਕਰਦ ਅਜ਼ ਹੁਕਮਿ ਸ਼ਾਹਿ ॥੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿ ਬੀ=ਵੇਖ। ਕੁਦਰਤਿ=ਸ਼ਕਤੀ। ਕਿਰਦਗਾਰਿ=ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ। ਦੋ ਤਨ ਰਾ=ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ। ਕਰਦ=ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਲ ਵੇਖ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ੫੯।

ਦੋ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦਰਾਮਦ ਬ ਯਕ ਜਾ ਦੋ ਤਨ ॥

ਚਰਾਗਿ ਅਰਬ ਆਫ਼ਤਾਬਿ ਯਮਨ ॥੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿਸ਼ਤੀ=ਬੇੜੀ। ਦਰਾਮਦ=ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ। ਦੋ ਤਨ=ਦੋਵੇਂ ਸਰੀਰ। ਚਰਾਗਿ=ਦੀਵਾ। ਆਫ਼ਤਾਬਿ=ਸੂਰਜ।

ਅਰਥ—ਦੋਹਾਂ ਬੇੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਰੀਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ। ਅਰਬ ਦਾ ਦੀਵਾ ਤੇ ਯਮਨ ਦਾ ਸੂਰਜ। ਭਾਵ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲੜਕਾ। ੬੦।

ਬ ਰਫ਼ਤੰਦ ਕਿਸ਼ਤੀ ਬ ਦਰਯਾਇ ਗਾਰ ॥

ਬ ਮੌਜ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਬਰਗਿ ਬਹਾਰ ॥੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਫ਼ਤੰਦ=ਤੁਰ ਪਏ। ਦਰਯਾਇ ਗਾਰ=ਡੂੰਘੀ ਨਦੀ। ਮੌਜ=ਲਹਿਰ। ਚੁ=ਵਾਂਗੂੰ। ਬਰਗ=ਪੱਤੇ। ਬਹਾਰ=ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ।

ਅਰਥ—ਬੇੜੀ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਨਦੀ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇੜੀ ਆ ਗਈ। ੬੧।

ਯਕੇ ਅਜ਼ਦਹਾ ਬੂਦ ਆਂ ਜਾ ਨਸ਼ਸਤ ॥

ਬ ਖੁਰਦਨ ਦਰਾਮਦ ਵਜ਼ਾਂ ਕਰਦ ਜਸਤ ॥੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼ਦਹਾ=ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਸੱਪ, ਸਰਾਲ। ਬੂਦ=ਸੀ। ਨਸ਼ਸਤ=ਬੈਠਾ। ਖੁਰਦਨ=ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ। ਜਸਤ=ਝੱਪਟ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਸਰਾਲ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਝਪਟ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਆਈ। ੬੨।

ਦਿਗਰ ਪੇਸ਼ਤਰ ਬੂਦ ਕਹਰੇ ਬਲਾ ॥

ਦੁ ਦਸਤਸ਼ ਸਤ੍ਰੰ ਕਰਦ ਬੇ ਸਰ ਨਮਾ ॥੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਜੀ। ਪੇਸ਼ਤਰ=ਸਾਹਮਣੇ। ਬੂਦ=ਸੀ। ਕਹਰੇ=ਡਰਾਉਣੀ। ਬਲਾ=ਡਾਇਣ। ਦਸਤਸ਼=ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ। ਸਤ੍ਰੰ=ਥੰਮ੍ਹ। ਬੇ ਸਰ ਨਮਾ=ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਦੂਜੀ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਇਕ ਡਰਾਉਣੀ ਡਾਇਣ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਥੰਮ੍ਹ ਵਾਂਗੂੰ ਉਤਾਹ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ੬੩।

ਮਿਯਾਂ ਰਫਤਹ ਸੁਦ ਕਿਸਤੀਏ ਹਰ ਦੋ ਦਸਤ ॥

ਬਨੇਸੇ ਦੁ ਮਾਨਦ ਅਜੋ ਮਾਰ ਮਸਤ ॥੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਿਯਾਂ=ਵਿਚਾਲੇ । ਰਫਤਹ=ਚਲੀ ਗਈ । ਬ=ਤੋਂ । ਨੇਸੇ=ਡੰਗ । ਦੁ=ਦੋ, (੨) ।
ਮਾਨਦ=ਬਚ ਗਏ । ਅਜੋ=ਉਸ । ਮਾਰ=ਸੱਪ । ਮਸਤ=ਮਤਾ ਹੋਇਆ ।

ਅਰਥ—ਬੇੜੀ ਉਸ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਤੋਂ ਚਲੀ ਗਈ । ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸੱਪ ਦੇ ਡੰਗ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ । ੬੪।

ਗ੍ਰਿਫਤੰਦ ਓ ਰਾ ਬ ਦਸਤ ਅੰਦਰੂ ॥

ਬਿ ਬਖਸ਼ੀਦ ਓ ਰਾ ਨ ਖੁਰਦੰਦ ਖੂੰ ॥੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗ੍ਰਿਫਤੰਦ=ਫੜਿਆ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਬ ਦਸਤ=ਹੱਥ ਦੇ । ਬਖਸ਼ੀਦ=ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ।
ਖੁਰਦੰਦ=ਖਾਧਾ । ਖੂੰ=ਲਹੂ ।

ਅਰਥ—(ਬਲਾ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਬ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ । ੬੫।

ਚੁਨਾ ਜੰਗ ਸੁਦ ਅਜਦਹਾ ਓ ਬਲਾ ॥

ਕਿ ਬੇਰੂ ਨਿਆਮਦ ਬ ਹੁਕਮੇ ਖੁਦਾ ॥੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹਾ । ਜੰਗ ਸੁਦ=ਜੰਗ ਹੋਇਆ । ਅਜਦਹਾ=ਸਰਾਲ । ਬਲਾ=ਡਾਇਣ ।
ਬੇਰੂ=ਬਾਹਰ । ਨਿਆਮਦ=ਨਾ ਆਇਆ ।

ਅਰਥ—ਸਰਾਲ ਅਤੇ ਡਾਇਣ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਭੀ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਇਆ । ੬੬।

ਚੁਨਾ ਮੌਜ ਖੇਜਦ ਜ਼ ਦਰਿਯਾ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਕਿ ਦੀਗਰ ਨ ਦਾਨਿਸ਼ਤ ਜੁਜ਼ ਯਕ ਕਰੀਮ ॥੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹੀ । ਮੌਜ=ਲਹਿਰ । ਖੇਜਦ=ਉੱਠਦੀ ਹੈ । ਜ਼=ਤੋਂ । ਅਜ਼ੀਮ=ਬੜਾ ਭਾਰੀ ।
ਦੀਗਰ=ਦੂਜਾ । ਨ ਦਾਨਿਸ਼ਤ=ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ਜੁਜ਼=ਬਿਨਾਂ । ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ।

ਅਰਥ—ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਠੀਆਂ ਜੋ ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ । ੬੭।

ਰਵਾਂ ਗਸ਼ਤ ਕਿਸਤੀ ਬ ਮੌਜਿ ਬਲਾ ॥

ਬਰਾਇ ਖਲਾਸੀ ਜ਼ ਰਹਮਤ ਖੁਦਾ ॥੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਗਸ਼ਤ=ਤੁਰ ਪਈ । ਕਿਸ਼ਤੀ=ਬੇੜੀ । ਮੌਜਿ=ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ । ਬਲਾ=ਬਾਲਾ, ਵੱਡੀਆਂ । ਬਰਾਇ=ਵਾਸਤੇ । ਖ਼ਲਾਸੀ=ਛੁਟਕਾਰੇ । ਰਹਮਤ=ਦਇਆ, ਮੇਹਰ ।

ਅਰਥ—ਬੇੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇੜੀ ਤੁਰ ਪਈ । ਜਿਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਮੇਹਰ ਮੰਗਦੇ ਸਨ । ੬੮।

ਬ ਆਖਿਰ ਹਮ ਅਜ਼ ਹੁਕਮਿ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ॥

ਕਿਸ਼ਤੀ ਬਰਾਮਦ ਜ਼ ਦਰਿਯਾ ਕਿਨਾਰ ॥੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਖਿਰ=ਅੰਤ । ਹਮ=ਨੂੰ । ਪਰਵਰਦਗਾਰ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਬਰਾਮਦ=ਆ ਗਈ । ਜ਼=ਤੋਂ । ਕਿਨਾਰ=ਕੰਢਾ ।

ਅਰਥ—ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਬੇੜੀ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਆ ਗਈ ਭਾਵ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ । ੬੯।

ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਬਰਾਮਦ ਅਜ਼ਾਂ ਹਰ ਦੋ ਤਨ ॥

ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਲਬਿ ਆਬਿ ਦਰਿਯਾ ਯਮਨ ॥੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੇਰੂੰ=ਬਾਹਰ । ਬਰਾਮਦ=ਆ ਗਏ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ । ਹਰ ਦੋ ਤਨ=ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ । ਨਿਸ਼ਸਤਹ=ਬੈਠੇ । ਲਬਿ=ਕੰਢੇ । ਆਬਿ=ਪਾਣੀ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਬੇੜੀ ਵਿਚੋਂ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ । ਯਮਨ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਏ । ੭੦।

ਦਰਾਮਦ ਯਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀਦਨ ਸ਼ਿਤਾਬ ॥

ਬਖ਼ੁਰਦਨ ਅਜ਼ਾਂ ਹਰ ਦੋ ਤਨ ਰਾ ਕਬਾਬ ॥੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ । ਦੀਦਨ=ਵੇਖਣਾ । ਸ਼ਿਤਾਬ=ਛੇਤੀ । ਬਖ਼ੁਰਦਨ=ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਨ੍ਹਾਂ । ਕਬਾਬ=ਮਾਸ ।

ਅਰਥ—ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਆਇਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ । ੭੧।

ਜ਼ਿ ਦਰਿਯਾ ਬਰਾਮਦ ਜ਼ ਮਗਰੇ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਖ਼ੁਰਮ ਹਰ ਦੋ ਤਨ ਰਾ ਬ ਹੁਕਮੇ ਕਰੀਮ ॥੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਾਮਦ=ਬਾਹਰ ਆਇਆ । ਮਗਰੇ=ਇਕ ਮਗਰਮੱਛ । ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ । ਖ਼ੁਰਮ=ਖਾਣਾ । ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਮਗਰਮੱਛ ਬਾਹਰ ਆਇਆ । ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ । ੭੨।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੦]

ਬ ਜਾਇਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ ਸ਼ੇਰੇ ਸ਼ਿਤਾਬ ॥

ਗਜ਼ੰਦਸ਼ ਹਮੀ ਬੁਰਦ ਬਰ ਰੋਦਿ ਆਬ ॥੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਾਇਸ਼=ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ । ਦਰਾਮਦ=ਆ ਗਿਆ । ਸ਼ੇਰੇ=ਇਕ ਸ਼ੇਰ । ਸ਼ਿਤਾਬ=ਛੇਤੀ । ਗਜ਼ੰਦਸ਼=ਉਸ ਛਾਲ । ਹਮੀ ਬੁਰਦ=ਮਾਰੀ । ਬਰ=ਉੱਤੇ । ਰੋਦਿ=ਨਦੀ । ਆਬ=ਪਾਣੀ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਆ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੇ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ । ੭੩।

ਬ ਪੇਚਦ ਸਰ ਓ ਅਜ਼ਾਂ ਖਤਾ ਗਸ਼ਤ ਸ਼ੇਰ ॥

ਬ ਦਹਨਿ ਦਿਗਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਉਫ਼ਤਦ ਦਲੇਰ ॥੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਨਾਲ । ਪੇਚਦ=ਫੇਰਨ । ਸਰ=ਸਿਰ । ਖਤਾ=ਖੁੰਝ, ਨਿਸਫਲ । ਗਸ਼ਤ=ਗਿਆ । ਬ=ਵਿਚ । ਦਹਨਿ=ਮੂੰਹ ਦੇ । ਦਿਗਰ=ਦੂਜੇ । ਉਫ਼ਤਦ=ਡਿੱਗ ਪਿਆ ।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਫੇਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਹਮਲਾ ਨਿਸਫਲ ਗਿਆ । ਦੂਸਰਾ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ੭੪।

ਬ ਗੀਰਦ ਮਗਰ ਦਸਤਿ ਸ਼ੇਰੇ ਸ਼ਿਤਾਬ ॥

ਬ ਬੁਰਦੰਦ ਓ ਰਾ ਕਸ਼ੀਦਹ ਦਰ ਆਬ ॥੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਗੀਰਦ=ਫੜ ਲਿਆ । ਮਗਰ=ਸੰਸਾਰ, ਮਗਰਮੱਛ । ਦਸਤਿ=ਹੱਥ ਤੋਂ । ਬੁਰਦੰਦ=ਲੈ ਗਿਆ । ਕਸ਼ੀਦਹ=ਖਿੱਚ ਕੇ । ਦਰ ਆਬ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਮਗਰਮੱਛ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ । ੭੫।

ਬਿ ਬੀਂ ਕੁਦਰਤਿ ਕਿਰਦਗਾਰਿ ਜਹਾਂ ॥

ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਬਿ ਬਖਸ਼ੀਦ ਕੁਸਤਸ਼ ਅਜ਼ਾਂ ॥੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿ ਬੀਂ=ਵੇਖ । ਕਿਰਦਗਾਰਿ=ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ । ਜਹਾਂ=ਜਗਤ । ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਨੂੰ । ਬਖਸ਼ੀਦ=ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ । ਕੁਸਤਸ਼=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਨੂੰ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਨੇ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜਗਤ ਦੇ ਕਰਤੇ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲ ਵੇਖ ! ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੭੬।

ਬਿ ਰਫ਼ਤੰਦ ਹਰ ਦੋ ਬ ਹੁਕਮਿ ਅਮੀਰ ॥

ਯਕੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਹ ਵ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ॥੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਫ਼ਤੰਦ=ਤੁਰ ਪਏ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ । ਅਮੀਰ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਹ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ । ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ, ਬੇਟੀ ।

ਅਰਥ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ॥੭੭॥

ਬਿ ਉਫਤਾਦ ਹਰ ਦੋ ਬ ਦਸਤਿ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਨ ਸ਼ਾਇਦ ਦਿਗਰ ਦੀਦ ਜੁਜ਼ ਯਕ ਕਰੀਮ ॥੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿ ਉਫਤਾਦ=ਪੈ ਗਏ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ ਹੀ। ਦਸਤਿ=ਉਜਾੜ ਵਿਚ। ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡੀ। ਸ਼ਾਇਦ=ਸਕੀਦਾ। ਦੀਦ=ਵੇਖ। ਜੁਜ਼=ਬਿਨਾਂ। ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ।

ਅਰਥ—ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਪੈ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ॥੭੮॥

ਬ ਮੁਲਕਿ ਹਬਸ਼ ਆਮਦ ਆਂ ਨੇਕ ਖੂਇ ॥

ਯਕੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਹ ਦਿਗਰ ਖੂਬ ਰੂਇ ॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਲਕਿ=ਦੇਸ ਵਿਚ। ਆਮਦ=ਆਏ। ਨੇਕ ਖੂਇ=ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ। ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ। ਖੂਬ ਰੂਇ=ਸੁੰਦਰ ਚੇਹਰੇ ਵਾਲੀ।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਹ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਹਬਸ਼ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੁੰਦਰ ਚੇਹਰੇ ਵਾਲੀ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ॥੭੯॥

ਦਰਾਂ ਜਾਂ ਬਿਆਮਦ ਕਿ ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ ਸ਼ਾਹ ॥

ਨਸ਼ਸਤੰਦ ਸ਼ਬ ਰੰਗ ਜ਼ਰਰੀਂ ਕੁਲਾਹ ॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰਾਂ ਜਾਂ=ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। ਬਿਆਮਦ=ਆ ਗਏ। ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ=ਬੈਠਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਨਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸ਼ਬ ਰੰਗ=ਰਾਤ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ। ਜ਼ਰਰੀਂ=ਸੁਨਹਿਰੀ। ਕੁਲਾਹ=ਤਾਜ, ਟੋਪੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਆ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੁਨਹਿਰੀ ਟੋਪੀ ਪਾ ਕੇ ਰਾਤ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਂਗੂ ਕਾਲਾ ਹਬਸ਼ੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੈਠਾ ਸੀ ॥੮੦॥

ਬਿਦੀਦੰਦ ਓਰਾ ਬਿਖਾਂਦੰਦ ਪੇਸ਼ ॥

ਬ ਗੁਫਤੰਦ ਐ ਸ਼ੇਰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੇਸ਼ ॥੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਦੰਦ=ਵੇਖਿਆ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੇ। ਬਿਖਾਂਦੰਦ=ਬੁਲਾਇਆ। ਪੇਸ਼=ਸਾਹਮਣੇ। ਗੁਫਤੰਦ=ਕਿਹਾ। ਆਜ਼ਾਦ=ਸੁਤੰਤਰ। ਕੇਸ਼=ਧਰਮ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਆਖਿਆ—ਹੇ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ! ॥੮੧॥

ਜ਼ ਮੁਲਕੇ ਕਦਾਮੀ ਤੋ ਬਾ ਮਨ ਬਿਗੋਇ ॥

ਚਿ ਨਾਮੇ ਕਿਰਾ ਤੋ ਬ ਈਂ ਤਰਫ ਜੋਇ ॥੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਦਾਮੀ=ਕੌਣ, ਕੇਹੜਾ । ਬਾ ਮਨ=ਮੈਨੂੰ । ਬਿਗੋਇ=ਦੱਸ । ਚਿ=ਕੀ । ਕਿਰਾ=ਕਿਸ ਨੂੰ । ਬ ਈਂ ਤਰਫ਼=ਇਸ ਪਾਸੇ । ਜੋਇ=ਢੂੰਢਦਾ ।

ਅਰਥ—ਤੇਰਾ ਦੇਸ ਕੇਹੜਾ ਹੈ ? ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ ? ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ? ॥੮੨॥

ਵਗਰਨਹ ਮਰਾ ਤੋ ਨ ਗੋਈ ਚੁ ਰਾਸਤ ॥

ਕਿ ਮੁਰਦਨ ਸ਼ਿਤਾਬ ਅਸਤ ਏਜ਼ਦ ਗਵਾਹਸਤ ॥੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਗਰਨਹ=ਅਤੇ ਜੇ ਨਹੀਂ । ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਗੋਈ=ਦੱਸੀ । ਰਾਸਤ=ਸੱਚ । ਮੁਰਦਨ=ਮਰਨਾ । ਸ਼ਿਤਾਬ=ਛੇਤੀ । ਗਵਾਹਸਤ=ਗਵਾਹ ਹੈ । ਏਜ਼ਦ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਨਾ ਦੱਸੀ । ਫਿਰ ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਛੇਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ॥੮੩॥

ਸ਼ਾਹਨਸ਼ਾਹ ਪਿਸਰੇਮ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ॥

ਕਿ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ਅਸਤ ਈਂ ਨਉ ਜਵਾਂ ॥੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਿਸਰੇਮ=ਮੈਂ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ । ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ । ਅਸਤ=ਹੈ । ਈਂ=ਇਹ ।

ਅਰਥ—ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦੇਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੈਂ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ । ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ ॥੮੪॥

ਹਕੀਕਤ ਬਿਗੁਫਤਸ਼ ਜ਼ ਪੇਸ਼ੀਨਹ ਹਾਲ ॥

ਕਿ ਬਰ ਵੈ ਚੁ ਬਿਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ਚੰਦੀਂ ਜ਼ਵਾਲ ॥੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਕੀਕਤ=ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ । ਬਿਗੁਫਤਸ਼=ਕਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ । ਪੇਸ਼ੀਨਹ=ਪਹਿਲੇ ਵਾਲਾ । ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ । ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ=ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਚੰਦੀਂ=ਇਹਨਾਂ । ਜ਼ਵਾਲ=ਦੁੱਖ । ਚੋ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਉੱਤੇ ਜੋ ਭੀ ਦੁੱਖ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਦੱਸਿਆ ॥੮੫॥

ਬ ਮੇਹਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਬਿਗੁਫਤ ਅਜ਼ ਜ਼ਬਾਂ ॥

ਮਰਾ ਖ਼ਾਨਾ ਗਾਹੇ ਜ਼ ਖ਼ੁਦ ਖ਼ਾਨਹ ਦਾਂ ॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੇਹਰ=ਪਿਆਰ । ਬ=ਵਿਚ । ਸ਼=ਉਸ । ਬਿਗੁਫਤ=ਕਿਹਾ । ਮਰਾ=ਮੇਰਾ । ਖ਼ਾਨਾ ਗਾਹੇ=ਘਰ, ਮਕਾਨ । ਖ਼ਾਨਹ=ਘਰ ਦਾ । ਦਾਂ=ਜਾਣੋ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ (ਮਨ ਵਿਚ) ਪਿਆਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਕਿਹਾ । ਜੋ ਭੀ ਮੇਰਾ ਘਰ ਮਕਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਘਰ ਜਾਣ ਲੈ ॥੮੬॥

ਵਜ਼ਾਰਤ ਖ਼ੁਦਸ਼ ਰਾ ਤੁਰਾ ਮੇ ਦਿਹਮ ॥

ਕੁਲਾਹੇ ਮੁਮਾਲਿਕ ਤੁ ਬਰ ਸਰ ਨਿਹਮ ॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਰਤ=ਵਜ਼ੀਰੀ। ਖੁਦਸ਼=ਆਪਣੀ। ਮੇ ਦਿਹਮ=ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਲਾਹ=ਤਾਜ, ਛਤ੍ਰ। ਮੁਮਾਲਿਕ=ਬਹੁਤੇ ਦੇਸ਼। ਤੁ=ਤੇਰੇ। ਬਰ ਸਰ=ਸਿਰ ਉੱਤੇ। ਨਿਹਮ=ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੀ ਵਜ਼ੀਰੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਛਤਰ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ੮੭।

ਬਿਗੁਫਤੰਦ ਈਂ ਰਾ ਓ ਕਰਦੰਦ ਵਜ਼ੀਰ ॥

ਕਿ ਨਾਮੇ ਵਜ਼ਾਂ ਬੂਦ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ॥੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੁਫਤੰਦ=ਕਿਹਾ। ਈਂ ਰਾ=ਇਸ ਤਾਈਂ। ਕਰਦੰਦ=ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ' ਸੀ। ੮੮।

ਬ ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸ਼ਨਾਸਦ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਦਵੀਦੰਦ ਬਰ ਵੈ ਬ ਹੁਕਮਿ ਕਰੀਮ ॥੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਹਰ ਜਾ=ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। ਕਿ=ਜੋ। ਸ਼ਨਾਸਦ=ਜਾਣਿਆ। ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ। ਦਵੀਦੰਦ=ਦੌੜਿਆ। ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਉੱਤੇ। ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ।

ਅਰਥ—ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੀ ਵੱਡਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਜਾ ਪਿਆ। ੮੯।

ਕਿ ਖੂਨਸ਼ ਬਰੇਜ਼ੀਦ ਵ ਕਰਦੰਦ ਜ਼ੇਰ ॥

ਦਿਗਰ ਜਾ ਸੁਨੀਦੇ ਦਵੀਦੇ ਦਲੇਰ ॥੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੂਨਸ਼=ਲਹੂ ਉਸ। ਬਰੇਜ਼ੀਦ=ਡੌਲਿਆ। ਕਰਦੰਦ=ਕਰ ਲਿਆ। ਜ਼ੇਰ=ਅਧੀਨ। ਸੁਨੀਦੇ=ਸੁਣਿਆ। ਦਵੀਦੇ=ਦੌੜਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਲਹੂ ਡੌਲਿਆ ਤੇ (ਵੈਰੀ ਨੂੰ) ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸੁਣਿਆ (ਤਾਂ) ਦਲੇਰ (ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਭੀ) ਧਾਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ੯੦।

ਬ ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਤਰਕਸ਼ ਬਰੇਜ਼ੀਦ ਤੀਰ ॥

ਕਿ ਕੁਸ਼ਤੇ ਅਦੂ ਰਾ ਬਿ ਕਰਦੇ ਅਸੀਰ ॥੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਹਰ ਜਾ=ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। ਤਰਕਸ਼=ਭੱਥਾ। ਬਰੇਜ਼ੀਦ=ਸੁੱਟਿਆ। ਕੁਸ਼ਤੇ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਦੂ=ਵੈਰੀ। ਅਸੀਰ=ਕੈਦ।

ਅਰਥ—ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਸੁੱਟਦਾ ਭਾਵ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕੈਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ੯੧।

ਬ ਮੁੱਦਤ ਯਕੇ ਸਾਲ ਤਾ ਚਾਰ ਮਾਹ ॥

ਦਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਆਮਦ ਚੁ ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ ॥੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁੱਦਤ=ਸਮਾਂ । ਮਾਹ=ਮਹੀਨੇ । ਸਾਲ=ਵਰ੍ਹਾ । ਦਰਖਸਿੰਦਹ=ਚਮਕੀਲਾ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ ।
ਰਖਸਿੰਦਹ=ਚਮਕਣ ਵਾਲਾ । ਮਾਹ=ਚੰਦਰਮਾ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਤੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚਮਕਣ ਵਾਲੇ ਚੰਦਰਮਾ ਵਾਂਗੂ ਚਮਕ
ਪਿਆ । ਭਾਵ-ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾ ਵਾਂਗੂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ । ੯੨।

ਬ ਦੋਜੰਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬ ਸੋਜੰਦ ਤਨ ॥

ਬ ਯਾਦ ਆਮਦਸ਼ ਰੋਜ਼ਗਾਰਿ ਕੁਹਨ ॥੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੋਜੰਦ=ਪਰੋਂਦਾ ਸੀ । ਸੋਜੰਦ=ਸਾੜਦਾ ਸੀ । ਬ ਯਾਦ=ਚੇਤੇ ਵਿਚ । ਆਮਦਸ਼=ਆ
ਗਿਆ ਉਹ । ਰੋਜ਼ਗਾਰਿ=ਸਮਾਂ । ਕੁਹਨ=ਪੁਰਾਣਾ ।

ਅਰਥ—ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਂਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਾੜਦਾ ਸੀ ।
ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ । ੯੩।

ਬਿ ਗੁਫਤਸ਼ ਯਕੇ ਰੋਜ਼ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ॥

ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਰੋਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ॥੯੪॥

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ! ਰੋਸ਼ਨ
ਜ਼ਮੀਰ । ੯੪।

ਬ ਯਕ ਬਾਰ ਮੁਲਕ ਤ ਫਰਾਮੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਮਸਤ ਮਸਤੀ ਹਮਹ ਹੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ ॥੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ ਯਕ ਬਾਰ=ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਹੀ । ਮੁਲਕ=ਦੇਸ । ਤ=ਤੈਨੂੰ । ਫਰਾਮੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ=ਭੁੱਲ
ਗਿਆ । ਅਜ਼=ਨਾਲ । ਹਮਹ=ਸਾਰੀ । ਗਸ਼ਤ=ਚਲੀ ਗਈ ।

ਅਰਥ—ਤੈਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਰ ਹੀ ਦੇਸ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ ? ਜੋ ਇਸ ਮਸਤੀ ਨਾਲ (ਐਸਾ) ਮਸਤ ਹੋਇਆ
ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਸੁਰਤ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ । ੯੫। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੧]

ਤੁ ਆਂ ਮੁਲਕ ਪੇਸ਼ੀਨਹ ਰਾ ਯਾਦ ਕੁਨ ॥

ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਪਿਦਰ ਰਾ ਤੋ ਆਬਾਦ ਕੁਨ ॥੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਂ=ਉਸ । ਪੇਸ਼ੀਨਹ=ਪਹਿਲੇ । ਰਾ=ਨੂੰ । ਪਿਦਰ=ਪਿਤਾ । ਕੁਨ=ਕਰ ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ । ਜੋ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ) ਮੁੜ
ਕੇ ਆਬਾਦ ਕਰ । ੯੬।

ਨਿਗਾਹ ਦਾਸ਼ਤ ਅਜ਼ ਫੌਜ ਲਸ਼ਕਰ ਤਮਾਮ ॥

ਬਸੇ ਗੰਜ ਬਖਸ਼ੀਦ ਬਰ ਵੈ ਮੁਦਾਮ ॥੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਗਾਹ ਦਾਸਤ=ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਗੰਜ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਬਖਸ਼ੀਦ=ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ। ਬਰ ਵੈ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ। ਮੁਦਾਮ=ਸਦਾ ਹੀ।

ਅਰਥ—ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਤੇ ਲਸ਼ਕਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਦਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵੰਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ੯੭।

ਯਕੇ ਲਸ਼ਕਰ ਆਰਾਸਤ ਚੁੰ ਨੌ ਬਹਾਰ ॥

ਜਿ ਖੰਜਰ ਵ ਗੁਰਜੋ ਵ ਬਖਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ॥੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਰਾਸਤ=ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਨੌ ਬਹਾਰ=ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ। ਖੰਜਰ=ਕਟਾਰਾਂ। ਬਖਤਰ=ਸੰਜੋਆਂ।

ਅਰਥ—ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਾਂਗੂ ਇਕ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਨੌਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਕਟਾਰਾਂ, ਗੁਰਜ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ੯੮।

ਜ਼ਿਰਹ ਖੋਦ ਖਫਤਾਨ ਬਰਗਸਤਵਾਂ ॥

ਜਿ ਸਮਸ਼ੇਰ ਹਿੰਦੀ ਗਿਰਾਂ ਤਾ ਗਿਰਾਂ ॥੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜ਼ਿਰਹ=ਜਾਲੀਦਾਰ ਸੰਜੋਆਂ। ਖੋਦ=ਸਿਰ ਟੋਪ। ਖਫਤਾਨ=ਚਿਲਤੇ। ਬਰਗਸਤਵਾਂ=ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਪਾਖਰ। ਹਿੰਦੀ=ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ। ਸਮਸ਼ੇਰ=ਤਲਵਾਰ। ਗਿਰਾਂ=ਵੱਡੇ ਮੁੱਲ ਦੀਆਂ, ਭਾਰੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਸੰਜੋਆਂ, ਟੋਪ, ਚਿਲਤੇ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪਾਖਰ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਜੋ ਬਹੁਤੇ ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ। ੯੯।

ਜਿ ਬੰਦੂਕ ਮਸ਼ਹਦ ਵ ਚੀਨੀ ਕਮਾਂ ॥

ਜ਼ਿਰਹ ਰੂਮ ਸਮਸ਼ੇਰਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ ॥੧੦੦॥

ਅਰਥ—ਮਸ਼ਹਦ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਕਮਾਨਾਂ ਭਾਵ ਧਨੁੱਖਾਂ, ਰੂਮ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ। ੧੦੦।

ਚਿ ਅਜ਼ ਤਾਜੀ ਅਸਪਾਨ ਪੋਲਾਦ ਨਾਲ ॥

ਹਮਹ ਯਿੰਦਹ ਫੀਲਾਨ ਅਜ਼ ਸ਼ਬ ਮਿਸਾਲ ॥੧੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿ=ਕੀ। ਅਜ਼=ਭੇਂ। ਤਾਜੀ=ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ। ਅਸਪਾਨ=ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ। ਪੋਲਾਦ ਨਾਲ=ਅਸਪਾਤੀ ਖੁਰੀਆਂ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਯਿੰਦਹ=ਮਤਵਾਲੇ। ਫੀਲਾਨ=ਹਾਥੀ। ਸ਼ਬ ਮਿਸਾਲ=ਰਾਤ ਵਰਗੇ ਕਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਕੀ ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ (ਜੋ) ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਖੁਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਸਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ (ਜੋ) ਰਾਤ ਵਾਂਗੂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸਨ। ੧੦੧।

ਹਮਰ ਸ਼ੇਰ ਮਰਦਨੋ ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ ॥

ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਅਫਗਨਾਂ ਰਾ ਬ ਸਫ਼ ਅਫਗਨਾਂ ॥੧੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਰ=ਸਾਰੇ । ਸ਼ੇਰ ਮਰਦਨੋ=ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ । ਜ਼ੋਰ ਆਵਰਾਂ=ਮਹਾਂ ਬਲ ਵਾਲੇ । ਸ਼ੇਰ ਅਫਗਨੋ=ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ । ਬ ਸਫ਼=ਕਤਾਰ ਦੀ ਕਤਾਰ । ਅਫਗਨਾਂ=ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ।

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਸਨ । ਜੋ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਦੀ ਕਤਾਰ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਵਾਲੇ ਸਨ । ੧੦੨।

ਬ ਰਜ਼ਮ ਅੰਦਰੂੰ ਹਮਚੁ ਪੀਲ ਅਫਗਨ ਅਸਤ ॥

ਬ ਬਜ਼ਮ ਅੰਦਰੂੰ ਚਰਬ ਚਾਲਾਕ ਦਸਤ ॥੧੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਰਜ਼ਮ=ਲੜਾਈ । ਹਮਚੁ=ਅਜੇਹਾ । ਪੀਲ ਅਫਗਨ=ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਾ । ਅਸਤ=ਹੈਸੀ । ਬਜ਼ਮ=ਸਭਾ । ਚਰਬ=ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ । ਚਾਲਾਕ ਦਸਤ=ਫੁਰਤੀਲਾ ਹੱਥ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਅਜੇਹਾ ਸੂਰਮਾ ਸੀ । ਸਭਾ ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਫੁਰਤੀਲਾ ਸੀ । ੧੦੩।

ਨਿਸ਼ਾਂ ਮੇ ਦਿਹਦ ਨੇਜ਼ਰ ਰਾ ਨੌਕ ਖੂੰ ॥

ਕਸ਼ੀਦੰਦ ਅਜ਼ ਤੇਗ ਜ਼ਹਰ ਆਬ ਗੂੰ ॥੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸ਼ਾਂ=ਨਿਸ਼ਾਨ, ਚਿੰਨ੍ਹ । ਮੇ ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦੀ ਕੀ । ਨੇਜ਼ਰ ਰਾ ਨੌਕ=ਨੇਜ਼ੇ ਦੀ ਨੌਕ । ਖੂੰ=ਲਹੂ । ਕਸ਼ੀਦੰਦ=ਖਿੱਚੀਆਂ । ਜ਼ਹਰ=ਬਿਖ । ਆਬ ਗੂੰ=ਪਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ।

ਅਰਥ—ਨੇਜ਼ੇ ਦੀ ਨੌਕ ਦਾ ਲਹੂ ਪਤਾ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਖਿੱਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਾਨ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ । ੧੦੪।

ਯਕੇ ਫ਼ੌਜ ਆਰਾਸਤਹ ਹਮਚੁ ਕੋਹ ॥

ਜਵਾਨਾਨਿ ਸ਼ਾਇਸਤਹ ਏ ਯਕ ਗਰੋਹ ॥੧੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਰਾਸਤਹ=ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂੰ । ਕੋਹ=ਪਹਾੜ । ਸ਼ਾਇਸਤਹ=ਸਜੀਲੇ । ਗਰੋਹ=ਜਥਾ ।

ਅਰਥ—ਪਹਾੜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਇਕੋ ਸੈਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ । ਬੜੇ ਸਜੀਲੇ ਜੁਆਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ । ੧੦੫।

ਬਿ ਪੋਸ਼ੀਦ ਦਸਤਾਰ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ॥

ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਜੁਸਤੰਦ ਤੀਰ ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੋਸ਼ੀਦ=ਪਹਿਨੀ। ਦਸਤਾਰ=ਪੱਗ। ਦੁਖਤਰ=ਬੇਟੀ। ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਜੁਸਤੰਦ=ਭਰਿਆ।

ਅਰਥ—ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪੱਗ ਪਹਿਨੀ ਭਾਵ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਤਲਵਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ (ਭੱਥੇ ਵਿਚ) ਭਰ ਲਿਆ। ੧੦੬।

ਬ ਸਰਦਾਰੀ ਏ ਕਦਰਹ ਪੇਸ਼ੀਨਹ ਫੌਜ ॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਲਸ਼ਕਰ ਚੁ ਦਰਿਆਇ ਮੌਜ ॥੧੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਦਾਰੀ=ਜਥੇਦਾਰੀ। ਪੇਸ਼ੀਨਹ=ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ। ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੌਜ=ਲਹਿਰਾਂ।

ਅਰਥ—ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਫੌਜ ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ। ੧੦੭।

ਯਕੇ ਗੋਲ ਬਸਤਹ ਚੁ ਅਬਰਿ ਸਿਆਹ ॥

ਬਿ ਲਰਜ਼ੀਦ ਬੁੰਮ ਓ ਬਿ ਲਰਜ਼ੀਦ ਮਾਹ ॥੧੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੋਲ=ਇਕੱਠ, ਇੱਜੜ। ਬਸਤਹ=ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਅਬਰਿ=ਬੱਦਲ ਦੀ। ਸਿਆਹ=ਕਾਲੀ। ਲਰਜ਼ੀਦ=ਕੰਬ ਗਈ। ਬੁੰਮ=ਧਰਤੀ। ਤ੍ਰਸੀਦ=ਡੋਲ ਗਿਆ। ਮਾਹ=ਚੰਦਰਮਾ।

ਅਰਥ—ਬੱਦਲ ਦੀ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਵਾਂਗੂ ਇਕ ਜੱਥਾ ਬਣਾ ਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਗਈ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਡੋਲ ਗਿਆ। ੧੦੮।

ਬਿਆਵੁਰਦ ਲਸ਼ਕਰ ਚੁ ਵਰ ਵੈ ਹਦੂਦ ॥

ਸਲਾਹੇ ਦਿਗਰ ਤੀਰ ਤੇਗੋ ਨ ਬੂਦ ॥੧੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਆਵੁਰਦ=ਲਿਆਇਆ। ਲਸ਼ਕਰ=ਫੌਜ। ਹਦੂਦ=ਹੱਦ। ਸਲਾਹ=ਸ਼ਸਤਰ। ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰੀ। ਨ ਬੂਦ=ਨਾ ਹੋਈ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਫੌਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਹੱਦ ਉੱਤੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਤਦ ਹੋਰ ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਹੋਈ। ੧੦੯।

ਬਿ ਆਰਾਸਤ ਲਸ਼ਕਰ ਬਸਾਜ਼ਿ ਤਮਾਮ ॥

ਹਮਹ ਖੰਜਰੋ ਗੁਰਜ ਗੋਪਾਲ ਨਾਮ ॥੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਰਾਸਤ=ਬਣਾਇਆ। ਬ ਸਾਜ਼ਿ=ਸਾਮਾਨ ਸਮੇਤ। ਹਮਹ=ਸਾਰੇ। ਗੋਪਾਲ=ਗੁਲੇਲਾਂ। ਖੰਜਰੋ=ਕਟਾਰ।

ਅਰਥ—ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਾਜ਼-ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ (ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਟਾਰ, ਗੁਰਜ, ਗੁਲੇਲ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸ਼ਸਤਰ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ। ੧੧੦।

ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ ਅਕਲੀਮ ਤਾਰਾਜ ਸਖਤ ॥

ਬਿ ਬੁਰਦਨ ਸ਼ਹੇ ਬਾਦ ਪਾਯਾਨ ਰਖਤ ॥੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ=ਲੈ ਗਏ । ਅਕਲੀਮ=ਦੇਸ । ਤਾਰਾਜ=ਲੁੱਟ । ਸਖਤ=ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ । ਸ਼ਹੇ=ਇਕ ਰਾਜਾ । ਬਾਦ=ਹਵਾ । ਪਾਯਾਨ=ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ । ਰਖਤ=ਸਾਮਾਨ, ਕੱਪੜੇ ।

ਅਰਥ—ਅਕਲੀਮ ਦੇਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਏ । ਇਕ ਰਾਜਾ ਹਵਾ ਵਰਗੇ ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ । ੧੧੧॥

ਚੁਨਾ ਜੰਗ ਕਰਦੰਦ ਆਂ ਮੁਲਕ ਰਾ ॥

ਚੁ ਬਰਗੇ ਦਰਖਤਾਂ ਜ਼ਿ ਬਾਦਿ ਖਿਜ਼ਾਂ ॥੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹਾ । ਕਰਦੰਦ=ਕਰਕੇ । ਆਂ=ਉਸ । ਰਾ=ਨੂੰ । ਚੁ=ਜਿਵੇਂ । ਬਰਗੇ=ਪੱਤਿਆਂ । ਬਾਦਿ=ਹਵਾ । ਖਿਜ਼ਾਂ=ਪੱਤਝੜ ।

ਅਰਥ—ਜੰਗ ਨੇ ਉਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਜਿਵੇਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੱਤ-ਝੜ ਦੀ ਹਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ੧੧੨॥

ਬਿ ਕੁਸ਼ਤਨ ਅਦੂ ਰਾ ਕੁਸ਼ਾਇਦ ਬਪੇਸ਼ ॥

ਬ ਬੇਰੂੰ ਜ਼ਿ ਮੁਲਕਸ਼ ਹਮਹ ਰੂਏ ਰੇਸ਼ ॥੧੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਸ਼ਤਨ=ਮਾਰਨਾ । ਅਦੂ=ਵੈਰੀ । ਕੁਸ਼ਾਇਦ=ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ । ਪੇਸ਼=ਅੱਗੇ ਦਾ ਰਾਹ । ਬੇਰੂੰ=ਬਾਹਰ । ਰੂਏ=ਮੂੰਹ । ਰੇਸ਼=ਛਿੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ।

ਅਰਥ—ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਦਾ ਰਾਹ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ । ਉਸ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਜੇਹੜੇ ਬਾਹਰ ਸਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਛਿੱਲ ਸੁੱਟੇ ਭਾਵ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ, ਮੁੱਛਾਂ ਮੂੰਹ ਦਿੱਤੀਆਂ । ੧੧੩॥

ਪਰੀ ਚਿਹਰਹ ਏ ਹਮਚੁ ਸ਼ੇਰਿ ਨਿਯਾਦ ॥

ਬਿ ਕੁਸ਼ਤਨ ਅਦੂ ਰਾ ਚਿ ਖੰਜਰ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥੧੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਰੀ ਚਿਹਰਹ=ਪਰੀ ਵਰਗੀ ਸੂਰਤ ਵਾਲੀ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਨਿਯਾਦ=ਜੋਸ਼ । ਕੁਸ਼ਤਨ=ਮਾਰਨ । ਬਿ=ਵਾਸਤੇ । ਖੰਜਰ=ਕਟਾਰ । ਕੁਸ਼ਾਦ=ਸੂਤਿਆ ।

ਅਰਥ—ਪਰੀ ਵਰਗੇ ਚੇਹਰੇ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਜੋਸ਼ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਟਾਰ ਨੂੰ ਸੂਤ ਲਿਆ ਭਾਵ-ਵਜ਼ੀਰ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਕਟਾਰ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਈ । ੧੧੪॥

ਬ ਹਰ ਜਾ ਦਵੀਦੇ ਬਿ ਕੁਸ਼ਤੇ ਅਜ਼ਾਂ ॥

ਬ ਹਰ ਜਾ ਰਸੀਦੇ ਬਿ ਬਸਤੇ ਅਜ਼ਾਂ ॥੧੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰ ਜਾ=ਜਿਸ ਥਾਂ 'ਤੇ । ਦਵੀਦੇ=ਧਾਵਾ ਕਰਦੀ । ਕੁਸ਼ਤੇ=ਮਾਰ ਸੁੱਟਦੀ । ਰਸੀਦੇ=ਪਹੁੰਚਦੀ । ਬਸਤੇ=ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੀ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈਂਦੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦੀ । ਜਿਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੀ । ੧੧੫।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਅਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ॥

ਬ ਤੁੰਦੀ ਦਰਾਮਦ ਬ ਜਾਇ ਹਮਾਂ ॥੧੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣ ਲਈ । ਈਂ=ਇਹ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ । ਸ਼ਾਹਿ=ਰਾਜੇ । ਬ=ਨਾਲ । ਤੁੰਦੀ=ਗੁੱਸੇ, ਕਰੋਧ । ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ । ਹਮਾਂ=ਉਸੇ ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ । ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਆ ਗਿਆ । ੧੧੬।

ਬ ਆਰਾਸਤਹ ਫੌਜ ਚੂੰ ਨੌ ਬਹਾਰ ॥

ਜ਼ ਤੋਪੇ ਤੁਫੰਗ ਖੰਜਰਿ ਆਬਦਾਰ ॥੧੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਰਾਸਤਹ=ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ । ਤੋਪੇ ਤੁਫੰਗ=ਤੋਪ ਤੇ ਬੰਦੂਕ । ਆਬਦਾਰ=ਪਾਨ ਚੜ੍ਹੀ ਵਾਲੇ ।

ਅਰਥ—ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਾਂਗੂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਖੜਾ ਕੀਤਾ । ਜੋ ਤੋਪਾਂ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਪਾਨ ਚੜ੍ਹੀ ਵਾਲੀ ਕਟਾਰ ਲਈ ਖੜੀ ਸੀ । ੧੧੭। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੨

ਬਪੇਸ਼ਿ ਸਫ ਆਮਦ ਚੁ ਦਰਿਯਾ ਅਮੀਕ ॥

ਜ਼ ਸਰਤਾ ਕਦਮ ਹਮਚੁ ਆਹਨ ਗਰੀਕ ॥੧੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਪੇਸ਼ਿ=ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ । ਸਫ=ਕਤਾਰ । ਆਮਦ=ਆਇਆਂ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਅਮੀਕ=ਭੁੰਘੀ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਆਹਨ=ਲੋਹਾ । ਗਰੀਕ=ਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ।

ਅਰਥ—ਭੁੰਘੀ ਨਦੀ ਵਾਂਗੂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਕਤਾਰ ਵਾਲੇ ਆਏ । ਜੋ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਲੋਹੇ ਵਿਚ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ । ੧੧੮।

ਬ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਪੋ ਤਮਾਚਹ ਤੁਫੰਗ ॥

ਜ਼ਮੀਂ ਗਸ਼ਤ ਹਮਚੁ ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ ਰੰਗ ॥੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਮਾਚਹ=ਰੀਵਾਲਵਰ, ਪਿਸਤੌਲ । ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਈ । ਗੁਲੇ=ਫੁੱਲ । ਹਮਚੁ=ਵਰਗੀ । ਲਾਲਹ=ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਫੁੱਲ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਅਤਿਅੰਤ ਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਤੋਪਾਂ, ਪਿਸਤੌਲਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ । ਰਣਭੂਮੀ 'ਲਾਲੇ' ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ । ੧੧੯।

ਬ ਮੈਦਾਂ ਦਰਾਮਦ ਕਿ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ॥

ਬ ਯਕ ਦਸਤ ਚੀਨੀ ਕਮਾਂ ਦਸਤ ਤੀਰ ॥੧੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੈਦਾਂ=ਰਣਭੂਮੀ । ਦਰਾਮਦ=ਵਿਚ ਆਈ । ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ । ਦਸਤ=ਹੱਥ । ਚੀਨੀ ਕਮਾਂ=ਚੀਨ ਦੇਸ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਕਮਾਨ ।

ਅਰਥ—ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਈ । ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੀਨ ਦੇਸ ਦੀ ਕਮਾਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ੧੨੦।

ਬ ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਪਰੱਰਾ ਸ਼ਵਦ ਤੀਰਿ ਦਸਤ ॥

ਬ ਸਦ ਪਹਿਲੂਏ ਪੀਲ ਮਰਦਾਂ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ॥੧੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰ ਜਾ ਕਿ=ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ । ਪਰੱਰਾ=ਉੱਡਣਾ । ਸ਼ਵਦ=ਹੁੰਦਾ । ਦਸਤ=ਹੱਥ । ਸਦ=ਸੌ । ਪਹਿਲੂਏ=ਪਸਲੀਆਂ । ਪੀਲ=ਹਾਥੀ । ਮਰਦਾਂ=ਸੂਰਮਿਆਂ । ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ=ਗੁਜ਼ਰਦੇ ।

ਅਰਥ—ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਹੱਥ ਦਾ ਤੀਰ ਉੱਡਣਾ ਹੁੰਦਾ । ਸੈਂਕੜੇ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਭਾਵ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ੧੨੧।

ਚੁਨਾ ਮੌਜ ਖੇਜ਼ਦ ਜ਼ ਦਰਯਾ ਬਸੰਗ ॥

ਬਰਖ਼ਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਤੇਗੋ ਨਿਹੰਗ ॥੧੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਮੌਜ=ਲਹਿਰਾਂ । ਖੇਜ਼ਦ=ਉੱਛਲਦੀਆਂ । ਜ਼=ਵਿਚ । ਬਸੰਗ=ਪੱਥਰ ਨਾਲ । ਰਖ਼ਸ਼=ਚਮਕਣਾ । ਆਮਦ=ਆਈਆਂ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਨਿਹੰਗ=ਸੂਰਮਾ ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਕੇ ਉੱਛਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਣ ਲੱਗੀਆਂ । ੧੨੨।

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਯਕੇ ਤਾਬਨਾਕ ॥

ਬ ਰਖ਼ਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਯਕੇ ਖੁੰਨ ਖਾਕ ॥੧੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਾਬਸ਼=ਚਮਕ । ਤਾਬਨਾਕ=ਚਮਕੀਲਾ । ਰਖ਼ਸ਼=ਚਮਕ । ਆਮਦ=ਆਇਆ । ਖੁੰਨ=ਲਹੂ । ਖਾਕ=ਮਿੱਟੀ ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਚਮਕੀਲਾ (ਖੜਗ) ਚਮਕਣ ਵਿਚ ਆਇਆ । (ਤਾਂ) ਲਹੂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਇਕੋ (ਰੰਗ) ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚਮਕਣ ਲੱਗੇ । ੧੨੩।

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਹਮਰ ਹਿੰਦ ਤੇਗ ॥

ਬਿ ਗੁਰੱਰੀਦ ਲਸ਼ਕਰ ਚੁ ਦਰਯਾਇ ਮੇਗ ॥੧੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਾਬਸ਼=ਚਮਕਣਾ । ਹਿੰਦ ਤੇਗ=ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਲਵਾਰ । ਗੁਰੱਰੀਦ=ਗਰਜਨਾ । ਲਸ਼ਕਰ=ਫੌਜ, ਦਲ । ਦਰਯਾਇ ਮੇਗ=ਹੜ੍ਹ ਵਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ ।

ਅਰਥ—ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਸਭ ਪਾਸੇ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਹੜ੍ਹ ਵਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂ ਫੌਜ ਗਰਜਨ ਲੱਗ ਪਈ। ੧੨੪।

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਬ ਚੀਨੀ ਕਮਾਂ ॥

ਬ ਤਾਬ ਆਮਦਸ਼ ਤੇਗ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ ॥੧੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਖਸ਼=ਚਮਕ। ਤਾਬ=ਚਮਕ। ਤੇਗ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ=ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ।

ਅਰਥ—ਚੀਨੀ ਕਮਾਨ ਚਮਕ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਲਵਾਰ ਵੀ ਚਮਕ ਵਿਚ ਆਈ। ਭਾਵ—ਵਜ਼ੀਰ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਚੀਨੀ ਕਮਾਨ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਲਵਾਰ ਨੇ ਚੰਗੇ ਜੋਹਰ ਵਿਖਾਏ। ੧੨੫।

ਗਰੇਵਹ ਬਰਾਵੁਰਦ ਚੰਦੀ ਕ੍ਰੋਹ ॥

ਲਰਜ਼ੀਦ ਦਰਯਾ ਬਿ ਦਰਰੀਦ ਕੋਹ ॥੧੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਰੇਵਹ=ਰੌਲਾ। ਬਰਾਵੁਰਦ=ਚੁੱਕਿਆ। ਚੰਦੀ=ਕਈ। ਕ੍ਰੋਹ=ਕੋਹ, ਮੀਲ। ਲਰਜ਼ੀਦ=ਕੰਬ ਗਿਆ। ਦਰਰੀਦ=ਪਾਟ ਗਿਆ। ਕੋਹ=ਪਹਾੜ।

ਅਰਥ—ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਗੱਜਣ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਕਈ ਕੋਹਾਂ ਤੱਕ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਦਰਿਆ ਕੰਬ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਪਾਟ ਗਿਆ। ੧੨੬।

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਤੇਗਿ ਯਮਾਂ ॥੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਖਸ਼=ਚਮਕ। ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ=ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼। ਤਾਬਸ਼=ਚਮਕ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਭੀ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਪਏ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਯਮਨ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਮਕ ਨਿਕਲੀ। ੧੨੭।

ਬ ਤੇਜ਼ ਆਮਦ ਓ ਨੇਜ਼ਹ ਏ ਬਾਸਤੀ ॥

ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਤਨਿ ਨਾਜ਼ਨੀ ॥੧੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੇਜ਼=ਫੁਰਤੀ। ਨੇਜ਼ਹ=ਬਰਛਾ। ਬਾਸਤੀ=ਵਾਂਸ ਵਾਲਾ। ਜੁੰਬਸ਼=ਕ੍ਰੋਧ। ਨਾਜ਼ਨੀ=ਪਤਲਾ ਸਰੀਰ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਂਸ ਦੇ ਛੜ ਵਾਲਾ ਬਰਛਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਤਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਤਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ। ੧੨੮।

ਬ ਸ਼ੋਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਨਫਰਹਾਇ ਕਹਰ ॥

ਜ਼ਿ ਤੋਪੋ ਵ ਨੇਜ਼ਹ ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ ਦਹਰ ॥੧੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ੋਰਸ਼=ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ। ਨਫਰਹਾਇ=ਨੌਕਰ ਲੋਕ, ਖਿਜਮਤਗਾਰ ਸੇਵਕ, ਤਨਖ਼ਾਹਦਾਰ ਫੌਜੀ। ਕਹਰ=ਕ੍ਰੋਧ। ਬਿਪੋਸ਼ੀਦ=ਲੁਕ ਗਿਆ। ਦਹਰ=ਜਗਤ।

ਅਰਥ—ਫੌਜੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਗਤ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ। ੧੨੯।

ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਕਮਾਨੋ ਕਮੰਦ ॥

ਦਰਖਸ਼ਾਂ ਸੁਦਹ ਤੇਗਿ ਸੀਮਾਬ ਹਿੰਦ ॥੧੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜੁੰਬਸ਼=ਹਿੱਲਣਾ। ਕਮਾਨੋ ਕਮੰਦ=ਫਾਹੀਆਂ। ਦਰਖਸ਼ਾਂ=ਚਮਕਣਾ। ਸੁਦਹ=ਹੋਈ। ਸੀਮਾਬ=ਪਾਰਾ। ਹਿੰਦ=ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ।

ਅਰਥ—ਕਮਾਨਾਂ ਤੇ ਫਾਹੀਆਂ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਹਿੱਲਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਪਾਰੇ ਵਰਗੀ ਚਮਕੀਲੀ ਤਲਵਾਰ ਕਟਾ ਵੱਢ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ੧੩੦।

ਬ ਜੋਸ਼ ਆਮਦਸ਼ ਖੰਜਰ ਖ਼ਾਰ ਖੁੰ ॥

ਜ਼ਬਾਂ ਨੇਜ਼ਹ ਮਾਰਸ਼ ਬਿਰਾਮਦ ਬਿਰੁੰ ॥੧੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ। ਜੋਸ਼=ਰੋਹ, ਕ੍ਰੋਧ। ਖੰਜਰ=ਕਟਾਰ। ਖ਼ਾਰ=ਖਾਣ ਵਾਲੀ। ਖੁੰ=ਲਹੂ। ਜ਼ਬਾਂ=ਜੀਭ। ਨੇਜ਼ਹ=ਬਰਛਾ। ਮਾਰ=ਸੱਪ। ਸ਼=ਉਸ। ਬਿਰਾਮਦ=ਆਈਆਂ। ਬਿਰੁੰ=ਬਾਹਰ।

ਅਰਥ—ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਕਟਾਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਈ। ਸੱਪ ਦੀ ਜੀਭ ਵਰਗਾ ਬਰਛਾ ਭੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਭਾਵ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਲਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋਈਆਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈਆਂ। ੧੩੧।

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਤਬਿ ਤਾਬਨਾਕ ॥

ਯਕੇ ਸੁਰਖ ਗੋਗਿਰਦ ਸੁਦ ਖੁੰਨਿ ਖਾਕ ॥੧੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਾਬਸ਼=ਚਮਕ। ਤਬਿ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਾਨਣ। ਤਾਬਨਾਕ=ਚਮਕੀਲਾ। ਸੁਰਖ=ਲਾਲ। ਗੋਗਿਰਦ=ਗੰਧਕ। ਸੁਦ=ਹੋ ਗਈ। ਖਾਕ=ਮਿੱਟੀ।

ਅਰਥ—ਚਮਕੀਲੇ (ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਗੰਧਕ ਵਾਂਗੂੰ ਧਰਤੀ ਲਹੂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ। ੧੩੨।

ਦਿਹਾ ਦਿਹ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥

ਹਯਾ ਹਯ ਦਰਾਮਦ ਨਿਹੰਗੋ ਨਿਹੰਗ ॥੧੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਹਾ ਦਿਹ=ਠਾਹ ਠਾਹ। ਜ਼=ਤੋਂ। ਹਯਾ ਹਯ=ਹਾਇ ਹਾਇ। ਨਿਹੰਗ=ਸੂਰਮੇ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੋਂ ਠਾਹ ਠਾਹ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਮਗਰਮੱਛ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਲੋਂ ਹਾਇ ਹਾਇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ੧੩੩।

ਚਕਾ ਚੱਕ ਬਰਖ਼ਾਸਤ ਤੀਰੋ ਕਮਾਂ ॥

ਬਰਾਮਦ ਯਕੇ ਰੁਸਤ ਖੇਜ਼ ਅਜ਼ ਜਹਾਂ ॥੧੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਕਾ ਚਕ=ਘਚ ਘਚ । ਬਰਖਾਸਤ=ਉੱਠੀ । ਬਰਾਮਦ=ਨਿਕਲ ਆਏ । ਰੁਸਤਖੇਜ਼=ਪਰਲੋ, ਕਿਆਮਤ । ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਕਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ‘ਘਚਾ ਘਚ’ ਸ਼ਬਦ ਉੱਠਿਆ । ਜਗਤ ਉੱਤੇ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਪਰਲੋ ਆ ਗਈ ਹੈ । ੧੩੪।

ਨ ਪੋਇੰਦਹ ਰਾ ਬਰ ਜ਼ਮੀਂ ਬੂਦ ਜਾ ॥

ਨ ਪਰਿੰਦਹ ਰਾ ਦਰ ਹਵਾ ਬੂਦ ਰਾਹ ॥੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੋਇੰਦਹ=ਪੈਦਲ । ਬਰ=ਉੱਪਰ । ਜ਼ਮੀਂ=ਜ਼ਮੀਨ । ਬੂਦ=ਸੀ । ਜਾ=ਜਗ੍ਹਾ । ਪਰਿੰਦਹ=ਪੰਛੀਆਂ । ਦਰ=ਵਿਚ, ਰਾਹ=ਰਸਤਾ ।

ਅਰਥ—ਪੈਦਲਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ੧੩੫।

ਚੁਨਾ ਤੇਗ ਬਾਰੀਦ ਖੁਦ ਦਰ ਮਿਆਨੇ ਮੁਸਾਫ਼ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ ਸੁਦ ਜ਼ਮੀਂ ਕੋਹ ਕਾਫ਼ ॥੧੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹੀ । ਬਾਰੀਦ=ਬਰਸੀ । ਖੁਦ ਦਰ=ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਕੇ । ਮਿਆਨੇ=ਵਿਚ । ਮੁਸਾਫ਼=ਜੰਗ । ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ=ਮੁਰਦਿਆਂ । ਸੁਦ=ਹੋ ਗਈ । ਕੋਹ ਕਾਫ਼=ਇਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਚਲੀ । ਜੋ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਹੀ ‘ਕੋਹ ਕਾਫ਼’ ਹੋ ਗਈ । ਭਾਵ—ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ । ੧੩੬।

ਕਿ ਪਾਓ ਸਰ ਅੰਬੋਹ ਚੰਦਾਂ ਸੁਦਹ ॥

ਕਿ ਮੈਦਾਂ ਪੁਰ ਅਜ਼ ਗੋਇ ਚੌਗਾਂ ਸੁਦਹ ॥੧੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਓ=ਪੈਰ ਅਤੇ । ਸਰ=ਸਿਰ । ਅੰਬੋਹ=ਢੇਰ । ਚੰਦਾਂ=ਐਨਾ । ਸੁਦਹ=ਹੋ ਗਿਆ । ਪੁਰ=ਭਰ ਗਿਆ । ਅਜ਼=ਨਾਲ । ਗੋਇ=ਗੇਂਦ । ਚੌਗਾਂ=ਖੂੰਡੀ, ਹਾਕੀ । ਸੁਦ=ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅਰਥ—ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਦਾ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ (ਮਾਨੋ) ਖਿੱਦੂ ਤੇ ਖੂੰਡੀਆਂ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਭਾਵ ਸਿਰ ਖਿੱਦੂ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਸਮੇਤ ਲੱਤਾਂ ਖੂੰਡੀਆਂ ਹਨ । ੧੩੭।

ਰਵਾਂ ਰਉ ਦਰਾਮਦ ਬ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ॥

ਕਿ ਪਾਰਹ ਸੁਦ ਖੋਦ ਖਿਫਤਾਨਿ ਜੰਗ ॥੧੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ=ਰਉ=ਚਲੋ ਚਲੀ । ਪਾਰਹ=ਟੁਕੜੇ । ਸੁਦ=ਹੋਈ । ਖੋਦ=ਟੋਪ । ਖਿਫਤਾਨ=ਸੰਜੋਇ ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਚਲੋ ਚਲੀ ਹੋਈ ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਟੋਪ ਤੇ ਸੰਜੋਇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ । ੧੩੮।

ਚੁਨਾ ਤੇਗ ਤਾਬਸ਼ ਤਪੀਦ ਆਫ਼ਤਾਬ ॥

ਦਰਖਤਾਂ ਸੁਦਹ ਖੁਸ਼ਕ ਦਰਯਾਇ ਆਬ ॥੧੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹੀ । ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ । ਤਾਬਸ਼=ਤਪਸ਼ । ਤਪੀਦ=ਤਪੀ । ਦਰਖਤਾਂ=ਬਿਰਛਾਂ । ਆਫ਼ਤਾਬ=ਸੂਰਜ । ਖੁਸ਼ਕ=ਸੁੱਕਣਾ । ਆਬ=ਪਾਣੀ । ਸੁਦਹ=ਹੋ ਗਏ ।

ਅਰਥ—ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਵਾਂਗੂ ਤਲਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪ ਗਈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਬਿਰਛਾਂ ਅਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ । ੧੩੯। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੩]

ਚੁਨਾ ਤੀਰ ਬਾਰਾਂ ਸੁਦਹ ਹਮਚੁ ਬਰਕ ॥

ਕਿ ਉਫ਼ਤਾਦ ਸੁਦ ਫ਼ੀਲ ਚੁੰ ਫ਼ਰਕ ਫ਼ਰਕ ॥੧੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹੀ । ਬਾਰਾਂ=ਬਾਰਸ਼ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਬਰਕ=ਬਿਜਲੀ । ਉਫ਼ਤਾਦ=ਸੁਦ=ਡਿੱਗ ਪਏ । ਫ਼ੀਲ=ਹਾਥੀ । ਚੁੰ=ਵਰਗੇ । ਫ਼ਰਕ=ਮੁੰਡੀ ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂ ਹੋਈ । ਜੋ ਹਾਥੀ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁੰਡੀ ਹੀ ਮੁੰਡੀ ਦਿਸ ਰਹੀ ਸੀ । ੧੪੦।

ਬ ਹਰਬ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਵਜ਼ੀਰ ਚੁ ਬਾਦ ॥

ਯਕੇ ਤੇਗਿ ਮਾਯਿੰਦਰਾਨੀ ਕੁਸ਼ਾਦ ॥੧੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਬ=ਲੜਾਈ । ਵਜ਼ੀਰੇ=ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਬਾਦ=ਹਵਾ । ਮਾਯਿੰਦਰਾਨੀ=ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ । ਕੁਸ਼ਾਦ=ਕੱਢੀ ਹੋਈ ।

ਅਰਥ—ਹਵਾ ਵਾਂਗੂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਆਇਆ । ਇਕ ਹੱਥ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਸੀ । ੧੪੧।

ਦਿਗਰ ਤਰਫ਼ ਆਮਦ ਬ ਦੁਖਤਰ ਅਜ਼ਾਂ ॥

ਬਰਹਨਹ ਯਕੇ ਤੇਗਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ ॥੧੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ ਤਰਫ਼=ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ । ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ । ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦੀ । ਬਰਹਨਹ=ਨੰਗੀ । ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ=ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ । ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ ।

ਅਰਥ—ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਆਈ । ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਇਕ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ । ੧੪੨।

ਦਰਖਸ਼ਾਂ ਸੁਦਹ ਹਮਚੁਨਾ ਤੇਗਿ ਤੇਜ਼ ॥

ਅਦੂ ਰਾ ਅਜ਼ੋ ਦਿਲ ਸ਼ਵਦ ਰੇਜ਼ ਰੇਜ਼ ॥੧੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰਖਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਦਹ=ਚਮਕਣ ਲੱਗੀ । ਹਮਚੁਨਾ=ਅਜਿਹੀ । ਅਦੂ=ਵੈਰੀ । ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਤੋਂ । ਸ਼ਵਦ=ਹੁੰਦਾ । ਰੇਜ਼ ਰੇਜ਼=ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ।

ਅਰਥ—ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚਮਕਣ ਲੱਗੀਆਂ । ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੈਰੀ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ੧੪੩।

ਯਕੇ ਤੇਗ ਜ਼ਦ ਬਰ ਸਰੇ ਓ ਸਮੰਦ ॥

ਜ਼ਮੀਨਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਕੋਹਿ ਬਲੰਦ ॥੧੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ । ਬਰ ਸਰੇ=ਸਿਰ ਦੇ ਉੱਤੇ । ਸਮੰਦ=ਘੋੜੇ । ਜ਼ਮੀਨਸ਼=ਧਰਤੀ । ਕੋਹਿ ਬਲੰਦ=ਉੱਚਾ ਪਹਾੜ ।

ਅਰਥ—ਉਸਦੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ । ਉਹ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਆ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ੧੪੪।

ਦਿਗਰ ਤੇਗ ਓ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਕਰਦ ਨੀਮ ॥

ਬਿਉਫ਼ਤਾਦ ਬੂਮਸ਼ ਚੁ ਕਰਖੇ ਅਜ਼ੀਮ ॥੧੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ । ਕਰਦ ਨੀਮ=ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅੱਧ ਅੱਧ । ਉਫ਼ਤਾਦ=ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ਬੂਮ=ਧਰਤੀ । ਕਰਖੇ=ਅਟਾਰੀ । ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡੀ ।

ਅਰਥ—ਦੂਜੀ ਤਲਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਹ ਉੱਚੀ ਅਟਾਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ੧੪੫।

ਦਿਗਰ ਮਰਦ ਆਮਦ ਚੁ ਪੱਰਰਾ ਉਕਾਬ ॥

ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ ਓ ਰਾ ਬਿ ਕਰਦਸ਼ ਖਰਾਬ ॥੧੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ । ਚੁ=ਵਾਂਗੂੰ । ਪੱਰਰਾ=ਪੰਛੀ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਖਰਾਬ=ਨਾਸ ।

ਅਰਥ—ਉਕਾਬ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਭਾਵ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਮਾ ਆਇਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ । ੧੪੬।

ਚੁ ਕਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰਸ਼ ਬੀਰਾਹਤ ਰਸੀਦ ॥

ਦਿਗਰ ਮਿਹਨਤੇ ਸੋਇਮ ਆਮਦ ਪਦੀਦ ॥੧੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦੋਂ । ਸ਼=ਉਸ । ਰਾਹਤ=ਸੁਖ । ਰਸੀਦ=ਪੁੱਜਾ । ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ । ਮਿਹਨਤੇ=ਅੱਖਿਆਈ । ਸੋਇਮ=ਤੀਜੀ । ਪਦੀਦ=ਪ੍ਰਗਟ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਲੋਂ ਸੁੱਖ ਪੁੱਜਾ । ਦੂਸਰੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਤੀਜੀ (ਬਿਪਤਾ) ਪ੍ਰਗਟ ਆਣ ਹੋਈ । ੧੪੭।

ਸੋਇਮ ਦੇਵ ਆਮਦ ਬਗਲਤੀਦ ਖੂੰ ॥

ਜਿ ਦਹਲੀਜ਼ਿ ਦੋਜ਼ਖ ਦਰਾਮਦ ਬਹੂੰ ॥੧੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਇਮ=ਤੀਜਾ । ਦੇਵ=ਦੈਂਤ । ਬਗਲਤੀਦ=ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ । ਖੂੰ=ਲਹੂ । ਜਿ=ਮਾਨੋ । ਦੋਜ਼ਖ=ਨਰਕ । ਦਹਲੀਜ਼ਿ=ਬੂਹੇ ਤੋਂ । ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ । ਬਹੂੰ=ਬਾਹਰ ।

ਅਰਥ—ਲਹੂ ਦਾ ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਤੀਜਾ ਦੈਂਤ ਆਇਆ । ਮਾਨੋ ਨਰਕ ਦੇ ਬੂਹੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਇਆ । ੧੪੮।

ਬਿਕੁਸ਼ਤੰਦ ਓ ਰਾ ਦੋ ਕਰਦੰਦ ਤਨ ॥

ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਯਿਆਂ ਹਮਚੁ ਗੋਰਿ ਕੁਹਨ ॥੧੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਕੁਸ਼ਤੰਦ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਕਰਦੰਦ=ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਤਨ=ਸਰੀਰ । ਯਿਆਂ=ਵੱਡਾ । ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ । ਗੋਰਿ ਕੁਹਨ=ਬੁੱਢਾ ਗਊ, ਰੋੜ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਵੱਡੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਜਾਂ ਬੁੱਢੇ ਗਊ ਰੋੜ ਵਾਂਗੂੰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤੀਜੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ੧੪੯।

ਚਹਾਰੁਮ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਬਜੰਗ ॥

ਚੁ ਬਰ ਬਚਹ ਏ ਗੋਰ ਗੱਰਰਾਂ ਪਲੰਗ ॥੧੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਹਾਰੁਮ=ਚੌਥਾ । ਚੁ=ਜਿਵੇਂ । ਬਰ ਬਚਹ=ਬੱਚੇ ਉੱਤੇ । ਗੋਰ=ਗਊ ਖੁਰ, ਰੋੜ । ਗੱਰਰਾਂ=ਗਰਜਦਾ ਹੋਇਆ । ਪਲੰਗ=ਚਿੜ੍ਹਾ ।

ਅਰਥ—ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਚੌਥਾ ਸੂਰਮਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਜਿਵੇਂ ਰੋੜ ਦੇ ਬੱਚੇ ਉੱਤੇ ਚਿੜ੍ਹਾ ਗਰਜਦਾ ਹੋਇਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ੧੫੦।

ਚੁਨਾ ਤੇਗ ਬਰ ਵੈ ਬਿਜ਼ਦ ਨਾਜ਼ਨੀਂ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਪੁਸ਼ਤਿ ਅਸਪਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਮੀਂ ॥੧੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹੀ । ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਉੱਤੇ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ । ਨਾਜ਼ਨੀਂ=ਪਤਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ । ਅਜ਼=ਤੋਂ । ਪੁਸ਼ਤਿ=ਪਿੱਠ । ਅਸਪਸ਼=ਘੋੜਾ, ਉਹ । ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ । ਜ਼ਮੀਂ=ਧਰਤੀ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਉੱਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਜੋ ਉਹ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਆਇਆ ਭਾਵ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ੧੫੧।

ਕਿ ਪੰਜਮ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਦੇਵੇ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਯਕੇ ਜ਼ਖਮ ਰਾ ਜ਼ਦ ਬ ਹੁਕਮਿ ਕਰੀਮ ॥੧੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੰਜਮ-ਪੰਜਵਾਂ। ਦਰਾਮਦ=ਆਇਆ। ਦੇਵੇ=ਦੈਂਤ। ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ। ਜ਼ਦ=ਮਾਰ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਪੰਜਵਾਂ ਵੱਡਾ ਦੈਂਤ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਕੋ ਹੀ ਸੱਟ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ੧੫੨।

ਚੁਨਾ ਤੇਗ ਬਰ ਵੈ ਜ਼ਦਹ ਖ਼ੂਬ ਰੰਗ ॥

ਜ਼ਿ ਸਰ ਤਾ ਕਦਮ ਆਮਦਹ ਜ਼ੇਰ ਤੰਗ ॥੧੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹੀ। ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਉੱਤੇ। ਜ਼ਦਹ=ਮਾਰੀ। ਖ਼ੂਬ ਰੰਗ=ਸੁੰਦਰੀ। ਸਰ ਤਾ ਕਦਮ=ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ। ਆਮਦਹ=ਆ ਗਈ। ਜ਼ੇਰ=ਹੇਠਾਂ। ਤੰਗ=ਪੇਟੀ।

ਅਰਥ—ਸੁੰਦਰੀ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਜੇਹੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਜੋ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਆ ਕੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪੇਟੀ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ। ੧੫੩।

ਸ਼ਸ਼ਮ ਦੇਵ ਆਮਦ ਚੁ ਇਫ਼ਰੀਤ ਮਸਤ ॥

ਚੁ ਤੀਰੇ ਕਮਾਂ ਹਮਚੁ ਕਬਜ਼ਹ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ॥੧੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਸ਼ਮ=ਛੇਵਾਂ। ਦੇਵ=ਦੈਂਤ। ਆਮਦ=ਆਇਆ। ਇਫ਼ਰੀਤ=ਰਾਖਸ਼। ਕਬਜ਼ਹ=ਮੁੱਠ ਭਾਵ ਚਿੱਲਾ। ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ=ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਮਤਵਾਲੇ ਰਾਖਸ਼ ਵਰਗਾ ਛੇਵਾਂ ਦੈਂਤ ਆਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਨ ਦੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੫੪।

ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ ਓ ਰਾ ਕਿ ਓ ਨੀਮ ਸ਼ੁਦ ॥

ਕਿ ਦਿਗਰ ਯਲਾਂ ਰਾ ਅਜ਼ੋ ਬੀਮ ਸ਼ੁਦ ॥੧੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ। ਓ ਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਨੀਮ ਸ਼ੁਦ=ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਿਗਰ=ਦੂਸਰਾ। ਯਲਾਂ=ਸੂਰਮੇ। ਰਾ=ਨੂੰ। ਅਜ਼=ਉਸ ਤੋਂ। ਬੀਮ=ਡਰ। ਸ਼ੁਦ=ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ, ਉਹ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਭਾਵ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਔਰਤ ਤੋਂ ਡਰ ਹੋ ਗਿਆ। ੧੫੫।

ਚੁਨੀ ਤਾ ਬ ਮਿਕਦਾਰ ਹਫ਼ਤਾਦ ਮਰਦ ॥

ਬ ਤੇਗ ਅੰਦਰ ਆਵੇਖਤ ਖਾਸ ਅਜ਼ ਨਬਰਦ ॥੧੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨੀ=ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ। ਮਿਕਦਾਰ=ਗਿਣਤੀ। ਹਫ਼ਤਾਦ=ਸੱਤਰ, ੭੦। ਆਵੇਖਤ=ਲਟਕਾਏ। ਨਬਰਦ=ਯੁੱਧ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੭੦ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੱਕ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਅੰਦਰ ਲਟਕਾ ਲਏ। ੧੫੬।

ਦਿਗਰ ਕਸ ਨਿਆਮਦ ਤਮੰਨਾਇ ਜੰਗ ॥

ਕਿ ਬੇਰੁੰ ਨਿਆਮਦ ਦਿਲਾਵਰ ਨਿਹੰਗ ॥੧੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ ਕਸ=ਹੋਰ ਕਿਸੇ । ਤਮੰਨਾ=ਇੱਛਾ, ਖਿਆਲ । ਬੇਰੁੰ=ਬਾਹਰ । ਨਿਆਮਦ=ਨਾ ਆਇਆ । ਦਿਲਾਵਰ=ਦਲੇਰ ।

ਅਰਥ—ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਆਇਆ । ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਲੇਰ ਸੂਰਮੇ ਭੀ ਬਾਹਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਏ । ੧੫੭।

ਬ ਹਰਬ ਆਮਦਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਮਾਯੰਦਰਾਂ ॥

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਤਪੀਦਨ ਦਿਲਿ ਮਰਦਮਾਂ ॥੧੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਹਰਬ=ਯੁੱਧ । ਆਮਦਸ਼=ਆਇਆ । ਤਾਬਸ਼=ਕਰੋਧ । ਤਪੀਦਨ=ਤਪ ਗਿਆ । ਮਰਦਮਾਂ=ਸੂਰਮਿਆਂ ।

ਅਰਥ—ਮਾਯੰਦਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤਪਨ ਲੱਗ ਪਿਆ । ੧੫੮।

ਚੁ ਅਬਰਸ਼ ਤਗ ਅੰਦਾਖਤ ਦੌਰਿ ਯਲਾਂ ॥

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਜ਼ਮੀਂ ਆਸਮਾਂ ॥੧੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ । ਅਬਰ=ਬੱਦਲ । ਤਗ=ਛਾਲ । ਅੰਦਾਖਤ=ਮਾਰੀ । ਦੌਰਿ=ਗਿਰਦ, ਚੁਫੇਰੇ । ਯਲਾਂ=ਸੂਰਮਿਆਂ । ਰਖਸ਼=ਚੱਕਰ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂ ਚੁਫੇਰੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਪਏ । ੧੫੯।

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ॥

ਦਰਖਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ਤੇਗਿ ਹਿੰਦੀ ਯਮਾਂ ॥੧੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਾਬਸ਼=ਚਮਕ । ਜ਼ਮਾਂ=ਅਸਮਾਨ । ਦਰਖਸ਼ਾਂ=ਚਮਕੀਲੀ । ਸ਼ੁਦਹ=ਹੋ ਗਈ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਮਕ ਹੋ ਗਈ । ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤੇ ਯਮਨ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕੀਆਂ । ੧੬੦।

ਚਲਾ ਚਲ ਦਰਾਮਦ ਕਮਾਨੋ ਕਮੰਦ ॥

ਹਯਾ ਹਯ ਬਰਾਮਦ ਗੁਰਜੋ ਗਜੰਦ ॥੧੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਲਾ ਚਲ=ਚਲੇ ਚਲੀ, ਜੋਰੇ ਜੋਰੀ । ਕਮੰਦ=ਫਾਹੀਆਂ । ਹਯਾ ਹਯ=ਹਾਇ ਹਾਇ । ਗਜੰਦ=ਸੱਟਾਂ ਖਾ ਕੇ ।

ਅਰਥ—ਕਮਾਨਾਂ ਤੇ ਫਾਹੀਆਂ ਦੀ ਚਲੋ ਚਲੀ ਹੋਈ । ਗੁਰਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹਾਇ ਹਾਇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ । ੧੬੧। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੪]

ਚਕਾ ਚਕ ਬਰਖਾਸਤ ਤੀਰ ਓ ਤੁਫੰਗ ॥

ਜ਼ਮੀਂ ਲਾਲ ਸੁਦ ਚੂੰ ਗੁਲਿ ਲਾਲਹ ਰੰਗ ॥੧੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਕਾ ਚਕ=ਸੂਕਰ, ਸਰੋਂਟਾ । ਬਰਖਾਸਤ=ਉੱਠਿਆ । ਚੂੰ=ਵਰਗੀ । ਗੁਲਿ ਲਾਲਹ=ਲਾਲੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ।

ਅਰਥ—ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦਾ ਸਰੋਂਟਾ ਉੱਠਿਆ । ਧਰਤੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਹੋ ਗਈ । ੧੬੨।

ਹਯਾ ਹੂ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਪਹਨ ਅੰਦਰੂ ॥

ਦਿਹਾ ਦੇਹ ਸੁਦਹ ਖੰਜਰੇ ਖਾਰ ਖੂੰ ॥੧੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਹਨ=ਰਣ ਭੂਮੀ । ਚੁ=ਜਦੋਂ । ਦਿਹਾ ਦੇਹ=ਘਚਾ ਘਚ । ਖੂੰ=ਲਹੂ । ਖੰਜਰੇ=ਕਟਾਰ, ਹਥਿਆਰ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਕਟਾਰ ਦੀ ਘਚਾ ਘਚ ਹੋਈ (ਤਦ) ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਹਾਇ ਹਾਇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ । ੧੬੩।

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਯਕੇ ਤਾਬ ਰੰਗ ॥

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਦੋ ਚਾਲਾਕ ਜੰਗ ॥੧੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਖਸ਼=ਚਮਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । ਤਾਬ ਰੰਗ=ਚਮਕੀਲਾ ਰੰਗ । ਰਖਸ਼=ਘੋੜਾ । ਦੋ=ਦੋਵੇਂ । ਜੰਗ=ਜੁੱਧ, ਲੜਾਈ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਦੋ ਫੁਰਤੀਲੇ (ਜੋਧੇ) ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ (ਚੜ੍ਹ ਕੇ) ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਏ । ਤਦੋਂ ਇਕ ਚਮਕੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ । ੧੬੪।

ਬ ਸ਼ੋਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਸਰਾਫੀਲ ਸੂਰ ॥

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਤਨਿ ਖਾਸ ਹੂਰ ॥੧੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ੋਰਸ਼=ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ । ਦਰਾਮਦ=ਹੋਈ । ਸਰਾਫੀਲ=ਇਕ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ । ਖਾਸ ਹੂਰ=ਚੰਗੀ ਅਪੱਛਰਾਂ । ਰਖਸ਼=ਘੋੜਾ ।

ਅਰਥ—(ਉਸੇ ਵੇਲੇ) ਅਸਰਾਫੀਲ ਦੀ ਤੁਰੀ ਨੇ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ । ਜਦੋਂ ਉੱਤਮ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਘੋੜੇ (ਦੀ ਕਾਠੀ) ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ । ਭਾਵ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਮਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਵਾਸਤੇ ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ । ੧੬੫।

ਰ ਸ਼ੋਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ ਤਨ ਦਰ ਖਰੋਸ਼ ॥

ਬ ਬਾਜੂਏ ਮਰਦਾਂ ਬਰਾਵਰਦ ਜੋਸ਼ ॥੧੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ੋਰਸ਼=ਰੋਲਾ । ਦਰਾਮਦ=ਮਚ ਗਿਆ । ਤਨ ਦਰ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ । ਖਰੋਸ਼=ਕ੍ਰੋਧ । ਬਾਜੂਏ=ਬਾਹਵਾਂ । ਬਰਾਵਰਦ=ਕੱਢਿਆ । ਜੋਸ਼=ਉਬਾਲ, ਗੁੱਸਾ ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗਿਆ ਤਦ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਰੋਲੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁੱਸਾ ਭਾਵ ਉਛਾਲਾ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ । ੧੬੬।

ਯਕੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਆਰਾਸਤ ਸੁਰਖ ਅਤਲਸੀ ॥

ਬਿ ਖਾਨਦ ਚੁ ਮਕਤਬਿ ਜ਼ਬਾਂ ਪਹਲਵੀ ॥੧੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਫ਼ਰਸ਼=ਵਿਛੋਣਾ । ਆਰਾਸਤ=ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ । ਸੁਰਖ=ਲਾਲ ਰੰਗ । ਅਤਲਸੀ=ਚਮਕਦਾਰ । ਖਾਨਦ=ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਚੁ=ਜਿਵੇਂ । ਮਕਤਬਿ=ਸਕੂਲ । ਜ਼ਬਾਂ=ਬੋਲੀ । ਪਹਲਵੀ=ਨਾਮ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਚਮਕਦਾਰ ਰੇਸ਼ਮੀ ਅਤਲਸ ਦਾ ਫ਼ਰਸ਼ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ । ਮਾਨੋ ਮਦਰੱਸੇ ਵਿਚ (ਮੁੰਡੇ) ਪਹਲਵੀ ਬੋਲੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ । ੧੬੭।

ਬ ਮਰਦੁਮ ਚੁਨਾ ਕੁਸ਼ਤਹ ਸੁਦ ਕਾਰਜ਼ਾਰ ॥

ਜ਼ਬਾਂ ਦਰ ਗੁਜ਼ਾਰਮ ਨਿਯਾਯਦ ਸੁਮਾਰ ॥੧੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਮਰਦੁਮ=ਪੁਰਖਾਂ । ਚੁਨਾ=ਇਤਨੇ । ਕੁਸ਼ਤਹ ਸੁਦ=ਮਾਰੇ ਗਏ । ਕਾਰਜ਼ਾਰ=ਜੁਧ । ਜ਼ਬਾਂ=ਜੀਭ । ਦਰ ਗੁਜ਼ਾਰਮ=ਚੁੱਪ ਕਰਦਾ । ਨਿਯਾਯਦ=ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ । ਸੁਮਾਰ=ਗਿਣਤੀ ।

ਅਰਥ—ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਏਨੇ ਆਦਮੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ੧੬੮।

ਗੁਰੇਜ਼ਾਂ ਸੁਦਹ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ॥

ਬਿ ਕੁਸ਼ਤੰਦ ਲਸ਼ਕਰ ਗਿਰਾਂ ਤਾ ਗਿਰਾਂ ॥੧੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਰੇਜ਼ਾਂ ਸੁਦਹ=ਨੱਸਦਾ ਹੋਇਆ । ਸ਼ਾਹਿ=ਰਾਜਾ । ਕੁਸ਼ਤੰਦ=ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ । ਲਸ਼ਕਰ=ਫੌਜ । ਗਿਰਾਂ ਤਾ ਗਿਰਾਂ=ਬਹੁਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ।

ਅਰਥ—ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਨੱਸਦਾ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਮਾਰੀ ਗਈ । ੧੬੯।

ਕਿ ਪੁਸਤ ਸ਼ ਬਿਉਫਤਾਦ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ॥

ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਓ ਰਾ ਵਾ ਕਰਦੰਦ ਅਸ਼ੀਰ ॥੧੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਸਤ=ਪਿੱਛੇ । ਸ਼=ਉਸ ਦੇ । ਬਿਉਫਤਾਦ=ਚੱਲ ਪਈ । ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ । ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ । ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ । ਕਰਦੰਦ=ਕੀਤਾ । ਅਸ਼ੀਰ=ਕੈਦ ।

ਅਰਥ—ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ੧੭੦।

ਬ ਨਿਜਦੇ ਬਿਆਵਰੁਦ ਜੋ ਸ਼ਾਹਿ ਖੇਸ਼ ॥

ਬਿ ਗੁਫਤਹ ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹਾਨਿ ਪੇਸ਼ ॥੧੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਜਦੇ=ਨੇੜੇ, ਕੋਲ। ਬਿਆਵਰੁਦ=ਲੈ ਆਈ। ਸ਼ਾਹਿ=ਰਾਜੇ। ਖੇਸ਼=ਆਪਣੇ। ਗੁਫਤਹ=ਕਿਹਾ। ਪੇਸ਼=ਪਹਿਲੇ। ਬ=ਉਸ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਭਾਵ ਪਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ। ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ! ੧੭੧।

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ॥

ਬਿ ਬਸਤਹ ਬਿਆਵਰੁਦ ਨਿਜਦਿ ਸੁਮਾਂ ॥੧੭੨॥

ਅਰਥ—ਬਿਗੋਯਦ=ਆਖਿਆ। ਐ ਸ਼ਾਹਿ=ਹੇ ਰਾਜੇ। ਬਸਤਹ=ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਬਿਆਵਰੁਦ=ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਜਦਿ=ਕੋਲ। ਸੁਮਾਂ=ਤੁਹਾਡੇ।

ਅਰਥ—(ਫਿਰ) ਆਖਿਆ—ਹੇ ਰਾਜੇ! (ਇਹ) ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ੧੭੨।

ਅਗਰ ਤੋ ਬਿਗੋਈ ਬਜਾਂ ਈਂ ਬਰਮ ॥

ਵ ਗਰ ਤੋ ਬਿਗੋਈ ਬਜ਼ਿੰਦਾ ਦਿਹਮ ॥੧੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਤੋ=ਤੂੰ। ਬਿਗੋਈ=ਆਖੇਂ। ਬਜਾਂ=ਜਾਨ ਤੋਂ। ਈਂ=ਇਸ ਨੂੰ। ਬਰਮ=ਲੈ ਜਾਵਾਂ। ਵ ਗਰ=ਅਤੇ ਜੇ। ਬਜ਼ਿੰਦਾ=ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਜੇਹਲ। ਦਿਹਮ=ਦੇਵਾਂ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਾ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਜਾਵਾਂ ਭਾਵ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਜੇ ਆਖੇਂ (ਤਾਂ) ਜੰਦਰੇ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਭਾਵ ਕੈਦ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ੧੭੩।

ਬਿ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਪੁਰਦੰਦ ਓ ਰਾ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਸਤਾਨਦ ਅਜ਼ੋ ਤਾਜਿ ਸ਼ਾਹੀ ਕਲੀਮ ॥੧੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿ=ਵਿਚ। ਜ਼ਿੰਦਾ=ਕੈਦ ਖਾਨਾ, ਬੰਦੀ ਘਰ। ਸਪੁਰਦੰਦ=ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ, ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ। ਸਤਾਨਦ=ਲੈ ਲਿਆ। ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਤੋਂ। ਤਾਜਿ=ਛਤਰ ਚੌਰ ਵਾ ਜਿਗਾ ਕਲਗੀ। ਸ਼ਾਹੀ=ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹਕੂਮਤ। ਕਲੀਮ=ਦੇਸ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਦੇਸ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਛਤਰ ਤੇ ਚੌਰ ਲੈ ਲਿਆ। ੧੭੪।

ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹਗੀ ਯਾਫਤ ਹੁਕਮਿ ਰਜ਼ਾਕ ॥

ਬਸੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾ ਰਾ ਕੁਨਦ ਚਾਕ ਚਾਕ ॥੧੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹਗੀ=ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਹਕੂਮਤ। ਯਾਫ਼ਤ=ਪਾ ਲਿਆ। ਰਜ਼ਾਕ=ਰਾਜਕ, ਅੰਨ ਦਾਤਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਦੁਸ਼ਮਨਾ ਰਾ=ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ। ਕੁਨਦ=ਕੀਤਾ। ਚਾਕ=ਟੁਕੜੇ।

ਅਰਥ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਪਾ ਲਈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ੧੭੫।

ਚੁਨਾ ਕਰਦਹ ਸੁਦ ਕਸਦਿ ਮਿਹਨਤ ਕਸੇ ॥

ਕਿ ਰਹਮਤ ਬਿ ਬਖਸ਼ਦ ਜੋ ਰਹਮਤੇ ॥੧੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹੀ। ਕਰਦਹ ਸੁਦ=ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਸਦਿ=ਹਮਲੇ। ਮਿਹਨਤ=ਔਖਿਆਈ, ਤਕਲੀਫ਼। ਕਸੇ=ਕੋਈ। ਰਹਮਤ=ਦਇਆ। ਬਖਸ਼ਦ=ਕਰਦਾ। ਰਹਮਤੇ=ਦਿਆਲੂ।

ਅਰਥ—ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਸਹਾਰਨਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਆਲੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੭੬।

ਕਿ ਓ ਸ਼ਾਹਬਾਨੋ ਸੁਦੋ ਮੁਲਕ ਸ਼ਾਹ ॥

ਕਿ ਸ਼ਾਹੀ ਹਮੀ ਯਾਫ਼ਤ ਹੁਕਮਿ ਅਲਾਹ ॥੧੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹਬਾਨੋ=ਰਾਣੀ। ਸੁਦੋ=ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ। ਮੁਲਕ=ਦੇਸ਼। ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜਾ। ਸ਼ਾਹੀ=ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹਕੂਮਤ। ਹਮੀ ਯਾਫ਼ਤ=ਪਾ ਲਈ। ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਅਲਾਹ=ਰੱਬ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਰਾਣੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾ ਲਈ। ੧੭੭।

ਬਿਦੇਹ ਸਾਕੀਆ ਸਾਗਰਿ ਸਬਜ਼ ਆਬ ॥

ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਬਿਉਫਤਾਦ ਪਰਦਹ ਨਿਕਾਬ ॥੧੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਾਗਰਿ=ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼=ਹਰਾ। ਆਬ=ਪਾਣੀ। ਬੇਰੂੰ=ਬਾਹਰ। ਬਿਉਫਤਾਦ=ਡਿੱਗ ਪਵੇ। ਪਰਦਹ=ਪੜਦਾ। ਨਿਕਾਬ=ਘੁੰਡ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਹਰੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੁੰਡ ਦਾ ਪੜਦਾ ਬਾਹਰ ਡਿੱਗ ਪਵੇ। ੧੭੮।

ਬਿਦੇਹ ਸਾਕੀਆ ਸਬਜ਼ ਰੰਗੇ ਫਰੰਗ ॥

ਕਿ ਵਕਤੇ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਅਜ਼ ਰੋਜ਼ ਜੰਗ ॥੧੭੯॥੧੦॥

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਸਾਵੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਹੁ। ਜੋ ਜੁਧ ਦੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਜੁਧ ਦੇ ਵੇਲੇ ਲੜੀਦਾ ਹੈ। ੧੭੯। ੧੦।

ਦਸਵੀਂ ਹਿਕਾਯਤ (ਕਹਾਣੀ) ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

ਹਿਕਾਯਤ ਯਾਰੂਵੀਂ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਤੋਈ ਦਸਤਗੀਰ ਅਸਤ ਦਰਮਾਂਦਗਾਂ ॥

ਤੋਈ ਕਾਰ ਸਾਜ਼ ਅਸਤ ਬੇਚਾਰਗਾਂ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੋਈ=ਤੂੰਹੀ । ਦਸਤਗੀਰ=ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ, ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਅਸਤ=ਹੈਂ । ਦਰਮਾਂਦਗਾਂ=ਥੱਕੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ । ਕਾਰ ਸਾਜ਼=ਕੰਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ । ਬੇਚਾਰਗਾਂ=ਵਿਚਾਰਿਆਂ, ਨਿਰਉਪਾਵਾਂ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਥੱਕੇ ਹਾਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ । ੧। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੫]

ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਬੇਨਿਆਜ਼ ॥

ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ਰਾ ਤੋਈ ਕਾਰ ਸਾਜ਼ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਬਖਸ਼ ਦੋਂਦਾ ਹੈਂ । ਬੇਨਿਆਜ਼=ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਮੰਗੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ਰਾ=ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ । ਕਾਰ ਸਾਜ਼=ਕੰਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਦੋਂਦਾ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ੨।

ਹਿਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ ਸ਼ਾਹਿ ਕਲਿੰਜਰ ॥

ਕੁਨਾਨੀਦ ਯਕ ਦਰ ਚੁ ਅਜ਼ ਕੋਹ ਮੰਜ਼ਰ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਕਾਯਤ=ਕਹਾਣੀ । ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ=ਮੈਂ ਇਕ ਸੁਣੀ । ਕਲਿੰਜਰ=ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ । ਕੁਨਾਨੀਦ=ਬਣਵਾਇਆ । ਦਰ=ਬੂਹਾ । ਚੁ=ਵਰਗਾ । ਮੰਜ਼ਰ=ਨਜ਼ਾਰਾ, ਵੇਖਣ ਯੋਗ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਕਲਿੰਜਰ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਸਾਂ ਸੁਣੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਾੜ ਵਰਗਾ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ । ੩।

ਯਕੇ ਪਿਸਰਿ ਓ ਬੂਦ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ॥

ਕਿ ਲਾਇਕ ਜਹਾਂ ਬੂਦ ਅਜ਼ ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਿਸਰ=ਪੁੱਤਰ । ਬੂਦ=ਸੀ । ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ=ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ । ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ=ਦੇਸ ਤੇ ਦੌਲਤ । ਲਾਇਕ=ਯੋਗ । ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਜੋਗ ਸੀ। ੪।

ਯਕੇ ਸ਼ਾਹ ਓ ਜਾਇ ਦੁਖਤਰ ਅਜ਼ੋ ॥

ਕਿ ਦੀਗਰ ਨ ਜਨ ਬੂਦ ਸਮਨ ਬਰਕ ਜੋ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ। ਓ ਜਾਇ=ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ। ਦੁਖਤਰ=ਲੜਕੀ। ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਦੀ। ਦੀਗਰ=ਦੂਜੀ। ਜਨ=ਇਸਤਰੀ। ਸਮਨ=ਚੰਬੇਲੀ। ਬਰਕ=ਪੁੱਤਰ। ਜੋ=ਉਸ ਤੋਂ।

ਅਰਥ—ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਲੜਕੀ ਸੀ। ਜੋ ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਰਗੀ ਕੌਮਲ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ੫।

ਵਜ਼ਾਂ ਦੁਖਤਰਿ ਸ਼ਾਹ ਆਂ ਪਿਸਰਿ ਸ਼ਾਹ ॥

ਸੁਦ ਆਸ਼ੁਫਤਹ ਬਰ ਵੈ ਚੁ ਬਰ ਸ਼ਮਸ ਮਾਹ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਤੋਂ। ਦੁਖਤਰਿ=ਲੜਕੀ। ਸ਼ਾਹ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ। ਆਂ=ਉਸ। ਪਿਸਰਿ ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜ ਪੁੱਤਰ। ਸੁਦ ਆਸ਼ੁਫਤਹ=ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਚੁ=ਜੈਸਾ। ਬਰ=ਉੱਪਰ। ਸ਼ਮਸ ਮਾਹ=ਸੂਰਜ, ਚੰਦ।

ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਉਸ ਰਾਜ ਪੁੱਤਰ ਉੱਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਉੱਤੇ ਚੰਦਰਮਾ। ੬।

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹ ਮਾ ਰਾ ਬਿਕੁਨ ॥

ਕਿ ਦਹਸ਼ਤ ਕਸੇ ਮਰਦ ਦੀਗਰ ਮਕੁਨ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ। ਮਾ ਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਬਿਕੁਨ=ਕਰ ਲੈ ਭਾਵ ਵਿਆਹ ਲੈ। ਦਹਸ਼ਤ=ਡਰ। ਕਸੇ=ਹੋਰ ਕਿਸੇ। ਦੀਗਰ=ਦੂਜੇ। ਮਕੁਨ=ਨਾ ਕਰ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲੈ। ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਲੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮਰਦ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਕਰ। ੭।

ਸੁਨੀਦਮ ਕਿ ਦਰ ਸ਼ਾਹਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ ॥

ਕਿ ਨਾਮਿ ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹਿ ਜਵਾਂ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦਮ=ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ। ਦਰ=ਵਿਚ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ=ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ। ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਦਾ। ਜਵਾਂ=ਜਵਾਨ ਜੋਧਾ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਹੈ। ੮।

ਚੁਨਾਨਸਤ ਦਸਤੂਰਿ ਮੁਲਕਿ ਖੁਦਾ ॥

ਬ ਯਕ ਦਾਨਹ ਬੇਗਾਨਹ ਰੇਜ਼ਦ ਜੁਦਹ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾਨਸਤ=ਅਜੇਹਾ ਹੈ। ਦਸਤੂਰਿ=ਨਿਯਮ, ਤਰੀਕਾ। ਮੁਲਕਿ ਖੁਦਾ=ਰੱਬੀ ਦੇਸ। ਬ=ਬਰਾਬਰ। ਦਾਨਹ=ਦਾਣਾ। ਬੇਗਾਨਹ=ਦੂਜੇ ਦਾ। ਰੇਜ਼ਦ=ਸੁੱਟਦੇ, ਰੱਖਦੇ। ਜੁਦਹ=ਵੱਖਰਾ।

ਅਰਥ—(ਉਸ) ਰੱਬੀ ਦੇਸ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੱਕ ਇਕ ਦਾਣੇ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੱਖਰਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ੯।

ਬਿ ਗੀਰੰਦ ਸ਼ਾਹੀ ਬਿਉਫਤਾਦ ਤੁਰਗ ॥

ਬਪੇਸ਼ਸ਼ ਗੁਰੇਜ਼ਦ ਚੁ ਅਜ਼ ਬਾਜ਼ ਮੁਰਗ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੀਰੰਦ=ਫੜਦੇ ਸੀ। ਸ਼ਾਹੀ=ਰਾਜ। ਬਿਉਫਤਾਦ=ਸੁੱਟਿਆ। ਤੁਰਗ=ਪੰਛੀ। ਬਪੇਸ਼ਸ਼=ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ। ਗੁਰੇਜ਼ਦ=ਭੱਜਦਾ ਹੈ। ਚੁ=ਜਿਵੇਂ। ਮੁਰਗ=ਕੁੱਕੜ। ਅਜ਼=ਤੋਂ।

ਅਰਥ—ਰਾਜ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾਨਵਰ ਘੋੜਾ ਸੁੱਟਿਆ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜਦਾ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ ਤੋਂ ਕੁੱਕੜ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

ਬਗੀਰਦ ਅਜ਼ ਹਰ ਦੋ ਅਸਪਿ ਕਲਾਂ ॥

ਕਿ ਮੁਲਕਿ ਅਰਾਕਸ਼ ਬਿਆਮਦ ਅਜ਼ਾਂ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜ਼=ਉਸ ਤੋਂ। ਬਗੀਰਦ=ਫੜੇ ਹਨ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ। ਅਸਪਿ=ਘੋੜੇ। ਕਲਾਂ=ਵੱਡੇ। ਅਰਾਕਸ਼='ਅਰਾਕ' ਇਕ ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਬਿਆਮਦ=ਆਏ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਕੋਲ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਘੋੜੇ ਲੈ ਲਏ। ਜੋ ਅਰਾਕ ਮੁਲਕ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਕੋਲ ਆਏ ਸਨ। ੧੧।

ਬਿ ਬਖਸ਼ੀਦ ਓ ਰਾ ਬਸੇ ਜ਼ਰਦ ਫੀਲ ॥

ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਬਿਆਵੁਰਦ ਦਰਯਾਇ ਨੀਲ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਖਸ਼ੀ=ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ। ਜ਼ਰਦ=ਪੀਲਾ ਭਾਵ ਸੋਨਾ। ਫੀਲ=ਹਾਥੀ। ਬੇਰੂੰ=ਬਾਹਰ। ਬਿਆਵੁਰਦ=ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਨੀਲ=ਨਾਮ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸੋਨਾ ਤੇ ਹਾਥੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਜੋ ਨੀਲ ਦਰਿਆਇ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਭਾਵ ਪਾਰ ਤੋਂ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ੧੨।

ਯਕੇ ਨਾਮ ਰਾਹੋ ਸੁਰਾਹੋ ਦਿਗਰ ॥

ਚੁ ਆਹੂ ਕਲਾਂ ਪਾ ਅਜ਼ੀਮੇ ਦੋ ਨਰ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਹੂ=ਹਰਨ। ਕਲਾਂ=ਵੱਡੇ। ਪਾ=ਪੈਰ। ਅਜ਼ੀਮੇ=ਵੱਡੇ।

ਅਰਥ—ਇਕ (ਘੋੜੇ) ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਹੂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸੁਰਾਹੂ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਘੋੜੇ ਹਰਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵੱਡੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਮਨੁੱਖ ਸਨ। ੧੩।

ਅਗਰ ਅਸਪ ਹਰ ਦੋ ਅਜ਼ਾਂ ਮੇ ਦਿਹਦ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਤੁਰਾ ਖਾਨਹ ਬਾਨੂ ਕੁਨਦ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਅਸਪ=ਘੋੜੇ। ਹਰ ਦੋ=ਦੋਵੇਂ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਮੇ ਦਿਹਦ=ਲਿਆ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ=ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ। ਤੁਰਾ=ਤੈਨੂੰ। ਬਾਨੂ=ਇਸਤਰੀ। ਕੁਨਦ=ਕਰਾਂਗਾ।

ਅਰਥ—ਦੋਵੇਂ ਘੋੜੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਲਿਆ ਦੇਵੇਂ। ਤਦ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਕਰਾਂਗਾ। ੧੪।

ਸੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਰਾ ਹਮੀ ਸੁਦ ਰਵਾਂ ॥

ਬਿਆਮਦ ਬ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਾਹ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦ=ਸੁਣੀ। ਈਂ ਸੁਖਨ=ਇਹ ਗੱਲ। ਸੁਦ ਰਵਾਂ=ਤੁਰ ਪਈ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਫਿਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ੧੫।

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਬਰ ਰੋਦਿ ਜਮਨਾ ਲਬਿ ਆਬ ॥

ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ ਬਾਦਹ ਵ ਖੁਰਦੰਦ ਕਬਾਬ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠ ਗਈ। ਬਰ=ਉੱਪਰ। ਰੋਦਿ=ਨਦੀ। ਲਬਿ=ਕੰਢੇ। ਆਬ=ਪਾਣੀ। ਬੁਰਦੰਦ=ਲੈ ਗਈ। ਬਾਦਹ=ਸ਼ਰਾਬ। ਵ=ਅਤੇ। ਖੁਰਦੰਦ=ਖਾਧਾ। ਕਬਾਬ=ਭੁੰਨਿਆ ਮਾਸ।

ਅਰਥ—ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਮਾਸ ਲੈ ਗਈ। ੧੬।

ਪਸੇ ਦੋ ਬਰਾਮਦ ਸ਼ਬੇ ਚੂੰ ਸਿਆਹ ॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਆਬ ਸ਼ ਬਸੇ ਪੁਸ਼ਤਹ ਕਾਹ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਸੇ ਦੋ=ਦੋ ਪਹਿਰ। ਬਰਾਮਦ=ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। ਸ਼ਬੇ=ਰਾਤ ਦੇ। ਚੂੰ=ਜਦ। ਸਿਆਹ=ਕਾਲੀ। ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਆਬ=ਪਾਣੀ। ਸ਼=ਉਹ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਪੁਸ਼ਤਹ=ਪੁਲੇ। ਕਾਹ=ਘਾਹ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਘਾਹ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ੧੭।

ਬ ਦੀਦੰਦ ਓ ਰਾ ਬਸੇ ਪਾਸਬਾਂ ॥

ਬ ਤੁੰਦੀ ਦਰਾਮਦ ਬ ਤਾਬਸ਼ ਹੁਮਾਂ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਦੰਦ=ਵੇਖਿਆ। ਬਸੇ=ਬਹੁਤੇ। ਪਾਸਬਾਂ=ਰਾਖੇ, ਚੌਕੀਦਾਰਾਂ। ਬ=ਨਾਲ। ਤੁੰਦੀ=ਰੋਹ, ਕ੍ਰੋਧ। ਦਰਾਮਦ=ਵਿਚ ਆਏ। ਤਾਬਸ਼=ਚਮਕ। ਹੁਮਾਂ=ਉਸੇ ਵੇਲੇ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚਮਕੇ ॥੧੮॥

ਬਸੇ ਬਰ ਵੈ ਬੰਦੂਕ ਬਾਰਾਂ ਕੁਨਦ ॥

ਚੁ ਬਾ ਬਰਕ ਅਬਰ ਸ਼ ਬਹਾਰਾਂ ਕੁਨਦ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸੇ=ਬਹੁਤ। ਬਰ ਵੈ=ਉਸ ਉੱਤੇ। ਬਾਰਾਂ=ਬਾਰਸ਼, ਬਰਖਾ। ਕੁਨਦ=ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਚੁ=ਜੈਸੇ, ਜਿਵੇਂ। ਬਾ=ਸਹਿਤ, ਸਮੇਤ। ਬਰਕ=ਬਿਜਲੀ। ਅਬਰ ਸ਼=ਬੱਦਲ, ਘਟਾਂ। ਸ਼=ਉਸ। ਬਹਾਰਾਂ=ਬਰਸਾਤ। ਕੁਨਦ=ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਬੱਦਲ ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੧੯॥

ਹਮੀ ਵਜ਼ਹ ਕਰਦਹ ਦੋ ਸਿਹ ਚਾਰ ਬਾਰ ॥

ਹਮ ਆਖਿਰ ਕੁਨਦ ਖਾਬ ਖੁਫ਼ਤ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮੀ ਵਜ਼ਹ=ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਕਰਦਹ=ਕੀਤਾ। ਸਿਹ=ਤਿੰਨ। ਬਾਰ=ਵੇਰੀ। ਹਮ ਆਖਿਰ=ਓੜਕ ਨੂੰ। ਕੁਨਦ=ਕੀਤਾ। ਖਾਬ=ਨੀਂਦ। ਖੁਫ਼ਤ=ਸੌਣਾ। ਇਖ਼ਤਿਆਰ=ਪਸੰਦ।

ਅਰਥ—ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵੇਰੀ ਕੀਤਾ। ਓੜਕ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਸੌਣਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ॥੨੦॥

ਬਿਦਾਨਦ ਕਿ ਖੁਫ਼ਤਹ ਸ਼ੁਦਹ ਪਾਸਬਾਂ ॥

ਬਿ ਪਯ ਮੁਰਦਹ ਸ਼ੁਦ ਹਮਚੁ ਜ਼ਖ਼ਮਿ ਯਲਾਂ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਨਦ=ਜਾਣ ਲਿਆ। ਕਿ=ਜੋ। ਖੁਫ਼ਤਹ ਸ਼ੁਦ=ਸੌਂ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਸਬਾਂ=ਰਾਖੇ ਲੋਕ। ਪਯ ਮੁਰਦਹ=ਥੱਕੇ ਟੁੱਟੇ। ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਯਲਾਂ=ਸੂਰਮਿਆਂ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਜੋ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸੌਂ ਗਏ ਹਨ। ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਂਗ ਥੱਕੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥੨੧॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਓ ਜਾ ਬਿਆਮਦ ਅਜ਼ਾਂ ॥

ਕਿ ਬੁਨਗਾਹ ਅਜ਼ ਸ਼ਾਹ ਕਰਖਿ ਗਿਰਾਂ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਤੁਰ ਪਈ। ਓ ਜਾ=ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ। ਬਿਆਮਦ=ਆ ਗਈ। ਅਜਾਂ=ਉਥੇ। ਕਿ=ਜੋ। ਬੁਨਗਾਹ=ਨੀਂਦ, ਜੜ੍ਹ। ਕਰਖਿ=ਅਟਾਰੀ। ਗਿਰਾਂ=ਵੱਡੀ, ਉੱਚੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰ ਪਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਆ ਗਈ ਜੋ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਦੀ ਉੱਚੀ ਅਟਾਰੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸੀ ਭਾਵ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਆ ਗਈ। ੨੨।

ਘਰੀ ਰਾ ਬਿਕੋਬਦ ਘਰੀਆ ਘਰਿਆਰ ॥

ਵਜਾਂ ਮੇਖ ਕੋਬਦ ਬਿਪੁਸ਼ਤਿ ਦੀਵਾਰ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਘਰੀ=ਘੜਿਆਲ। ਬਿਕੋਬਦ=ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਘਰੀਆ ਘਰਿਆਰ=ਘੜਿਆਲ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਵਜਾਂ=ਉਸ। ਮੇਖ=ਕਿੱਲੀ। ਕੋਬਦ=ਠੋਕਦੀ ਹੈ। ਬਿਪੁਸ਼ਤਿ=ਪਿਛਵਾੜੇ ਦੀ। ਦੀਵਾਰ=ਕੰਧ।

ਅਰਥ—ਘੜਿਆਲ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਘੜਿਆਲ ਵਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤਦੋਂ ਤਦੋਂ ਪਿਛਵਾੜੇ ਦੀ ਕੰਧ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਕਿੱਲੀਆਂ ਠੋਕਦੀ ਸੀ। ੨੩। [ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੬]

ਚੁਨਾ ਤਾ ਬਰਾਮਦ ਦੀਵਾਰਿ ਅਜੀਮ ॥

ਦੋ ਅਸਪਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਹੁਕਮਿ ਕਰੀਮ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ। ਤਾ=ਤੱਕ। ਬਰਾਮਦ=ਉੱਪਰ ਆ ਗਈ। ਅਜੀਮ=ਉੱਚੀ। ਅਸਪ=ਘੋੜੇ। ਸ਼=ਉਸ ਨੇ। ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ=ਵੇਖੇ। ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ।

ਅਰਥ—ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਸ ਉੱਚੀ ਕੰਧ ਦੇ ਉੱਪਰ ਤੱਕ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਘੋੜੇ ਵੇਖ ਲਏ। ੨੪।

ਯਕੇ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਤਾ ਅਜ਼ੋ ਨੀਮ ਕਰਦ ॥

ਦਰੇ ਪਾਸਬਾਨੀ ਬਰ ਅਜ਼ ਨੀਮ ਕਰਦ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ ਰਾ=ਇਕ ਨੂੰ। ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ। ਤਾ=ਅਤੇ। ਅਜ਼ੋ=ਉਸ ਤੋਂ। ਨੀਮ ਕਰਦ=ਅੱਧਾ ਕੀਤਾ। ਦਰੇ=ਬੂਹੇ ਵਿਚ। ਪਾਸਬਾਨੀ=ਰਖਵਾਲਾ। ਅਜ਼ ਨੀਮ=ਅੱਧੇ ਵਿਚ। ਕਰਦ=ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਖਵਾਲੀ ਦੇ ਬੂਹੇ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧੇ ਅੱਧ ਭਾਵ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ੨੫।

ਦਿਗਰ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਤਾ ਜੁਦਾ ਗਸ਼ਤ ਸਰ ॥

ਸੋਇਮ ਰਾ ਬ ਕੁਸ਼ਤਨ ਸ਼ਵਦ ਖੁੰਨ ਤਰ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਗਰ ਰਾ=ਦੂਜੇ ਨੂੰ। ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ। ਜੁਦਾ=ਵੱਖਰਾ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ। ਸਰ=ਸਿਰ। ਸੋਇਮ=ਤੀਜੇ ਨੂੰ। ਕੁਸ਼ਤਨ=ਮਾਰਿਆ। ਸ਼ਵਦ=ਹੋ ਗਿਆ। ਤਰ=ਲੇਭੂ ਪੇਭੂ।

ਅਰਥ—ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਖੰਡਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੀਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਉਹ ਭੀ ਲਹੂ ਵਿਚ ਲੇਥੂ ਪੇਥੂ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜ ਗਿਆ। ੨੬।

ਚਵੁਮ ਰਾ ਜੁਦਾ ਕਰਦ ਪੰਜਮ ਬਿਕੁਸ਼ਤ ॥

ਸ਼ਸ਼ਮ ਰਾ ਬਿਕੁਸ਼ਤੰਦ ਜਮਦਾਰ ਮੁਸ਼ਤ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਵੁਮ=ਚੌਥੇ। ਜੁਦਾ=ਵੱਖਰਾ। ਬਿਕੁਸ਼ਤ=ਮਾਰਿਆ। ਸ਼ਸ਼ਮ=ਛੇਵਾਂ। ਜਮਦਾਰ=ਕਟਾਰ। ਮੁਸ਼ਤ=ਮੁੱਠ।

ਅਰਥ—ਚੌਥੇ ਦਾ (ਸਿਰ) ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ, ਪੰਜਵੇਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਛੇਵੇਂ ਨੂੰ ਕਟਾਰ ਦੀ ਮੁੱਠ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ। ੨੭।

ਸ਼ਸ਼ੁਮ ਚੌਕੀਅਸ ਕੁਸ਼ਤ ਆਮਦ ਅਜ਼ਾਂ ॥

ਕਿ ਹਫ਼ਤੁਮ ਗਿਰਾਂ ਬੂਦ ਚੌਕੀ ਗਿਰਾਂ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਸ਼ੁਮ=ਛੇਵਾਂ। ਚੌਕੀਅਸ=ਚੌਕੀਦਾਰ। ਕੁਸ਼ਤ=ਮਾਰਿਆ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਹ। ਹਫ਼ਤੁਮ=ਸਤਵਾਂ। ਗਿਰਾਂ=ਵੱਡੀ। ਬੂਦ=ਸੀ।

ਅਰਥ—ਛੇਵਾਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਮਾਰਿਆ, ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਆਈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਤਵਾਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ ਜੋ ਚੌਕੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਚੌਕੀ ਉੱਤੇ ਖੜਾ ਸੀ। ੨੮।

ਕਿ ਹਫ਼ਤੁਮ ਹਮੀ ਕੁਸ਼ਤ ਜ਼ਖਮਿ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਕਿ ਦਸਤਸ਼ ਕੁਨਦ ਰਖਸ਼ ਹੁਕਮਿ ਕਰੀਮ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਫ਼ਤੁਮ=ਸਤਵਾਂ। ਹਮੀ=ਭੀ। ਕੁਸ਼ਤ=ਮਾਰਿਆ। ਜ਼ਖਮਿ=ਫਟ। ਦਸਤਸ਼=ਹੱਥ ਉਹ। ਰਖਸ਼=ਘੋੜਾ।

ਅਰਥ—ਸਤਵੇਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਫਟ ਮਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਹੱਥ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਘੋੜੇ ਵੱਲ ਹੱਥ ਕੀਤਾ। ੨੯।

ਚੁਨਾ ਤਾਜ਼ੀਆਨਹ ਬਿਜ਼ਦ ਤਾਜ਼ੀਅਸ ॥

ਕਿ ਬਾਲਾ ਬਰਾਮਦ ਬ ਜਮਨ ਅੰਦਰਸ਼ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹਾ। ਤਾਜ਼ੀਆਨਹ=ਕੋਰੜਾ, ਚਾਬਕ। ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰਿਆ। ਤਾਜ਼ੀਅਸ=ਘੋੜਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਬਾਲਾ=ਉੱਪਰ। ਬਰਾਮਦ=ਨਿਕਲਿਆ। ਜਮਨ=ਜਮਨਾ। ਅੰਦਰਸ਼=ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਚਾਬਕ ਮਾਰਿਆ। ਜੋ ਘੋੜਾ ਕੰਧ ਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਦੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜਮਨਾ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ੩੦।

ਵ ਗਸ਼ਤਨ ਦਰ ਆਬੇ ਬ ਬੇਰੂੰ ਅਜ਼ਾਂ ॥

ਕਿ ਹੈਰਤ ਬਿਮਾਂਦੰਦ ਸ਼ਾਹਿ ਜਹਾਂ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਸ਼ਤਨ=ਹੋਣਾ, ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ। ਦਰ ਆਬੇ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਬੇਰੁੰ=ਬਾਹਰ। ਅਜਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ। ਹੈਰਤ=ਅਸਚਰਜ। ਬਿਮਾਂਦੰਦ=ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਹਿ ਜਹਾਂ=ਜਗਤ ਦਾ ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਘੋੜਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਰਹਿ ਗਿਆ। ੩੧।

ਕਿ ਦੰਦ ਖੁਰਦ ਦਸਤ ਅਜ਼ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ॥

ਬ ਹੈਰਤ ਹਮੀ ਰਫ਼ਤ ਆਲਮ ਪਨਾਹ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਜੋ। ਦਸਤ=ਹੱਥ। ਹੈਰਤ=ਅਸਚਰਜ, ਹੈਰਾਨ। ਹਮੀ ਰਫ਼ਤ=ਭੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਖੁਰਦ=ਖਾਧਾ। ਆਲਮ=ਦੁਨੀਆਂ। ਪਨਾਹ=ਆਸਰਾ, ਸਹਾਰਾ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਚੱਕ ਵੱਢਿਆ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ਭਾਵ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ੩੨।

ਕਿ ਮਾਰਾ ਕੁਜਾ ਬੁਰਦ ਅਸਪਿ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਬਿ ਬਖਸ਼ੀਦ ਓ ਰਾ ਹਮਚੁ ਕਸਮਿ ਕਰੀਮ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿ=ਕਿਹੜਾ। ਮਾਰਾ=ਮੇਰਾ। ਕੁਜਾ=ਕਿਥੇ। ਬੁਰਦ=ਲੈ ਗਿਆ। ਅਸਪਿ=ਘੋੜਾ। ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ। ਬਖਸ਼ੀਦ=ਮਾਫ਼ੀ। ਓ ਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਹਮਚੁ=ਅਜੇਹੇ। ਕਸਮਿ=ਸੌਂਹ। ਕਰੀਮ=ਰੱਬ।

ਅਰਥ—ਕਿਹੜਾ (ਆਦਮੀ) ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਘੋੜਾ ਕਿਥੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ? ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਝੂਠ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਸੌਂਹ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਘੋੜਾ ਮੋੜ ਲਿਆਵੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗਾ। ੩੩।

ਦਰੇਗਾ ਅਗਰ ਰੂਏ ਓ ਦੀਦਮੇ ॥

ਬਸਦ ਗੰਜ ਸਰ ਬਸਤਹ ਬਖਸ਼ੀਦ ਮੇ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਰੇਗਾ=ਅਫ਼ਸੋਸ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਰੂਏ=ਚੇਹਰਾ। ਓ=ਉਸ ਦਾ। ਦੀਦਮੇ=ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਵਾਂ। ਬਸਦ=ਸੌਂ, ਇਕ ਸੌਂ। ਗੰਜ=ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ਸਰ ਬਸਤਹ=ਨਕੋ ਨਕੋ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਖਸ਼ੀਦ ਮੇ=ਮੈਂ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਅਰਥ—ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਾਂ ਭਾਵ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸੌਂ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਨਕੋ ਨਕੋ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ। ੩੪।

ਕਿ ਹੈਫ਼ਸਤ ਗਰ ਦੀਦਹ ਏ ਯਾਫ਼ਤਮ ॥

ਬਜਾਇ ਦਿਗਰ ਦਿਲ ਨ ਜੋ ਤਾਫ਼ਤਮ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੈਫਸਤ=ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਗਰ=ਜੇਕਰ। ਦੀਦਹ ਏ=ਵੇਖਣਾ। ਯਾਫਤਮ=ਪਾਉਂਦਾ ਮੈਂ। ਬ=ਵੱਲ। ਜਾਇ=ਥਾਉਂ। ਜੋ=ਉਸ ਵਲੋਂ। ਤਾਫਤਮ=ਫੇਰਦਾ।

ਅਰਥ—ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਪਾਉਂਦਾ। ਤਦ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਲੋਂ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਾ ਫੇਰਦਾ ਭਾਵ ਮਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਵਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਪਾਉਂਦਾ। ੩੫।

ਕਿ ਦੀਦਾਰ ਬਖਸ਼ਦ ਅਗਰ ਓ ਮਰਾ ॥

ਕਿ ਸਦ ਗੰਜ ਸਰ ਬਸਤਹ ਬਖਸ਼ਮ ਵਰਾ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੀਦਾਰ=ਦਰਸ਼ਨ। ਬਖਸ਼ਦ=ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇ। ਅਗਰ=ਜੇਕਰ। ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਸਦ=ਸੌ। ਗੰਜ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਸਰ ਬਸਤਹ=ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਖਸ਼ਮ=ਬਖਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ ਮੈਂ। ਵਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬਖਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ। ੩੬।

ਚੁ ਸੁਹਰਤ ਕੁਨਾਨੀਦ ਸੁਹਰ ਅੰਦਰੂੰ ॥

ਬਿ ਬਖਸ਼ੀਦ ਮਨ ਖੂਨ ਅਜ਼ਾਂ ਖਾਰ ਖੂੰ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਹਰਤ=ਢੰਡੋਰਾ। ਕੁਨਾਨੀਦ=ਕਰਾਇਆ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸ। ਖਾਰ ਖੂੰ=ਕਾਤਲ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਢੰਡੋਰਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ (ਕਿ) ਮੈਂ ਉਸ ਖੂੰ-ਖਾਰ (ਧਾੜਵੀ ਦੇ) ਖੂਨ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਕ ਵੇਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਵੇ। ੩੭।

ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਦਸਤਾਰ ਅਜ਼ ਜਾਮਹ ਜ਼ਰ ॥

ਬ ਪੇਸ਼ਿ ਸ਼ਾਹ ਆਮਦ ਚੁ ਜ਼ਰਰੀ ਸਿਪਰ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਸਤੰਦ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਦਸਤਾਰ=ਪੱਗ। ਅਜ਼=ਦੀ। ਜਾਮਹ=ਕੱਪੜਾ। ਜ਼ਰ=ਸੋਨਾ। ਬ ਪੇਸ਼ਿ=ਸਾਹਮਣੇ। ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜਾ। ਆਮਦ=ਆ ਗਈ। ਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਜ਼ਰਰੀ=ਸੁਨਹਿਰੀ ਢਾਲ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਲਿਸ਼ਕਣ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ—ਤਦ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਅਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਢਾਲ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਲਿਸ਼ਕਣ ਵਾਲੀ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ। ੩੮।

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਅਫਗਨੋ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਰਾਹ ਰਾ ਮਨ ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ ਰਾਹ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਗੋਯਦ=ਆਖਿਆ। ਅਫਗਨੋ=ਡੋਗਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ। ਅਜ਼=ਨਾਲ। ਰਾਹ ਰਾ=ਢੰਗ ਦੇ। ਮਨ=ਮੈਂ। ਬਿ ਬੁਰਦੇਮ=ਲੈ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਦਾਹ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਅਤੇ ਆਖਿਆ, ਹੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ! (ਤੇਰੇ) ਰਾਹੂ (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ) ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਲੈ ਗਿਆ ਹਾਂ। ੩੬।

ਅਜਬ ਮਾਂਦ ਸਾਹਿਬ ਖ਼ਿਰਦ ਈਂ ਜਵਾਬ ॥

ਦਿਗਰ ਬਾਰ ਗੋਯਦ ਕਿ ਬਰ ਵੈ ਸ਼ਿਤਾਬ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਜਬ ਮਾਂਦ=ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਖ਼ਿਰਦ=ਬੁੱਧੀ, ਬੁੱਧੀਵਾਨ। ਈਂ=ਏਹ। ਦਿਗਰ ਬਾਰ=ਦੂਜੀ ਵੇਰੀ। ਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ। ਬਰ=ਉੱਤੇ। ਵੈ=ਉਸ। ਸ਼ਿਤਾਬ=ਛੇਤੀ।

ਅਰਥ—ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਭਾਵ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਖਿਆ। ੪੦।

ਕਿ ਨਕਲਸ਼ ਨਮਾਈ ਮਰਾ ਸ਼ੇਰ ਤਨ ॥

ਬਵਜਹੇ ਚਰਾ ਬੁਰਦ ਅਸਪਿ ਕੁਹਨ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਕਲਸ਼=ਉਸ ਦੀ ਨਕਲ, ਉਹ ਨਮੂਨਾ। ਨਮਾਈ=ਵਿਖਾ। ਮਰਾ=ਮੈਨੂੰ। ਸ਼ੇਰ ਤਨ=ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ। ਬਵਜਹੇ=ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਢੰਗ ਨਾਲ। ਚਰਾ=ਕਿਹੜੇ। ਬੁਰਦ=ਲੈ ਗਿਆ। ਅਸਪਿ=ਘੋੜਾ। ਕੁਹਨ=ਪੁਰਾਣਾ ਭਾਵ ਪਹਿਲਾ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸ਼ੇਰ (ਸਮਾਨ) ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ! ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ। ਜੋ ਕੇਹੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਭਾਵ ਪਹਿਲੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈਂ। ੪੧।

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਅਜ਼ਾਂ ਵਜਹੇ ਬਰ ਰੋਦਿ ਆਬ ॥

ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ ਬਾਦਹ ਬਿਖੁਰਦੰਦ ਕਬਾਬ ॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ=ਬੈਠ ਗਈ। ਅਜ਼ਾਂ=ਉਸੇ। ਵਜਹੇ=ਢੰਗ ਨਾਲ। ਬਰ=ਉੱਪਰ। ਰੋਦਿ=ਨਦੀ। ਆਬ=ਪਾਣੀ। ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ=ਲੈ ਗਈ। ਬਾਦਹ=ਸ਼ਰਾਬ। ਬਿਖੁਰਦੰਦ=ਖਾ ਲਿਆ। ਕਬਾਬ=ਭੁੰਨਵਾਂ ਮਾਸ।

ਅਰਥ—ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੈਠ ਗਈ। (ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ) ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਭੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ ਖਾਧਾ। ੪੨।

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਅਵਲ ਬਸੇ ਪੁਸ਼ਤਿ ਕਾਹ ॥

ਦਗਾ ਮੇ ਦਿਹਦ ਪਾਸਬਾਨਾਨਿ ਸ਼ਾਹ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਰੋੜ੍ਹੇ । ਅਵਲ=ਪਹਿਲੇ । ਬਸੇ=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ । ਪੁਸ਼ਤਿ=ਪੂਲੇ । ਕਾਹ=ਘਾਹ । ਦਗਾ=ਧੋਖਾ । ਮੇ ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦੀ ਰਹੀ । ਪਾਸਬਾਨਾਨਿ=ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਾਹ ਦੇ ਪੂਲੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਂਦੀ ਰਹੀ । ੪੩।

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਬਿਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੁਨਾਨੀਦ ਲਖਤ ॥

ਬਪੈਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ ਦਰਿਆਇ ਸਖਤ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ ਪਾਸ=ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ । ਬਿਕੋਸ਼ਸ਼=ਯਤਨ । ਕੁਨਾਨੀਦ=ਕੀਤਾ । ਲਖਤ=ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ । ਬਪੈਰਸ਼=ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਰ । ਜ਼=ਤੋਂ । ਸਖਤ=ਭਾਰੀ, ਕਠਨ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਠਨ ਦਰਿਆਉ ਤੋਂ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ ਵੱਲ ਆ ਗਈ । ੪੪।

ਵਜ਼ਾਂ ਬਿਸ਼ਕੁਨਾਨੀਦ ਓ ਗਰਦ ਸੁਦ ॥

ਬਦੀਦਸ਼ ਅਜ਼ੋ ਸ਼ਾਹ ਪਯਮੁਰਦਾ ਸੁਦ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸ ਤੋਂ । ਬਿਸ਼ਕੁਨਾਨੀਦ=ਮਾਰੇ । ਓ=ਉਹ । ਗਰਦ ਸੁਦ=ਧੂੜ ਹੋ ਗਈ । ਬ ਦੀਦਸ਼=ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ । ਪਯਮੁਰਦਾ=ਹੈਰਾਨ ।

ਅਰਥ—ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਉਹ ਧੂੜ ਹੋ ਗਈ ਭਾਵ ਸਭ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਨੱਸ ਗਈ ਤੇ ਘੱਟਾ ਉੱਡਦਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਰਾਜਾ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਡੋਰ ਡੋਰ ਹੋ ਗਿਆ । ੪੫।

ਘੜੀ ਯਕ ਬਿਮਾਂਦਹ ਗਰੂਬਿ ਆਫ਼ਤਾਬ ॥

ਵਜ਼ਾਂ ਜਾ ਬਿਯਾਮਦ ਕੁਸ਼ਾਯਦ ਤਨਾਬ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਘੜੀ ਯਕ=ਇਕ ਘੜੀ । ਬਿਮਾਂਦਹ=ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ । ਗਰੂਬਿ=ਛੁਪਣ ਵਿਚ । ਆਫ਼ਤਾਬ=ਸੂਰਜ । ਵਜ਼ਾਂ=ਉਸੇ । ਜਾ=ਜਗ੍ਹਾ । ਬਿਯਾਮਦ=ਆ ਗਈ । ਕੁਸ਼ਾਯਦ=ਖੋਲ੍ਹਣਾ । ਤਨਾਬ=ਰੱਸੇ ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਜਦ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣ ਵਿਚ ਇਕ ਘੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ ਦੇ ਰੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ । ੪੬। [ਦ: ਗ੍ਰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੭

ਲਗਾਮਸ਼ ਬਿਦਾਦੰਦ ਸਵਾਰੇ ਸੁਦਸਤ ॥

ਬਿਜ਼ਦ ਤਾਜ਼ੀਆਨਹ ਚੁ ਇਫ਼ਰੀਤਿ ਮਸਤ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਗਾਮਸ਼=ਲਗਾਮ, ਕੜਿਆਲਾ, ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਦਾਦੰਦ=ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਸਵਾਰੇ ਸੁਦਸਤ=ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਬਿਜਦ=ਮਾਰਿਆ। ਤਾਜੀਆਨਹ=ਕੋਰੜਾ, ਚਾਬਕ। ਚੁ=ਵਰਗੇ। ਇਫ਼ਰੀਤਿ=ਦੈਂਤ। ਮਸਤ=ਮਸਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲਗਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਮਗਰੋਂ ਦੈਂਤ ਵਰਗੇ ਮਤਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਚਾਬਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ੪੭।

ਚੁਨਾ ਅਸਪ ਖੇਜ਼ੀਦ ਬਰਤਰ ਜ਼ ਸ਼ਾਹ ॥

ਜ਼ ਬਾਲਾ ਦਰਾਮਦ ਦਰੀਆਇ ਗਾਹ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁਨਾ=ਅਜੇਹਾ। ਅਸਪ=ਘੋੜਾ। ਖੇਜ਼ੀਦ=ਕੁੱਦਿਆ। ਬਰਤਰ=ਉੱਪਰ ਦੀ। ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜਾ। ਜ਼=ਵਿਚ। ਬਾਲਾ=ਉਚਿਆਈ। ਦਰਾਮਦ=ਆ ਗਿਆ। ਗਾਹ=ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣੇ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਅਜੇਹਾ ਉਚਿਆਈ ਨਾਲ ਕੁੱਦਿਆ ਜੋ ਰਾਜੇ ਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਹੀ ਟਿਕਾਣੇ ਉੱਤੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ੪੮।

ਬ ਪੈਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਿ ਦਰਿਆ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਕਿ ਪਾਰਸ਼ ਹਮੇ ਗਸ਼ਤ ਹੁਕਮਿ ਕਰੀਮ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੈਰਸ਼=ਤਰ ਕੇ। ਦਰਾਮਦ=ਵਿਚ ਆਈ। ਜ਼ਿ=ਤੋਂ। ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ। ਕਿ=ਜੋ। ਪਾਰਸ਼=ਉਸ ਪਾਰ। ਹਮੇ ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ। ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਰੱਬ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਹ ਘੋੜਾ ਉਸ ਵੱਡੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਤਰਦਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਿਆ। ੪੯।

ਫਿਰੋਦ ਆਮਦ ਅਜ਼ ਅਸਪ ਕਰਦਸ਼ ਸਲਾਮ ॥

ਬਿਗੋਯਦ ਸੁਖਨ ਸ਼ਾਹ ਅਰਬੀ ਕਲਾਮ ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਫਿਰੋਦ=ਹੇਠਾਂ। ਆਮਦ=ਆਈ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਅਸਪ=ਘੋੜਾ। ਕਰਦਸ਼=ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਗੋਯਦ=ਕਿਹਾ। ਸੁਖਨ=ਗੱਲ। ਅਰਬੀ ਕਲਾਮ=ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੀ ਬੋਲੀ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅਰਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਗੱਲ ਆਖੀ। ੫੦।

ਤੋ ਅਕਲਸ਼ ਚਿਰਾਂ ਕੁਸ਼ਤਹਈ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ॥

ਕਿ ਮਾ ਰਾਹ ਬੁਰਦਨ ਤੋ ਦਾਦਨ ਸੁਰਾਹ ॥੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੋ=ਤੇਰੀ । ਸ਼=ਆਪਣੀ । ਕੁਸ਼ਤਹਈ=ਮਾਰ ਲਈ । ਬੁਰਦਨ=ਲੈ ਗਿਆ । ਦਾਦਨ=ਦਿੱਤਾ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਲਈ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ 'ਰਾਹੂ' ਘੋੜਾ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ 'ਸੁਰਾਹੂ' ਨਾਮੇ ਘੋੜਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੫੧।

ਬਿਗੁਫਤਸ਼ ਚੁਨੀ ਤਾ ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਰਖਸ਼ ॥

ਬਿਯਾਦ ਆਮਦ ਓ ਏਜ਼ਦ ਏ ਦਾਦ ਬਖਸ਼ ॥੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੁਫਤ=ਆਖਿਆ । ਸ਼=ਉਸ ਨੂੰ । ਚੁਨੀ=ਅਜੇਹਾ । ਰਵਾਂ ਕਰਦ=ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ । ਰਖਸ਼=ਘੋੜਾ । ਬਿਯਾਦ ਆਮਦ=ਚੇਤੇ ਆਇਆ । ਏਜ਼ਦ=ਰੱਬ । ਦਾਦ=ਦਾਤਾ । ਬਖਸ਼=ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਘੋੜਾ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ । ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਰੱਬ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ । ੫੨।

ਬਿ ਉਫਤਾਦ ਪੁਸ਼ਤ ਅਸਪਹਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ॥

ਕਿ ਓ ਰਾ ਨਾ ਹਮ ਬਰ ਕੁਨਦ ਕਸ ਸਵਾਰ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਫਤਾਦ=ਪੈ ਗਏ । ਪੁਸ਼ਤ=ਪਿੱਛੇ । ਅਸਪਹਾ=ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ । ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ=ਅਨਗਿਣਤ । ਹਮ=ਭੀ । ਬਰ ਕੁਨਦ=ਫੜਿਆ ।

ਅਰਥ—ਅਨਗਿਣਤ ਹੀ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਏ ਭਾਵ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਘੋੜੇ ਦੌੜਾਏ ਪਰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਸਵਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਨਹੀਂ । ੫੩।

ਬਿਜ਼ਦ ਮਰਦ ਦਸਤਾਰਹਾ ਪੇਸ਼ਿ ਸ਼ਾਹ ॥

ਕਿ ਐ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਾਨਿ ਆਲਮ ਪਨਾਹ ॥੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀਆਂ । ਮਰਦ=ਸੂਰਮਿਆਂ । ਦਸਤਾਰ=ਪੱਗਾਂ । ਪੇਸ਼ਿ=ਸਾਹਮਣੇ । ਆਲਮ=ਸੰਸਾਰ, ਦੁਨੀਆਂ । ਪਨਾਹ=ਆਸਰਾ ।

ਅਰਥ—ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪੱਗਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ! । ੫੪।

ਬਿਗੀਰਦ ਕਸੇ ਹਰ ਦੋ ਆਹੂ ਬੁਰਾਕ ॥

ਤੋ ਓ ਰਾ ਬਿ ਬਖਸ਼ੀਦ ਖੁਦ ਦਸਤ ਤਾਕ ॥੫੫॥

ਹਿਕਾਯਤ ਬਾਰੂਵੀਂ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਰਜਾ ਬਖਸ਼ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਬੇਸੁਮਾਰ ॥

ਰਿਹਾਈ ਦਿਹ ਓ ਪਾਕ ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਜਾ ਬਖਸ਼=ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ=ਬਖਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਬੇਸੁਮਾਰ=ਅਨਗਿਣਤ । ਰਿਹਾਈ=ਛੁਟਕਾਰਾ । ਦਿਹ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਪਾਕ=ਪਵਿੱਤਰ । ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ=ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਨਗਿਣਤ ਦਾਤਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਭਾਵ ਖਲਾਸੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।੧।

ਰਹੀਮੋ ਕਰੀਮੋ ਮਕੀਨੋ ਮਕਾਂ ॥

ਅਜ਼ੀਮੋ ਫ਼ਹੀਮੋ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਹੀਮੋ=ਦਿਆਲੂ ਅਤੇ । ਕਰੀਮੋ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਅਤੇ । ਮਕੀਨੋ=ਮਕਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ । ਮਕਾਂ=ਮਕਾਨਾਂ । ਅਜ਼ੀਮੋ=ਵੱਡਾ ਅਤੇ । ਫ਼ਹੀਮੋ=ਜਾਣਨਹਾਰ ਅਤੇ । ਜ਼ਮੀਨੋ=ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ । ਜ਼ਮਾਂ=ਅਕਾਸ਼ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ, ਉਹ ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ । ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਨਹਾਰ ਹੈ ।੨।

ਸੁਨੀਦਮ ਸੁਖਨ ਕੋਹਿ ਕੈਬਰ ਅਜ਼ੀਮ ॥

ਕਿ ਅਫ਼ਗਾਂ ਯਕੇ ਬੂਦ ਆਂ ਜਾ ਰਹੀਮ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਨੀਦਮ=ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ । ਸੁਖਨ=ਵਾਰਤਾ । ਕੋਹਿ=ਪਹਾੜਾਂ । ਕੈਬਰ=ਖੈਬਰ । ਅਜ਼ੀਮ=ਵੱਡਾ । ਅਫ਼ਗਾਂ=ਪਠਾਣ । ਯਕੇ ਬੂਦ=ਇਕ ਸੀ । ਆਂ ਜਾ=ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ । ਰਹੀਮ=ਨਾਮ ਹੈ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਖੈਬਰ ਦੀ ਅਸਾਂ ਇਕ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਕ 'ਰਹੀਮ' ਨਾਮ ਦਾ ਪਠਾਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।੩।

ਯਕੇ ਬਾਨੂਏ ਬੂਦ ਓ ਹਮਚੁ ਮਾਹ॥

ਕੁਨਦ ਦੀਦਨਸ਼ ਰਿਸ਼ਤਹ ਗਰਦਨ ਜ਼ ਸ਼ਾਹ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਯਕੇ=ਇਕ। ਬਾਨੂਏ=ਔਰਤ। ਬੂਦ=ਸੀ। ਹਮਚੁ=ਵਾਂਗ। ਮਾਹ=ਚੰਦਰਮਾ। ਕੁਨਦ=ਕੀਤਾ। ਦੀਦਨਸ਼=ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ। ਰਿਸ਼ਤਹ=ਫਾਹੀ। ਗਰਦਨ=ਗਿੱਚੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੀ ਚੰਦਰਮਾ ਵਰਗੀ ਇਕ ਔਰਤ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਗਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਭਾਵ—ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਪਰੇਮ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।੪।

ਦੋ ਅਬਰੂ ਚੁ ਅਬਰੇ ਬਹਾਰਾਂ ਕੁਨਦ॥

ਬਿ ਮਿਯਗਾਂ ਚੁ ਅਜ਼ ਤੀਰ ਬਾਰਾਂ ਕੁਨਦ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੋ=ਦੋਵੇਂ। ਅਬਰੂ=ਭਰਵੱਟੇ, ਭਵਾਂ। ਚੁ=ਵਾਂਗੂ। ਅਬਰੇ=ਬੱਦਲ। ਕੁਨਦ=ਕਰਦੇ। ਬਹਾਰਾਂ=ਬਰਸਾਤੀ। ਬਿ=ਨਾਲ। ਮਿਯਗਾਂ=ਪਲਕਾਂ। ਬਾਰਾਂ=ਬਰਖਾ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਵੱਟੇ ਬਰਸਾਤੀ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਬਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਝਿਮਣੀਆਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਭਾਵ—ਜਿਸ ਵੱਲ ਤੱਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ।੫।

ਰੁਖੇ ਚੂੰ ਖਲਾਸੀ ਦਿਹਦ ਮਾਹ ਰਾ॥

ਬਹਾਰਿ ਗੁਲਿਸਤਾਂ ਦਿਹਦ ਸ਼ਾਹ ਰਾ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੁਖੇ=ਮੁਖੜਾ। ਖਲਾਸੀ=ਛੁਟਕਾਰਾ। ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਬਹਾਰਿ=ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ। ਗੁਲਿਸਤਾਂ=ਫੁਲਵਾੜੀ। ਦਿਹਦ=ਦੇਵੇ। ਸ਼ਾਹ ਰਾ=ਰਾਜੇ ਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ—ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਮੁੱਖ ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਰੂਪ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਹੋ ਕੇ ਖਿੜਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।੬।

[ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੪੨੮]

ਬ ਅਬਰੂ ਕਮਾਨਿ ਸੁਦਹ ਨਾਜਨੀ ॥

ਬ ਚਸਮਸ਼ ਜਨਦ ਕੈਬਰਿ ਕਹਰਗੀ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਬਰੂ=ਭਰਵੱਟੇ । ਸੁਦਹ=ਹੈਸਨ । ਕਮਾਨ=ਧਨੁੱਖ । ਨਾਜਨੀ=ਇਸਤਰੀ । ਚਸਮਸ਼=ਅੱਖਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ । ਜਨਦ=ਮਾਰਦੇ । ਕੈਬਰਿ=ਤੀਰ । ਕਹਰਗੀ=ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਵੱਟੇ ਕਮਾਨ ਵਾਂਗੂ ਟੇਢੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਮਾਰਦੀ ਸੀ । ਭਾਵ ਜਿਸ ਵੱਲ ਤੱਕਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ।੭।

ਬ ਮਸਤੀ ਦਿਹਦ ਹਮ ਚੁਨੀ ਰੂਇ ਮਸਤ ॥

ਗੁਲਿਸਤਾਂ ਕੁਨਦ ਬੂਮ ਸ਼ੋਰੀਦਹ ਦਸਤ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਮਸਤੀ=ਬਿਸੁਰਤੀ । ਦਿਹਦ=ਦੇਂਦਾ । ਹਮ ਚੁਨੀ=ਅਜਿਹਾ । ਰੂਇ=ਚੇਹਰਾ । ਗੁਲਿਸਤਾਂ=ਫੁਲਵਾੜੀ । ਬੂਮ=ਧਰਤੀ । ਸ਼ੋਰੀਦਹ=ਕੱਲਰ ਵਾਲੀ । ਦਸਤ=ਉਜਾੜ ।

ਅਰਥ—ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਭੀ ਬੇ-ਸੁਰਤ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਸੀ (ਅਤੇ) ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਕੱਲਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਉਜਾੜ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ।੮।

ਖੁਸ਼ੇ ਖੁਸ਼ ਜਮਾਲੋ ਕਮਾਲਿ ਹੁਸਨ ॥

ਬਸੂਰਤ ਜਵਾਨਸਤ ਫਿਕਰਿ ਕੁਹਨ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਸ਼ੇ=ਸੁੰਦਰ । ਖੁਸ਼ ਜਮਾਲ=ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸਰੂਪ । ਓ=ਅਤੇ । ਕਮਾਲਿ ਹੁਸਨ=ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ । ਬ=ਵਿਚ । ਸੂਰਤ=ਸ਼ਕਲ । ਜਵਾਨਸਤ=ਜੁਆਨ ਹੈਸੀ । ਫਿਕਰ=ਵਿਚਾਰ ਸੋਚ ਵਿਚ । ਕੁਹਨ=ਪੁਰਾਣੀ ।

ਅਰਥ—ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਵਾਲੀ ਸੀ । ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜਵਾਨ ਹੈਸੀ, ਪਰ ਸਮਝ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ।੯।

ਯਕੇ ਹੁਸਨ ਖਾਂ ਬੂਦ ਓ ਜਾ ਫਗਾਂ ॥

ਬਦਾਨਿਸ਼ ਹਮੀ ਬੂਦ ਅਕਲਸ਼ ਜਵਾਂ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੂਦ=ਸੀ । ਓ ਜਾ=ਉਸ ਥਾਂ । ਫਗਾਂ=ਅਫਗਾਨ, ਪਠਾਣ । ਬਦਾਨਿਸ਼=ਬੁੱਧੀ ਉਸ ਦੀ । ਹਮੀ=ਭੀ । ਬੂਦ=ਸੀ । ਅਕਲਸ਼=ਸੋਚ ਉਸ ਦੀ । ਜਵਾਂ=ਜਵਾਨ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਕ 'ਹੁਸਨ ਖਾਂ' ਪਠਾਣ ਹੈਗਾ ਸੀ । ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਕਲ ਜਵਾਨ ਸੀ । ਭਾਵ ਬੁੱਧੀਵਾਨ, ਚੰਗੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਸੀ ।੧੦।

ਕੁਨਦ ਦੋਸਤੀ ਬਾ ਹਮਰ ਯਕ ਦਿਗਰ ॥ ਕਿ ਲੈਲੀ ਓ ਮਜਨੂੰ ਖਜ਼ਿਲ ਗਸ਼ਤਹ ਸਰ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਨਦ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੋਸਤੀ=ਪਿਆਰ। ਬਾ ਹਮਰ=ਆਪੋ ਵਿਚ। ਯਕ ਦਿਗਰ=ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ। ਖਜ਼ਿਲ=ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਗਸ਼ਤਹ=ਨਿਵਾ ਲੈਂਦੇ। ਸਰ=ਸਿਰ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੈਲੀ ਅਤੇ ਮਜਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ॥੧੧॥

ਚੁ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਹਮ ਚੁਨੀਂ ਗਸ਼ਤ ਮਸਤ ॥ ਚੁ ਪਾ ਅਜ਼ ਰਕਾਬੋ ਇਨਾਂ ਰਫ਼ਤ ਦਸਤ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ। ਬਾ=ਨਾਲ। ਹਮ ਚੁਨੀਂ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ। ਮਸਤ=ਪ੍ਰੇਮ। ਪਾ=ਪੈਰ। ਅਜ਼=ਤੋਂ। ਰਕਾਬੋ=ਰਕਾਬ ਵਿਚੋਂ। ਇਨਾਂ=ਰਾਸ, ਵਾਗਾਂ। ਰਫ਼ਤ=ਨਿਕਲ ਗਈ। ਦਸਤ=ਹੱਥ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਕਾਬ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਗਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਭਾਵ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਗਏ ਕਿ ਨਾ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰਹੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਨ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ॥੧੨॥

ਤਲਬ ਕਰਦ ਓ ਖਾਨਾ ਏ ਖ਼ਿਲਵਤੇ ॥ ਮਿਆਂ ਆਮਦਸ਼ ਜੋ ਬਦਨ ਸ਼ਹਵਤੇ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਲਬ ਕਰਦ=ਸੱਦਿਆ। ਓ=ਉਸ ਨੂੰ। ਖਾਨਾ ਏ=ਘਰ ਵਿਚ। ਖ਼ਿਲਵਤੇ=ਇਕੱਲਾ। ਮਿਆਂ=ਵਿਚ। ਆਮਦ=ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼=ਉਸ। ਬਦਨ=ਸਰੀਰ। ਸ਼ਹਵਤੇ=ਕਾਮ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੱਦਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਆਇਆਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦਾ ਵੇਗ ਹੋ ਗਿਆ ॥੧੩॥

ਹਮੀਂ ਜ਼ੁਫ਼ਤ ਖ਼ੁਰਦੰਦ ਦੁ ਸੇ ਚਾਰ ਮਾਹ ॥ ਖ਼ਬਰ ਕਰਦ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਨੇ ਨਿਜ਼ਦਿ ਸ਼ਾਹ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮੀਂ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਜ਼ੁਫ਼ਤ ਖ਼ੁਰਦੰਦ=ਇਕੱਠੇ ਪੀਂਦਿਆਂ ਖਾਂਦਿਆਂ। ਸੇ=ਤਿੰਨ। ਮਾਹ=ਮਹੀਨੇ। ਨਿਜ਼ਦਿ=ਪਾਸ। ਸ਼ਾਹ=ਰਾਜੇ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠੇ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। ਇਕ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਖ਼ਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ॥੧੪॥

ਬ ਹੈਰਤ ਦਰਾਮਦ ਫਗਾਨੇ ਰਹੀਮ ॥

ਕਸ਼ੀਦਨ ਯਕੇ ਤੇਗ ਗੁਰੱਰਾ ਅਜ਼ੀਮ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ=ਵਿਚ । ਹੈਰਤ=ਹੈਰਾਨੀ । ਫਗਾਨੇ=ਅਫਗਾਨੇ, ਪਠਾਣ । ਕਸ਼ੀਦਨ=ਖਿੱਚ ਲਈ । ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ । ਗੁਰਰਾ=ਗਰਜਿਆ । ਅਜ਼ੀਮ=ਬੜਾ ਵੱਡਾ ।

ਅਰਥ—ਰਹੀਮ ਖਾਨ ਪਠਾਣ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਗੱਜਿਆ ।੧੫॥

ਚੁ ਖਬਰਸ਼ ਰਸੀਦ ਆਂ ਕਿ ਆਮਦ ਸ਼ੌਹਰ ॥

ਹਮਾਂ ਯਾਰ ਖੁਦ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ ਸਰ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ । ਖਬਰ=ਪਤਾ, ਸੂਹ । ਸ਼=ਉਸ ਨੂੰ । ਰਸੀਦ=ਪੁੱਜੀ । ਆਂ ਕਿ=ਜੋ ਕਿ । ਆਮਦ=ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਸ਼ੌਹਰ=ਖਾਵੰਦ, ਪਤੀ । ਹਮਾਂ=ਉਸ ਵੇਲੇ । ਯਾਰ ਖੁਦ ਰਾ=ਆਪਣੇ ਯਾਰ 'ਤੇ । ਬਿਜ਼ਦ=ਮਾਰੀ । ਤੇਗ=ਤਲਵਾਰ । ਸਰ=ਸਿਰ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਖਬਰ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ।੧੬॥

ਹਮਾਂ ਗੋਸ਼ਤਿ ਓ ਦੇਗ ਅੰਦਰ ਨਿਹਾਦ ॥

ਮਸਾਲਿਹ ਬਿਅੰਦਾਖ਼ਤ ਆਤਿਸ਼ ਬਿਦਾਦ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਮਾਂ=ਉਹੀ । ਗੋਸ਼ਤਿ=ਮਾਸ । ਨਿਹਾਦ=ਪਾ ਦਿੱਤਾ । ਬਿਅੰਦਾਖ਼ਤ=ਪਾ ਦਿੱਤਾ । ਆਤਿਸ਼=ਅੱਗ । ਬਿਦਾਦ=ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਦੇਗ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਵਿਚ ਮਸਾਲੇ ਭੀ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਅੱਗ ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ ।੧੭॥

ਸ਼ੌਹਰ ਰਾ ਖੁਰਾਨੀਦ ਬਾਕੀ ਬਿਮਾਂਦ ॥

ਹਮਹ ਨੌਕਰਾਂ ਰਾ ਜ਼ਿਆਫ਼ਤ ਕੁਨਾਂਦ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ੌਹਰ=ਖਾਵੰਦ । ਰਾ=ਨੂੰ । ਖੁਰਾਨੀਦ=ਖੁਆਇਆ । ਬਿਮਾਂਦ=ਬਚ ਰਿਹਾ । ਹਮਹ=ਸਾਰਿਆਂ । ਜ਼ਿਆਫ਼ਤ=ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨ । ਕੁਨਾਂਦ=ਕਰ ਦਿੱਤੀ ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮਾਸ ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖੁਆਇਆ, ਬਾਕੀ ਜੋ ਬਚ ਰਿਹਾ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਾਰੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨ ਖੁਆ ਕੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਕੀਤੀ ।੧੮॥

ਚੁ ਖੁਸ਼ ਗਸ਼ਤ ਸ਼ੌਹਰ ਨ ਦੀਦਸ਼ ਚੁ ਨਰ ॥

ਬਿਕੁਸ਼ਤ ਆਂ ਕਸੇ ਰਾ ਕਿ ਦਾਦਸ਼ ਖਬਰ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੁ=ਜਦ । ਖੁਸ਼=ਪ੍ਰਸੰਨ । ਗਸ਼ਤ=ਹੋ ਗਿਆ । ਸ਼ੌਹਰ=ਪਤੀ । ਦੀਦ=ਵੇਖਿਆ । ਸ਼=ਉਸ ਨੇ । ਕੁਸ਼ਤ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਆਂ=ਉਸ ਨੇ । ਕਸੇ=ਆਦਮੀ । ਦਾਦ=ਦਿੱਤੀ । ਸ਼=ਉਸ ਨੂੰ ।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਨਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਘਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਇਆ ਹੈ ॥੧੯॥

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆ ਸਾਗਰਿ ਸਬਜ਼ ਗੂੰ ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਜੰਗ ਅੰਦਰੂੰ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਾਗਰਿ=ਪਿਆਲਾ । ਸਬਜ਼=ਹਰਾ । ਗੂੰ=ਰੰਗ । ਮਾਰਾ=ਮੈਨੂੰ । ਬਕਾਰ=ਲੋੜੀਂਦਾ । ਅਸਤ= ਹੈ । ਅੰਦਰੂੰ=ਵਿਚ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ । ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ॥੨੦॥

ਲਬਾ ਲਬ ਬਿਕੁਨ ਓ ਦਮ ਬ ਦਮ ਨੋਸ਼ ਕੁਨ ॥

ਗਮਿ ਹਰ ਦੋ ਆਲਮ ਫਿਰਮੋਸ਼ ਕੁਨ ॥੨੧॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਬਾ ਲਬ=ਨੱਕੋ ਨੱਕ, ਪੂਰਾ ਕੰਢਿਆਂ ਤੱਕ । ਬਿਕੁਨ=ਤੂੰ ਕਰ । ਓ=ਅਤੇ । ਦਮ ਬ-ਦਮ=ਸਵਾਸ ਗਿਰਾਸ । ਨੋਸ਼ ਕੁਨ=ਤੂੰ ਪੀਂਦਾ ਰਹੁ । ਗਮਿ=ਚਿੰਤਾ । ਹਰ ਦੋ=ਦੋਹਾਂ । ਆਲਮ=ਲੋਕ । ਫਿਰਮੋਸ਼ ਕੁਨ=ਭੁਲਾ ਦੇਹੁ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰ ਕੇ ਪਿਆਲਾ ਦੇਹੁ ਅਤੇ ਹੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਉਸ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਸਵਾਸ ਗਿਰਾਸ ਪੀਂਦਾ ਰਹੁ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਹੁ ॥੨੧॥੧੨॥

ਬਾਰੂਵੀਂ ਹਿਕਾਯਤ [ਕਹਾਣੀ] ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ ।

ਬੇਨਤੀ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਟੀਕ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਤੇ ਆਖਰੀ ਪੋਥੀ ਛਪ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਸਾਡੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਤੇ ਸੋਧ ਸੁਧਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮਤ-ਭੇਦ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਉਕਾਈ ਦਾ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ। ਸੋ ਵਿਦਵਾਨ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਨਿਮਰ ਜੋਦੜੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਤਰੁਟੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਅਗਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਣਗੇ।

‘ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ॥’

ਜੂਨ 2004

ਸੋਧਕ—ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ‘ਕਮਲਾ’
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਗਰ, ਗਲੀ ਨੰ. 4, ਨੇੜੇ ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ ਆਸ਼ਰਮ,
ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਚੌਂਕ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।